dyrere sälies och föryttres motte, än samme Lybske thet satte och hafve vilde, medt monge andre olidelige stycker, som the på samme tid begärede, them her inrymes och effterlates skulle, så att the vilde och så hafve under sich kommit Kopperbergit, en del i sölfbergen och the andre bergsverke, som her i rikit befinnes kunde, tesligiste Öland eller nogre andre sådane gode och store landzänder, som the ifrå cronone trängie vilde. Och effter högbe:te kon:ge Ma:t vår alder nåd:te herre förmärkte nu, att the så listeligen trachtede och ju ändeligen stode effter thetta fattige rikis fördärf och undergång, kunde han[s] kon:ge Ma:t, såsom en svensk och infödd herre, sådant i längden icke lide och se upå sitt faderlandz skade och otrefnet och förthenskuld sich ther emot vinlade, så att rigsens välfärd och upkommelse fordret, förmeret och söcht blifve kunde. Therföre samme Lybske ther emot dhå begynte stämple både medt Bärendt von Melen och andre och beflitede sich thet meste the kunde, huru the motte tilfoge högbe:te kon:ge Ma:t och rikit nogen fördärf och skade, som the sig och altid siden ther um myckit vinlagt hafve, effter them sådane fördärfvelige privilegier hafve icke kunnit blifvet effterlatid, som the begärendes våre, och the medt rigsens bergverker, land och län icke handle motte, som the acted och sich i sinnet föresatt hade, och förthenskuld så vit drifve saken, att her en oppenbar feygde begyntes emellem rikit och them, och oss Svenske hade acted platt i grunden fördärfve och undertryckie, medt hvicken fiendtlig och förrätlig handel the icke alleneste the privilegier och friheter miste och umbäre borde, som the tilförende här hade och kon:ge Ma:t eller andre riksens härrer them gunsteligen effterlatid hade, utan och jämväll medt samme theres fiendtlige och förrädtlige handel så myckit förskyllede, att them her effter medt rätte inge friheter måge eller kunne inrymbde och effterlatne blifve. Doch hafver hans kon:ge Ma:t therutöfver siden såsom en christelig konung och fridsam herre, then ther altidt till frid och enighet både medt grannar och någrannar städes benägen varidt hafver, och på thett täss bätter tilförlatt och vänskap rikit till gode emellem hans Ma:t och the Lybske vare skulle, gunsteligen inrymbt och gärne effterlate velet nogre lidelige privilegier, som rikit drägelige och utan skade vare kunne, och effter som thett the gode män af riksens rådh, som nu udi then sidzste herredag i Calmarne hollen blef, tilstädes våre, ther um väll vete, endelis like som thett kon:ge Ma:tz eigne undersåter och rigsens inbyggiere effterlatid blifver; så kan thett likeväll hoss samme Lybske intit anseende hafve, utan ju ändeligen vele trängie hans kon:ge Ma:t till thett,

som icke alleneste skadeligit, utan och till thett, som ochristeligit är och rikit till evigt fördärf komme vill och ingelunde fogeligen effterlatid blifve kan, som är, att them skulle mere her i Sverige inrymes och effterlates, än thett sker riksens eigne inbyggiere och undersåter, udi monge åtskillelige punchter och artickler, som theres framsättninger väll bevise och inneholle, icke ihugkommendes, att the fast annet likeväll medt theres fiendtlige handlinger förskullet och förtient hafve, som tilförende sagt är. Och för thenne orsak skuld, att högbe:te kon:ge Ma:t, såsom en svensk och infödder herre och konung, then ther riksens gagn, beste och välfärd gärne vete vilde, hade her udinnen ett tilbörligit och nådigt inseende och sådane ochristelige och olidelige privilegier icke inryme och effterlate kunde eller vilde, äre samme Lybske hans kon:ge Ma:t så hedzske och till alt ondt bevogne varidt, att the nu siden all mögelig flit både udi ene motte och andre förevändt hafve, så väll medt förbe:de gamble konung Christierns slecht och ärfvinger, som tilförende rördes, som andre rigsens afveckne förrädere och ovänner, huru the hans Ma:t skade, fördärf och olämpe tilskynde och foge kunne, täsligiste lagt sig all flit och vinn um, huru the hafve kunnet afvände kon:ge Ma:tz och rigsens vänner och förvanter, både udi höge och nidrige ståndder, som hans kon:ge Ma:t och thetta rike till gode hafve kunnet bevogne varidt, och kommit sammelunde hans kon:ge Ma:tz eigne fattige simple undersåter udi stort misförstond och på en falsk och vrång grund och mening, i thett att hvad som hälst hans Ma:t för menige rigsens välfärd och förmerelse skuld stadget, giordt och påbudit hafver, thet samme är ju som offtest ilde förstondit och udi en annen mening uttydt vordet, än thet af hans Ma:t gunsteligen och väll hafver ment blifvit, så att hans Ma:t ther medt hafver platt ingen lydne eller hörsamhet kunnet haft, utan ther medt gärne vilde upväckie tvist, tvedrecht och oenighet her inbyrdes, så att the aldelis gärne såge, att vi udi vårt eigit blodh badhe och oss söle motte, som tilförende, thett Gud alzmectig bättre, mere än nogk skedt är. Therföre motte sådant till thett förste blifve rigsens rådh och the gode män af adelen fliteligen förehollet, att the framdelis sidhen ther um kunde undervise och läre almogen och then menige man um samme farlige lägenheter, och granneligen betrachte och besinne theres eigit gagn och longligit bestond, som störste macht uppå ligger, icke latendes sich så lätzligen förföre egenom sådane falske meninger och förrädtlige ingiffter, som them kunne medt gode och söthe ord, doch utaf falske och förrätlige hiärter, ingifne blifve, ifrå then rätte vägen, som är

theres infödde herre och konung, hvicken them altid till theres eigin välfärd och bäste läre och undervise och ther medt intidt annet söker, utan thett som them i längden till gode komme kan, och in uppå en annen falsk grund, ther medt the till obestond och evig fördärf och skade komme, som olydne och ohörsamhet gemenligen effterfölie pläger och Gud then alzmectige ingelunde later ostraffet blifve.

Thernäst motte gifves tilkänne, huru för:ne the Lybske udi monge honde motte hafve unsacht, hotedt och truget kon:ge Ma:t och thetta rike, så att thet på så monge sidher skall anfächtedt och besöcht blifve, och förthenskuld högbe:te kon:ge Ma:t sig gärne medt the gode män af rådet och menige adelen förvette vilde, hvadt the tänkte ther till att göre, och huru them syntes bäst och rådeligest vare, saken udi then motte företages skulle, och framdelis siden erkynnige sich ther um videre medt then menige man um theres hielp och bistond och hvadt the ther till göre vele.

Item skall och förclaret blifve um thett lubeske skipp, som udi Findland blef, och thet godz, som ther vart upfisket, medt alle umbständer udi längden, mäden för:ne Lybske sich myckit ther öfver besväret hafve, täsligiste nödtorfteligen blifve gifvit tilkänne um alle andre lägenheter, som samme Lybske tillyde kunne och udi the besväringer, som emott them stälte och fattede äre, nogsambligen i längden blifver tilkänne gifvit.

2. Till thett andre motte föregifves um then pfaltzgrefviske handel och sak, och huru then gamble konungh Christierns slecht och ärfvinger icke än nu vele afstå ifrå theres förmente tiltael och rättigheter, som the tänkie hafve till rikit, udi hvickin handel nu regerendes konung Christierns broder i Danmark hertigh Adolph sig myckit mängt och delafftig giordt hafver, ändoch man icke fulleligen vette kan, um thet alt för vår bäste skuld her i Sverige skedt är, eller hvad grund eller mening ther under vare skall, effter thett almänneligen rychtes, att samme hertig Adolph then igenlefde änkie udi Lottringen, förbe:de gamble konung Christierns dotter, till ächte hafve skall, och honum medt samme änkie store lyffter och tilsager skole giorde vare, medt andre och videre umbständer, som ther till tiene kunne. Hvarföre motte rigsens rådh öfverväge, berådslå och beslute, hvadt nu ther till tänkis och göres skall, um noget hastigt uppå komme, huru man sig ther till och ther emott skicke och förholle skulle, medt the umbständer och lägenheter, som ther till tiene; item förhandle um then ratification, som nu länge förblefven är.

3. Till thett tridie skall och gifves tilkänne um religions saken, att effter man nogsambligen hört och förnummit hafver, huru udi andre nationer och främende land ther udinnen nu i tässe näst förlidne år monge och store förvandlinger skedde äre, therföre um nu offte- och högbe:te kon:ge Ma:t och så ther um besöcht blifve, så att thet gamble papisterie igen uprättes skulle, heller för samme sak något fiendtligit uppå komme och företoges, hvadt rigsens råd, ridderskap och menige adel och undersåter ther till göre och företage vele. Och siden motte man ther um förhandle medt bisperne, clärkerit, köpstadzmän och almogen, förfarendes theres grund och mening um samme sak, och ther hoss lathe förstå theres betänkiende, hvadt the sich emellem på theres side ther till bevilligit och beslutidt hafve. Thernest motte och holles bisperne före, att the något flitigere och bättre upseende på theres ämbetes vägna udi religions saken hafve motte, så att the och så effter thenne tidz farlige lägenhet motte ther um noget mere bekymbre sig, än nu ske pläger, och medt hvar annen til rådz och samtael vare, huru alle saker ther udinnen skickeligen och best motte företages, att thet och så medt kon:ge Ma:tz vet och samtycke ske motte, som samme sak her till medt myckit bekymber och stor fare förfordret, beskyddet och beskärmet, att [ɔ: och?] thet än nu ytterligere her effter, medt tess Alzmectiges tilhielp, gärne göre vill, så att medt clärkerit her i rikit motte och hafves ett nögere inseende, effter man förnimmer, att thet fast skröpeligen mongestedz tilgånger både medt lärdom, kyrkie cæremonier och åthäfvor, så att monge annerledes läre och före theres prediken, än thet medt rätte ske borde. Tesligiste blifver thet icke endrecteligen och effter ett sätt hollet medt the utvärtes åthäfvor och kyrkie cæremonier udi ett stifft eller härede, myckit minne udi en hel landzände och öfver alt rikit, som doch medt rätte vare borde, ther af then simple och enfåldige almoge myckit förargedt varder utaf sådane oenighet, som i lärdomen och medt kyrkiones cæremonier nu befinnes. Så gifver thet och ingen ringe förargelse, att clerkerit ju som offtest medt oppenbare laster och grofve synder befundne varde, som andre till gode exempel och effterdömelse likevel vare borde, ther uppå bisperne ingen upsyn hafve, att the ther före motte straffede och förbättrede blifve. Item förbe:de bisper hafve icke häller then tilbörlige acht och upsyn medt scholestufver, hospitaler och siukehus, som them medt rette på theres ämbetes vägna göre borde och förfordre ther till then dell, som fattedes och the nödtorfteligen behof hade, ther till och kon:ge Ma:t nåde-

ligen bevågen är och gärne til hielpe vill; ther före the än nu her udinnen förtänchte vare motte.

4. Till thett fierde skall och blifve förhandlet medt köpstadzmännerne um köpshandelen, så att them nog vitterligit är, hvad omak, bekymber och arbete kon:ge Ma:t i then motte och ther före haft hafver, att köpshandelen udi ett gott skick och lag komme skulle och then dyre tid afskaffet varde, som upkommin var på all ting, ther öfver sig alle man storligen beclagede och högeligen ther udinnen besvärede, och förthenskuld egenom theres underdånige begären medt then menige mandz rådh och alle ständers samtyckie och bevilligen giordes therudinnen några stadgar och skälige skickelse, som medt samme köpenskap och handel skulle hollen blifve, så att her i rikit motte upkomme ett skäligt och lideligit köp på all ting och varur, så väll utlendzske som inlendzske, hvart emot thet andre, och then fattige sich sammeledes nogerledes behielpe och begå kunde och icke så i grunden fördärfvet blifve, som udi then fördyring tilförende skedde. Män huru sådane gunstelig och ganske faderlig välmening är af en stor part blifvin förstondin och uttydt, tesligiste huru samme för:ne stadger, som the sielfve begäret, giordt och bevilligit hafve, medt hörsamhet och lydne äre fulbordede och effterkompne, är allom mere än nogk väll vitterligit, så att sådane omak, bekymber och arbete, som ther uppå giordt och vändt är, är icke annerledes blifvit förstondit, utan att thet till then menige mandz skade och fördärf skall skedt vare, och like som ther medt then menige köpmandz handel och vandel them till undergong och skade förtagen och förhindret blifve skulle, hvickin falsk och förrädtlig vrång mening utaf förbe:de the Lybeske och andre rigsens ovänner, som altid vände och uttyde all ting till thet argeste och värste, som her giorde blifve, e huru gode, nyttige och gagnelige the hälst vare kunne, falskeligen ingifven och inblåsen är; så kan högbe:te kon:ge Ma:t sig ther öfver icke nogsambligen förundre och af alt hierte tilbörligen beclage, att hans kon:ge Ma:tz undersåter och besynnerligen köpmännerne sich så snarligen skole beväge och beveke lathe, sättiendes större och mere tro och lit till thet, som af rigsens och theres eigne fiender och ovänner blifver falskeligen och förrädtligen föregifvit, them till evigt fördärf och betryckelse, än thett, som hans kon:ge Ma:t utaf ett gott, christeligit och troget hierte stadger, gör och skicker till theres eigit och menige riksens gagn, beste, upkommelse och förbättring, och så ilde och falskeligen uttyde hans kon:ge Ma:tz gode välmeninger, store bekymber och arbete, som hvar och en likevel borde lyde och hörsamligen effterfölie och ther före

häller medt rätte ospart hafve skulle och upsättie lif, godz och all välfärd, på thet sådant fulkomblighen motte hollit blifve, än att late sich udi nogen motte ther ifrå trängie eller vände, like som thet och annerstedz och udi andre land hoss hörsame och lydige undersåter ske pläger. Therföre motte till thet alder flitigiste och alfvarligen medt samme köpstadzmän och borgere förhandlet varde, förmanendes them till nogen yttermere standafftighet, lydne och hörsamhet, som trogne, retrådige och retsinnige undersåter böre alstädes medt befundne blifve, icke heller vare så alle förrädere vederrede, som them medt en harefot um munnen strycke kunne och gifve utaf ett falskt hierte monge gode ord och likeväl trachte och åstunde effter theres skade och gärne såge, att the i grunden fördärfvede blifve motte, utan beflite och vinläggie sig medt ödmiukt och tackseijelse att fulkompne thett hans kon:ge Ma:t, såsom af Gud tilförordnet rette öfverhet, uppå biuder och stadgar, och icke annerledes tänkiendes, utan att sådant them och menige rikit till gagn och profit vare vill, som hans Ma:t them later föregifve, som och ther medt intit annedt ment eller söckt blifver. Hvar och någen besväring udi köpshandelen her effter kan befinnes, så att her nogen besynnerlig fördyring upkommer, som alrede myckit begynt är, dhå hafve sig ingen i then motte för högbe:te kon:ge Ma:t till att beclage och önke, hvicken ther udinnen alrede all mögelig flit före vändt hafver medt gode stadgar och christelige ordinantier, att sådant motte förekommes och förtagit blifve, mäden hans kon:ge Ma:t icke mere och större lydne och hörsamhet ther udinnen hafve kan, som doch medt rätte vare borde.

5. Sammeledis skall och gifves tilkänne um then dråpelige skade, som rikit årligen lider, i thet att kon:ge Ma:tz och rigsens gode mynte så vanvördet och ringe achtedt blifver, nämbligen när the räkne två mark ort:r emott en mark lubeske, som doch icke bättre är än halffiortende eller fiorton öre, item hollendes en mark rigeske eller refvelske så god som nie öre, hvickin doch i kornet icke upfyller siu öre, item när man achter en daler så god som fyre mark ort:r och två öre, ändoch han medt rette intit mere värd är än otte och tiugu öre.

När alt thetta för:ne medt menige rigsens stender, som på samme herredag församblede blifve kunne, förhandlet, öfverväget och effter tidzens lägenhet nödtorfteligen berådslaget våre, vill offte- och högbe:te kon:ge Ma:t mäst och myckit af nödene vare, att hans Ma:t medt menige rigsens stender och undersåter sich therudinnen förvette motte för the ursaker

och farlige lägenheter skuld, som nu på färde vare kunne, hvadt the vilde göre til saken, thet som till ett longligit bestond komme kunde, och medt hvadt rådt, skickelighet och lämpe sådane förbe:de rigsens farligheter udi tide motte förekommes. så att thett rikit icke till evigh skade och nådel i framtiden komme kunde, och förthenskuld gifve hans kon:ge Ma:t ther uppå ett vist, fast och beskedeligit svar, ther effter man sich till att rätte hafve motte, uptäckiendes ther hoss theres alfvarlige grund och mening utan alle argelist eller skrympten um thet hulskap, troskap och manskap, som the hvar udi sin städh hans kon:ge Ma:t tilförende medt hond och mund lofvet, svorit och tilsagt hafve, alstedes vele och skole udi döden faste och obrotzligen holle, som retrådige, trogne undersåter på ed, äres och redelighetz vägna och för Gud skyllige och plictige äre att göre, ther till hans Ma:t och så stor lit och tröst näst Gud her till satt hafver och än nu gärne sich nådeligen förse vill, att the alle sammens och hvar för sig besynnerligen aldeles fast och obrotzligen hollendes varde, hvadt the hans kon:ge Ma:t och hans Ma:tz lifserfherrer lofvet och svorit och sig medt förplictige giordt hafve, udi hug kommendes, hvadt fare, nöd, sorg, bekymber, tyrannie och stor bedröfvelse thetta fattige rike och alle täss undersåter udi kommet var och lidde, när hans Ma:t sig regimentet först uppå tog och alle Svenske ther utaf, förmiddelst Gudz milde tilhielp, väldeligen frälste, löste och räddede och thet altid seden icke utan svårt och stort arbete, bekymber och vedermödhe beskyddet, beskärmet och försvaret hafver för alt främmende härskap, öfvervold, infald och undertryckelse, som tilförende myckit varidt och rigsens ovänner än nu alstedes åtstundet och trenchtet hafve och all skade och fördärf gärne tilfoge vilde; ändoch, thet Gud bettre, hans kon:ge Ma:t myckit udi samme sitt konungslige regimente är förhindret blifven till att yttermere förfordre och främie rigsens gagn och beste, än skedt är, egenom monge ochristelige och otilbörlige upror, som her till iblandh några rigsens ledemot hafve befundne varidt, och hans Ma:t likevel aldrig ther til then mindzste ursak gifvit hafver, som hvar och en ärlig man ther um nog vitterligit är, så att vi hafve i then städh mördet, slagit och dräpit hvar annen inbyrdes, ther som oss medt rätte hade bort sådant göre och fulkompne på våre och rigsens fiender och ovänner, som våre föräldrer, slecht och venner jemmerligen och medt stor önke af dage tagit och mördt hafve. Tesligiste effter hans kon:ge Ma:t icke mere lydne och hörsamhet hafver haft medt then del, hans Ma:t rikit till gode och förbättring her till stadget och skicket haf-

ver, är och så myckit tilbake blifvet, som rikit och tess inbyggiere i framtiden myckit till gode åtniute kunde; hvarföre är thett storligen och högt af nödene, att man än nu tänchte ther till och lathe sig icke någen tid af rigsens fiender och ovänner så mere förföre, som her till skedt är, så att vi Svenske oss udi vårt eigit blodh tvätte skole, som the myckit tränchte och åstunde och ther sig all flit och vinn um läggie, utan blifve vidh äre, tro, lyffte och tilseijelser, som kon:ge Ma:t och hans Ma:tz lifsärfherrer lofvet, svoret och tilsagt äre, sammeledes vare hörige, lydige och sich seije och rätte late til thet, som hans Ma:t uppå biuder och befaler, som rigsens och tess undersåters gagn och beste altid gärne sökie och förfordre vill och tesligiste väll vet och kan, huru alle saker menige rikit til gode kunne förfordrede och bestälte blifve, när hans k. Ma:t ther udinnen så myckin tro och lofven motte hemstält varde och thet medt tilbörlig lydne hörsambligen effterfolgt, som hans Ma:t stadge och föregifve kunde, ther um hans Ma:t sig ändeligen dhå medt menige rigsens ständer och undersåter förvette motte, hvadt the ther till svare och göre vele, så att the än nu medt theres ed, bref och incigel thet samme bekräfftige och stadfäste motte, som the udi then sak tilseijendes och sich förplictendes varde.

På samme tid motte och menige rigsens stender och undersåter blifve förmante til lydne och yttermere sämie, endrecht och inbyrdes kärlek, än her till endeles varidt hafver, effter man förmärker, att them emellem stort agg, nit, hat och ildvilie vare skall, så väll ibland the förnämeste och högre stender, som andre menig undersåter, ther utaf likevel intit gott, utan all skade, fördärf och undergång växer och sin ursprung hafve pläger, så att hvar vilde förthenskuld sådant fare och falle lathe, och um någen hade then annen udi nogen sak till att beskylle [eller?] tilltale, dhå motte thet ske medt lagen och för rette, som christedt och skäligt folk göre och bruke pläge.

Till thet sidzste skall och blifve förhandlet och öfvervägit um en almännelig konungsräffst, som nu i thenne nest:des vinter udi alle landzender och lagsager holles skall, och besynnerligen i Västergötlandt, Vermeland, på Dall, i Östergötlandt och Smålandh, så att till hvar landzände motte nogre af rigsens råd eller andre sampt lagmannen och häredzhöfdingerne udi same lagsage och landzände blifve tilförordnede, som medt menige almogen förhandle och beställe kunne på högbe:te kon:ge Ma:tz vägna um alle the punchter och nödtorftige ärender, som nu um talede äre och på samme herredag ytterligere besluthne och bevilligede blifve kunne och al-

mogen nödige äre att vete, så att samme tilförordnede och så på samme tid alle clagemål och ärender förhöre och ransake motte, som dhå udi alle landzender förefalle kunne, och them granneligen upschrifve late och udi underdånighet förskicke kon:ge Ma:t tilhonde. Och um älliest några besynnerlige ärender udi hvar landzände till att beställendes vore, som är um kyrkiones tiende, um ängiers och åkers rödning och dikning, um nye hemen till att uptage och byggie, rikit till förbättring, och annet sådant, e hvadt thet helst vare kan, dhå kunne the, som ther häden drage skole, ther um blifve nödtorfteligen instruerede och underviste, huru the sådant seden medt almogen beställe skole.

Bilagdt detta rådslag är ett af Georg Norman författadt förslag till propositioner på »riksständernas» blifvande sammankomst, vare sig den blefve allmän eller på flere särskilda ställen (»in besonder»). Förslaget var afsedt att insändas till konungen, men har aldrig blifvit fullbordadt. Det framgår likväl af detsamma, sådant det föreligger, att propositionerna skulle berört tre hufvudpunkter: 1:o) den kristna tron och religionen; 2:o) den farliga politiska ställningen och nödiga försvarsåtgärder; 3:o) den »förderfliga köpenskapen». Redan på den andra punkten afbrytes emellertid utkastet. I afseende på den första erinras om, huru nu gällande lära och kyrkobruk blifvit på flere möten gillade och antagna och huru man efter anställd pröfning funnit den förra öfverensstämmande med Kristi, apostlarnes och fädernas lära; vidare huru de »gamla biskoparne» gått till väga emot konung och rike, hvilket senare de velat förvandla till ett »pfaffenreich»; hvarjämte hemställes, huruvida de borde åter antagas, ifall de ville tränga sig in och »gesminkter gestalt» föra riket in i den förra träldomen, »worumb euch den», heter det mot slutet, »sulch ahnligghen wirt vorgestelt und eroffnet kegen kunigl. M:t euch darauff, im fall dess reich und wir samptlich dorumb sollen etwen ersucht werden, wes Ir alsden in dem zu thun oder zu lasen egentlichen geneigt, zu ercleren. — Af hvad som nämnes i fråga om den andra punkten framgår att densamma närmast gält Lybeckarne.

»Interim» nämnes icke uttryckligen uti rådslaget och lika litet af Norman i hans utkast; det torde dock ej vara tvifvel underkastadt, att detsamma åsyftats i de stycken, som handlade om religionen, helst det, som bekant, bl. a. gick ut på att återställa den biskopliga myndigheten. Frågan därom hade redan tidigt på året sysselsatt konungen. Den 12 mars hade han tillkallat Georg Norman och mäster Olof [Petri] för att rådgöra med dem om interim, men resultatet af denna öfverläggning är obekant, och öfver hufvud känner man ej något om konungens eller Normans ursprungliga ståndpunkt i denna sak. Något senare sammanträdde emellertid uti Uppsala biskoparne i Uppsala och Strängnäs, två utskickade från biskopen i Vesterås samt fyra prestmän från Uppsala och Stockholm och uppsatte en högtidlig protest emot samma interim. Tegel (anf. arb. II, sid. 277) hänför denna akt till den 30 mars. Hans uppgift, att »the förnembligeste af bisperne och clärkerid öfver hela riket» varit församlade, bestyrkes likväl ej af några bevarade handlingar, och att ett kyrkomöte skulle varit sammankalladt, har man sålunda ej fullgiltiga skäl att

antaga[1]). Det är i sjelfva protesten icke ens något, som antyder, att de ifrågavarande prestmännen sammanträdt på konungens befallning[2]). Lika litet tala de i hela presterskapets namn; det är blott sin egen ståndpunkt de angifva. Otänkbart är visserligen icke att sammanträdet och protesten blifvit en följd af konungens nyss omnämda öfverläggningar med Norman och mäster Olof, men ordalagen, som i akten användas, medgifva i sig sjelfva äfven andra möjligheter. I hvarje fall måste protesten anses ha utöfvat ett stort, måhända afgörande inflytande på den svenska kyrkans ställning i fråga om bekännelsen, och torde därföre i detta sammanhang förtjena att införas (efter en senare afskrift[3]) i Palmsköldska samlingen i Uppsala univ. bibliotek):

Effter thet Gud hafver tidt ock offta i skrifftene förbudit, att man i thet andeliga ock sielenes regemente icke skall anamma eller tillstädia något annat än hans helga ord allena, i then helga skrifft författat, ock Christus kallar thet med Esaia propheten en fåfäng gudztiänst, som sker effter menniskios bodh ock stadgar; therföre, effter thet i påvens kyrkio hafver mäst all gudztienst och dyrkan varit effter menniskiobod ock stadgar stichtat och insatt emot Gudz befallning, som förbudet hafver, att något skulle leggias till eller tagas ifrån hans ord, är man nog förorsakat vorden att falla ifrå påvens gambla villfarelse ock missbruk, som begärer vara en herre i thet andeliga regementet, then med sin bod ock lag ville regera menniskiones hierta ock samvet, ther Gudz ord allena regera skulle, then ther och ju mest alla gudztienst hafver i sina kyrkio stichtat ock befest effter menniskios bodh ock stadgar, som för ögon är, så att then, ther en rätt christen vara vill, ingalunda kan gilla eller vid macht hålla påvens väsende ock upsåth, uthan falla therifrån ock icke allenast falla therifrå, uthan ock med ord ock giärningar, hvar effter sine förmågo ock hvar och en effter sin kallelse, straffa samma missbruk ock stora Gudz försmädelse, som påven i så lång tid drifvit hafver ock ännu drifver i sine kyrkio; och alt thet, som ther till lända kan och tillfälle gifva, att then samma Gudz försmädelse, som i någor förledin år är mångestädz genom Gudz ord straffat ock nederlagd, skulle komma till macht igen, ther bör ock hvar christen menniskia alfvarliga emotstå ock bekenna sin herra Jesum Christum allena i thet andeliga regementet för sin herra ock hufvud, så frampt han vill, at han på then yttersta dagen skall bekenna henne för sitt ledamot. Så effter thet Interim, som keyserl. Ma:t hafver utgå låtit ock vill att anammas skall, icke annat är, när

[1]) Messenius, anf. arb. V, sid. 104, uppgifver också, att »regni presbiterium» på konungens befallning sammanträdt för att pröfva interim, men förlägger tiden till *sommaren*.

[2]) Bland förteckningar öfver Riksarkivets äldre handlingar återfinner man icke häller detta aktstycke.

[3]) Afskriften saknar datering, men allra sist står antecknadt »A:o 49 om sommaren». En afskrift i Linköpings stiftsbibliotek saknar likaledes hvarje datering (enligt uppgift benäget meddelad af adjunkten d:r G. Westling).

thet rätt begrundat ock öfvervägit varder, än en rätt tillredelse ock ingång till papisterit igen, ja sielfva papisterit, såsom nog bevisligit är, så kan man thet ingalunda anamma och undergå, så frampt man vill blifva vid then rätta bekennelsen, som man är Christo plichtig. Ock än tå samma Interim håller någor stycke inne, som elliest väl stode till lidandes, när upsåtet thermed gott ock christeligit vore, thet Gud best kenner, så föres der dock så myckit ochristeligit med in, att thet förqväfver alt thet goda, som ther är, ock drager hela papisterit in med sigh med messooffer för lefvandes ock döda, helgona dyrkan ock åkallan, skärseld, proces, monstrantz, vija olio, vatn, palm, lius, funt ock monga onödtorftige ceremonier, som genom Gudz ord aflagda äro, så at anamma ock undergå Interim icke annat är än anamma och undergå papisterit, ock hvar man tå ville anamma Interim, ogillade man alt thet man tillförene predikat ock giort hade, ther man trädde ifrå papisterit med. Medan man nu af Gudz nåde genom hans helga ord hafver lärdt känna sanningena ock vet hvar saligheten står uti ock att thet är icke rett, som påfven och hans anhang föregifva, så kan man ju icke med itt gott samvet anamma ock undergå Interim, ty thet vore förneka kiända sanning, såsom och månge lärde och gudfruchtige män i annor land besinnat hafva ock förthenskull icke velet emot kienda sanning undergå Interim — ty thet vore en synd emot then h. Anda, som aldrig förlåtes — utan hafva heller skrifvit, lärdt ock predikat theremoth ock hafva heller velet stå i lifsfara theröfver, än att the skulle träda ifrå sanningen, then Gud nådeliga uppenbarat hafver. Såsom nu the i thetta stycket giordt hafva ock ännu giöra, så bör hvar och en, som christet nampn rett bära ock sina siels salighet rätt sökia vill, ock sammaledes giöra.

Therföre hafve vi underskrefne Laurentius Upsalensis ock Botvidus Strengnensis, biskopar, Olaus Petri, kyrkiopräst i Stockholm, Ericus Nicolai, kyrkioprest i Upsala, Nicolaus Petri, predikant, ock Olaus Petri, scholemästare thersammastädz, Petrus Andreæ ock Ericus Nicolai, af biskop Henrich i Västerås på hans vegna utsende, nu varit här i Upsala tillhopa, läsit ock öfvervägit ännu på nytt förberörde Interim och hafve endrächteliga ock hvar för sig besynnerliga så utlofvat och belefvat, att vi näst Gudz hielp villie, som oss ock alla christna menniskior ock bör att blifva vid Gudz rena ock klara ord, thet vi af Gudz nåde hertill predikat hafva, ock icke någon tid effter thenna dag, heller än tillförende, gilla eller samtyckia påfvens väsende eller thet Interim, som uthgångit är, utan vi villie hvar effter sine förmågo stå ther alfvarliga emot ock gifva oss thermed Gud i händer till att lida ock umgiälla, hvad ther effter oss påkomma kan, ock vi villie bidia honom om hielp, som oss ock hoppes, att han i thenna rättfärdiga sak skall vara oss biståndig, ty saken hörer Gudi och icke menniskior till.

2) Rådsmöte i Norrköping.

Konung Gustaf uppehöll sig enligt registraturet i Norrköping från den 14 till och med den 29 november.

Rådets betänkande, afgifvet i Norrköping 1549 den 21 november. 219

»Kollationerad» afskrift från senare hälften af 1600-talet bland »Rådslag» i Riksarkivet[1]).

Betänkiende um några kongl. May:tz och menige rigesens anliggiande ärender, som nu på färde vare kunne och af kongl. M:tz rådt äre berådslagne uthi Norköping then 21 novembris anno etc. 1549.

Effter man nu nogsambligen uthi månge måtte förmärkie kan, at våre grannar the Lybeske mere på thenne tidt än tillförende låte sig fast besvärligen befinne och noget fiendtligit i sinnet hafve måtte, sig vele emot kongl. M:t vår allernådigste herre och thetta rike företage, hvar älliest lägenheten och tillfället sig ther till så begifve kunde, att the theres onde upsåt och fordel beskaffe motte; hvarföre är och högbem:te kongl. M:t storligen af nödene sådane saker nu udi tidh låthe beväge och berådslå, huru man sig ther emot till att skicke och förhålle hafve motte, att hans k. M:t uthi thet fridestånd, som medh the Lybeske giort är, icke måtte af them försnället blifve; förthenskuld kongl. M:tz och rikesens råd och menige adelen nu medt thet förste motte varde förskrifne. Män effter landet ther igenom fast besväret vill blifve och uthan tvifvel then store pestilentz, uthi Upland — then Gudh afvände — regerer, till samme möthe och samqvämbd fördt och siden videre uthi andre riksens landzänder uthspridt varder, icke vill rådeligit vare sådane herredag nu i thenne tidh förskrifve eller tillhope kalle låthe, uthan jämväl några af kongl. Maj:tz och rikesens råd till att hålle konungs räffst förordinerede skole blifve, hvilke then menige almoge uthi hvar landzände thesse och flere riksens anliggiende nödtorfter, som them tillhande skole skickede blifve, tillkänne gifve motte; är uppå kongl.

[1]) Afskriften, ehuru hörande till Riksarkivets äldre afskriftsamlingar, är påtagligen här och hvar mindre riktig.

Ma:tz nådigste och höge förbättring ther udinnan uthi så motte vårt enfaldige betänkiande, att emädan man förnimmer, at förskrefne the Lybske medh the andre städer therföre hafve till samtal varit och nu åther um tillkommandes vår tillhope komme skole till at förhandle och beholle theres förmente privilegier och friheter, som the sig här i riket tillägne vele, sigh icke i någer lidelig motte velie seije låthe; att kongl. M:t förthenskuld nu på thenne tidh och i thenne tillstundende vinter lager och skicker sine saker både innan rikes och uthan effter thesse efterfölliande väger och medel, um thet ju inthit anners vare motte och the Lybske medt theres anhang kongl. M:t och thetta rike bekymbre vilde, att hans kongl. M:t förthenskuld medt the sine ther emot med thet förste färdig vare kunne och them till theres fordel [icke?] städie eller komme låthe.

Så är doch högbem:te kongl. M:tz och thenne nu varendes riksens lägenheter ther emot väl till att betänkiande;

som är till thet förste, att hans kongl. May:t nu nyligen en besvärlig feygde och upror i landet haft hafver, hvarigenom hans kongl. M:tz cammer myckit försvaget och uthöst blifven är;

Ther till hafver hans May:t mer än nogsambligen befunnet, at i fientlige tidher vill all krigsumkost hängie på hans kongl. M:t allena och medh kongl. May:tz eigit motte alt uträttet och beskaffet varde;

Thessligiste nogk vitterligit, huru besvärligit thet är med fremmande krigsfolk till at förhandle, om någen försträckning med folk ske skulle, så at alle saker på penningen allena satte blifve;

Item huru ilde och oförursaket kongl. M:t nästen af hvar man förhated blifver för then del, som Gudh alzmechtig hans kongl. M:t uthi sitt rike och eigit fädernesland gifvit och undt hafver, så att uthan landz icke månge äre, hvar till hans kongl. M:t uthi tillfallendes krigsnödh hade sig till att förlåthe;

Item bevägendes att hogbem:te kongl. M:t nu fast en svag och utharbetet herre är och alle saker, som nogk för ögon, sielf beställe motte och liten hielp af androm hafver, så at thet vilde förthenskuld falle hans May:t besvärligit att före något svårt och långvarigt krigh;

Item att hans May:t, Gudh thess lof, medt unge lifsärfvinger härligen begåfvat är, för hvars skuld och menige riket till gode hans kongl. May:t nu uthi så lång tidh och mång år sig medh myckin mödhe, dageligit arbete, bekymber och sorg beladt hafver, at the medt något godt förråd uthi fridh, rolighet och endrächt komme motte och i tillkommendes tidh

sådane fa[der]lige umsorg af h. kongl. M:tz barskafft något motte hafve at niuta till gode, och icke så aldeles så blott komme till regimentet, like som hans M:t thet för sig funnet hafver, hvilkit med långvarig feygde, then Gudh nådeligen afvände ville, förhindret och tillbake blifve kunde;

För thesse och andre slike orsaker vill rådeligit vare, och på thet att högbem:te kongl. May:t icke uthi någen uro komme, at man alle andre tillbörlige medel och väge försökie måtte, och besynnerligen, effter man nogsambligen vet, at then birecess medt kongen till Danmark för the Lybskes skuld mästedels uprätted blef, våre förthenskuld vårt betänkiande, att kongl. M:t nu på thenne tidh och i thenne vinter med thet förste kongl. Verde till Danmark måtte tillskrifve låthe om förbem:te birecess, ther uthinnan kongen till Danmark the Lybske saken till att förhandle sig förplichtet hafver, försökiendes ther med, hvadh kongen till Danmark ther till göre vill.

Udi samme skrifvelse motte förmält blifva om the Dantziker upå then förrige ratification effter hans kongl. skriftelige förplichtelse ther medh att hålle the Dantziker stille, at the sig icke uthi någen motte medt the Lybske emot kongl. M:t och thetta rike inlåthe.

Och effter samme artickel uthi thet birecess, berörendes the Lybeske, är vidh then mening, så at kongl. M:t till Sverige ther udinnen, at saken kunde fördragen varda, icke skall uthi någen motte af kongl. Värde till Danmark blifve besväret, motte förthenskuld ther uppå emellan högbem:te kongl. M:t och the Lybske nu medh thet förste blifve en handelsdag beramet och fattedt; doch medt thet förbesked och vilkor, um all tvist uthi samme handel icke kunde blifve förlikt och afskaffet, at tillförende the, nu till Danmark förskickede blifve, motte till ände förhandle och förvette sig med kongl. Värde till Danmark, hvar the Lybske icke vilde af theres förehafvande och molestation afstå, om hans kongl. Värde, effter som han sig tillförende förskrifvit och beplichtet hafver, vilde med upsättie emot försk:ne the Lybeske och med huru myckin hielp, uthi hurudanne motte och hvad tid, på hvadh örter och om hvilke anslag sådant skulle blifve företaget, och huru hans kongl. Värde elliest ther uthinnan vore till sinnes, thet hans kongl. Värde uppå nytt medh kongl. M:t till Sverige är(?) och så måtte egenom faste contracter sådant uprätte och förvisse kongl. M:t vår allernådigste herre; om sådant hos honom medh alle umständer uthi längden icke stode till att bekommandes, då kunne man väl förnimme, at i then handel vore icke rådeligit fort at fare. Hvilke medh

thässe värf och ärender till kongl. Värde i Danmark förskickes skole, gifve vi udi kongl. M:tz godhe behagh.

Till thet andra. Effter man nogsambligen vet, at thet icke försk:ne Lybeskes förmögenhet är allene och uthan the andre städers tillhielp något krigh kunne företage, som och the andre städer i then motte sig icke medt them inlåtandes varde, hvar the icke igenom thesse tvänne stycker, som är medh the privilegier och thet upfiskede vrakegodz, af the Lybske blifve bevogne; therföre är thet vår underdånige mening, att man nu med några städer skickeligen och oförmärkt handle skulle, så att förmeddelst några lidelige och mögelige privilegier, som them kunde nådeligen blifve effterlåtne, motte söndre och skillie ifrå the Lybske. Samme mening är Jochim Burwitz till känne gifvin, at han på thet aldre skickeligste och hemeligiste ther uthinnan handle skall, och än nu videre honom ther om tillskrifves motte.

Item um alt thetta både med städerne och kongen i Danmark felade och icke stode till at bekommandes, och man förmärkte, att the Lybske medh theres anhang icke vilde af theres onde förehafvande afstå, uthan bekymbere kongl. M:t och thetta rike, syntes oss då rådeligit vara, at man them för keys. May:t såsom theres öfverhet förklage motte med alla umbständer och then hele handels förklaring, huru otillbörligen och fast besvärligen the sig emot kongl. M:t och riket skicket och förhollit hafve. Och ändoch sådant till efventyrs kunde uthan frucht och bättring afgå, så motte man likväl till thet mindzste ther af hafve att märkie, huru theres saker ther stode och om keysaren vilde them något hårt försvare.

Och mäden then tillgång vi medt keys. M:t att handle försumet hafve, bäst vare vill, att kongl. M:t med skrifvelse all handel och videre nödtorft till känne att gifve; hvilken med samme skrifvelse till keyserl. May:t motte förskicket blifve, ställe vi uthi kongl. May:tz gode behagh.

Till thet tridie är väl vitterligit, hvadh för afskedh the till storfursten i Rysslandt seneste förskickede vore medh sigh ifrån honom tillbake bringade, ther effter man sigh föge rätte kunde. Ther nu några på thenne tidt till Rysslandt förskickes skulle, vet man ey, om thet rådeligit vara motte; män at till Finland en god man förskaffedes, som ther på alle saker och besynnerligen med Rysserne godt upseende hafve motte, att ther skedde icke något infall, then ther och i then landzänden någen lydne och hörsamhet på kongl. M:tz vägne hafve motte; hvilken kongl. M:t ther till tycker skickelig och dugelig vare, honom ther till förordne ställe vi uthi kongl. M:tz gode behagh.

Till thet fiärde så vill och vare af nödene, att nu med thet förste i vinter motte nogre af kongl. M:tz och riksens rådt blifve tillskickede och förordnede, som till alle landzänder drage motte och förhandle medt almogen, förklarendes och grundtligen tillkänne gifvendes um the Lybskes och andre städers onde förehafvande, huru the vele trängie sig några friheter till, som riket till evig skade och fördärf komme vele; och ther uppå höre theres mening och gode rådh, hvadh the ther till seije och råde vilde, huru man sådant måtte tideligen förekomme; och om något fiendtligit uppå komme, hvadt the tänkie vele göre till saken, effter thet them så väl som kongl. M:t pågälle vill; förhållendes them thet huldskap och manskap the kongl. M:t svorit, lofvet, medh skrifvelse och theres signeter bek[r]äfftiget hafve, om the thet, när faren tillstundade, hålle vele, sampt andre artickler um riksens nödtorfter, hvilke them tillhande skulle stälte blifve.

Thessligiste effter vitterligit är, at inthet förråd, thet Gud bättre, riket hafver, ther med riksens fiender i någen motte för ett infall kunne emot stondet blifve, hvarken med folk, penninger eller proviant, vore förthenskuld vårt betänkiande, att thetta rike i tre delar skifftedes: i then förste the landzänder vare motte, som till krig dugeligest, skickeligest och manligest vare kunne, sig ruste och medh värier beväpne motte, till att vare vederrede, när behof giordes och them tillsagt varder, som är Dalekarler, Bärgsmän och Smålenninger. Till then andre parten Skäriekarler och Botnekarler vare måge, hvilke sig förenige motte till at hafve i förrådh en skipsgärd till att bespise skepp och galleer medh, när nöden thet fordrede. Then tridie parten vare the, som byggie och bo på landet, hvilke skole tillsammens utgöre och hafve i förråd penninger, ther krigsfolk med kan belönet vardä, och videre nodtorft till krigsrustningh, hvadh för nöden vare vill, medh samme penninger förskaffes motte. Uppå thet att samme förråd förskaffes kunde, motte the samme uthskickede med almogen på thet alderskickeligiste förhandle och förskaffe, att sådant uthi tidh till väge kunne bringet blifve. Yttermere motte och samme uthskickede förhöre och afskaffe alle klagemål, så myckit möijeligit vore, och på alle saker godt upseende hafve; och um något besvärligit på färde vore, som icke kunde blifve förandret, motte ther med stille holles till en annen beqvämeligere tid och lägenhet.

Till thet ytterste vi väl märkt hafve, att oss här i riket monge partzeler fattes, the oss för nöden vare ville, ther något obeståndh påkomme, som är saltpeter, bly, salt och kläde etc., för hvilke partzeler hit in i riket till att förskaffe daler eller

varur uthskickes motte; så effter thet några partzeler ibland våre varur finnes, the icke i längden uthan stor skade her in i riket förholles kunne, är fördenskull vårt betänkiande, at samme varur till at bringe in i rikit riksens nodtorft utstadde motte blifve, som är smör, ther medh vi våre fiender icke så stor skade, när the förholne blifve, göre kunne, effter fienderne älliest nog proviant och fetalie till theres nödtorft af umliggendes örter bekomme kunne, att heller the hårde varur, som är koppar, järn, stål etc., uthaf rikit ingelunde stadde blifve, thet fienderne större skade bringe kunde; och the andre partzeler, som Hollenderne, Ängelske och Skotter tiene kunde, som är huder, talg, spannemåle etc. till Calmarne, Elfsborgh och Sandhampn bringes motte, att ther medh the bevägedes sielfvilliendes hit in i rikit, när them sådane varur effterlåtne blifva, sigh tit att begifve.

Item um köpenskapen tycker oss vare rådeligit, att han uthi the förnämeste städer blifver lagd i ett maskapi, såsom tillförende hafver berördt varit; huru thet skickeligest ske kan, måtte köpmännerne föregifvit blifve, at the sig ther effter rätte motte [1]).

Thessligiste märker man granneligen, huru köpmännerne kon. M:tz mynt uthi handlingen förachte, intet achtendes, huru dyrt the varur köpe eller sälie, af then orsak, att the icke vette, huru godt mynt uthi korn och skrot är, ther af endeles otid växer; förthenskuld vårt betänkiande, till att myntet förhöije eller förringe, ställe vi uthi kongl. May:tz gode behag.

Thetta alt vi på thenne tidh, effter tidzens lägenhet, korteligen betänkt och berådslagit hafve, ställandes samme vår enfaldige mening uthi kongl. M:tz gode och nådige behagh till att förbättre och i alle motte, såsom kongl. M:t nytteligest och rådeligest vore, till at beslute. Hvilket vi effter vår högste förmåge uthi värket bringe vele, och ther till medh kongl. M:t vår allernådigste herre uthi thesse och alle andre saker, som vi plichtige och skyldige äre och gärne giöre, medh all vår högste förmåge, medh lif och godz biståndige och rättrådige vare skole, ther uthi ingen tvifvel eller fel någen tidh finnes skall, nu och altidh.

---

[1]) Bland de oordnade papperen ur k. Gustafs kansli i Riksarkivet har äfven påträffats ett utlåtande angående köpenskapen, i hvilket föreslås och motiveras upprättandet af handelssällskap eller »matskapi» för att därigenom rycka upp och stärka svenska handeln. Särskildt betonas nödvändigheten att vid utländska affärer behålla det svenska myntet i sitt rätta värde, och belyses det hela med exempel. Utlåtandet, som möjligen varit afsedt att läggas till grund för en framställning till köpstadsmännen, är ursprungligen uppsatt af Georg Norman; en öfversättning till svenska (stilen torde vara Clemet Hanssons) finnes också, men är defekt. Det saknar hvarje datering, men hör tvifvelsutan till denna tid; att det är uppsatt efter Arboga herredag 1546 framgår af innehållet.

Förhandlingar i landsorterna.

Redan innan resan till Östergötland hade konung Gustaf satt sig i förbindelse med ständerna i olika landsorter i anledning af de frågor, som sedermera kommo rådet att föreslå en riksdags sammankallande. Den 19 september 1549 hade sålunda Gustaf Olsson fått konungens befallning att i största hemlighet sammankalla adeln i Vestergötland, meddela densamma den fara, som hotade från Lybeckarne, höra sig för hvad hjelp konungen af dem kunde vänta, samt infordra deras skriftliga betänkande [1]). Hvad resultat denna öfverläggning haft är icke bekant. Men den 22 oktober, således ännu före Stägeborgs rådslag, ålades såväl Sten Eriksson (i Jönköping), som Gustaf Olsson (i Vestergötland) och Germund Svensson (i Kalmar) att med anledning af de »farliga lägenheterna» sammankalla adeln och andre i sina befallningar. Det heter därom (i ett postskriptum till Sten Eriksson, riksregistraturet 1549 II fol. 44):

Och efter then farlige lägenhet, som nu på färde är, biude och förmane vi tigh, käre her Sten, attu på alle saker och synnerligen på vårt slott ett godt, nöge och flitigt upseende hafve skalt och vachte för alt förräderi, försterkiandes samme slott, thet bäste mögeligit vore, och så förskaffet med adelen och andre ther nedre, att vi oss endeligen och nu med thett förste med them före vette motte, om the sanfärdige och faste vara vele, om något opå kommer anten för evangelii och Gudz ord skuld eller någon annan förnempt sak, heller hvad the tenkie göre thertil, när så behöfves, efter som vi och her Gustaf ther om hafve tilskrifve lathet, så att vi oförsumligen her opå ett vist besked och svar igen bekomme kunde, hvar til vi oss til att förlåthe hafva motte, som störste macht opå liggier [2]).

Dagen förut (den 21 oktober) hade Botved Larsson fått befallning att förhandla med borgarne i Stockholm om deras tro och huldskap, hvilken de ytterligare skulle bekräfta med bref och sigill, hvarjämte de skulle nedsända några fullmäktige till konungen.

Redan den 4 oktober hade konungen tillskrifvit rådet och adeln i Finland med uppmaning att öfvergifva handeln på Lybeck och Reval och i stället segla till Holland, England och andra länder, och den 4 december afgaf adeln i Finland sitt svar, afstyrkande att gifva Lybeckarne några privilegier och lofvande för sin del att afbryta handeln på de nämda städerna (Handl. till Finl. Hist. II, sid. 275—285).

Något senare, i början af februari 1550, fick konungens ordinarius i Östergötland mäster Claes i uppdrag att begifva sig till Småland på visitation »till att forhöre och ransake ther um the religionssaker, att ther

---

[1]) Det är i detta bref de ofvan sid. 534 anförda, på riksdagen i Strängnäs syftande, uttrycken förekomma. En liknande befallning fick äfven Sten Eriksson.

[2]) Enligt anteckning i registraturet skrefs »samma mening til her Göstaf och Germund Svensson».

kunde i thenn motten något christeligit, skickeligen och tilbörligen tilgå både med presterne, theris lärdom och ceremonier, och att then menige man rätteligen udi theris siel salighet lärde och underviste blifve motte, och elliest förhöre och utslite alle the clagemål och ärender, som udi the religionssaker ther förefalle kunne» (riksregistraturet 1550 fol. 15 v. mellan bref af den 1 och 3 februari).

På nyåret 1550 var slutligen på marknaderna i öfre Sverige (något senare på året äfven i Götaland) tal icke blott om handeln, utan äfven om religionen[1]) (jfr i förra hänseendet konungens bref till Jon Olsson och Botved Larsson af den 31 januari rörande Enköpings marknad, tryckt hos Stiernman, Samling utaf k. bref o. s. v. ang. Sveriges rikes commerce I, s. 109). Frukten af dessa förhandlingar, hvilka enligt konungens önskan stundom fingo en frivillig karaktär, blefvo ett antal försäkringar, hvilka till konungen insändes under slutet af år 1549 och förra hälften af 1550. Originalen till dessa, hvilka ännu under 1600-talet funnos i Riksarkivet, äro numera förlorade och icke ens några afskrifter synas vara i behåll. Man är hänvisad till de korta anteckningar Runell-Palmsköld gjort i sin Förteckning öfver vigtigare handlingar i Riksarkivet och till de enstaka upplysningar Tegel och registraturet lemna.

220 **»Adelens i Vestergötland förplichtelse vela hielpa till att straffa och afstyra dem, som h. k. M:t förolempa vela, obrotzligen hålla hvadh dhe i Vesterås, Stregnäs och Larf uthlofvade och för religionen och Gudz rene ord, som nu predikas, och för h. k. M:tz och fädherneslandzens välfärd lif och godz ospart hafva», afgifven i Falköping 1549 den 20 december.**

221 **»Presterskapetz i Smoland obligationer lära rent Gudz ord, föregå åhörerne medh ett christeligit lefverne och hafva för Gudz ord och h. k. M:t ospart lif och godz», daterade 1550 i februari och mars.**

222 **»Städernes förening och försäkring att blifva ved Gudz rene ord och bruka uthi tillstundande vår och sommar deres seglation i Vestersiön, såsom och emot papister för religionen skull och emot dhe Lubeske, som seglationen förhindra vela, medh h. k. M:t vela opsettia lif och godz».**

»Tvenne instrument» funnos, det ena dateradt Strängnäs den 24 februari, det andra Linköping den 10 maj 1550.

[1]) En odaterad framställning till köpstadsmännen med uppmaning att hämta varorna direkte i stället för ur tredje eller fjärde hand, äfvensom att stå fast vid den trohet, som lofvats konung Gustaf och hans arfvingar, förekommer i koncept bland Gustaf I:s kansliakter.

För den första af dessa städernas försäkringar lemnar Tegel en redogörelse, hvilken säkerligen kan antagas återgifva dess hufvudsakliga innehåll, då han hade tillfälle att taga kännedom om ifrågavarande akter, och hans vana är att på liknande sätt låta urkundernas text inflyta i sin historia. Det heter hos honom (anf. arb. II, sid. 280):

Thèrföre blef uthi sambtings marknaden i Strengnäs af alle kiöpstadzmän och borgere samdrächteligen emellan them beslutet, at the icke ville eller skulle medh något godz eller varur sökia och segla til Lybeck eller the andra städher uthi Östersiön, uthan ville heller nu, besynnerligen effter konungh Gustaff hade them förskaffet fredh och trygghet til at besökia andre land, konungeriker och städher, bruka theras handel och handlingar annorstädes, slik som i gammal tidh ske plägade, thermedh the kunde bättre medh ytermera fordel och profit föryttra theres varur och ther emot ringare igen bekomma thet the behöfde, än thet tilförrende hos förebemelte Lybeske egenom theras prångh sket var. Tå blef ock af menige borgerskapet samdrächteligen uthlofvet, at the aldrigh ville eller skulle vika ifrån Gudz ordh och rätta evangelii lära och inträda eller samptyckia thet gambla papisterit, som menniskion ifrån then rätta vägen och siälones salighet leder in uppå en falsk och dichtet meningh til evigt förderf och skada. The förplichtade sigh ock, at om någen, hvilken thet hälst vara kunde innan eller uthan rikes, som ville något fiendtligen företaga emot konungh Gustaff och riket, tå ville och skulle the upsättia och ospart hafva bådhe lif, godz och alt thet the åtte och aldrigh uthi någen måtto lata sigh vika, venda eller trengia ifrå thet huldskap, troskap och manskap, som the hans kon. M:t och hans kon. M:tz lifsarfherrer lofvet, svoret och tilsagt hade. Uthöfver thenna handlingh blef giord en almenneligh förseglingh under alle städers insigler och samma förseglingh send konungh Gustaff tilhanda och ther hos medh all underdånighet af hans M:t begäret, at hans kon. M:t sådana theras beslut och nödtorftige begären nådeligen effterlata och samptyckia ville, thet ock så skedde.

Tegels uppgifter bestyrkas för öfrigt af ett konungens bref till Germund Svensson i Kalmar, dateradt Vadstena den 15 april 1550 (registraturet anf. år fol. 49 v.), som meddelar åtskilliga andra upplysningar och, så långt det rör detta ämne, är af följande innehåll:

Vet Germund, att menige köpmenn i Stocholm och alle the andre våre köpstäder utöfver alt Upland hafve nu i thenne framlidne vinter varid till samtaels och ibland annet handlet um theris köpenskap och besynnerligen um seglattzet, hure nu i sommer ther med företages skulle, och, korteligen att skrifve, meden the udi grunden, så och af sielfve handlingen nogsampt förnummit hafve, att the udi

alle motte blifve försnellede och bedragne hos the Lybske mere änn hos några andre, i thet att them blifver her af rikit så öfverflödeligit mykit godz tilfört och förthennskuld vanvyrdet, så att the få slätt inthet för theris, menn hvad fremende varer the skole köpe ther inn igenn, blifve them i thet dyreste satte i hender, så att förlusten och skaden blifver ju altid hos tesse Svenske och fördelen hos the Lybske, menige rikit och them alle till en dråpelig skade och förderf; och förthenskuld hafve the alle samdrechteligen besluttet sich, att ingen her af rikit vill eller skall någen tilförning göre till Lybbeke i thenne sommer eller höst, uthen platt och aldelis sich ther ifrå holle, till tess mann sich änn nu videre ther um betenke kann, utöfver hvicken handling, så och på Gudz helige och rene ordz vägne, ther vid the alle endrechteligen achte och begäre att blifve, alle köpstäderne ther upe hafve giort en almennelig försegling under alle theris stadz inzigler och sendt oss samme försägling tilhonde och ter hos med all underdånighet oss tilskrifvit, att vi sådane theris beslutt och nottorftige begäringer nådeligen effterlate och samtycke ville med videre innehold; af hvicken theris försegling, så och thenn missive the oss med thet samme um förbe:te theris beslutt tilskrifvit hafve, sende vi tich her hos förvarede copier tilhonde. Är forthenskuld vår villie och befalning, att thu och udi like motte förhandler med the Calmare borgere och holler them tesse meninger före, så att the och måge vethe sich ther effter rätte och skicke och icke utöfver förbe:te almennelige beslutt och förhandlinger samme the Lybske någen tilförning göre vid högste och störste straff, som och alle köpstedzmenn både i Vestergötland och nu her i Östergötland sich emellen um thet samme och så samfelleligen besluttit hafve och giort ther udöfver theris almennelige försegling. Doch må thu förhandle tesse saker innen lychte dörer med them, som sådant bör att vethe, och alfvarligen holle them före, att the göre ther inthet synnerligit skri eller rop utaf, uten att hvad vi med riksens undersåter her innenrikes beslutte och samtycke på riksens gagn och beste, att thet samme må och så blifve hollit hemligen, på thet the, som altid söke och åstunde riksens skade och förderf, icke alt eller strax motte få vethe, hvad som her handles och beställes. Tu behöfver och icke mykit mänge oss i thenn hanndel, uten som saken i sich sielf är, att undersåterne, som köpenskapen bruke ofver alt rikit, sådant sielfve och ofordrede bidit och begäret hafve, på thet vi och så oförmerkt ther med blifve motte och besynnerligen för the utlendzske.

RÅDSMÖTE I STOCKHOLM

1550 i september och oktober.

Hvilka som på mötet varit närvarande upplyses af de efteråt meddelade akterna.

Betänkande och försäkran utaf några af rådet afgifna angående beskickningar till England och kejsaren samt hjelp därtill. Stockholm 1550 den 30 september. 223

Samtida handskrift med egenhändiga underskrifter bland »Rådslag» i Riksarkivet.

På kon:ge Ma:tz vår aller nåd:te herres nådige behag och förbättring hafve vi effterschrefne hans Nådes kon:ge Ma:tz tro underdånige rådt tässe effterföliende artickler berådslagit udi Stockholm then 30 septembris anno etc. 1550.

Till thet förste. Effter vi förnummet hafve kon:ge Ma:tz vår aller nåd:te herres store faderlige bekymber och umbsorg för oss och menige rikit, synnerligen till att förvare oss medt frid och rolighet, och ther uppå nu i våras sine sendigebudt haft både till key:ge Ma:t och konungen till Engelandt till att förnye och förbättre rikisens sächerhet, och effter vi förmärkie, att genom kon:ge Ma:tz höge försorg, flit och mödhe på både orther så när till en god ände sådane rigisens nottorfter kompne äre, att nu här effter en evig frid, så myckit key:ge Ma:tz person, erfvinger, konungerike och Niderlanden belanger, ratificeres och beslutes skall, ther före vi kon:ge Ma:t för sådant bekymber högeligen medt all ödmiukt underdåneligen betacke; och effter vi kunne tänkie, att sådane tilfälle icke i någen motte försumes skall, utan medt thet förste, som tilbörligit är och nödtorften kräfver, ratificeres och beslutes hoss key:ge Ma:t och Engelandt, uppå thet samme occasion genom förtögring af våre misgynnere, the Lybske, Danske eller hvem the hälst vare kunne, medt theris onde prachticker icke motte förhindret och rikit något sächrere i

frid och rolighet blifve motte, och till att hafve en tilgång på både örter till mer vänskap och nåborskap att förmere; och sådane rikisens nottorft att fulände tycker oss rådeligit vare, att en af oss, till mere anseende och större förvissning, nämblich her Måns Johansson medt Norman och d. Andres, till key:ge Ma:t, och, hvar kon:ge Ma:t tyckis rådeligit vare, Karl Holgerdsson till Engelandt medt docter Anders drage skall; och effter vi väll alle vette, att kon:ge Ma:t för alles våres beste skuld i rigisens anliggiende nottorfter, enkannelige i thenne näste förskickninger så väll till key:ge Ma:t som till Engelandt, en stor unkost och utlägning haft hafver, hvilkit vi effter vår förplictelse och försägling oss skyldige känne sådane rigisens börde medt kon:ge Ma:t att drage och gärne drage vele; hvarföre vi för oss, och tvifle intit, att alle andre gode män af rigisens adel och gärne görendes vardhe, både beskickninger medt nödtorftige underholdning och täring försörge vele. Män effter vi väll förnummet hafve, att then gamble konung Christierns och hans erfvingers tiltall, som the mene sig till Sverigis rike hafve, medt thenne ratification icke förlicht eller öfvertaledt blifve kan, utan öpit och frit än nu, såsom thet her til ståndit och varit hafver, så äre vi aldelis ändhå til sinnes fulkomligen hålle alt thet vi kon:ge Ma:t i Strängnes udi samme sak til hans kon:ge Ma:tz, menige Sverigis rikis och alles våres bäste tilsagt och förplictedt hafve. Och effter vi sådane försträckning till förtäringen nu på thenne tid icke i förrådt hafve, äre vi till högbe:te kon:ge Ma:t underdåneligen bönfallendes, att hans kon:ge Ma:t medt förlag, huru myckit hans kon:ge Ma:t tyckis til sådane beskickninger för nödene vare, förläggie ville; vi hans kon:ge Ma:t sådane försträckning medt thet alder förste sampt medt adelen, så vidt hon sig försträckie kan, medt tackseijelse och all ödmiukt underdåneligen gerne igen betale vele. Therföre vi alle sampt och synnerligen, hvar och en för sig, oss förplichte vele, att samme summe visseligen skall kon:ge Ma:t medt thet alder förste betaledt blifve, gärne görendes hans kon:ge Ma:t en förvissning, i hvadt måtte hans kon:ge Ma:t hänne af oss begärendes vardhe.

Lars Siggess[on] Svante Sture Mans Jahansson
Gabriell Cristerss[on]

Förbindelse af ett antal rådsherrar afgifven å meniga adelns vägnar att med en summa penningar bestrida en beskickning till kejsaren. Stockholm 1550 den 16 oktober. 224

Samtida handskrift (koncept) bland »Rådslag» i Riksarkivet.

Kong:e Ma:tz till Sverige vår alder nådigste herres och Sverigis rikes rådh, nu her i Stocholm tilstäde, vi effther:ne Larens Siggeson till Sundby, Svante Sture till Hörningsholm, Måns Johansson till Bro, Niels Crumme till Örboholm, Gabriel Christiersson till Möreby, Axel Erichsson till Häredzsäther, Ture Pedersson till Salista och Axel Nielsson till Diursholm göre vitterligit och bekennes med thette vårt opne bref, att vi hafve nu varid her i Stocholm församblede och i underdånighet till orde och samtaels med stormectigste förste och herre her Gustaff, Sverigis Göthis och Vendis etc. konungh, alles våres nåd:te herre, och i blandh andre Sverigis rikes och alles våres anliggiende värf och ärender, her förhandlede och berådslagne, hafve vi och så fliteligen ofvervägit um then nödtorftige legation, som högbe:te k. Ma:t nu i våres nest förliden, effther alles våres och menige rikesens rådz tilförende betenkte meninger och beslutt både i Arbogha, Strengnäs och Stocholm, utt till key. Ma:t förschicket och afferdiget hade, och af högbe:te k. Ma:t och samme ambasatorer, som udi samme legation varidt hafve, aldelis förnummit, hure samme högbe:te k. Ma:tz och rikesens värf uträttede äre, så att samme handel står opå en ratification till yttermere villie, venskap, fridh och enighet emellen key. Ma:t och Sverigis rike; dherföre vi och nöttorfteligen bevägit, att högbe:te kong:e Ma:t, oss och menige Sverigis rikis inbyggiere högeligen anliggiende vare vill, att samme handel uthan upskuf och lengre förhalingh ratificeret och bekrefftiget blifve motte, på thet högbe:te vår alder nåd:te herre, vi och menige rigesens stender um en bestondig fridh tess ytterligere förvissede vare och blifve motte; hafve och strax ther hos för nöttigt och godt ansett, att tesse godhe män af högbe:te k. Ma:tz och rigesens rådh, nämpligen her Mons Johansson, Jörgen Norman sampt doctor Anders sig på samme legation nu strax gifve schole. Och effther samme rese icke uthan svår umkost och tärning vare vill, som nog förnimmendis af theris regenskaper, nu nyligest till key. Ma:t våre, dherföre hafve vi förbe:te nu her tilstädhe, på menige Sverigis rikis ridderskaps och adels vegne, innen rådz och uthan, oss förenadt och förplictedt, att vi alle

samfelleligen alt, hvad opå thenne samme legation med förtärning och annen del löpe kan, vele och schole bestå, betale och förläggie, på thet att högbe:te k. Ma:t allene med sådane svår förtärning, som nu seneste och altid tilförende — oss alle till godhe och gagn — sket är, obesväret blifve motte. Och effther vi förbe:de nu her församblede icke hafve skicket oss opå någen sådane summa, och tidhen i then motten inthet upskuf lidhe kan, dherföre hafve vi ganske ödmiukeligen varidt bönfallendis in till högbe:te k. Ma:t, att hans Ma:t vilde värdiges till samme legations nödtorft oss försträcke lathe — opå en viss oeh redelig betalningh — med en summa daler, nämpligen fempton hundrede st:r, them vi och så bekenne oss till fulle nöge anammet och upburidt hafve, hvilken för:ne summa 1500 daler vi för oss och menige rikesens ridderschap och adel innen rådz och uthan — effther oss sådant alle samfelleligen opå går, vi och så samfelt till sådane handlings behof med hielp och undsättning oss förplicted hafve — innen nestkommendes sancti Laurentii tidh anno på ene och femtiende uthan alt lengre upskuf, förhalingh eller hielperede udi gode, slagne och fulvictige daler med alt annet, hvad som på samme legation löpe kann, högbe:te k. M:t till gode nöge och föruthan al högbe:te k. Ma:tz besväringh igenn att vederleggie och betale vele och schole, för hvilket vi och så fulkommelige borgan och lyfftesmän vare vele på menige adelens vägna. Ther och så hände, som Gudh förbiude, att sådant icke skede eller i någen måtte thenne betalningh genom försumelse eller andre förhindringer tilbake blifve kunde, thet dog nest Gudz hielp icke ske skall, dhå förplicte vi oss alle förbe:de samfelt för oss och våre ärfvinger, att vi högbe:te k. Ma:t förbe:te summa opå för:ne tidh underdåneligen och aldelis till godhe nöghe betale vele och schole, vidh alles våre äre, redelighet, christelige tro och sanningh. Och tes till yttermere visse och bettre förvaring, att vi alt thetta för:ne fast och obrotzligen holle vele, late vi förbe:te hvar för sig hängie våre incigler eller signeter her neden för thetta bref och med egne hender underscrifvit, hvilkit skedde i Stocholm then 16 octobris anno etc. 50.

Att förbindelsen verkligen utfärdats, framgår af ett bref från Lars Siggesson [Sparre] till Axel Eriksson [Bielke] den 17 juni 1551, där deras gemensamma »försegling» på de 1500 dalerna omtalas. Anledning saknas emellertid ej att antaga, att adeln åtagit sig en hjelp i något vidsträcktare skala, än här angifves eller blott till den kejserliga beskickningen. Att först och främst underhandlingar denna höst förts med adeln om en hjelp framgår af ett bref från hertig Erik till Svante Sture af den 23 december (registraturet 1550 fol. 241), hvari besvaras en af den senare gjord förfrågan i afseende på den hjelp »adeln och frälset» skulle göra konungen.

»Att hjelpa draga något af den stora utlage och bekostning», som legat konungen på halsen, heter det i allmänhet, och någon beskickning omtalas ej särskildt, men att det stått i sammanhang med bevillningen i Stockholm i oktober är antagligt. Hertigen hänvisar nämligen till hvad Svante Sture sjelf och andra »gode män» rådlagt och beslutat i Stockholm, där ju den förre var närvarande vid mötet, äfvensom till ett nu ej kändt betänkande af herr Gustaf Olsson och Peder Bragde, som Svante Sture sjelf åberopar. Några närmare detaljer känner man emellertid ej om dessa förhandlingar, eller till hvilket resultat de ledt.

I nyss anförda bref af Lars Siggesson uppmanas äfven Axel Eriksson att underhandla med adeln i Östergötland, om de »kunne komme daler åstad», och heter det vidare: »hvad som de ekke ville där til hiälpe mät, så är oss önt at lägge dum [dem] ut; thet var icke samtykt, ath de skulle gifve daler for deris goss»[1]) (orig. i Bielkesamlingen i Riksarkivet).

När konung Gustaf slutligen våren 1553 i Stockholm rådgjorde med några tillkallade af rådet om en beskickning till Lybeck och om medlen till dess bestridande, gåfvo de närvarande anvisning på den af adeln k. Maj:t och riket till godo sammanlagda penningesumman. När detta skulle skett, därom är svår att våga någon förmodan, om det ej just varit vid de af ofvannämda anledning förda underhandlingarna med adeln[2]). Egendomligt är i hvarje fall, att det äfven 1553 var fråga om en beskickning till utlandet. Underrättelsen härom meddelas i ett bref från de i Stockholm närvarande rådsherrarne till Axel Eriksson [Bielke], som förvaras i Bielke-samlingen i Riksarkivet och är af följande lydelse:

Vår ganska venliga helsan altid försendt mett Gudh. Kiere Axel, vi gifve eder venlige tilkenne, att kongelig Ma:t vår aller n. h. hafver latit förscrifva oss hitt til Stocholm til att förhandla hoss hans k. M. några rigesens verf och ärende. Ebland annor hafver och så nu som tilförene varit beslutat och samtyckt, att några gode men skole förskickas til Lybeke och andre hansesteder um rigesens anliggiände ärende. Så blef ther hoss besport, hvar underhållit tagas skulle, ther samme förskickte skulle uppehålles mett. Therföre befragade vi hoss kongelig Ma:t, um samme underhåld icke tagas skulle af then sammanlagde summa penninger, som vi och menige adelen her i Upland samman lagdt hafde, kongelig Ma:t och rigit til gode. Ther til svarade hans kongelig Ma:t, att han inte viste, att sådana sammanlagde penninger tilhopa satte våre. Therföre late vi hans k. M. förstå, hvad then summan drog, som af tesse try stigter her i Upland samman giord var, thet h. N. behagade, och besporde videre, um then andre adel hafde och så udi the andre stigter sammeledes giort, ther vi icke viste giöra h. N. någon synderlig beskedt eller undervissning um. Hvarföre, kiere Axel, synes

[1]) Brefvet är svar på en förfrågan af Axel Eriksson, huru mycket som belöpte sig på hans del. I det hänseendet skrifver Lars Siggesson endast: »I vitte väl siälf hvad eder bör utgöre for edert arvegoss, ath I gåve där daler fåre och de andre gode män, som dum [ɔ: dem] kunne åstad komme».

[2]) 1551 höllos stiftvis sammanträden med adeln, men det enda man känner om dem är, att då skulle infordras russtjenstregister både för adelns förläningar och egna gods (uppdrag till Lars Siggesson m. fl. d. 13 mars; registr. 1551 fol. 58 v. Jfr brefvet till Johan Tursson den 8 juli s. å., hvari endast register på adelns folk omtalas).

oss för then skuld gott vara, att ko. M. måtte mett thet aldra första tilkenna gifvit blifva mett vissa register, huru mykit hvar af adelen udi Ostergiötland utgiordt hafver, och hvatt summan ther på draga kan, tesligest hvar samme summa insatt eller standandes är, och ther bredvid förvetas, um hans k. M. teckes, att hon antige skulle föres hitt up eller huru h. N. behaglige vilie ther um vara kunne, och hvem henne anama skulle, på thet att ner alle summar af ganska rigit komme til hopa, måtte thet något anseande hafva, hans kongelig Ma:t til behagh. Gud eder her mett altid befalandes. Snarliga af Stocholm 3 dagen maii anno etc. 53.

Larens Siggeson ridder Jogan Olsson Niels Krume
Larens Tursson Gabriel Cristiernson

HERREDAG I VADSTENA

1552 om sommaren.

Hela sommaren 1552 ända från slutet af juni månad vistades konungen i Östergötland och uppehöll sig mestadels i Vadstena, där ock hans tredje bröllop firades den 22 augusti. Med anledning däraf voro rådet och adeln uppenbarligen talrikt samlade, och öfverläggningar höllos i politiska frågor, som dock först i slutet af augusti ledde till några definitivt formulerade beslut. Konungens förestående giftermål föranledde äfven, att de tre biskoparne i Uppsala Strängnäs och Vesterås (den sistnämde infann sig dock ej) samt några mera framstående prestmän vid domkyrkorna, i främsta rummet ordinarier och skolmästare (»ludimagistri»), tillkallades. De öfverläggningar, som höllos med afseende på giftermålet, bilda en afdelning för sig af denna sommars förhandlingar.

225 Rådslag på k. Maj:ts förbättring i afseende på politiken mot Lybeck och Danmark samt försäkran om trohet och hjelp, när nöden så kräfde, afgifna af rikets råd. Vadstena 1552 den 29 augusti.

Samtida handskrift bland Riksdagsakta i Riksarkivet med egenhändiga underskrifter, jämförd med ett i samma samling befintligt samtida »Extracht utåf thet rådzslagh, som skedde udi julio och augusto anno etc. 52», hvari uti korta ordalag angifves hufvudinnehållet i rådets betänkande och på slutet en bestämd datering meddelas i följande ordalag: »och hafver hvar medt egen hand underskrifvit thette för:ne radzslagh, som skedde i Vastena 29 augusti anno ut supra».

Anno etc. 52 udi junio [ɔ: julio] och augusto her i Vastena blef utaf rigsens rådh berådslaget um tesse rigsens ärender och opå kong:e Ma:tz vår alder nådigste herres förbettringh för gott ansedt, som her effther-fölier.

Till thet förste. Hvad the Lybskes sak belanger till att betenkie ther udi att tiden udi fristondhet fast förlöper, och att the Lybske icke aflathe udi alle måtte kong:e Ma:t vår alder nådigste herre och thette rike hos hvar man med onde updichtede föregifvende att förolempe, är för gott ansedt effther thet förre rådslagh, som her opå skedde udi Stocholm in junio anno etc. 51 [1]), att schriffteligen besöke kong:e Värde till Danmarch, som nu skedt är, med kong:e Ma:tz vår alder nådigste herres seneste schrifvelser um sådane the Lybskes oaflathelige listige prachticher, och att the ther med umgå, hure the med förste tilfelle och lägenhet thette rike bedröfve motte, och att man ther egenom hans kong:e Värde tesse saker, så och hure the Lybske kong:e Ma:t vår alder nåd:te herre hos Romiske key:ge Ma:t udi en uprettet fridstondh till att förolempe sig nyligest understode, opå nyt att förclare; och effther kong:e Värde till Danmarch genom then uprettedt birecess sigh förplictet hafver med the Lybske sådane vägher att finne, att the kong:e Ma:t vår alder nåd:te herre udi ingen måtte besväre skulle, hans kong:e Värdhe och så her um erinnere och sig hos honom försporie, effther man nu hos the Lubske plat ingen förbettringh hafver till att förmodhe, om högb:te kong:e Ma:t vår a. n. herre och thette rike ju icke af them udi lengden oförorsaket blifve motte, hvad som udi sådane saker tiäneligit våre till att företage; tesligiste hvad hielp och bistondh kong:e Ma:t vår a. n. herre utaf kong:e Värde till Danmarch effther then föreningh, them emellen är, sig att förvente hafve skall, som kong:e Ma:t vår alder nåd:te herre ytterligere och i lengden med alle umstender och lägenheter och opå thet flitigeste kong:e Värdhe till Danmarch sidste gången heden ifrå Vastena schrifvit hafver. Så hafver doch hans kong:e Ma:t på samme schrifvelse, enkannerligen på then förnämpligeste artichel, nämpligen hvad tröst man sig hos them

[1]) Något rådslag från juni 1551 är icke kändt. Däremot finnes ett sådant i koncept och troligen ofullbordadt från den 8 september samma år. Jfr Bihanget.

förmode hafve skall, ingen andre svar fået, uthen allenest att the sig udi sådane måtte icke annerledis än oförviteligen skicke och hålle vele, och att kong:e Värde till Danmarch gifver ther rådh till, till att undvike all olempe, saken in för opartieske domare komme lathe. Så tyckes nu rådet, att ther med och genom sådant vitlöfftigt svar sker saken icke fyllest, och förthenskuld, effther inge schrifvelser kunne hielpe, um kong:e Ma:t vår alder nåd:te herre syntes gott vare genom budskap till Danmarch endeligen att förfare theris meninger udi tesse saker, hvar till the bevägne äre, så och hure man thet, oförviteligen, förstå och sig ther opå fulkommeligen förlathe skall. Och all then stundh the Lybske genom theris otilbörlige företagende thet söke, som e[n]delis uthen thette rikes evige förderf ju icke må efftherlatid blifve, så och utaf kong:e Ma:t vår alder n. herre för alt thet the sielfve utaf stort ofvermodh udi krig och örligh förfaridt och mist hafve, vele betalede vardhe; hafve rådet, opå kong:e Ma:tz vår alder nådigste herres nådige eigen betenkiende, ofverväget, um med thet samme bodskap kong:e Värde till Danmarch uttryckeligen tilkenne gifvet blifve motte, att utaf förbe:te orsaker kong:e Ma:t till Sverige vår alder nådigste herre ingelunde til sinnes är att inrymme the Lubske theris mottvillige förehafvende um the förderfvelige privilegier, mycket mindre them the otilbörlige opålegninger udi theris förmente osanfärdige pennings skuld till att betale, och att opå tesse två artikler platt ingen handel vardhe kan: hvad kong:e Värde till Danmarch syntes, effther thet han så mycket rådher ther till, att sakerne till yttermere ransaken och förhörr komme motte, hvar opå handelen skulle företagen blifve, mäden kong:e Ma:t v. a. n. herre icke är mögeligit, som nu sagt är, slike artickler the Lubske att inrymme; ther till medh hure han effther hans eigen schrifvelse förmener att hielpe saken, så att thet icke till någen videre besväringh komme, och att kong:e Ma:t vår alder nådigste herre utaf the Lubske obekymbret blifve? Män effther til förmodendis är, att the Danske så listige och svinne vare kunne, thet the och sielfve kunne tenkie, att the ju icke aldelis vell sig emott kong:e Ma:t vår a. n. herre beviset, uthen med margfallelige onaborlige stycker förhollet hafve, att och sådant udi lengden kong:e Ma:t vår alder n. herre och thette rike olideligen fallendis vordhe; dherföre the uthen tvill ogerne se, att saken med the Lybske förlickt och kong:e Ma:t vår alder nåd:te herre till godh nåborlig fördracht med the umliggiende komme skulle; så veth rådet opå sådane handlinger, att the Danske sådane brister och besväringer emellen kong:e Ma:t v. a. n. herre och the Lubske gruntligen till att

afskaffe med alfvarsamhet skole benägne vare, plat inthet att förtröste, hvar icke tilförende the inrikes besväringer, som k. M. v. a. n. herre utaf the Danske opå alle sidher dagligen möthe och vederfare, grundligen afhulpne blifve. Och ändoch rådet utaf alle umstender sielfve bekenne motte, att the icke nogsambligen vethe kunne, med hvad middel her utinnen står till att handle, att kong:e Ma:t vår alder nåd:te herre skiäll för oskiäll utaf the Danske vederfare och tilfridzstellt blifve motte, och icke mycket är tilförhoppendis, om fast the Danske, såsom altid och nu senest theris uttflucht varidt hafver, handlingerne opå herremöthe emellen begge rikerne vordhe begärendis, att man någen fruchtbarhet ther utaf hade att förmodhe; doch, opå kong:e Ma:tz till Svärige etc. nådige och videre betenkiende, till att undvike then olempe, som the oss gerne vele komme opå, att vi skulle icke gerne vele, thet våre saker skole komme fram udi dagsliuset, och att våre inlendske hafve till att se, hure hans kong:e Ma:t saken aldelis tiänt och ofverflödeligen fyllest giort hafver, sökiendis alle the väger, hvar egenom rikerne motte tilhope holdne blifve, synes rådet icke orådeliget vare skulle att stelle tesse handlinger in för begges rikernes rådh opå en beläglig tidh och platz och ther kong:e Ma:tz vår alder nådigste herris nödtorfther med alle besvärlige articklers nogsamme förclaringer opå thet flitigeste framsatte blifve motte, och till att se hvad the Dansche ther utaf till förbettringh förevendendis vårdhe. Hvar man och dhå udi then samme tractation något förnumme, att the Danske ifrå theris ofogh och besväringer afstå och med tilbörlig emendacion och förbettringh sig ville förmerke lathe, att man dhå seden udi the Lybskes sak så mycket bettre med them handle kunde; män hvar the ingelunde sådane besväringer att förandre benägne äre, våre dhå lätteligen aftage, med hvad alfvarsamhet och meningh the Danske the Lybskes saker förfordre vele, förthenskuld man sig och så mycket ringere ther opå förlathe kunde. Och opå thet her med oförmerkeligen handles motte, och man her utaf icke hade till att förnimme, liche som um sådane samqvembd her hos oss så mycket blifve fordret och begäret, om kong:e Ma:t tecktes venligen att svare till kong:e Värde till Danmarch seneste schrifvelse med tachseijlse för hans kong:e Värdhes medtdelede rådh, att kong:e Ma:t vår alder nåd:te herre sådant in för rigsens stender, som thet och till thet högste anliggiende är, ville komme lathe; män thet hans kong:e Värdhe udi sin schrifvelse indrager, att honum ovitterligit vare skall, hure thet med the Lybskes saker emellen kong:e Ma:t vår alder nådigste herre och them, siden the Köpenhaffniske handlinger skedde,

förhandlet är, vill kong:e Ma:t till Sverige etc. icke tro, uthen att kong:e Värdhe kommer ju vell ihugh, hureledis han um samme saker titt och offthe icke allenest schrifftеligen, uthen och med budskap två gånger besöckt vorden, altid begärendis, effther thet the Lybske lathe nogh opåskine theris onde villie och thet the ingelunde benägne äre att holle godh fridh och naborskap, uthen sökie alle lägenheter och tilfelle, hure the kunne en gångh komme ther till att bekymbre thette rike; sådant hafver ju kong:e Ma:t till Sverige för kong:e Värdhe till Danmarch icke fördult, uthen i så måtte, som begge rikernes velfart ligger macht opå, hans kong:e Värde gifvit tilkenne och venligen begäret, han ville her udi medtdele sitt godhe rådh och effther then venlige föreningh sig att lathe förmerkie, hvad han benägen är att göre till saken; och effther kong:e Värde till Danmarch udi samme missive gifver tilkenne, att inthet bettre vare kan, än thet undersåtherne och rikerne holle tilhope, att kong:e Ma:t vår alder nådigste herre sig aldelis förser, thet hans kong:e Ma:t till andre väger then ringeste orsak aldrig gifvet hafver, än the som rikerne tilhope holle motte, såsom hans kong:e Ma:t sig tess till kong:e Värde til Danmarch sielf vel referere må; män i huredane måtte emott kong:e Ma:tz vår alder nådigste herres undersåther med oppenbarlige antastninger och besväringer handlet vardher, thet doch kong:e Ma:t till Sverige etc. icke troer, att thet med kong:e Värdis till Danmark vet och villie sker, är nog oppenbart, hvar egenom the fremmende, besynnerligen the Lybeske och andre flere, icke ringe styfnackede och till all motvillig dristighet förorsakede blifve; män nu vet kong:e Värde till Danmarch utaf förbundzens artickler, hvad ther udi thenne sak nogsambligen uttlofves, sig att underrette, och förthenskuldt att thet företaget blifve motte, hvilket til att afskaffe sådane besväringer tiäneligit vare kan[1]). Och hvar dhå opå sådane schrifvelse kong:e Värde till Danmarch en handelsdag med begge rikernes rådh till att besöke ofverbödig våre, att man dhå opå kong:e Ma:tz nådige behagh sådant anammede och inginge, och ther ofver um tidh och städh, hvar och när thet till thet lägeligeste syntes vare, med hvar annen handle och besluthe motte.

Och um thet någerledis så lägeligit och mögeligit våre, thet udi så måtte någen handel ske skulle, att kong:e Ma:t vår alder nådigste herre dhå något när ved handen vare motte, opå thet man dhå hans kong:e Ma:t um alle handlinger och

[1]) I kanten är tillagdt på tyska med Normans hand: »Ob k. M:t gnedigst wolle gefallen das nach sulcher weise k. W. zu Dan. mucht wider umb mit dem ersten zugescriben werden».

hvad dhå sig tildrage kunde så mycket förre och tideligere till att undervise och med hans kong:e Ma:t nogsambligen ther um till att besluthe hafve motte: thet samme ställer rådhet opå thet underdånigste till hans kong:e Ma:tz eiget nådige betenkiende och behagh.

Män hvar nu udi sådane handel ju inthet fruchtbarligit, ther till kong:e Ma:t vår alder nådigste herre ett tilbörligit behagh hafve kunde, kan förskaffet blifve, och tilförmodendis är, att the Danske ifrå theris otilbörlige vägher icke afstå vele, och man förthenskuld sig mere för theris anhangh än för the Lubske hade till att befruchte, upå högbe:te kong:e Ma:tz vår alder nådigste herres nådige förbettringh, synes rådet vare bettre och lideligere sig med the andre städer udi mögelige handlinger att inlathe och them något, och så mycket riket uthen synnerlig skade våre, att inrymme, opå thet, hvar ju med the Danske sakerne till något videre komme skulle, att man med städerne försächret våre och theris selskap hemmen holdne blifve motte.

Hvar nu sådant alt inthet hielpe kan och till begge partherne, så vell the Danske som till städherne och andre flere, inthet gott är att förmodende, uthen att the till thet som rätt och skiäll är aldelis obenägne äre och kong:e Ma:t vår alder nåd:te herre och thette rike udi lengden icke obekymbret vele blifve lathe, så är rigsens rådz udi så måtte underdånigste begären, att kong:e Ma:t sig nådeligen och fulkommeligen till them förlathe och slätt oförtviflendis förse ville, thet the alle samptligen och hvar synnerligen för sig ofverbödige och redebogne vare vele, förmiddelst theris tro, äre och beplichtelse, med hvilke the kong:e Ma:t såsom theris rette infödde konungh och ärfherre, så och hans kong:e Ma:tz unge erfherskaffther, förbundne äre, hos hans kong:e Ma:t och theris nådher till att upsette och ospart hafve lif, lefverne, godz och alt thet the förmåge opå jordene till then sidste mon [ɔ: man?], med all velvillighet alt thet göre och lathe, som trogne undersåther altidh och allestedz egner och bör, effther som the sig tess in för högbe:te kong:e Ma:t opå thet högste förplictet och bebrefvet hafve och egenom Gudz tilhielp thet i värket, hvad tidh nödtorften så fordrer, erligen, troligen och uprichteligen bevise vele. Ther opå the bede sig så sant Gudh hielpe och hans helige ordh till evig tidh. Amen.

Lars Siggess[on] Jahan Turss[on] Sten Er[icson] Peer Bra
A. Erichson Svante Sture Mans Jahansson
Byrghe Nyelss[on] Gustaff Olssonn Niils Krume
Georg Norman

* * *

Om förhandlingarna med presterskapet angående konungens giftermål har Laurentius Petri uppsatt en berättelse, som är tryckt af O. Celsius i »Monumenta politico-ecclesiastica», sid. 93—124, ehuru ofullständigt, i det att slutet aldrig kommit med[1]). Enligt densamma kallades de tre biskoparne efter att i Enköping den 25 juni ha afgifvit ett afstyrkande utlåtande, (Celsius, anf. st. sid. 97 o. f.), jämte andra lärde män till Östergötland för att ytterligare rådslå öfver samma ärende; kallelsebrefvet till ärkebiskopen är dateradt Norby den 5 juli och i sin helhet infördt i berättelsen (sid. 101). De egentliga öfverläggningarna togo sin början den 25 juli i Vadstena och fördes dels inför rådet och hertigarne, dels inför konungen sjelf, dels mellan biskoparne och enskilda rådsherrar. Som bekant förde G. Norman konungens talan. Rådets tillstyrkande afgafs redan i början af augusti; biskoparnes och presternas förklaring först i början af den därpå följande månaden.

226 Rådets och adelns tillstyrkande af konungens giftermål med Katarina Gustafsdotter och försäkran att försvara detsamma mot all illvillig eller falsk utläggning. Vadstena 1552 den 2 augusti.

Afskrift af Elias Palmsköld i Palmsköldska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek »Acta ad hist. regum svec. IV, fol. 1065». Originalet till denna, liksom till presternas försäkran, fanns ännu på 1600-talet i Riksarkivet.

Kongelige M:tz till Sverighe etc. rådh, ridderskap och menige adel, som nu här udhi Vadstenna äre församblede, bekiännes och göre vitterligit mett tätta vårt öpne bref samtligh och synderligh, så väll för thenn fråvarendis som närvärendis, att effter thet Gudh alzmechtigh udhi thet näste förlidne år oss medh ett svårt straff hemsöcht hafver, i tätt vår salige nådige dröttning oss ifrå fallen är, oss allena icke till sorg, uthen först kongelige Maij:t vår aller nådigeste herre sampt medh thet högborne effterlatende unge härskap till högste bekymber, thet vi dageligen för ögen haft hafve och nog märkia kunne, ath hvar icke först egienom guddomelig hielp och timmeligit rådh högbe:te kon:ge M:t alles vår nådh:te herre sådanna sorg afskaffat och förtagit blifve motte, att sådanna hiärtens sorg och elende kon:ge M:t vår aller nådigeste herre icke allene svag görendes varder, utan och att ther

[1]) Titeln lyder: »Acta circa matrimonium illustrissimi principis d. Gostavi, Svecorum etc. regis, quod anno domini 1552 contraxit cum nobili persona d. Catharina, nepte ex sorore consortis suæ iam defunctæ, sc. fælicis ac gloriosæ recordationis d. Margaretæ, Svecorum etc. reginæ, quæ eatenus per me Laurentium Upsalensem collecta sunt, quatenus a me et aliis nonnullis meis collegis res ipsa concernebatur». — Handskriften, som sannolikt tillhört Palmsköldska samlingen i Uppsala univ.-bibliotek, har numera ej kunnat återfinnas.

egienom badhe the inrikes och uthrikes saker och erender icke ringe förhindrede varde; derföre hafve vi medh the högborne furster och herrer her Erick, Sveriges, Göthes och Vändes ärfkonung, och her Johann, ther sammestädz ärfherre och härtig till Findland, bröder, vare nadigste och nadige herrer, thenne sak radslaget och beväget äffter vårt ytterste och högste förstandh; och äffter alle lägenheter och umbständer hos oss samptligen icke annerledes befinnes kunde, uthen att effter Gudz försynn högbe:te kon:ge M:t vår alder nåd:te herre sig för margefallelige högvictige orsaker skulld till andre väger och midel igiänn tänkie måtte, och förthennskuld hafve vi endrächteligen medh ett vällbetenkt rådh för gott ansedt, att hans kon:ge M:t sig udi ett christeligit echteskap igenn begifve ville, männ äffter vi sampt mett the högloflige unge herskaffter nogsampt förnummit hafve och väll betänkie kunne, att thet riket och tänne nu närvarendes lägenhet icke lideligit vare vill, thet hans kon:ge M:t udi något främmende och uthländzsch gifftermål träde skulle, synnerligen äffter hans kon:ge M:t hafver ther hvarken hugh eller villie till för mänge högvichtige ursaker skull, hans kon:ge M:tz effterkommende och menige riket till skade, hafve vi förtenskulld för gott ansedt och betänkt, om hans kon:ge M:t så nådeligen behagede sigh här inrickes en loflig personne igiänn utförse, somm hans kon:ge M:t tänkie kunde, hans kon:ge M:t benögde. Männ effter här i riket icke mänge i så måtte äre till att vällie, hafve vi förtänskulld medh ett välbetenkt rådh endrächteligen bevilliget och beslutet, hvar hans kon:ge M:t best kiärlek och sinne tillfalle vill och med ett fritt samvett thet göre kunne, somm vi och nu förnummet hafve hans ko:ge M:tz sinne och mening till thenn edle och vällborne jomfru Katerina, her Gustaf Olsons dotter, stält är, hänne till att ächte medh heder och vördning; ther före vi alle hans kon:ge M:t underdånigest och ödmiukeligen betacke, och effter vi icke annet häller af the lärde förnummet hafve, änn att tätt icke emot Gud heller hans uthtryckte ordh vare skall, vete vi intet ther ifrån råde, uten här medh lofve och tillseie hans ko:ge M:t alle samptligen och hvar synnerligen för sig ved våre ridderlige ädelige äre, edh, lyffte och huldskap, somm vi hans kon:ge M:t och alt thet unge härskap lofvet och svåret hafve, att ther som någen ville sådant gifftermåle nu häller i framtiden, thet vi doch icke förhoppes, till nogen förargelse äller vrång mening glossere och uthtyde, då vele och skole vi sådana hans kon:ge M:tz förtall häller skada alldrig opå höra, myckit mindre i någen måtte vetterligen tillstädia, uthen mett tideligit rådh, lif och macht troligen afväria effter vår yttersta

och högste förmage, så sant oss Gudh hielpe och hans helige evangelium. Täss till yttermere visse och högre förvaring trycke vi våre signeter här neden före och medh egne händer underskrifvet, så månge somm hafve skrifve kunnet. Datum udi Vastenna then 2 augusti anno 1552.

Lars Siggesson	Gustaff Olsson	Jahan Tursson
Sten Erichson	Per Brae	Abram Erichson
Svante Sture	Jokim Erichson	Mans Jahanson
Byrge Nillson	Nills Crume	Georg Norman

227 **Biskoparnes och några kapitelmedlemmars förklaring med anledning af konung Gustafs giftermål med sin aflidna gemåls systerdotter. Vadstena 1552 den 5 september.**

Afskrift af Elias Palmsköld i Palmsköldska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek, »Acta ad historiam regum» IV, fol. 1057.

Vi här effterskrefne Laurentius Upsalensis, Botvidus Strengnensis, Ericus Scharensis och Henricus Arosiensis, sampt medh några andra goda män, som hit till Vatzstena ifrå domkyrkiorna kallade blefvo anno etc. 1552, bekännes och här medh uppenbarliga för hvar man vitterligit göre, att uppå för:ne tidh och stadh uthi högborne försters och herrers her Erichs, Sveriges, Göthes och Vendes etc. erfkonungs, her Johans, thersammestädz erfherres och hertig till Findlandh etc., brödre, våre nådige herrer, teslikes uthi the ädele välborne herrers Sverges rikes rådz, ridderskaps och adels närvare, blef oss föregifvit om thet svåre straff Gudh alsmechtig uthi thet näst förlidhna år oss hafver hemsöckt medh, i thet vår salige nådige drothning oss ifrå föll, oss allena icke till sorg, uthan ock först kon. M:t till Sverige, vår aldernådigeste herre, sampt medh the högborna effterlåtna unge härskap till högsta bekymber, och att till befruchtandes var, hvar icke genom guddomelig hielp och timeligit rådh högbe:te kon:ge M:t alles vår nåd:te herre sådana sorg afskaffat och förtagen blifva måtte, [att] och samma hiertans sorg och älende icke allena hans M:t svag görandes vorde, uthan och therigenom både the inrikes och uthrikes saker och erender icke ringa förhindrade varda måtte, och för sådana orsaker skulldh, och uppå thet att högbe:te ko. M:t v. aller nåd:te herre och hans M:tz högborne effterlåtne unge herrskap någon tröst och hugsvalelse igen bekomma måtte, blef oss af the erlige och väll-

borne herrer riksens rådh tillspordt, om oss syntes rådeligit vara, att högbe:te kon. M:t vår a. n. herre sigh uthi ett christeligit echtenskap igen begifva skulle, lothe the oss och ther medh förstå, att ther hans M:t sådant uthi sinnet hade, kunde the icke råda hans M:t till att taga sig någon person uthi fremmande nationer, uppå thet att ingen merkelig tunga och andra besväringer ther egenom uthi framtiden menige riket skulle blifva tillfogat, uthan att alle endrechteliga medh ett vällbetenkt rådh för gått ansåge, doch på högbe:te hans M:tz behag, att h. k. M:t här inrikes någon loflig persone till ächta anamma ville, gåfve the ock sådana mening före, att the till sådana ståndh her inrikes ingen annan persone viste till att uthvällia, uthan then edela och välborna jomfru Katherina, herr Göstaf Olsons dotter, hvar högbe:te h. k. M:tz sinne till samma loflig persone elliest falla ville; och sedan förbe:te erlige och vällborne herrer sådane mening framsatt hade, blef oss alla, meniga clerkeridt, att handla och öfverväga medh högste flit befalledt, om sådana echteskap uthaf then heliga schrifftz grundh tillatit vara skulle. Så endock vi effter vårt förståndh icke seija kunde, att sådant echteskap skulle medh then helga schrifft alldeles öfverens komma, therföre att then andra ledhen inæqualis lineæ, så väl i svågerskap som i skyldskap, ther icke uthtryckeliga finnes tillåten vara, och sådant här uthi riket tillförende icke heller sedvane eller bruk varit hafver, doch effther thet h. k. M:t icke uthaf någon otilbörlig affection eller begäran, uthan af en christelig benägenhet, effter som h. k. M:t uthi Gudz ordningh och skick gerna lefva ville, ther till bevågen var, icke heller ville h. k. M. ther medh något allmenneligit exempel stifftat hafva, kom förthenskuldh saken på thet sidsta till thetta beslut, att thet the godhe herrar af riksens rådh förmedelst förberörda orsaker i thetta erende samptyckt och bevilligat hade, ther ifrå vi icke viste oss fogeliga till att afsyndra, skulle thå hafva sinn framgång och medh oss uthi församblingen, genom en christelig kerlek, i the helge Trefaldighetz nampn effterlatedt varda, och på thet att förargelse och obeståndh, som sig iblandh enfalligt och oförstandigt follk begifva måtte, skulle thes bättre förhindrat och afskaffat varda, så lofvade och tillsade vi alle, såsom vi och nu samptlig och hvar vidh sitt nampn medh thenna vår förskrifningh lofve och tillseije förmedelst vår edh och förplichtelse, ther medh vi sampt medh alla andra trogna undersåther h. k. M:t förvandte äro, förbe:te sak och ärende, ähvar eller när vi, anten hemliga eller uppenbarliga, ther om åthsporde varda, att vele och skole uthtyda till thet bästa och uthi alla måtte medh för:te orsaker och andre flere, som tiän-

lige äro till att förläggia hvadh her emot seijas kunde, effter som oss mäst mögeligit vara kan, förfächta och försvara; theslikes och menige clerkeriedt ther om fliteliga undervisa och förmana, så att thet, näst Gudz hielp, medh oss alldelis väl ment skall befunnet och icke uthi någon måtto af oss then ringeste orsak till något obestånd medh vett eller villie skall gifven varda, så sandt oss Gudh hielpe genom sitt hellga evangelium. Och till thess yttermera visso, högre förvarning och stadfästelse tryckie vi hvar för sigh vår signeter her nedhan före och medh egna händer underskrifve. Datum Vatzstenis 5 septembris anno etc. ut supra.

Ego Laurentius, qui supra, subscripsi.

Et ego Ericus etc. subscripsi.

Et ego Sveno, lector theol. Schar. subscripsi.

Et ego Gunnarus, pastor Lincopensis subscripsi.

Et ego Botvidus etc. subscripsi.

Et ego Olavus, ludimagister Upsalensis[1]) subscripsi.

Et ego Petrus Caro[li], ludimagister Lincop. subscripsi.

Et ego Petrus Foll[ingius], lect. theol. Lincopen. subscripsi.

Flere förslag till dylika förklaringar eller »protestationer» uppsattes under förhandlingarnas gång såväl från presterskapets sida som från rådets. Af Laurentius Petri, så långt texten hos Celsius räcker, införas dels en samfäld protestation af biskoparne i Uppsala och Strängnäs samt ordinarien i Skara Erik Falk och några capitulares[2]), dels en af ärkebiskopen sjelf för egen räkning uppsatt, dels slutligen ett genom Sten Eriksson öfverlemnadt förslag. En i Riksarkivet förvarad samtida handskrift upptager en den 31 juli daterad samfäld »protestation», som i det allra mesta öfverensstämmer med den af Laurentius Petri såsom hans enskilda angifna. Den är försedd med flere underskrifter både af biskopar och capitulares och synes enligt en endast delvis bevarad anteckning verkligen blifvit framlemnad. I Uppsala univ. bibliotek förekommer äfven en afskrift, undertecknad af Laurentius i Uppsala, Botvidus i Strängnäs och Ericus Falk, som likaledes mest öfverensstämmer med Laurentii Petri enskilda, men företer vissa formella olikheter såväl med den hos honom införda, som med den i Riksarkivet befintliga texten. Sistnämda handskrift (i Riksarkivet) upptager äfven det af rådet till biskoparne öfverlemnade förslaget till försäkran, som med undantag af slutet och enstaka smärre afvikelser, öfverensstämmer med den hos Celsius (sid. 122) tryckta texten. Enligt en anteckning mottogs densamma af biskoparne och »capitulares omnium ferme diocesium» den 11 augusti och blef enhälligt förkastad[3]).

---

[1]) Ordet är otydligt, men enligt en annan af de här uppsatta skrifterna var äfven »Olaus Medelpadius ludimagister Upsalensis» närvarande.

[2]) Den är i den tryckta texten (anf. arb. s. 114) daterad den *3* juli, hvilket torde vara tryckfel i st. för den *31*.

[3]) Anteckningen i kanten lyder: hec forma exhibita est nobis 11 augusti et ab episcopis et capitularibus omnium ferme diocesium reprobata et explosa omnium consensu».

Presternas den 31 juli daterade, men af rådet ogillade försäkran hade enligt Riksarkivets text, hvilken väl torde få anses vara den definitiva[1]), följande lydelse:

Vi underscrefne görom allom kunnogt, at vi anno 52 then 27 julii vore tilhopa i Vastena kallade genom stormectiga furstes och landzherres her Gustaffs medh Gudz nådhe Sverigis Götis och Vendis etc. konung vår allernåd:te herres scrifvelse til at förhandla en echtenskaps sak, högbe:te k. Ma:t anlangande, nemliga om hans k. M. skulle medh retto och scrifftenes tillåtelse til echta tagha sina framledna furstinnos, salig och höglofligh i åminnelse, systerdotter. Så effter thet samma sak tycktes vara fast svår och högh til bevägande och några af oss hade ther öfver på thet högsta varit förmante, at man her på the svar gifva skulle, som man tröste ansvara in för Gudz strenga och rettvisa dom, lade för then skul hvar och en af oss sakena så mykit mer på sinnet, granneliga ransakandes och öfvervägandes, hvad then h. scrifft ther nu [ɔ: um] gifva och tillåta kunde. Men effter thet vi, anseendes samma scrifftz retta grund och mening, såsom thet sigh bör, och icke then blotta bokstafven allena, icke annat förnimma kunne, än at then andre ledhen uthi olika linea bådhe i svågerskap och skylskap förbudin är så vel medh andra personer, som medh then ena, hvilken ther uthtryckeliga författas, nemliga faderbrodhers hustru, viste vi icke annat svar gifva i sakena än at förberörde echtenskap, som uthi annan ledh, linea inequali, funnet varder, ju är i samma scrifft förbudit, kunde ock för then skul icke heller trösta k. Ma:t ther på, at hans kong:e Ma:t samma ectenskap uthan synd emot Gudh fulkompna måtte. Doch likvel hvar hans k. M. ellies tyckes grundeligare berettelse i sakene af androm fått hafva, så at hans k. M. sigh betröster medh itt gott samvett thet fulfölia, late vi thet uthan all vidhare gensägn eller disputatie så blifvat och vete vi i sakene intet annat säija än som nu tilförene sagdt är. Och på thet ingen skal förtenkia, lika vist som vi för then skul icke skulle vilia vara vår herra och konung underdånige, hulle och trogne, så protesterade vi och betygade inför Gudh och hans k. M., såsom vi än nu her scriffteliga protestere, at vi icke thes mindre skole och vilie faste och ovikeliga blifva vidh then troskap och manskap, som vi hans Nådh och hans Nådz unga lifsarfherskap tilsagdt och svorit hafve, så sant oss hielpe then evige och barmhertige Gudh, och vilie altidh och effter vår ytersta förmögenhet sökia och trachta effter hans k. M. och meniga

---

[1]) Enligt Laurentius Petri (anf. st. s. 117) blef endast den samfälda försäkringen inför rådet uppläst och af detsamma ogillad. Dess hos honom meddelade text går mindre i detaljer och är försigtigare i ordalagen än hans egen och än denna; úttryck i densamma, ehuru ännu något mera modifierade, äro upptagna i den slutligen den 5 september afgifna förklaringen. Möjligen har under de dagar, som förflöto mellan den första protestationens uppsättande och uppläsandet inför rådet en omredigering egt rum.

riksens besta och longliga bestånd och tvert emot medh lif och macht afväria, afskaffa, hindra och förtaga all then del, som hans kong:e Ma:t under ögonen komma kunde uthi hvad som helst måtto thet ske kunde, så at hvar och en för sigh, så fierran han brotzligh finnes, [beplichtar sig] under all then pen och straff, som uproriske och trolöse män lagliga och tilbörliga må pålagdt varda. Datum anno, loco ut supra ultimo die julii[1]).

Laurentius archiepiscopus
Botvidus Strengnensis } subscripsit.
Ericus Scarensis

Ericus ludimagister Arosiensis sui episcopi et suo nomine subscripsit.

Sveno Torberni Scarensis
Olaus Medelpadius ludimagister Upsalensis } subscripsit.
Petrus Johannis Arosiensis

Rådets af presterskapet förkastade förslag lydde åter enligt samma handskrift på följande sätt[2]):

Vi effter:ne göre veterligit och bekenne her medh uppen[barliga for hvar] man, at effter vi af then stormect:a fursta och herra her Gusta[ff Sverigis] Götis och Vendis etc. konung v. a. n. herra hit nidh til Vadsten[a ere kallede] vordne oss emellan til at handla, öfverväga och grunde[liga] besluta, om hans kong:e Ma:t måtte effterlatit blifva at taga sigh til h[ustru hög]lofligh i åminnelse drotning Margaretes v. a. n. frues, öf[ver hvil]kas siel Gudh alzmectigh sigh förbarme i evighet, systerdott[er; theruppå] tå medh höxta och största flit aldeles pro et contra medh tal och [gensvar] handlat och disputerat blef först uthi the högborne fursters [och unge] herrers hertigh Erix, Sverigis, Götis och Vendis etc. arfkonungs, [och her] Johans ther sammestädz hertigs och arfherres och uthu[ɔ: uthi] riksens [rådz ner]varu, thernest inför kong:e Ma:t sielf handlat och uthi [lengden be]funnet, så at sådana echtenskaps stichtning uthi slikt svå[gerskap] i then h. scrifft icke uthtryckeligen röres och förmäles, [så och my]kit mindre förbiudes, uthan at sådana saker, såsom uthi [fortiden] fast disputerligit hafver varit och offta effter lägenheterna . . . . ärende dispenserat och effterlatne blifva kunde; så hafve ock [vi inge]lunde velet at förhindre slikt echtenskap, mykit mindre oss af[syndra] ifrå goda herrars k. M. elskeliga rådz velbetenkta samtycke, h[vilke] för thesse effterföliande stora och hög-

[1]) Slutorden äro lånade från den i Laurentii Petri berättelse såsom den samfälda försäkran införda texten.

[2]) Ett stycke af handskriften är borta. Orden inom klammer äro tillagda efter den hos Celsius (s. 122) tryckta texten.

vigtiga orsaker skul meniga [Sve]rigis rike til godho och bestånd hans k. M. til samma echtens[kaps] stichtning troliga rådt hafve, som först är, at slikt echtens[kap] ju ingalunda är emot then h. christeliga tro til någon forirring uthi then christeliga religion, så ock at ingen medh hogh [ɔ: fogh] ther öfver hafver til at förarge eller sigh ther emot otilbörligen til at besvära, såsom thet i sigh sielft ingom är til något förfång eller skadha; ther til medh, at högbe:te k. M. af slett ingen otilbörligen affection eller begäran, som af Gudhi i naturen förbudin är, uthan allena af en christeligh bevegenhet, at h. k. M. uthi Gudz ordning och skick gerna lefva ville, tilbevågen är; så ock effter thenna tidhen icke monge andre personer uthi så måtto effter k. Ma:tz nu närvarandes lägenhet the unge konungabarn til tröst och hielp her i riket til uthväliandes äro; hafver hans k. M. undersåterna genom fremmande gifftermål uthi framtiden icke [heller] gerna velat besvära låta. För thessa och andra sådana flere orsaker skul, som för oss i alla måtto noghsamt förclarade äro, hafve vi alle samfelt och synnerligen, oanseendes at sådant her i riket icke offta tilförene kan skedt vara, medh itt velbetenkt rådh och samtycke för:da echtenskaps stadga fri bevilligit och effterlatit, som vi ock nu genom thenna våra förscrifnings krafft uppenbarliga bevillige och effterlate i the h. trefallighetz nampn. Hvarföre vi ock alle samtligen och hvar vidh sitt nampn förmedels vår ed och förplictelse, ther medh vi samt alle trogne undersåter hans h. M. förvante äro, lofve och tilsäije förbemelte sak och ärende, ähvad heller vi antigen hemliga och [ɔ: eller] uppenbarliga ther om sporde varde, at vilia och uthtydha skole til thet besta och uthi alla måtto medh för:na orsaker och andra flere, som her tienlige vara kunne, förleggia och uthi lika måtto meniga clerkerit ther uthi troliga undervisa, så at[1]) thet framdeles medh Gudz hielp genom oss aldeles vel ment skal befunnet och ickie uti någhen måtto then ringeste orsak till någhot obeståndh af oss skall gifvin vardha, så sant oss Gudh hielpe och hans helghe evangelium. Amen. Och tess til ytermera visso, högra förvarningh och stadfestelse trycke vi alle och hvar for sigh vora signeter her nedhan fore och medh egna hendher underscrifve.

[1]) Det följande är taget ur den hos Celsius, anf. st. sid. 124 tryckta texten. Riksarkivets handskrift slutar med följande ord, som ej gifva rätt god mening: »så at thet förmedels Gudz skuld, hvilka oss bådhe af hans eghen konglige person så ock af hans N. elskeliga rådh nogsambligen förtalde och förclarade äro, skal thet medh oss, såsom förscrifvit är, i församblingene förskonat och effterlatit varda».

HERREDAG I STOCKHOLM

1553 i juli och augusti.

Närvarande voro åtskilliga af rådet och adeln uti »Uppland». Enligt en anteckning af Hog. Bielke skulle åtminstone vid en tidpunkt endast ett fåtal ha varit närvarande — han uppräknar fem riksråd, men konungens framställning riktar sig till adeln både innan och utan råds, och i en af mötets akter omtalas också ett större antal personer, några bevisligen »utan råds», hvilka antagligen alla varit tillstädes. Att det endast varit »Upplands» adel säges uttryckligen i den kungliga framställningen; med adeln i Götaland hade enligt densamma hertig Erik underhandlat.

Enligt nyssnämda framställning hade mötet, när densamma afgafs (om tidpunkten se närmare längre fram), redan varat i fjorton dagar. Den 9 augusti lemnade konungen Stockholm, men förhandlingarna synas ej därföre genast hafva afbrutits.

228 Svar uti konungens namn med anledning af ett adelns förslag till russtjenst och taxering.

Samtida handskrift (sign. A) bland Riksdagsakta i Riksarkivet jämförd med en afskrift i Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 332 (B) och en annan afskrift, synbarligen af samma ursprung som denna i förstnämda samling (C).

Effther thet kon:ge Ma:t vor nåd:te herre eder, gode men, bode innan rådz och utan, hidt till Stocholm hafver låtid forscrifve udi den acht och mening, att I um tesse hogvardande[a], drapelige och storlige anliggende saker, som nu opå färde äre, beväga, berådslå, och eder emillan beslutte skulle, så hafver hog:te hans kon:ge Ma:t latid förestelle eder, gode men, några victige articlar, opå hvilke[b] hans Ma:t edert betenkende och ett viss svar begärat hafver, synnerligen opå then artichel, som eder och menige riket så väll som hans kon:ge Ma:t udi thesse farlige tider högste och störste macht opå ligger, som är, att man ville fulkomeligen och uttrykeligen lathe förstå, huru myken hielp och bistond hvar och en för sig till rigsens beskyd udi ytterste nöd göra ville. Så hafver hog:te kon:ge Ma:t eder svar opå samma artikel så förstått och fornumet, att I, gode men af Upland, som nu tilstädes äre, af halftannet hundrade march renthe vele holle en rustning och af etthundrade march renthe en till fott, doch renthen icke högre förslagen är, än en lest spanmåll

för 36 march, en tunne smör för 12 march och ett fatt jern för 3 march, hvilket svar och fårslag hog:te kon:ge Ma:t icke tycker nogsampt vare beväget till rigesens gagn och beste, utan att eders och menige rigesens välfärdt ther medt fast ringe betenct och actet är. Forundrer hög:te kon:ge Ma:t och icke lithet, att sådane victige saker hos eder så barnslige äre betencte, effther nog merkes kan, huru farlige riket genom sådane obetencte förslag uttsatt blifver; latther och hog:te kon:ge Ma:t eder, gode men, erinre, hvad vilkor I hafve haft i hans Ma:t[z] regementz tid, ther emott I och hafve lofvadt[c], svoridt och tilsagt hög:te hans kon:ge Ma:t, när behof görs, lif och välfärdt, och hvar förnuffthen och the dråpelige liffther och tilsager, tesliges then gunst, nåde, hielp och förfordring, som hög:te kon:ge Ma:t udi hans Ma:tz regementz tid eder bevist hafver, icke kunne hafve nogsampt anseende, så att I, gode men, hög:te kon:ge Ma:tz lifsärfvärs äre, beste och välfärdt icke betrackte ville eller kunne, såsom thet sig nu ganske sielsiendt anse lather, motte dock[d] then farlighet, som eder sielfve förhanden är, hvilken hans kon:ge Ma:t visseligen vet, att thet lyctes medt eders egen lifsfare, tesliges edre hustruers och barns skade, förderf, evig undergång och förtryckelse, eder beväge medt mere alfvarsamphet att betenke och öfverväge ytterligare, än nu skedt är, hvad som thenne farlige tidz lägenhet högeligen fordrer[e] och krafver. Men huru sådant betenct är genom thette svar och förslag, thet gifver hög:te kon:ge Ma:t eder sielfve och hvar förstondig till att betenke. Och hvar hög:te kon:ge Ma:t icke annorlunda tencte[f] till rigesens beskydd, än som I, gode men, nu giort hafve medt eders förslag, vore menige rigesens välfärdt och beste dhå udi al som störste farligheter uttsatte. Och opå thet hög:te kon:ge Ma:t eder opå rette vägen före motte, så att I kunne förstå, huru ringe styrke riket hade, ther hans Ma:t sin upbörd bode af rigesens rente och af hans arf [och] eget så rechne skulle, som I eders renthe förslagit hafve, som är: en tunne smör för 12 march, en lest korn för 36 march och ett fatt jern för 3 march, så kunne hans Ma:t icke högre komme hans Ma:tz upbörd än till etthundrade femtije och siu[g] tusende march; så droge summa[n] opå thet folk hans Ma:t holle borde icke mere än ettusendt femtije man. Nu hafver hans Ma:t icke gått effther then ringeste rechning, utan rechnet alle partzeler effther theris högste verd, och löper summa[n] icke högre, som hans Ma:t bode af hans Ma:tz arf och eget, tesliges af rigesens renthe, årligen hafver upbäre[h], än halffierde hundrade tusende march, ther utaf hans Ma:t icke borde, effther samma högste rechning, att skulle holle mere än [tu?] tusende try hundrade trettije man. Och ändoch hög:te kon:ge Ma:t för thet store omack, hans Ma:t altid hafver dragit för Sveriges riges och alle hans Ma:tz undersåtters gagn och beste skuld, hade väl bordt behollet och förväret hans

Ma:tz egne lifs arfvinger till gode, effther Gud alzmectig hans Ma:t medt barn, bode herrer och fröuker, nådeligen förlänt hafver, renthen af hans Ma:tz egne ärfvegodz, så hafver hans Ma:t doch thet icke ansedt, utan latid uttgifve till rigesens beste så väl then upbörd hans Ma:t af sinne egne arfvegodz haft hafver, som then del af rigesens renthe upburen är, och hollet fyre dobbelt mere folk, än hans Ma:t hade bordt holle, som är tolf och än opå trättonde tusende man, thet nog bevisligit är[i] af the mustertzelär för handen äre, föruthan hans Ma:tz daglige hof, dravanter, båsmenn och annet folk, som äre opå hans Ma:tz slott och gårder, hvilket folk udi thenne såmme icke är förrechnet; är och hög:te kon:ge Ma:t till sinnes och gerne vill än nu holle mere och icke mindre, när umtrenger: ther af I, gode men, nogsampt förmerke kunne, att hög:te kon:ge Ma:t icke hafver någen näphet[k] eller sparsamhet till att förväge[l] och effther lathe för menige rigesens beste skuld, hvad hans Ma:t effther ytterste macten åstad kommer; forser hans Ma:t sig för then skuld, att I, gode men, och så plictige vare opå förnufthens och rettvishetenäs vägne än nu ytterligare betenkie[m] eders egen, tesliges edre hustruers och barns lifs velferdt och edert fädernäsrikes longlige bistond, och att I udi thesse svinde och farlige lägligheter icke så vele anse sparsamhet och näphet, thet bode hogbe:te kon:ge Ma:t, I medt hele edert selskap och alle Sveriges trogne inbyggiare therföre udi al som störste nöd och farlighet komme motte, som för sådane orsaker skuld offthe her i riket tilförende skedt är. Hans Ma:t vil icke eder heller förholle, ath the gode men, som medt hans Ma:tz käre sonn, vor nådige herre hertig Erik, um sådane hielp handlede udi Östergölandh, hafve sig emillan besluthet, att the af ett hundrade march renthe vele holle en rustning, och ändoch somblige af mindre renthe, och hafve doch the partzeler, bode smör och spanmåll, högre än som I, gode men, rechnet och förslagit. Kann hans Ma:t för thenn skuld icke nogsampt förundre, att I. som här hos hans kon:ge Ma:t nest vid handen äre och mere af hans Ma:t[z] och rigesens anliggende saker förfare och förnimme, än the andre, som äre så langt ifrå handen, icke något ytterligare alle saker och umstender beväge, än som nu sker. Hans Ma:t förundrer och storligen, att I hafve så lenge drögt medt eders svar, effther hans Ma:tz nådege vilie um thenne sack för fiorthen dagär sedan eder foresteltes och tilkenne gafs, och är befructendes, att hvar medt sådane victige saker icke störe[n] alfvarsamhet förevendt blifver, när så behof görs, än som nu skedt är, blifver bode hög:te kon:ge Ma:t, tesliges I, gode men, och menige riket ther igenom fast ilde tilbake satte. Hafver och hog:te kon:ge Ma:t icke lithet bekymber af edert stille tigende, effther att I um the dråpelige rigesens saker, som opå färde äre, inthet förhandlet[o] eller berådslå anthen medt hans kon:ge Ma:t personlige eller elliest medt

andre, så att hans Ma:t motte bekomme någen viss bericht af eders handel och rå[d]slag, och för sådane stille tigende skull vett hans Ma:t icke eders, gode mentz, mening och är för then skull utaf stort bekymber nu [mere][p] fast svag och befructendes är, att hans Ma:t af sådane bekymber mycket svagare her effther blifve motte, hvar I sådane icke än nu genom edre gode råd hos hans Ma:t tiltenke och [ɔ: att] förtage. Och är än nu hög:te kon:ge Ma:tz nådige begären, att I, gode men, rigesens råd, ridderskap och adel, opå rettvishetenes, tesliges opå äre och edz vägna, vele anse och beväge edert standt och kall, och att I vele ofverväge och betenke hans kon:ge Ma:tz och hans Ma:tz lifserfvers, tesliges eders och menige rigesens gagn och longlig bistond, item alle farligheter, skade och förderf udi tid forekomme, varne[q], afvende och icke lathe eder finne udi the dråpelige och högvårdande saker och ärender försumelige eller oactsamme, såsom nu sker, och effther månge dråpelige och högvårdande andre ärender opå färde äre, som och så vell hafve högt betenkende behof, som thette belange[n]de then hielp och bistond; therföre begärer hög:te kon:ge Ma:t, att I, gode men, thenne sak thet snaraste mögeligit är till beslutt vele komme lathe; tesliges att I the farlige lägligheter, nu på ferde äre, medt störste alfvarsamhet betenke och ofverväge vele, latendes och hans Ma:t bekomme en viss beskedt, hvad I[r] till thet högste udi then ytterste nöd till saken göra vele, ther hans Ma:t sig aldeles effterrette och till förlathe hafve kunne, och hans kon:ge Ma:t må blifve medt alle löse entskyllenger förskonedt.

a) höge ärande B. *b)* Rättadt efter B. *c)* Rättadt efter B och C. A *hafvedt.* *d)* Rättadt efter B och C. A *dhå.* *e)* Rättadt efter B. A *fördret.* *f) icke annorlunda kunde betenkia* B. *g) sex* C. *h) hafver opburidt* B och C. *i)* I B och C äro i det följande några ord öfverhoppade, hvarigenom det hela ej ger mening. *k) nepperhet* B. *l)* Så A och C.; *förvägre* B. *m)* Rättadt efter B. *n) store* A; *stor* C. *o) förhandle* B, C. *p)* Tillagdt efter B. *q) värie* B. *r)* De närmast följande orden *till—nödh* förbigångna i B.

Adelns gensvar på ofvan införda kungliga framställning. 229

Ofvan anförda handskrift C utaf konungens framställning jämförd med en afskrift i Hog. Bielkes anförda samling vol. II fol. 334.

Stormecktigeste nådigeste herre och konung! E. k. M. fordrer till atth vetthe uttaf uss, att vi fullkommeligen och uttryckeligen skulle latthe forstå, hure mycken hiellp och bistond hvar och en för seg till ricksens beskytt utti ytterste nöd giöre vill, effther vi till förne e. k. M. lofvid, svored och till sagt hafver att upsette lif och all vor vellferd e. k. M. till thett beste, när behof giöres, och ther

hos os nådeligen latter erindre, hvad för gode villkor vi hafve haft utti e. k. M. regementz tid, ther vi e. k. M. ganske underdonn[i]gen och högligen före betacker, och som vi vell komme uss i hug, hvad vi e. k. M. till sagt, lofved och svored hafver, så ville vi dett underdanigen och gierne effther komme, bekende och oss ther till plicktig [och] skyldigh. Så vitthe vi i thenne mottan inntet högre heller videre att förklare [vor][a] tienslig till sagen och mening änn så, att när vi holle eders kung. Ma:t så mycket gott och varafftigt folk af vor arfvelige rennthe, effther så sum thesse medt fylginde register förmellde, och holle sådant folk upa så longe tid, som krigs farlighetenes nöd[b] till siger, så kunne vi medt vor indkompst intet kommet högre. Ther och eders k. Ma:t synntis så danne vordering utti for:ne register for latt satte vare, effther vi icke kunne vetthe, hvad heller the kunde gielle[c] mere heller mindre [i] ufridelige tider, så [vele] vi så dannt hafve stillt nu [ɔ: in] till eders kung. Ma:t och till vore nodigeste unge herer heller och till them[d], som ville hafve dett umag genum uttreckning till att förfare; hvad thå en ytterligere mögeliget vare kand, thett ville vi gierne under gå. Och effther mand skall hafve seg thett till ad förmodende att, ner sum Gud förbyde dett kommer till nocken ufrid, er intet tvifvel atth, ehure Gud vill vende[e] segeren, sluttis[f] sodannt inthet mindre en upå 3, 4 heller 5 år, och hvad thå upbyrden (är) utti smör, jern och korn geller littet heller intet, så motthe doch folket utti lick[e] tall medt lön och underholl och all annen kricks tillbehörinde nödtörfter upå [ɔ: uppe] holldne blifve: hvor före om nogen enn ville förskonne sin förmögenhet utti lösere, så kunne[t][g] [icke?] recke till för en part.

Vore och så, att nöden blefve så stor, att nogen undsettning heller yttermere hielp för nöden vore, heller och sacken begofve seg så, att vi moste kiöpe os en fred, så ville vi, en doch vor förmögen till sodane förlag[h] uttan andre stenders tillhiellp her i ricked fast för[r]inge, ligvell för oss ther till[i] uttlege 4 heller 6 march af hvar landbo vi äghe. Oss tvifler och inthet att, så sum eders k. M. ind till denne tid os medt sa migin besyndelig gunst och nåde alltid me[n]dt hafve, hvilket vi medt lif [och] blod troligen förtienne ville, så varde eders kung. Ma:t medt licke gunst vore fattige hustru och barn, som i den[ne] farlighet [heme][k] sitthe skall, nådeligen betenke[l], att us uttaf vore egne upbyrd så mycket motte vare före beholled, att vi them kunde försörge medt mögeliget underholl och medt nocket tienist folk, hvilket the utti nöden, ther så behof giörs, utti vor fravere tillithe och bruke kunne.

Aller nådigeste herre! Eders kung. Ma:tz länn[m] hafve vi och her hoss skrefftlige författat, doch icke för anndre sacker skyll satt ther hoss nocken vorderning, uttan på thett att eders kung. Ma:t ville förandrat effther eders kung. Ma:tz eget behag.

Kung. Ma:tz vor aller nådigeste herris underdoninge och trogne

Ridderskap och Adel
som her utti Stockhollm
församlade ere.

a) Tillagdt efter B. *b)* *rådh* B. *c)* *hålle* B. *d)* Rättadt efter B. *e)* *unde* B. *f)* *slitthes* B. *g)* Rättadt efter B. *h)* Rättadt efter B; *förlåg* C. *i)* C har *then* i st. f. *ther till*. *k)* Tillagdt efter B. *l)* *betenkiande* B. *m)* C synes ha *lånn*.

I afseende på tidpunkten för denna förhandling har Hog. Bielke i sin meromnämda samling en anteckning närmast före adelns gensvar, hvilken äfven på samma ställe förekommer i handskriften C, af följande innehåll: »Anno 1553 denn *8* augusti dhå lott k. M. stelle thesse för:ne articler till adelen, som dhå några få tilstädes våre i Stocholm, som var Abram Erichson, Per Bragde, Jonn Olsonn, Gabriel Christiernsson, Ture Pedersonn, och her effter fölier dheris schrifftelige svar». Men på sin sista sida har handskriften C en annan anteckning, af Hog. Bielkes egen hand, så lydande: »Thette er thenn handel, som adhelen blef förestelt udi Stocholm om thenn råsstienist, som the h. k. M. och Sverigis rike plichtige ere atth göre och holle och i like motte the svar, som the ther oppo stelt hafve anno domini 1553 thenn *3* augusti». Äfven här har stått »thenn *8* augusti», men en trea är tydligen öfverskrifven. Handskriften A saknar åter hvarje anteckning om tiden. Den anförda ändringen af siffran ger onekligen stöd åt det tidigare datum och det saknas ej andra omständigheter, som tala för detsamma.

Omedelbart efter adelns gensvar följer i Hog. Bielkes afskriftsamling (anf. st. fol. 335) en russtjenstvärdering. Två afskrifter af samma värdering förekomma äfven bland Riksdagsakta i Riksarkivet, den ena öfverensstämmande med Hog. Bielkes, den andra (B) i några smärre formella detaljer afvikande och äfven i afseende på ett par sifferuppgifter. Värderingen meddelas efter texten i den Bielkeska samlingen.

Anno etc. 1553 dhenn 2 augusti i Stocholm dhå gaf thesse epter:ne af adelen kong. Ma:t dhisse epter:ne svar och til kenna hvad som hvar af dhem fortröster sig till atth hålle af sitt arfvegodz och förläningh hans k. M. och richit till tiennist.

Epter dette sett hafver thesse epter:ne gode men utaf adelen, som nu her till städis äre, taxeredt hvar annan till att hålla k. M. och cronon till tienist af dheris arfvegodz, nemplige adt hvar och enn skall halle af sinn visse årlige och arflige rente så longt, som honn kann reckie, af hvarie 150 mark ört. enn till hest och enn till fott, undantagandes afvelsgården, daxverkie, gestning och små rettzel.

Her epter fölier verderingen uppå kong. M. nådige behag:

korn enn läst for 36 mark ort.	jern ett fatt for 3 mark ort.
smör enn tunna for 12 » »	penninger stå udi theris verdh.

Och är denne verdering af thenn orsacken icke högre satt, epter att tilformodandes är, att the udi ofridlig tidt, thå som mest om trenger att hålla folket, sådanna partzeler icke dyrere kunde sålde eller föryttrede blifve.

The som hafva k. M. länn halle dher af till hest och fott, som her epther fölyer, menn doch underdånigen till k. M. stellandes, hvadh som högbe:te k. M. eller andre betenkie kunde, ther k. M. och cronon ännu yttermere kann ske rett och fyllest udi.

Här epter fölier hvad som hvar hafver lofvadt att hålla till rustning och folk.

Abram Erichsonn	af sitt arfvegodz	till hest 6 till fott 4
	af förläningen	till hest 16 till fott 10[1])
Pedher Bragde	af sitt arfvegodz	hester 6 till fott 4
	af förläningen	hester 14 till fott 26
Jon Oluffssonn	af sitt arfvegodz	hester 2 till fott 2
	af förleningen	— —
Laurentz Turessonn	af sitt arfvegodz	hester 6 till fott 6
	af förläningen	hester 4 till fott 4
Gabriel Christierssonn	af sitt arfvegodz	hester 7 till fott 7
	af förläningen	hester 6 till fott 6
Biorn Pederssonn	af sitt arfvegodz	hester 4 [2]) till fott 3
	af förläningen	— —
Ture Pederssonn	af sitt arfvegodz	hester 3 till fott 3[3])
	af förläningen	hester 5 till fott 5
Johan Pederssonn	af sitt arf	hester 4 till fott 4
	af förläningen	— —
Laurentz Flemmingh	af sitt arf	hester 4 till fott 2
Niels Ryning	af sitt arf	hester 4 till fott 4
Hans Kyle	af sitt arf	hester 3.

[1]) Afskr. B har *16*. [2]) Afskr. B har *3*. [3]) Afskr. B har *2*.

Den märkligaste skillnaden mellan de olika texterna är, att den B signerade har dateringen »thenn *8* augusti», således samma datum, som enligt vissa uppgifter sjelfva den kungliga framställningen skulle ha. Att i denna värdering se det register, som i adelns gensvar omtalas, det möter dock vissa svårigheter. Någonting i sjelfva textens ordalag, som kunde tyda på, att denna värdering skulle gjorts efter konungens skarpa yrkanden på en förhöjning, finnes ej med undantag af sjelfva rusttjenstqvotens sättande till en ryttare och knekt för 150 mark: en bestämmelse, som dock ej i några andra uppgifter om dessa förhandlingar förekommer; icke häller företer den någon förhöjning i persedelvärderingen, hvars låga fixerande väckt konungens synnerliga ogillande. Är Bielkes uppgift riktig, att endast 5 af rådet afgåfvo ifrågavarande gensvar, strider äfven den mot denna värdering, där 11 af adeln omtalas såsom närvarande. Hänföres åter »registret» till den 2 augusti, hade man att däri se det förslag, som åsyftas i början af konungens framställning, hvars hänförande till den 3 augusti därigenom vunne stöd. Den betänkligheten qvarstår likväl i sådant fall, att man då måste antaga *150* mark vara felskrifvet för *250*, då det synes vara denna russtjenstqvot som framgår ur konungens uppgifter sid. 620. Akternas bristfälliga beskaffenhet gör det för öfrigt svårt att komma till någon säker slutsats[1]).

Ännu en omständighet talar mot att i ifrågavarande register se adelns yttersta medgifvande med anledning af konungens yrkanden. I Bielkesamlingen i Riksarkivet finnes ett bref i original från en af deltagarne i mötet, Gabriel Kristersson, till Axel Eriksson [Bielke], dat. den 10 augusti, hvilket väl torde få anses representera sista skedet af dessa förhandlingar före konungens afresa och hvars uppgifter icke öfverensstämma med registret af den 2 eller 8 augusti. Brefvets innehåll, för så vidt det angår denna sak, är följande:

— — — — Kere Axel, gefver jak eder tilkenne, ad k. M. drog vred sin veg i går, oc er her intet annad handlad utan pa ted enne artikel, hvad vi ville göre i ten ytersta nöden. Ter hafve vi svared pa oc lated taxerad os epter vår ytersta förma oc gefved vor renta beskrifven oc taxered lest korn för 48 ₰, tunne smör för 16 ₰, fat jern för 4 ₰, sa af hvart 200 ₰ en kar til hest oc en til fot. Men hans N. hade ter intet behag i, utan sende os bod, ad vi skulle halle alt til hest oc af heredzretten gestningen lagt för 3 öre hesten, oc af 100 ₰ en kar och hest, oc gestningen lagd i förleningen medt, oc vil ad vi skulle legie gestningen af vort arf medt oc vil ha noget af barskapen medt. Ter ha vi gefvid skrifthelig svar på, men ted behagede hans N. inted. Had jak fat tala medt eder, jak ville segie eder myked, ted jak intet skrifve kan. Gud vare os nadig oc barmhertig. Meg leddes att lefve för en nu. Gud betre mig ad jak skall ekke fa talla medt eder. Jak vil i dag til Steninge om Gud vill — — — — Hermedt eder Gud alzmegtig befallendes af Stocholm die Laurensii anno 1553.

P. S. Kere Axel kaster brefved pa elden.

[1]) Hvad de i Hist. Handlingar III sid. 12 o. följ. tryckta förteckningarna angår, gälla de Götaland, där enligt konungens egen utsago särskilda underhandlingar fördes och särskilda grunder tillämpades i fråga om taxering.

I afseende på resultatet af förhandlingarna har Hog. Bielke år 1576 gjort en anteckning af följande innehåll: »Skall mann och vethe ath anno 1553 dhå hade kongh Göstaff förskrifvit all Sverigis rådh och adel och dhå fordrede och begerede [han] af hvarie 100 ₰ renthe en hest och karl, och verderingen på alle partzeler skulle vare sosom gemene gångh var udhi sodanne partzeler udhi neste kiöpstadh heller manne imellan, endogh sodant var fast besvärliget och kom på then tidh till inthet fullkomlighit beslutt» (Acta ang. Ridderskapet och Adeln i Riksarkivet).

I Hog. Bielkes egen ofta omnämda afskriftsamling vol. II fol. 334 finnes emellertid infördt följande kungliga bref till Per Brahe af den 17 augusti [1]), som tyder på, att man åtminstone kommit till något resultat, ehuru ingenting om värderingen där nämnes.

Vår synnerlig gunst och nåde till förrende. Thenn taxeringh, kiere her Peder Bragde, som I medh flere the gode men af rådet nu senest udi Stocholm hafve berådslagit och besluthit, hafve vi nu samptycht och bevilligit, så att utaf hvar hundrade mark schall hollis enn rustningh. Thet I the gode men af rådet och adelen vile tilkenne gifve. Befallandes ider Gudh. Datum Gripsholm 17 augusti anno 1553.

* * *

Att konungen ej varit belåten med utgången framgår dock af senare akter. Under hösten 1553 fortfor frågan att sysselsätta honom, och den 12 november fingo Henrik Claesson och Jören Finke befallning att skaffa besked på den finska adelns uppbörd af arfvegods och förläningar samt att infordra register på huru mycket hvar och en ville hålla till det mesta »udi ytterste nödh och farlighet [2])». Men uti Sverige har konungen därjämte tillgripit ett egendomligt sätt att förvissa sig om adelns bistånd. Man kan nämligen ej undgå att sätta i förbindelse med detta års russtjenstförhandlingar de förpliktelser, som särskilda grupper af adelsmän i början af 1554 afgåfvo till konungen i afseende på hvad de ville göra för riket i högsta nödfall. Tre sådana ha vi påträffat, utfärdade den första af Sten Eriksson, Svante Sture och Jören Eriksson, åtminstone de två utaf Götalands adel; den andra af Per Brahe, Abram Eriksson och Birge Nilsson och den tredje af Jon Olsson, Lars Tursson, Lars Fläming och Hans Klasson till Adby, af hvilka två senare grupper åtminstone 5 voro med på Stockholmsmötet.

---

[1]) Det saknas i registraturet, som för detta och följande år är mycket knapphändigt.

[2]) Riksregistraturet 1553 fol. 87.

Försäkringar af några utaf adeln på hvad hjelp de ville göra kronan »i yttersta nöden» afgifna i början af år 1554. 230

I.

En med originalet, som ännu fanns på 1600-talet, kollationerad afskrift i en Riksarkivets kopiebok i 4:o från senare hälften af samma århundrade med den gamla signaturen *T*, innehållande resolutioner och kungl. bref rör. adeln för åren 1357—1669.

Oppå kongl. May:tz höge anliggende dagelige forgifne besväringer, hvadh hans kongl. M:t segh till sin adel till att forlate hade — i then ytterste nödhen — när om trengde, och thet[ta] rike af vore fiender öfverfallet blefve, hvadh vi tå medh hans kongl. May:t opsätte ville:

Her oppå ville vi till thet underdånigste vor[e] meninger korteligen tillkänne gifve, att vi till thett förste betacke e. kongl. May:t, som the underdånige tro tienare, och väl vete komme oss i hogh then store välgärning, som e:s kongl. May:t oss Svenske och thette vårt fädernesland bevist hafver, synderlig i thet e. k. M:t oss alle af thet store öfvervoldh och tyranni frelst hafver, som vore hedske fiender öfver oss bekommit hade och bracht oss till fredh och friheter igen, thet vi bekenne oss plichtige vara medh vort lif och blodh troligen förtienne then stund, vi lefve, och vette oss intet högre tillbiude nu än som till förene medh lif och godz vele hafva uspardt och troligen upsette medh e. kongl. May:t [och?] när nöden så kräfver och hälst behof giörs, vele vi oss som trogne och rättrådige undersåter befinne lathe, och oppå thett e. kongl. May:t icke skall tänkie, att vi medh ordh heller nogre andre uthflychter sökie vele, så tillbiude vi oss medh thenne vor förplichtelse, att vi vele — när nöden så kräfver — först af vort arfvegodz tage tvedelen af all årlige renthen och värderen, effter som hon tå kan högst gälle, och holle ther af till häst så mögit folk, som hon segh tå af hvar kan försträcke, oss i then måtten ingen fordel förbehollen.

Till thet andra. Om så högt nöden kräfver, att vore fiender, thet Gudh förbiude, oss för mächtige blifve kunne, tå vele vi medh vår svorne edh försträcke och frambäre heltene af alle vore lösöre i sölf och penninger, till att löne ther folk medh, så långt thet kan tillräckie; doch i thett ytterste vele vi intet hafve uspardt till att upsättie hos e. kongl. May:t och vor egen välfärdh.

Till thett tridie. Uthaf cronenes län, så möget som hon segh hos hvar försträcker, tillbiude vi oss underdånigst, när någen fegde

oppå komme, att holle thet meste folk af all then årlige renten och upbördh, som hvar hafver, och intet legge oss ther af till gode, uthen vändet till riksens tienst, ther vi medh vor svorne edh vele vare öfverbodige och leffre klare uförfalske[de] register på upbördh och uthgifft i k. M:t cammer heller hvem som e. kongl. May:tz öfverste befalning hafver. I fredelig tidh vele vi underdånigst holle thet meste folk vi kunne och stärke oss medh rustninger och värier thet ytterste och beste hvar förmå. Thesse förskrefne artichler tillbiude vi oss, som the trogne undersåter, medh vor edh erligen att holla och ther emoth underdånigst och ödmiukeligen bidiendes e. kongl. May:t ville värdes i alle motte att vette vort och vore fattige hustrurs och barns beste, och thette vort trogne och underdånigst tillbudh medh kongelig gunst och nåde förmerkendes. Under vore signet och medh egne händer underskrifvit.

Datum Stockholm then 20 januarii anno 1554.

(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)
Sten Erichsson.	Svante Sture.	Jöran Erichsson.

2.

Afskrift bland Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 336 v., rättad efter en afskrift från samma tid bland Riksdagsakta i Riksarkivet, efter hvilken särskildt underskrifterna äro tillagda.

Stormechtig konung, aller nådigste herre! Effter thett vi vette, atth iders k. M. iblanndt andre richsens högvordande ärande bäre daglige umsorgh, hurelunde nu udi thesse fredlige tidher [ther] till måtte tencht blifve, atth vi udi ofridlige tider mott våre och richsens fiender medh tilförlåteligh motvern vore nödtorftelige och till thett ytterste författede, när som helst sådannt kunne göres behof, hvilkit och ett högnödigt, gått och nyttigt betenkiande är, och for then skull e. k. M. begere vette, hvadh sich ider k. M. udi thenn måthe — udi thenn ytterste tiden — till sinn adel och i synderhet till oss skulle hafva till atth förlåtha:

Ther opå ville vi ider k. M. till thett [aller] underdånligste thenne vår gode och trogne velmening kårteligen tilkenne gifve, så att ider k. M. sig till oss altidh skall hafva till att förlåtta, hvad någon tidh någon ärlig, oprechtig tro tiennere af störste förmögenhet troligen och vell tienstligen kunne bevise sinn retthe herre, hvilkit och iders k. M. medh mångfållelig nådh och trohet sådanna vell förtient hafver, i thett att iders k. M. oss och vårt menige fädernes-

lanndh af dett grufvelige christiernische tyranni och evige undergång — genom Gudz tillhielp — nådelige förlåsset, kommedt oss till godh fridh och säkerhet igenn, och alt sidan genom e. k. M. konglige gode försynn, oss och vårt kiere fäderneslanndh till förbättring och tillvext, udi fridh och rolighet behållet och försvaredt och elliest ifrånn begynnelsen och alt sidan emott oss och alle medh gunst och nåde så skicket och förhållidt sich, så adt vi e. k. M. ey nogsampt therforre fullelige tacka kunne, och för thenn skull rett och ärligit är, att vi såsom the tacksamme tienere för e. k. M. och e. N. konglige arfver vårt lif och vårt godz och all vår velferdh ospart hafve, och thette ännu ytterligere till att förclare, effter som farligheten kann synnes ville blifve stor till, så tilbiude vi oss her medt till thet förste, att när så nöden kräfver, vilie vi tage tvedelen af alt vår arfvelige och årlige renthe och verderen, epter som honn [thå] mest kann gella, och hålla theraf till hest och til fot så mykit folk, som honn sig [mest] kann förstreckie, oss her udi ingen fårdel förrebehållen.

Och till thett andre, om nöden så högt krefde, att våre fiender — thett Gudh afvende — kunde blifve oss för mechtige, thå vilie vi medh enn svåren edh frambäre och förstreckie helftene af all vår lösöre udi sölf och peninger till att hielpe och löna folk ther medh, så långt thett kann förslå, menn udi thenn ytterste nöden vilie vi alt upsettie medh e. k. M. och högbe:te e. k. M. erfherrer, oss och vårt fädernesland till thett beste.

Och till thedt tridie och ytterste vilie vi och, när någon feigd opå kommer, hålle thet meste folk uthaf thenn årlige opbördh och rente, som hvar hafver utaf iders k. M. och cronones länn, så att vi theraf slätt inthit vilie legie oss til gode, uthan vändan inn till richsens tienst, ther vi vilie lefrere them, som ther till förordinerede blifve kunne, klare och oförfalskede register, både opå opbördh och uttgifft, menn nu vidh thesse fridlige tider vilie vi försterkie oss medt folk, rustninger och värier thet meste vi kunne.

Thesse för:de articler beplichte vi oss vid vår underdånige adelige trohet och sanningh troligen att hålle och epterkomme. Till mere vittnesbyrdh tryckie vi våre medhfödde signetter her nedhan förre och medh egne hender oss underschrifvidt, gansche underdånigen bidiandes e. k. M. ville verdis thesse våre enfaldelige meninger medh gunst och nåde till adt annamme och vare och blifve vår gunstige och nådige herre. Gifvidt udi Stocholm 2 dag martii anno etc. 1554.

Per Bradhe	Abram Erichson	Birghe Nilsonn

3.

Samtida afskrift bland Riksdagsakta i Riksarkivet, rättad efter en afskrift i Hog. Bielkes anförda samling vol. II fol. 337 v.

Stormectigeste förste aller n. h. oc konung, eders N. k. M. scall våre underdånige, velvillige, hulle trotiänest udi all ödmiuckt altidt vara till rede den stundt vi lefva.

Aller n. h. och konung, eder N. k. M. udi all underdånighet ganske ödmiucheligen betachendes för all gunst oc nåde, som os, våre hustrur oc barn, item menige ricket under eders k. M. rolige regementhe vederfarna äre, alt siden eder N. h. först thetta vårt fädernesland oc riche af k. Cristierns våldt och tirani nådeligen förlosset, hvilket vi oc udi all underdanighet ödmiuckeligen medt vor trotiäniste förtiäne ville emott e. N. k. [M.] och e. N. h. lifsarfherrer, upsettiandes, när rickesens lägenheter thet så[1]) kräfver, helse och helbredhe, lif oc al vor velfardt.

Till thet förste, aller n. h. oc konung, ville vi velvilligen oc gierna taga tvädellen af all den rente och opbördt, som vi årligen bekomme af våre egne arfvegods, oc der af holle till rickesens tiänest tet meste folk, som [vi] der af holle kunne, såsom vi och dett medt vår edt aldelles bestå ville.

Ternest, om nöden så kräfver, ville vi os till gode inte beholle af all den renthe oc opbördt, som vi af cronenes förläninger bekomme, uthen der af holle dett meste folk, af samme rente holles kann, eller och lefverere sådanne renthe oc opbördt udi e. N. k. M. rente kammer tet meste medt dett minste, så som vi dett och holle velle mett vor svoren edt, och hvad [ɔ: hvar] våre och rickesens fiender mycit förstär[ch]te blifve, ville vi då tagä halfparthen af våre lössöre udi sölf oc penninger oc der medt holle gott dugeligit folch e. k. M. oc richet till tiäneste och styrka.

Till det siste ville vi udi dett störste oc ytterste nödt, ner rickesens lägenheter så kräfver, upsettia med e. k. M. till att försvare vårt fädernesland medt alt det udi vår förmögenhet er, så vell lif och lefverne som gods oc ägedeller, så sant os Gudh hielpe till evig tidt. Oc till yttermere visse hafve vi tryckt våre signett her under oc mett egen håndt underskrefvidt.

E. k. M.
trogne undersåtter

Jon Olson till Hackesta
Lars Turson till Penningby
Lars Fläming till Sundholm
Hans Klasson till Adby.

[1]) I stället för *å* användes i denna text vanligen *aa*.

HANDELSDAG I STRÄNGNÄS

1559 i februari.

Fyra köpstadsmän kallas från Arboga till Strängnäs och samtingsmarknaden för att öfverlägga med de andra köpstädernas utskickade om den ryska handeln samt sjöfarten. Vesterås den 2 januari 1559. 231

Original på papper i Arboga stadsarkiv i ett band med titel »Arboga Tom. 2».

Gustaff medt Gudz nåde Sverigis Göthis och Vendis etc. konung.

Vår gunst tilförende. Vi lathe eder förstå, trogne undersåter, att Rydtzerne hafve i thenne förledhne sommer medt mykin och svår köpenskap besöcht vår köpstadt Viborg och andre orther udi Finlandt, seden thett är kommet till en biståndigh fredh emellen oss och Storfursten, och förnimme att the udi thenne tilkommendes vår medt yttermere sköne varer ther häden komme vele, hvar the elliest ther kunne blifve förlossede. Och effter våre undersåter udi för:ne Viborg icke hafve then förmögenhet, att the sådane dråpelige varer siälfve köpe och förlosse kunne, uthan oss är til vettendes vordet, att Tysker och fremende hafve i thenne nästförledhne sommer drifvit ther en stor handel medt för:ne Rydzer, sigh uthan tvifvel till en stor vinning och förbättringh, så såge vi fast heller, att våre egne och thette rikis inbyggere samme fordel och profit hafve måtte, som för:ne fremende i så måtte nu här till haft och änn yttermere här effter hafve kunne, och förthenskuld nu så sett för gått ann, att menige köpstedzmänn här i vårt rike måtte opå en beläglig platz komme tilhope, ther the kunde medt hvar annen förhandle, beväge och beslute, hure samme handel skulle bäst och fördeligest blifve företagen nu fram på föråret och hvadh varer man utaf hvar köpstadh kunne komme tilväge, som Rydzerne kunde vare tiänlige, ther um hvar udi sin städh kunde i tidh tiltenke och beställe, tesliges hvadh för varer hvar köpstadt igen skulle köpe och af Rydtzerne till sigh byte; som och väll af nödene är, att på samme tidh kunde varde förhandlet och samptycht,

huru seglatzen elliest till andre och fremmende orther både i Östre och Vestre siönn skall varde bruket i tilstundendes sommer, så att thett kunde gå endrächteligen och like till, och att hvar icke måtte löpe och svärme uthan all beschedh och förnufft medt theris oschickelige seglatzer, andre och menige riket till skade, som tilförende altidt ske pläger. Hvarföre är vår villie och befalningh, att I utaf eder stadh Arboge tilförordne fyre beskedelige männ till Strängnäs och samptings markneden, att the dhå medt flere, som af the andre våre köpstäder ther församblede blifve kunne, måtte um för:ne saker förhandle och beslute, eder siälfve och menige riket till upkumst och förbättringh. Här effter I eder rätte hafve.

Datum Vesterårs 2 januarii anno etc. 59.

Liknande skrifvelser afgingo till alla köpstäder (se riksregistr. 1558 fol. 204 v., där en skrifvelse till Nyköping af den 20 december är införd).

232 Fullmakt för Ture Persson att jämte några andra utskickade underhandla med de vid samtingsmarknaden i Strängnäs församlade köpstadsmännen om den ryska handeln samt sjöfarten. Arboga 1559 den 6 februari.

Riksregistraturet 1559 fol. 17 under dateringen Dat. Arboga 6 febru.

Vår synnerlig gunst etc. Såsom tigh icke är ovitterligit, Ture Perssonn, ath Rydtzerne udhi näst förledne år och seden fredhståndet emellen oss och Muschoviten på nytt blef uprättedt, hafve giort en stor tilförningh till Viborg medt allehonde varer, så ath Viborgs borgere eller andre våre undersåter udi Finlandt icke hafve varit så förmögne, ath the sådane varer af Rydtzerne hafve kunnet eller förmået förlosse, uthan ath Tysker och fremmende hafve bruket ther en stor handel medt för:ne Rydtzer, sigh till en stor fordell och profit, och opå thett ath våre egne undersåter rätzligen kunde blifve underviste, hvadh fordell och profit samme Viborgs handel hafver medt sigh, therfore hafve vi latedt förskrifve till samptings markneden udi Strängnäs fyre beskedelige männ af hvar köpstadh här udi riket, ath the sigh emellen skole beväge och beslute, huru samme handel bäst och fordeligest nu fram opå föråret skall kunne blifve företagen. Och hafve vi för gått ansett, ath tu sampt medt Biörn Perssonn, Claes Christerssonn, Clemet Hanssonn och Oluff Larssonn um samme ärende, så och elliest huru seglatzen udi tilkommendes sommer till andre och fremmende orther udi Östre och Vestre

siönn schickeligest skall företages, medt then menige köpmann, som udi för:ne samptings marknet församblede blifve, förhandle skole. Och veth Claes Christersson bäst göre beskedh um, hvadh varer Rydtzerne hafve medt ath fare, och vi Svenske behof hafve, tesliges hvadh svenske varer Rydzerne igenn tiänlige äre, och elliest um andre lägenheter, som the, till för:ne Viborgh söke vele, kunne hafve behof ath vette. Hvarföre är vår gunstige villie och begären, ath thu vilt förfoge tigh till för:ne samptings marknet och um förberörde ärender sampt medt the andre våre gode männ och tiänere beställe, efter som beständigest och nyttugest kann vare och såsom mann kann tenke menige riket kann vare till fordell och förbätringh. Ther thu tigh effter rätte vilt.

Zedula.

Vi vele tigh icke förholle, Ture Perssonn, ath um rågången emellen Finlandt och Rydtzlandh är beslutedt vordet, så att han skall hafves för hender nu nästkommendes sommer Helie prophete tidh, som är forten dager effter s. Hanses tidh, och effter thu något vest af the lägenheter vedh gräntzen, therföre hafve vi för gått ansett, att thu medt Biörn Perssonn häden ifrå Sverige och tit drage skallt. Varde och några gode männ udi Finlandh ther häden förordhnede medt eder, som äre Henrik Claessonn och Erich Arfvedssonn, hvilke sampt med eder utöfver samme rågångh vare schole. Thu vilt förthenschull udhi midhler tidh göre tigh ther till färdigh och videre erkunne tigh um handlingen medt Claes Christerssonn och Oluff Larssonn. Vi hafve och befalet for:ne Oluff, ath hann nu tilstundendes samptings marknedt udi Strängnäs schall göre tigh undervisningh, hvadh honum är vetterligh um hele rydtze handelen.

Ett liknande bref afgick enligt registraturet till Björn Pedersson. — Till sekreteraren Oluff Larsson skrifves i samma ämne den 6 februari (riksregistraturet 1559 fol. 16):

Vår gunst etc. Såsom tigh väll vetterligit är, Oluff Larssonn, ath vi hafve latedt förschrifve till samptings markneden till Strängnäs fyre borgere af hvar köpstadh utöfver hele riket till ath förenige sigh ther både um köpshandelen udi Viborg medt Rydzerne och elliest um seglatzen till andre orther, på thett ath sådant schickeligen skall företages strax opå föråret och seden udi tilkommendes sommer rätt förfölges, så hafve vi för gåt ansett, ath thu sampt Clemet Hanssonn medt Ture Perssonn, Biörn Perssonn och Claes

Christerssonn schole um samme ärende förhandle medt för:ne köpstädtzmen, som udhi för:ne samptings marknedt församblede blifve kunne, och för månge rigsens vichtige ärender skul, som vi opå thenne tidt mykit äre förhindrede medh, hafve vi icke kunnet gifve eder något synnerligit förslagh före, hvadh [I] yttermere um alle saker som äre för nöden i för:ne Strängnäs förhandle skole, uthan förse oss, ath I sampt the andre gode männ elliest väll vette, hvadh som behof är ath handle och beställe um alle deler effter thenne tidtz lägenheter, ther till I och uthan tvil varde til tenkendes, effter såsom I kunne besinne nödtorfterne fordre och kräfvie. I vele oss och lathe förstå, när handelen är ther kommen till ände, hvadh varer hvar köpstadh kan komme åstadh till Viborgh, tesliges hvadh um seglatzen blifver samptyckt och beslutedt, såsom vi och gärne se, ath I oss um alle andre lägenheter, som I kunne tenke oss ligger macht opå ath vette, vele och så förständige. Vi lathe och här medt tilskicke eder vårt öpne bref till alle borgere, som i samptingen kunne försambles och i saken ath handle befalning hafve.

Item må thu vette, Oluff, ath vi hafve bevilligedt, thett Thure Perssonn och Biörn Perssonn skole besöke rågången medt Rydtzerne, som stå schall nästkommendes Helie prophete dag, och hafve nu them ther um latedt tilschrifve. Och effter thett ath thenn rydtze handel nu udi Stocholm är, och thu vest bäst, huru um samme rågångh medh Rydtzerne är vordet beslutedt, är förthenschuld vår villie, att thu schalt lathe förskrifne Ture och Biörn öfverse samme handel och alle achterne och elliest undervise them upå thett allerflitigeste udi saken, så ath the kunne vette, hure the sigh udi thenn handel schicke och förholle schole, ath thett kunne vare Sverigis crone till frome, fordell och udi ingen måtte för när till nachdell.

233 Kreditiv till de vid samtingsmarknaden församlade köpstadsmännen för Ture Persson m. fl., som å konungens vägnar skulle underhandla med dem. Arboga 1559 den 6 februari.

Riksregistraturet 1559 fol. 18 under dateringen Datum Arboga 6 februarii.

Vi Gustaff medt Gudz nåde etc. tilbiude edher, trogne undersåter, alle köpstedtzmänn, som nu nästkommendes samptings markneden i Strengnäs församblede blifve och ther befalning hafve på alle våre köpstedtz inbyggeres vegne ath handle um the saker och ärender, som eder ther kunne blifve upteckte och föregifne, vår gunst och nåde tilförende och gifve edher här medt gunsteligen tilkenne, ath effter vi hafve eder latedt kalle och förschrifve till för:de samptings marknet

udi thenn acht och meningh, at I medt hvar annen schole förhandle och edher emellen beslute, huru handelen på föråret medt Rydtzerne företages och hvadh partzeler af hvar siöstadh till Viborg dhå till sådane handels förfordringh förschickes måge, tesligis huru seglatzen udhi nästkommendes vår och sommer både udi Östre och Vestresiöen profiteligist företages måtte; så hafve vi nu förthenschuldt förordnet oss elskelige våre trogne männ och tiänere, Ture Perssonn, Biörn Persson, Claes Christerssonn, Clemet Hanssonn och Oluff Larssonn, ath the samptligen opå våre vegne om för:ne ärender nödhtorfteligen på för:ne tidh och stadh förhandle och vår mening i saken til thett flitigste eder föreholle. Begäre förthenschuldh ath I, trogne undersåter alle, vele ställe tro och lofve till thett, som för:de våre trogne männ och tiänere edher siälfve och menige riket till upkumpst och förbätringh förehollendes varde, och ath I och så vele effterfölge och aldelis effterkomme, hvadh the eder tilseije och befale både um seglatzer, item um then rydske handelen och annedt mere, ther macht opå ligger, såsom I vele vette edert och menige Sverigis rikis gagn och fordel. Ther I trogne undersåter alle eder fulkomligen effter rätte vele.

* * *

I midten af februari månad synas förhandlingarna i Strängnäs ha egt rum. Uppgift på de närvarandes antal saknas.

Köpstadsmännens besvär och förslag till handelns upphjelpande, uppsatta i Strängnäs 1559 i februari. 234

Samtida handskrift bland Riksdagsakta i Riksarkivet.

Oppå stormectugiste furstes vår alder nådugiste herres och konungs goda och velbetenkiände behagh äre tesse effterscrefne articklar enfolleliga utsatte af the menige kiöpstädzmen, som senast tilstedis våre udi then församblingh, som skiedde udi Strengenes 15 dagen februarii anno etc. 59, sompt på thett god skick och endrectelig ordning på kiöpenskapen anhafves och hållas måtte udi alla landzender i riket, sompt och för then skuld att the menige kiöpstädzmen befructe att i framtiden skole städerne platt udtödde ock um inthe blifva, effter thett nu så gandska ringa mantall i stederne finnes, som tungen draga och uppehålla kunne. Och

hvar hög. k. M. ville framdelis — til eventyrs — hafva stederne tilsporda, hvi the icke hafva sådana fell och brister udi rettan tid tilkenne gifvit, therföre äre samma articklar på hög. k. M. behagliga vilkor och förbetring, som saugt(!) är, udi thett förnemligaste föregifne, hans k. M. til ett mild- och nådeligit betenkiände.

Till thett första äre stederne ganska ödmigeliga begerändes, att kong. Ma:t ville verdes nådeliga förtaga lata the tyska liggiäre, som udi siöstederne vistas, och andra fremende kiöpmen, att the icke så stryka och fara hela landit umkring ifrån then ene marknat och til then andra, hålländes uppe öpne gatuboder och inkiöpändes aldra hånda varur, giörändes ther en stor upsetning på til thett aldra högsta emott k. M. nådeliga utgifne mandatt och Sverigis beskrifne lag, ther och ebland bespeandes hela landzens leglighet, menige riket til scada och fördarf.

Till thett andra, um the obeskedeliga och olagliga landzkiöpara, som besinderliga handla udi Norlanden, Vestergiötland, Småland och andra landzendar i riket, upkiöpandes aldra hånda varur, så att man udi fri marknade föga til kiöps bekomma kan, thett doch mett retta borde, effter Sverigis bescrifne lag, föras til nesta kiöpstad: att samme landzkiöpare måtte platt afkomma eller och kong. Ma:tz befalningsmen på hans Nådz vegna måtte hafva ther ett skarp och noga upseände mett, och att samme befälningsmen eller theres tiänäre icke heller samme handel bedrifva, utan hvar måtte vara vid sitt kall, på thett att alt kunne skickeliga tilgå.

Sammeledis finnes och många kiöpmen i städerne, som hafva theres drenger och utliggiäre på alle vegar til att uptinga och setia mång skadelig kiöp på, then meniga kiöpmändz goda ordning til hinder och förfångn: att sådana måtte nederleggias och förtagas eller blifva straffade effter Sverigis lag til thett aldra högsta.

Item um thett folk, som udi städerna besitne äre och brukä stadzens neringh mett inkiöp, utprångning och alla hånda embeter, som udi stederne brukas plega, och inte vile giöra cronene til gode, utan sitia platt fri för all tunga, att the måtte tilhielpa att draga städernes tunga mett skiutzferd, gestning och annat, hvar effter sin förmågenhet, e hvem the tilhöra kunde. Tesligest um thett mygna onyttuga folk, som vreker seg in udi städerne, ther hvaske k. M. eller städerne kunne hafva hielp eller gangn af, ey heller äre belatne mett: att the måtte packa seg af städerne och hafvas på bygden antige til att bruka jordena, k. M. och riket til gode, eller tiena goda men för sina föde och uppehelle.

Item um the tyska befalningsmen, som draga städerne emellan, ther k. M. folk liggia, och lata leggia seg udi stederne för umlegninges gestning, the ther altid giöra stora pankieter och aptans gestebud, hvilke the fatige borgara synes tungt vara: att h. k. M. ville nådeliga thett afskaffa lata eller effterlåte, att the måtte betala för sådana gester, the biudändes varda.

Item att k. M. ville verdes nådeliga betenkia några goda utveger emott then stora skiutzferdh och fordringh, som ske städerne emellan mett aldra hånda partigh, undantagändes k. M. sendebudh, som h. N. bevis, försle eller passebord hafva, hvilka man plictug är att förfordra.

Item opå thett att bergen måtte blifva vid mact udi sin bruckning, är för godt ansedt, um k. M. så mildeliga behagar och nådeliga tillata ville, att några oxamarknada udi Vestergiötland, Smålandh och Östergiötland brukas kunne, ther bönderne och oxakiöpmennena måtte komma tilhopa, på thett att hvar och en oskickelig oxadrifvare icke skulle hafva tilfelle att fara udi hvars mandz hus eller udi hvar bonda gård til att uptinga och besvika almogen sitt utaf, giörändes och ther mett en stor utidt, som optha skiedt är och beclagat.

Item effter så udi sanningen befunnit är, att några bedregliga jernfatt giorde äre i städerne eller ther hos och äre sende her tilbake igen från Tysland: på k. M. goda behag synes godt vara, att effter thenne dagh måtte all jernfatt merkias mett stadzens brenne, e udi hvar kiöpstad som jernet fatat blifver, på thett att sådana falskhet och bedreg icke her effter befundnes, utan blifve straffat vid thett högsta, som ther till hörer.

Item um all salt fisk, som botnekarlar, findskiers bor ock skeriekarar föra, att han och måtte föras til nesta siöstad och ther packas och circlas, effter nu finnes så stor falskhet och bedregh både mett tynner och packning, och icke föras udi några olagliga hampnar til att uttprångas mett bönderne, som alt för mykit skiett är emott Sverigis bescrifne lagh.

Item äre och städerne ödmigeliga begärändes, att k. M. ville verdes nådeliga effterlåta, att ther som fri marknader äre, nemligän udi Örebro, Arboga och annerstedz ther i Uplandh, att ther måtte hvar man fri handla och kiöpa mett almogen jern i hundradatall och andra partzeler, som ther komma kunde, när marknäden lyst är, och alla marknader i städerne måtte lysas udi rettan tid, som Sverigis lag utvisa; sammeledis huru h. N. vilie är um then marknat, som hållas plega um

eriksmesse i Upsala, um han skall recknas för fri marknat eller ey.

Alla tessa och många andra articklar, som her icke antecknäde eller författade äre, ther k. M. och hans N. rike kunne komma til gode, beder then menige man ganska ödmigeliga och som aldra underdånligast, h. k. M. ville verdes nådeliga anse och mildeliga betenkia alles thera gangn och besta, betre och videren, en the någon tid thett uptenkia eller besinna kunne, som h. k. M. altid nådeliga tilförene giordt hafver, ther the alle sammans högliga och mett al som största ödmigt hans Nåd. hög. före betacka.

Den ordinantia för handeln, hvarom man enades, blef sedermera stadfäst på herredagen i Vadstena i mars samma år. Se här efteråt.

HERREDAG I VADSTENA

1559 i mars.

Enligt registraturet uppehöll sig konungen i Vadstena från midten af februari (första brefvet dateradt den 17) och till midten af april (sista brefvet dateradt den 13). Med köpstadsmännen, som infunnit sig här »från hvar stad» i riket, höllos öfverläggningar i början af mars; i öfrigt voro hertig Erik och rådet närvarande. Af adeln torde ej något större antal ha varit tillstädes, då öfverläggningar sedan höllos med densamma i alla landsorter.

235 Stockholms fullmäktiges försäkran å sina medborgares vägnar att hålla den i Vadstena antagna stadgan om köpenskapen och sjöfarten samt att skaffa de hemmavarandes försegling därå. Vadstena 1559 den 4 mars.

Afskrift af Elias Palmsköld i Palmsköldska samlingen i Uppsala universitets bibliotek »K. Comm. Collegii handlingar pars II», sid. 9 under följande titel: »Stadga om köphandelen uthaf menige borgerskapet i alla städher öfver hela riket bevilliat och förseglat den 4 martii anno 1559»; jämförd med aftrycket hos Stiernman, Samling utaf k. bref ang. Sveriges rikes commerce I, sid. 160—166.

Kongl. Maij:tz till Sverige vår aller nådigste herres undersåther, vi effterskrefne borgare uthaf Stockholm, Jöns Anderson, Mattz Person, Sven Person och Hinrich Ollson, som nu näst förledne samptings marknadh uthi Strängnäs varit hafva till samptal medh the uthskickade och fullmyndige af alle köpstädher uthi hela riket om våre och menige riksens vichtige värf och erander, som är om köpenskapen och huru seglatzen framdeles, så snart öpet vattn blifver, företagas och sedan hela sommaren fullfölgt blifva skall på thetta år 59, göre vitterliget medh detta vårt öpne bref för oss och våre medborgare alle, att efter vi nu medh andre borgare flere af hvar köpstadh här i riket hafve på nytt varit uthi Vastena till rådz och samptal om föreskrefne erender och nu medh flit bevägit the brister och fel, som finnas hos störste parten af then menige hop, som köphandel här i riket bruka plägar; therföre hafve vi korteligen samma brister här effter antechnat, på thet att the ännu måtte blifva afskaffade, och att menige inländske kiöpmän, the förståndige medh the oförståndige, genom sådane brister och fel icke måtte i grundhen blifva förderfvade.

Till thet första kunna vi nogsampt besinna, hvilken stor skada thet svåra dyrkande och förköp på the uthländske varur giör menige riket, som störste hopen af menige inländske köpmän här inrikes för händher hafva, i thet att the trängias och slitas om the varur, som the fremmande föra här in uthi rike, lika som andre sultne svin pläga göra om drafvet och mesken, så att den är Gudi kärast, som först kan sättia köpet, uthan menige mans rådh, villie och samptycke. Och effter the fremmande förmärkia, att the inländske så mycket stå effter att kiöpa theras varur, så förhöija och försättia the sine uthländske varur effter dheras egen villia och så högt uthöfver theras rätte värdhe, att then oförståndige hop, som them tå köpa, kan ingen fördel eller gagn hafva uthaf them, uthan effter the äre dyrt inkiöpte, att man intet skäliget köp på them tyga kan medh uthsälliande, så blifve och väll en part af samme varur och liggiandes oföryttrade itt, tu, än somblige try år bort åth och skeppes af then ena marknat i then annan uthi slagg och skaren på stor omkostnadh, och kunna äntå näppliga blifva försletne eller föryttrade, medh mindre then som them köpt hafver måtte vara i tappningen, och när slike oförståndige köpmän så oförnuffteligen handlat hafve medh sådant inköpande och så utharmat sigh, att the hafva intet mera igen till att betala några varur medh, och villia doch icke thes mindre vara köpmän och handla, så gå the tå till och anamma af the fremmande en hop godz bådhe till läns och borgen för fast högre och dyrare värdhe, än thet någon tidh kan göra skäl före, så att thet som näppeligen är

värdt fem mark taga the för tije, item thet som näppeligen är värdt ett hundrat mark taga the för tu hundrat eller högre, effter som the fremmande tå sättiat vele, ty then som vill borga kan icke komma till att betinga så gott köp, som then ther hafver strax rådh till att betala, och the som få uth något på borgen vele och vetta der medh sin fördel, och medh slikt lånande och borgande förderfva månge oförståndige köpmän bådhe sig sielfve och andre, effter sådant sällskap är till fridz hvadh the uthlofva, när the elliest få något att låna och borga, och tänkia doch icke mycket effter, hvar medh dhe skola kunnat betala, uthan taga af then ena och få then annan och hållat så gåendes thet längsta the kunna, och komma sig så ther medh i sådana skull, att the sig aldrigh kunna uthlösa, ty när the hafva så borgat af the fremmande, som föreskrifvet står, och hafva ingen rådh till att betala, så måtte the sedhan blifva the fremmandes trälar, så länge the lefva, och barn effter them. Sammalunda sker dhet och medh the oförståndiges oförnufftige handel uthrikes, att the icke vele vara till rådz medh them, som bättre förståndh hafva på köpmanskapen, när the komma uthrikes och till the fremmande städer, uthan obeskedeligen rusa till och kiöpa ther the fremmande varur alt för dyrt och mycket uthöfver dheras rätta värdhe, och när the komma medh samma varor hit in i riket, så hålla the them och så myket uthaf väghen, att ingen förståndig vill eller kan köpa eller lösa them; the kunna och icke heller hafva rådh till att gifva skäliget köp på them, effter the alt för dyrt hafva them inkiöpt, och then som dyrt köper måtte och så dyrt sällia, om icke han skall blifva platt förderfvat. Sådane sätt hafva störste parten af the inländske medh thet the inkiöpa af the fremmande. Och såsom förtalt är om then skada the inländske göra sig medh the varur, som the köpa af the fremmande, så sker thet och medh the inländske varors uthsälliande till dhe fremmande, så att när the hafva medh stort trängande och slitande församblat en hop inländske varor, så hafve the hvarken ro eller lisa, förr än the blifva them qvitte, hvadh heller thet kan ske medh fördel eller skada, och effter the, som Gudh hafver gifvet bettre förståndh och mera förmå än then menige hop, icke gerna vele dyrka the fremmande godz medh inkiöpande, icke heller sällia theras godz the fremmande så vanvyrdeligen, såsom the andre oförståndige giöra, så kunna the tå icke komma till handels och giöra sigh någon fördel hos the fremmande anten medh inkiöpande eller uthsälliande för the andras oförnufftige handel och förköp skull, effter offtaberörde oförståndige hop hafva tillförende medh theras oförnufftige handel satt köpet

bådhe medh omäteliget dyrkande på the fremmande varors inkiöpande, så och på the inländske varors till dhe fremmande vanvyrdeliga uthsälliande, och lychtas så köphandelen medh the inländske, att så väll the förståndige, som någon godh förmögenhet hafva, såsom the oförståndige och utharmade hafva skadan i händher bådhe medh inkiöpande och uthsälliande, och på thet sidsta vetta tå störste parten ingen rådh till att hielpa sigh, uthan för armodh och giäldh skuldh måtte tå på ändalychten öfvergifva och fly ifrån hus, grundh, hustru och barn och alt thet the äga, såsom ty värr exempel nogh för ögon äre, men hvadh nytta och fördel menige riket hafver af sådanne kiöphandel, kan hvar förståndig man betänkia.

Så uppå thet att slikt skadeliget och förderfveliget inkiöpande på the fremmande varor, theslikest thet vanvyrdelige och otillbörlige uthsälliande på the inländske varur, som nu förtalt är, bådhe här inrikes och uthlandz her effter hos alle svenske köpmän måtte blifva afskaffat, hafve vi och [oss?] så förenat och beslutet, att vi uthi alla måtto vele och skole i all handel rätta oss bådhe effter then skrifftelige författade ordning, som om kiöpenskapen så väll på uthländske som inländske varor af oss här i föreskrefne Vastena bevilliat är; thes likest effter then ordning, som k. M:t vår nådigste herres kiöpmän på alle perdzeler bådhe medh inkiöpande och uthsälliande hållandes varda. Och hvilke uthi före:ne Stockholm, vare sig borgare, kiöpsvän eller hvem thet hälst vara kan, effter thenne dagh blifver befunnen anten medh otillbörliget inkiöpande på uthländske varur af the fremmande eller medh sådant skadeliget lånande och borgande, som förtalt är, eller och medh vanvyrdeliget uthsälliande till dhe fremmande på the inländske varor, som föreskrifvet står, then samma beplichte vi oss vele hielpa till att straffa i så måtto, att han skall hafva förbrutet godzet, som han handlar medh, och ther till medh förvisas af stadhen och alldrig mera der instadd blifva.

Till thet andra. Effter och medh menige seglatzen oskickeligen tillgå plägar, så att then menige köpman hafver snarare seglat tit, som ingen fördel hafver varet till att hempta, än tit som the hafva kunnat bekomma skäl för thet the hafva haft med fara, och på thet att her effter sådana oskickelighet må blifva afskaffat, så hafve vi och nu oss förenat och beslutet, thet vi och alle samdrächteligen uthi före:ne Stockholm så beställat vele, att förr än någor skepp uthlöpa vele, tå skole vi vara till samptal medh hvar annan, till hvadh stadh uthrikes vi skole skicka våre inländske varor, ther the kunna på thet profitligast föryttras och sällias, och ther Gudh fogar, att våra inländske varor framkomma till några städher uthrikes,

så skole två eller tre af the förståndeligaste köpmän på hvart skepp förhöra, hvar the kunna få bäst skäl för the varor, the hafva medh fara, och skole sedan medh hela skepslaget samfella sig om köpet, huru the skole sällia the fremmande så väl then ena pertzell som then annan, och efter sådana förening skole och alle the som på skeppet äre sine varor och sällia, och [ɔ: att?] alt endrächteligen och under ett köp tillgå måtte. Och om någor varder befunnen som her emot handlar och ringare säll sine varor, än som tå bevilliat och samptycht blifver, then samma skall blifva straffat, när han i riket igen hemkommer, såsom uthi föreskrefne artickel är förmält.

Item hvar flere skepp än ett af några svänske städher komma till någon stadh uthrikes, anten tillika eller effter hvart annat, tå skole the två förståndigaste, som på dhet första skepp uthkommet är och hafva befallning att beställa om köpet på the varor, som äro på samma skepp, kalla the andra till sigh, som effterkomma på dhe andra skepp, och strax förena sigh, hvadh köp the skole gifva på alla the varur, the hafva med fara, och hvilke thet icke göra eller hålla ville, skole till thet högsta straffade blifva, när the igen hem i riket komma, och then, som sigh uthrikes beklagar för the fremmande, att han icke må sällia sina varur effter sin egen villia, effter som the oförståndige offta pläga göra, han skall och straffas till thet högsta, effter som en förrädare bör blifva straffat.

Item effter vi och nu väll hafva förstått, hvadh skada menige Sveriges rike hafver haft af then stora oförfarenhet, menige borgare här i riket hafva uppå allehanda mynt, och hafver fördenskuldh upburet det fremmande mynte för mycket högre värdhe, än thet gör skäl före, och thet svänske myntz värdhe ther emot för ringa giordt, therföre och thet svenska mynt uthi lång tidh af riket är vordet uthfördt, så att här nu i riket af the svåra summer, uthi mång förledne år förmyntade äre, ganska litet igen finnes, så uppå thet att hos oss her effter skall finnas uthi then måtto bettre upseende, beplichte vi oss, bådhe våre egne, theslikes på våre medborgares vägna, att vi skole medh all som största flit achta på, thet inghe svenske penningar af föreskrefne Stockholm skole uthföras; theslikes och att vi uthi lika måtto skole achta hvart landz mynt, som vi besökiandes varda medh våre svänske varor, att vi samma mynt icke i vår betallning högre anamma, än som vi förnimme, att thet emot vårt svenske myntz värdhe kan göra skäl före; hvilken och ther medh beslagen blifver, att han något mynt förer uthrikes till att drifva någon handel medh, then samme skall blifva straffat som för annan tiufnat.

Item effter vi nogsampt förmärkie, att här till icke hafver varit så flitigt upseende medh them, som af och till för:ne Stockholm resa pläga, uthan hvar och en, ifrå hvadh nation han kommer, hafver fritt draget derigenom och sedan alt landet uthöfver, och icke ene rese blifva rättfärdigat, hvilket doch uthan menige Sveriges rikes farlighet icke skedt är; och på det att dhe fremmande icke skole uthan beskedh draga genom landet så snart på speijeri som på något annat godt, så beplichte vi oss her medh på vår ära och redelighet att vela ther uthi hafva tillbörlig inseende, att der några fremmande komma, som icke hafva beskedh och misstänkelige kunna vara, att the icke äre uthi dheras saker rättfärdige, tå skole vi them antasta och uthi k. M:tz vår allernådigste herres befallningsmans händer komma låta, och att the effter nödtorfterne måge straffade blifva.

Item om seglatzen till Viborg och kiöpenskapen medh Ryssarne thersammestädes hafve vi oss så förent, att några the förståndigaste köpmän bådhe Svenske och Tyske, som dit medh varor sökiandes varde, skole förhandla och förena sig medh hvar annan om the varor, som the vele sällia Ryssarne, theslikes om the varor, som the af Ryssarne köpa vele, så att thet måtte ske medh beståndigt rådh och under ett kiöp, och effter som the förståndigaste bådhe Svänske och Tyske besluta sig om köpet på alle varor, ther effter skole andre bådhe Svänske och Tyske handla och sig rätta vidh poen och straff, som ther till hörer.

Item skole vi och ingalunda tillstädia några hästar af riket uthföras ifrå före:ne Stockholm, anten till landh eller vattn, och vele vi oss uthi all annan måtto så förhålla och skicka emot högbe:te k. M:t vår allernådigste herre, hans M:tz höglofliige lifsarfherrer och vårt käre fäderneslandh Sveriges rike, såsom trogne och rättrådige undersåther bör att giöra, så sandt oss Gudh alzmechtig hielpe bådhe till lif och siäl. Och thes till visso hafve vi före:ne Jöns Anderson, Mattz Person, Sven Pehrson och Hendrich Ollsson, fullmyndige på alle Stockholms borgares vägna, trycht våre signeter under denna samptychte och bevilliade handel. Vele vi och uthi lika måtto beställat, att våre medborgare, som hemma äro, samme handel bekrefftiga och besegla skole medh vår stadz insigle, så snart vi hemkomma, och samma förseglade handel sedan oförsummeligen förskicka till högbe:te k. M:t vår allernådigste herre. Datum Vadstena then 4 martii anno 1559.

Runell-Palmskölds Förteckning öfver vigtigare handlingar i Riksarkivet upptager under 1559 »Stockholms stadz och åthskillige städers för-

seglingar om köphandelen, som i Stregnes förehades och nu fullkomligen afhandlat vardt. Dat. Vastena 4, 5 martii 1559. Orig. F. Copia DD. är till puncterne lika lydhande medh den förening i Stregnes dhen 16 febr. giordes»[1]). Enligt ett af Riksarkivets äldre inventarier funnos dessutom bekräftelser af städerna Vadstena, Norrköping, Vesterås, Nyköping, Gefle, Skara, Lidköping, Arboga, Köping och Kalmar.

I afseende på samma handelsordinantia skrifver konungen något senare, den 7 april, till hertig Johan i Finland (riksregistraturet 1559 fol. 40):

Videre foge vi tigh, käre sonn, faderligen till att vethe, att vi hafve haft menige köpstedtzmän här i riket tilhope hos oss och latedt them föreholle um seglatzen och köpenskapen, hure han här effter så väll uthenlendes som innen schall bruket varde. Så hafve the sigh theruthinnen beslutedt, effter som thu af thenne medhföliende copie utaf theris förplichtelse hafver till att förnimme, och begäre förthenschull, ath thu medt borgerne udi Ulfsby och Åbo sammeledes schalt befale lathe, så att the udi like måtte medt köpenskapen måtte sigh och förholle, som the andre, och ther opå gifve theris förplichtelse beseglet ifrå sigh, like som borgerne udi Stocholm, Calmarne och flerestedtz giort hafve, förschickendes oss henne seden medh thett förste tilhonde.

Med Claes Kristersson [Horn] brefväxlade konungen särskildt med anledning af köpstädernas beslut om den ryska handeln (jfr Handl. till Finl. Hist. IX, sid. 342, 350, 351 m. fl. st.).

236 Rådslag, afgifvet på k. Maj:ts förbättring, af hertig Erik och rådet. Vadstena 1559 i slutet af mars.

Riksregistraturet 1559 fol. 32, mellan bref af den 28 och 31 mars, under rubriken: »Rådtzlag, som udi Vadzstene af rådet forfattedt blef».

Stormechtig:e konung, aller nåd:e herre. Vi hafve effter eders kong:e Ma:tz villie och befalning sampt medt thenn högborne furste vår n. herre hertigh Erich varet till tals och öfverväget några artickler, som först för nöden vare vill, ath här innrikis tiltenkes måtte och i värket blifve fulfölgt, opå e. kong:e Ma:tz högste och nådige förbättringh korteligen författet i siu artikler, som vi på thett underdånigste gifve e. kong:e Ma:t her medt tilkenne.

[1]) Antagligen gäller anmärkningen om likheten med föreningen i Strängnäs så väl copian som originalet. För den förstnämda, af hvilken endast en copia fans, anföras ock af Runell samma fem punkter, som Vadstenaordinantian innehåller; men tillägges dock: »vardt förandrat i Vastena dhen 4 martii».

Thenn förste um förstärkning här innrikis.

Thenn annen um befästninger.

Thenn tridie um församblings platzer.

Thenn fiärde um almenninge herstrater.

Thenn fempte: the som äre förordinerede till rågången.

Thenn siätte um thett godtz, the Räfvelske hafve taget ifrå Rydtzerne.

Thenn siuende um thenn missive, som är stält till Ferdinando.

Till thett förste, sigh till förstärke medt mere folk och resigtygh: dhå vele vi, hvar i sin stadh, som nu här tilstädes äre, ruste oss medt thett mäste folk till häst, som hvar kan förmå udi thesse try eller fyre år, så lenge man kan få se, hvad våre fiender hafve i sinnet emott oss företage, och medt thett förste förschicke hög:te kong:e Ma:t rätte och clare register både opå våre arfvegodz och cronenes länn, hvad hvar hafver till att upbäre, och vele vi utaf hvart 150 mark årlige ränte holle en välrustedt karl till häst af vårt arfvegodz, menn af cronenes länn schall holles af 100 mark årlige ränte en gerustedt karl till häst, så högt som hon kann förslå och värderes i penger, en span korn för en mark, ett L℔ smör för två mark och ett fath järn för half ottende mark ort:r, eller så dyrt som thett här innrikis gälde kann, och inthet undentagendes af årlige ränten, uthan så mykit, ath hvar kann holle sigh medt på cronenes slott eller eigne gårder. Så måtte och några uthschickes medt adelen och frelset öfver hele riket här nu förhandle och beställe schole, så väll the af frelset, som äre udi kong:e Ma:tz tiänist, som alle andre, ther dhå hvar och en schall gifve tilkenne, hure mykit han årligen hafver up att bäre både af arf och eiget och förläninger och ther opå lefrere register ifrån sigh.

Till thett andre, något videre till ath betenke till flere befästninger, som nu medt thett förste måtte företages, synes oss på e. kong:e Ma:tz nådige förbättring forst ville vare för nöden videre till ath fulfölge thenn befästning, som företagen är vedh Elfsborg, effter thett är hampnen och nykelen för alle thesse landzender till Vestersiönn och porten emellen Norige och Hallandt; ther till måtte hiälpe the länn, som nu ther under ligge, undentagendes Väne häret, sammelunde och alle andre häreder utöfver alt Vestergötlandt, som icke göre någen hiälp eller arbete till andre befästninger till e. kong:e Ma:tz slott och gårder, hvilke och väll ther till kunne göres behof, um thett elliest något snart skall gå för sigh. Hvar och byen, som och väl för nöden är, schulle befästes, dhå måtte Elfsborgs borgere förelägges, hure myket the schole hiälpe till

ath befäste, och seden late thesse förnempde häreder medh sampt adelen och clärker, knechter och andre, som ther nämest äre och ther schole hafve mäst tilsöken, hvar effter sin anpart hiälpe till medt; så kunde mann och nu lathe tage på then befästning vedh Naglenesundh, effter thett är rätte strättedt emellen Dal, Vestergötland och Norige och elliest en skönn och nyttig lägenhet, och ther underlegges Dal, Vene häret och Åse häret.

Thernäst vedh Jeneköpung, effter ther alrede en godh begynnelse är och ligger ther till medt beqvämlig nogh både för Östergötland, Smålandt, Vestergötland och Närike och för en af the starke härsträtter egenum landet, ath thett måtte medh några större macht företages; ther är och ingen obelägen orth till ath göre någen försambling udi för alle thesse för:ne landzender emott våre granner, the Danske, eller hvadt opå kan komme. Vore och e. kong:e Ma:t behageligit, ath Vadstene borgere och menige Östergötlandt medt alle ständers tilhiälp, som tilförende sagt är, något videre motte hiälpe till Vadstene stadtz befästning, opå thett ath menige landet, besynnerlige alt e. kong:e Ma:tz krigsfolk, ryttere och knechter, måtte kunne rycke här inn, när så kunde vare för nöden, syntes oss thett icke vare onyttugt, ath ther måtte göres något till i thenne tilkommendes sommer, så mykit mögeligit vore.

Så mykit thenn tridie artichel belanger, hvar vi schulle hafve några beläglige platzer ath göre någen försambling, hvar så för nöden vore, syntes oss opå e. kong:e Ma:tz nådige och högre förbättring, ath ifrå Upland, Södermanneland, Närike och Östergötlandh måtte församble sigh här udi Östergötland, Vadstene och Linköpung; utaf Vestergötland, Vermeland och Dal måtte församble sigh vedh F[a]leköpungh; udi Smålandh udi the två städer Calmare och Jeneköpungh.

Och till thesse för:ne orther måtte man medt thett förste före eller elliest, hure man kunne, lathe komme tit hö och andre nödtorftige partzeler, så mykit ther kunne finnes rådh och ämpne till, som man kunne hafve något begynne medt sådane församblings underholl och förschaffe ther husrum till, så att man och kunde årligen förbättre sådane tillåger, effter som dhå lägenheten tilsäger, och när tilfället sigh så kunde begifve, att mann medt hele hopen något schulle företage emott fienderne, anthen emott Hallandt eller then norske siden, dhå kunde man af för:ne tre orther lägligest mötes och komme tilhope anthen i Jeneköping eller Faleköpung udi Vestergötlandt, effter som tiden och lägenheten sigh bäst tildrage, till hvilken side, anthen then norske eller hallandske, till att besökende vare kunde.

Till thenn fiärde artichel vill vare för nöden, att alle rätte herstråter och landtzväger ifrå Danmark och uth medt grentzen genum Smålandt, Vestergötlandt, såsom the här effter förtecknede, måtte medt thett förste blifve förkunnet och uthropet, och seden för[or]dne några gode knechter och för them en godh rothmestere eller två, som jämbligen kunne achte opå hvar vägh och vette, hvem ther drager up eller uth, och blifve här utöfver några fremende seden beslagne, att the icke före then rätte herstråten, dhå schulle the blifve antastede till videre ransakning, och hvad honum siälf tilkomme, thett skulle vare rothmesteren och the andre knechter till pris gifvit. Hvar och någer uthlendisk eller inlendisk blefve beslagen att uthföre anten häster eller andre förbudhne varer, schulle thett i like måtte, som för sagt är, varde till pris gifvit, och ändhå böte till medt, effter som kong:e Ma:tz ordning inne holler. Schulle och udi like måtte blifve förkunnet, att alle andre vägfarende, så väll indlendske hofmen, knechter och köpmänn, som uthlendsche, att the icke schole drage uthan väge bref eller passebord af theris husbönder. Samme rothemestere schole och gifve kong:e Ma:tz heller andres befalningsmenn tilkenne, hvem som drage fram eller tilbake och hvadh tidender eller lägenheter the kunne förnimme. Schole och fougterne hafve acht och tilsynn medt them, att the icke misbrukede sin befalning anthen för girighet, gåfver, dryck eller annen försumelse.

Rätte landzvägerne, som falle emellen grenzserne i Småland och Vestergötland, äre nie:

I Smålandt.

Ifrå Afveskär. Förste landtzväg ifrå Brömsbro och till Calmarne, ifrå Calmarne till Högsby och åth Vimmerby. Ther i Vimmerby grene sigh vägerne, then ene egenum Kise och till Linköpung, then andre ifrå Vimmerby till Vestervik, till Edz kyrke, och åth Troserum till Ringerum och till Söderköpungh.

Ifrå Rothneby. Thenn andre landzvägen genum Kind häret till Växiö; ther dele sigh vägerne, then ene åth Ekesiö, Sandsiö, Säby, och så utöfver östre Holvägen, then annen um Hiälmsrydt, Svanerum, Jeneköpungh och så utöfver vestre Holvägen.

Ifrå Helsingfors [ɔ: -borg] och Engholmen.

Thenn tridie landzvägh um Markeredt, Sunnerbo fram um Värnemo och så till Jeneköpungh.

Ifrå Halmstadt.

Thenn fiärde landtzvägen fram um Räfftile udi Vasbo och åth Öre i Mo häret, så till Jeneköpingh.

Ifrå Vestergötlandt.

Ifrå Halmestadt.

Thenn fempte um Gunnerpebro i Mark och så åth Bogesundt.

Ifrå Varberg.

Then siätte landtzvägen åth Bergim i Mark och så åth Sexdre i Kindh och till Bogesundt.

Ifrå Varberg och Konungsbacken.

Thenn siuende vägen ifrå Elfsborg till Partille, Hielsnäs och Ålingsås; ther deler sigh vägen, then ene åth Faleköpung, then annen åth Schare.

Ifrå Kungelle och Bahus.

Then ottende utöfver elfven vedh Gamblelöse och åth Nafven i Barne häret; ther deler sigh vägen, then ene ått Faleköpung, then annen åth Lideköpungh.

Ifrå Malmstrandt i Norige och genum Dal.

Then niende landtzvägen utöfver Naglemesundt egenum Väne häret och Åse häret, så åth Lideköpung eller Schara.

Till thett fempte är opå kong:e Ma:tz nådige behagh bevoget, ath Nills Krumme till Örbeholm, Henrick Claessonn till Chanchas, Oluff Perssonn till Biurum och Nils Perssonn till Rodha till att drage till rågongen, som nu i sommer holles schall emellen Finlandt och Rydtzlandt, sampt en kong:e Ma:tz tiänere, hvilken e. kong:e Ma:t befale täckis, anten Jacob Teitte eller någen annen.

Till thett siätte. Effter Rydtzerne fast trenge opå att högbe:te e. kong:e Ma:t schall them vederlägge för thett godtz, som the siötiufver ifrå them toge och af Räffle uthschickede vore, synes för nöden vare, att udi högborne furstes hertugh Johans nampn för:ne Räfvelsche medt alfvar måtte förmanes och tilschrifves, att the schole lathe Rydtzerne bekomme samme sitt godtz igenn, som the under e. kong:e Ma:tz landt mist hafve, så frampt e. kong:e Ma:t och hans f. N. schole icke förorsakes att tenke till andre väger, och hvar thett inthet kunne hiälpe, schulle dhå förhöres, hvar något räfvelskt godtz kunne upspöries och beslåes och arristeret blifve, tesligis några skep medt godtz i siönn antastes, som man viste the Räfvelske tillydde.

Till thett siuende är för gått ansett, att thett bref, som till Ferdinando stält är, måtte medt thett förste blifve förschicket ther häden, och hvar the Liflendske seden varde beschickendes e. kong:e Ma:t, som rychtet går, och varde begärendes någen hiälp, dhå kunne thesse orsaker gifves them före, att ther then romerske key. Ma:t sampt kongen i Pålandt medt flere herrer och furster vele lägge sigh i theris sak, att thett till fredh emellen Muschoviten och them komme måtte, thå ville högbe:te kong:e Ma:t göre ther till hvadt e. kong:e Ma:t mögeligit och oförviteligit vare kann. Och hvar thett komme till någen stadge medt Liflandh, så att thett kunde blifve fördragit emellen them och Muschoviten, och the seden vele uthsättie något stycke landt till en underpant för några penger, kunde mann medt them dhå videre ther um handle, när så vidt komme.

Förhandlingar i landsorterna.

Omedelbart efter herredagen i Vadstena anbefaldes förhandlingar med adeln i olika landsorter om dess russtjenst, dels i sjelfva Östergötland, dels i Vestergötland, Småland och Uppland. Men åt samma personer, som fingo detta i uppdrag, uppdrogs äfven att med allmogen underhandla om en kostgärd till flottans och krigsfolkets underhåll. I rådslaget nämnes ingenting direkt därom, men utan tvifvel står åtgärden i sammanhang med hvad som i dess tredje punkt yttras i afseende på »nödtorftiga partzelers» anskaffande. Ännu något senare utsträcktes gärden äfven till prester och borgare. Anledning därtill togs af konungens dotter Katarinas bröllop med grefven af Ostfrisland.

Öppet bref till menige man i alla landsändar om en kostgärd. Vadstena 1559 den 11 april. 237

Riksregistraturet 1559 fol. 41 v. under dateringen: Actum Vadtzstene 11 aprilis.

Vi Gustaff etc. tilbiude eder, våre trogne undersåter, cronenes schatskyllige bönder och menige landbor, som udi *N.* boendes äre, vår gunst och nåde tilförende. Käre dannemän, edher är icke ovetterligit, hure vi thette vårt rike Sverige, alles våre käre fädernes-landt, seden then omilde konung Christiern medt sitt svåre mordt och tyranni hade thett i mänge måtte förderfvedt och ödelagt, hafve

åther på nytt både medt en del och annen förbättret och igen till rätte kommet, som är medt bygninger och befästninger, skep, skytt och alle krigstilbehöringer, item medt ett stort taell krigsfolk både till häst och foth, landt och vatn, ther medt I och menige rigsens inbyggere, Gudh thess lof, nu en long tidt hafve varit beskyddede och beskermede för alt öfvervoldt, mordh, rof, brandt och andre ynkelige mishandlinger, som här tilförende hafve blifvit öfvede och brukede på thette fattige rigsens inbyggere. Och opå thett vi ännu sådant ytterligere måtte förtage och förhindre och medt Gudtz nådige tilhiälp förekomme slike onde och farlige lägenheter, som nu höres och spöries både enestedtz och annen udi christenheten, så väll hos våre umliggende granner som andre, på färde vare; therföre hafver oss medt våre elschelige trogne männ och rigsens rådh syntz af nödene vare, som thett och udi sanning rådeligit är, ath vi altidt hafve våre saker udi godh acht och tilsynn och äre färdige och vederrede medt alle nödtorfter och tilbehöringer, um något farligit opå komme, så att vi dhå icke måtte obetenkte och oförvarendes blifve förraskede och öfverfaldne, som offte udi the förre tider — thett Gudh bättre — skett är, och så mykit oss på vårt kong:e ämbetis vägne tilkommer medt för:ne krigstilbehöringer och elliest udi alle andre måtte, förse vi oss, ath vi ingen del spart hafve och ännu gärne ospart hafve vele, hvadt vi på cronenes vägne hafve ath upbäre och tenke kunne, riket till beskydt och försvar komme kann, effter som alle våre trogne undersåter väll är vetterligit, hvadt svår och stor umkostnedt vi årligen hafve och göre måtte på the krigstilbehöringer, som vi riket till beskyd förschaffet hafve och ännu årligen och dageligen mere förschaffe, tesligis på thett store taell krigsfolk, både till häst och fot, vatn och landt, inlendske och uthlendske, som vi medt stor umkostnedt och besolding årligen holle riket till bescherm och försvar. Och effter oss dogh omögeligit är allene sådane börde och bekostnedt i lengden att drage både medt cläde, penninger sampt then fettalie, som ther till behöfves, förhoppes oss gunsteligen till eder, att I, såsom trogne och rätrådige undersåter, varde sådane lägenheter besinnendes och betrachtendes och icke lägge i så måtte all tungen och börden inn opå oss, uthan heller komme oss och riket årligen til hiälp och styrke medt förberörde fettalie, som mann kunde uthrede en skepsflotte och bespise och underholle en hop krigsfolk medt, effter vi samme folk medt cläde, penninger och store besoldinger elliest holle och årligen löne och besörge moste. Hvarföre är till eder, dannemän alle, som bygge och bo udi för:ne *N.*, vår gunstige vilie och alfvarlige befalningh, ath I vele edher lathe befinne hörsamme och välvillige, effter som I och thess plichtige och skyllige äre, till ath uthgöre på thenne tidt och medt thett aller förste the fettalie partzeler, som våre trogne männ *N. N.* på våre vägne medt edher

ther um förhandlendes och tilkenne gifvendes varde. Vi vele och theremot lägge oss vinn um alles edhers och menige rigsens välfärdh och bäste och här effter som här till försvare eder för fremmende och uthlendskt öfvervoldt och tiranni, ath I medt hustru och barn udi fredh och rolighet vare och lefve måge. Ther I dannemän alle hafve eder fulkomligen effter att rätte. Befalendes edher gunsteligen här medt Gudh alzmechtigh.

Till Småland, Finland och Norrland synes ej denna skrifvelse ha afgått. Se längre fram n. 240.

Konung Gustaf till Jören Holgersson och Måns Svensson att med allmogen i Östergötland underhandla om en kostgärd och med adeln därsammastädes om dess russtjenst. Vadstena 1559 den 11 april. **238**

Riksregistraturet 1559 fol. 40 v. under dateringen Actum Vadtzstene 11 aprilis.

Vår gunst etc. Som edher icke ovetterligit är, Jören Holgerdtzsonn och Måens Svensson, hvadt mangel och brist vi årligen hafve på våre slott och gårder till fettalie och underholl till thett mykle folk vi städes riket till tiänist holle, så att um behof vore, thett och tilefventyrs väll ske kann, att våre skep schulle till siös någenstedtz uthredes, dhå är ther inthet till kött, fläsk eller annen fettalie i förrådh till att tage; therföre kunne vi icke gå thett förbi, uthan måtte then menige mann udi alle landzender öfver hele riket ther um tilschrifve, effter som I af thette medtföliende bref, som bönderne udhi Östergötlandt är tilschrifvit, hafve till att förnimme, och hos them någen undsätning i så måtte fordre på någen fettalie, och begäre gunsteligen, att I vele på några beqvämlige orther lathe några utaf hvart härede, så väll the landbönder, som frelset tillyde, som andre och skattebönderne, komme tilhope och handle medt them om thesse partzeler, som udi thenne inneluchte zedel förtechnede äre. Vi förse oss, ath thett är them väll drägeligit och uthan någen besväring tilgå kann, så att the måtte och laget sigh emellen och lägge the oförmögnere bönder udi gärden tilhope medt them, som mere rådh och förmögenhet hafve, att hvar uthgiorde, som han hade rådh och ämpne till. I vele thett och så beställe, att hvar fougte udi sinn befalningh, så väll udi the förlänte som oförlänte häreder, motte holle beschedelige register på samme gärdh, hure honn effter mantalet blifver uthgiordt, och när honn är lefreret här

af för:ne Östergötlandt, både östen och vesten Stonng, till Norköpung eller Suderköpungh, att the måtte dhå therföre strax medt thett samme göre inn udhi vår cammer en claer och beschedelig regenskap, som thett bör att vare effter mantalet.

Så vele vi tesliges, ath I nu medt thett samme vele förhandle medt adelen och frelset här udi för:ne Östergötlandt um thett folk, som the oss och cronene plichtige och schyllige äre till tiänist ath holle både af theris eigne jordegodtz, sammeledes af the förläninger, som the nu hafve, nämpligen en välgerustedt karl till häst utaf hvart halftannet hundret mark, som en hafver up att bäre af sitt arf och eiget, och en uthrustedt karl till häst utaf hvart hundret mark, som upbäres af förläningerne, effter som nu ther um här i Vadstene videre blef förhandlet och beslutedt af våre gode männ och rådh, som här tilstädes vore, så ath ränten och upbörden måtte varde satte och värderede udi penninger, effter som thett på samme tidt blef bevilliget och samptycht, nämpligen en spann korn för en mark, ett pund smör för två mark och ett fat järn för halfottende mark ortuger. Vi äre och ändeligen begärendes, ath vi medt thett förste måtte bekomme här opå ett vist beskedh och register, både på arfvegodtzen och förläningerne, och hure mykit thett sigh förslå kann, som hvar udi så måtte bör holle ther utaf cronene till tiänist, så att thett tilbörligen och uthan alt argt tilgå måtte. Her um I medt flit så beställe vele.

Uti Uppland och »Roen» erhöllo Gabriel Kristersson [Oxenstierna] till Mörby och Nils Ryning till Töresiö samma uppdrag. Skrifvelsen till dem, fullkomligt öfverensstämmande med n. 238 på några oväsentliga formella afvikelser när, är daterad Konungsbro den 26 april (Hog. Bielkes afskriftsaml. i Uppsala univ. bibliotek vol. II fol. 328); gärden från Uppland skulle enligt densamma föras till Stockholm. Om sättet för dess utgörande upplyser en anteckning i nyssnämda afskriftsamling (anf. st. fol. 343 v.) efter Upplandsadelns svar i fråga om russtjensten (n. 241):

Här epther skall gärden uttgöres af Uplandh anno etc. 59

Hagundh	Bälinge	Olandz	Håbo
Lagundh	Norunde	Tierpe	Seminghehundratz
Trögden	Rasbo	Vendele	Valentuna och
Ullerakers	Vaxale	Erlinghundratz	Solentuna hereder

Rechnes 16 bönder udi gärden:

Rogh	1 t:a	Kött	6 L℔
Malt	1 t:a	Flesk	6 L℔
Får	8 st:r	Hö	6 las

Her epter skall gärden uttgores af Roslagen.

Fröd[s]åkers häredt	Närdingehundretz
Bro och Frötuna skipslagh	Siuhundredtz och
Lydhundres	Longhundretz häredher

Rechnandis 16 bönnder udi gärden:

Får	6 st:r	Salt fisk	1 t:na
Kiött	6 L℔	Tor fisk	4 L℔
Flesk	6 L℔	Hö	6 las.

Om gärden från andra landsorter upplysa ännu bevarade register i Kammararkivet.

För underhandlingarna med adeln utfärdades särskilda fullmakter att »handle medt the gode män af adelen . . . så väl the, som udi vår tiänist och besoldning äre, som the andre», om den tjenst de skulle göra kronan med hästar och harnesk såväl af arfvegodsen som af förläningarna (riksregistraturet 1559 under den 12 april; i Bielkes afskriftsaml. anf. st. fol. 329 är en fullmakt för Gabriel Kristersson och Nils Ryning af den 28 april införd).

Konung Gustaf till Gabriel Kristersson och Nils Ryning att underhandla med prester och borgare i Uppland om en kostgärd. Norrköping 1559 den 13 maj. **239**

Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 329.

Vår gunst till förrende etc. Epter som vi tilförrene hafve låthit eder förstå och till skrifve, Gabriel Christierssonn och Niels Ryningh, om thenn kåstgärd, som bönderne uttgöre skolle i Uplannd och Rodzlagen för the legenheters skull, som nu opå ferde äre, så kann doch samme kostgärdh icke medh mykit förslå, medh mindre presterschapet och borgarne teslikis ther till hielpe måtte, besynnerligen epter vi och nu achte hålle våre kiere dotters frökens Catherinis bröllop. Therförre är vår vilie och befalningh atth I teslikis medh them ther om handle vilie, lika som thenne innelychte zedel förmeller, sammeledes udi the hereder och sochner i för:ne Upland och Roslagen, så mange the vare kunde och icke våre fortechnede udi then zedelen, som vi nu ider senast medh vår bref tillskickede, och förse vi oss, att the ther uttinnan ingen besväring hafvandes varde. Vettandes eder her epter rette. Gudh befallandis. Datum Norkiöping 13 maii anno etc. 1559.

Bilaga.

Thenne epter:ne kåstgärd scholle alle städer i Uplannd och Roslagen sampt bisperne och presterne uttgöre till hogbåren frökies frökiens Katherines bröllop [1]).

Först Stocholms stadh

Åmen... 40 ♃ ört. Vin..... 20 åmer
Lesten.. 36 ♃ ört. Öll..... 15 lester
Lesten.. 36 ♃ ört. Skrätt-bröd. 10 lester

Item hogbe:te vår nådige fröken enn ståttelig skenk och föräring, epther som gamul plegsed vara plägar.

Öregrundz stadh

Lesten.. 36 ♃ ört. Öll..... 3 lester

Item vår nådige frökien änn föräring i guldh.

Upsala stadh

T:n... 7 ♃ ort. Skrätt hvette-miöll ..... 20 t:nor
T:n... 6 ♃ ort. Skrätt rog-miöll ..... 40 t:nor

Enekiöpings stadh

T:n... 7 ♃ ort. Skrätt hvette-miöll ..... 15 t:nor

Bisperne

Erchiebiscop Laurentz i Upsale

Öll ..... 1 lest
Kiött och flesk..... 1 skeppundh
Skrätt brödh..... $^1/_2$ lest

Thertill vår nådige fröken enn föräring i gull eller sölf.

M. Hans i Stocholm

Öll ..... 1 lest
Skrätt brödh..... $^1/_2$ lest
Kiött och flesk..... 1 skippundh
Färst smör..... 8 L℔

Ther till vår nådige fröken en föräring med guld och sölfver.

Prester udi städerne

M. Mårthen i Upsala

T:n... 3 ♃ ört. Öll..... 3 t:nor
T:n... 3 ♃ ört. Sk[rätt]brödh 3 t:nor

Her Erich i Eneköping

T:n..... 3 ♃ Öll..... 3 t:nor
T:n..... 3 ♃ Sk[rätt]brödh 3 t:nor

Kyrkiopresten i Öregrund

T:n..... 3 ♃ Öll ..... 3 t:nor
T:n..... 3 ♃ Sk[rätt]brödh ..... 3 t:nor

[1]) Registret i Kammararkivet innehåller några afvikande uppgifter: för Stockholm 24 åmar vin, 20 läster öl; för Öregrund dessutom 1 läst salt fisk, för presten därstädes äfven 4 t:r salt fisk o. s. v. Där meddelas äfven uppgifter för Sigtuna stad och kyrkoherde.

Presterne på landzbygden i Upland schole hvar uttgöre

L℔..... 1 ♃ Kött..... 2 L℔
L℔..... 1 ♃ Flesk ..... 2 L℔
L℔..... 2 ♃ Smör ..... 1 L℔

eller hvar, som han är förmögen till.

Öppet bref till prestmän, köpstadsmän och bönder i Småland om en kostgärd dels till flottans underhåll dels till konungens dotters bröllop. Norrköping 1559 den 14 maj. **240**

Riksregistraturet 1559 fol. 65 under dateringen Dat. Norköping 14 maji.

Vi Gustaff etc. tilbiude eder våre trogne undersåter, prestmänn, köpstedtzmänn, bönder och menige almoge, som bygge och bo udi Smålandt, vår gunst och nåde tilförende, och gifve eder här medt gunsteligen til kenne att effter thenn farlige lägenhet, som nu höres och på färde är, blifve vi förorsakede att uthruste våre skip och galleyder till siös medt en stor hop af vårt krigsfolk; så vele vi eder, trogne undersåter, och icke förholle, at vi hafve sammeledes achtet göre och holle vår käre dotters bröllop udi Calmarne, ther till och så mykin kost och fettalie behöfves vill, och förthenschull latedt våre undersåter tilschrifve öfver hele riket um någen hiälp och undsätning på några nödtorftige partzeler, som the oss i sådane fall plichtige och schyllige äre uth att göre, effter hvar landtzändes lägenhet, ther till the hafve hvar och en udi sin städt latet sigh hörsamme och godhvillige befinne. Så tviler oss inthet, att I, trogne undersåter, udi like måtte görendes varde, och begäre förthenschull, att när våre trogne männ och tiänere ther um medt eder varde förhandlendes, att I dhå välvilligen uthgöre then del, som the eder udi så måtte varde föregifvendes och på våre vägne tilseijendes. Vi vele och ther emott altidt gärne rame och söke edert och menige rigsens gagn och bäste och thenne eder välvillighet medt all gunst och nåde igenn betenke. Ther I, dannemän alle, hafve eder effter att rätte.

Några dagar senare, den 17 maj (registr. 1559 fol. 71), ålades biskopar och ordinarii att sammankalla presterskapet i sina »befallningar» och underrätta dem om de faror, som hotade från konung Kristierns arfvingar, att de sedan kunde förmana allmogen till trohet och att utgöra »all den del» konungen kunde äska m. m.

Till hertig Erik afläts den 14 maj ett bref att låta uppbära gärden efter ett bilagdt register under åberopande af hvad konungen tillskrifvit undersåtarne »i alla landsändar».

Enligt en anteckning i registraturet afgingo skrifvelser af samma innehåll, som dessa till Småland och hertig Erik, till hertig Johan och fogdarne i Finland och Norlanden[1]).

* * *

Om resultatet af adelsmötena upplysa följande skrifvelser.

1) I Vestergötland.

Till Gustaf Olsson och Peder Brahe skrifver konungen från Tuna den 2 maj i afseende på deras förhandlingar med adeln och allmogen (riksregistraturet 1559 fol. 56 v.):

Vår synnerlig gunst etc. Käre her Göstaff och her Per, vi hafve thenn 1 maji bekommet edher schrifvelse, dateret udi Larf then 26 aprilis, och ther af förstått, hure I hafve handlet medh adelen udi Vestergötlandt um then tiänist, som the schole här effter göre oss och riket utaf theris arfvegodtz, så och af the förläninger, som the hafve af cronenes ränte; och som I lathe förstå, att the besväre sigh att holle riket till försvar och beskyd en välrustedt karl till häst utaf hvart halftannet hundret mark, som the hafve årligen till att upbäre af för:ne theris arfvegodtz, uthan äre begärendis ther opå någen meddel, så äre vi ingelunde til sinnes att effterlathe them udi så måtte något middel, uthan förse oss, att then bevillung, som I, gode männ, och andre flere bevilligede och samptychte nu sidzt udi Vadstene, att hon väll schall vare lideligh och drägeligh, och förnimmer mann väll, att udi förtiden hafve the uthgiort en rustning utaf hvar sextije mark, som the hafve upburit.

Videre hafve vi förstått, hureledes I achte lathe bestelle medt thenn kostgärdt, som udi Vestergötland schall uthgå, och hvilke personer I hafve tilförordnet, som medt thenn menige mann ther um förhandle schole: så är oss ther um icke obehageligit och se gärne, är och vår gunstige begären, att ther um effter nödtorften måtte bestält blifve, effter som I och väll kunne tenke, att thett mykit är för nöden och macht opå ligger. Dogh synes oss icke vare licht, att samme kostgärdt, när hon blifver uthgiordt, skall blifve förschicket till Vadstene eller annerstedtz hit öfver, effter som ther um tilförende sagt är, uthan se heller att samme kostgärdt måtte blifve lagdt opå tre eller fyre beleglige orther udi Vestergötlanndt, ther som rådh finnes till hö och att uprätte godh stalrum, hvar mann udi tilkommendes höst kunne komme ther häden, anten medt någen väldig macht eller hure lägenheterne sigh begifve kunne.

[1]) En afskrift i Kammararkivet af en skrifvelse till Vesterbotten, dat. den 13 maj, öfverensstämmer med den under n. 238 införda, med undantag däraf att presterna nämnas jämte allmogen samt att stycket om adeln saknas.

Ett »register» innehållande de vestgötska frälsemännens egna uppgifter om sin uppbörd, men utan något angifvande af antalet rustningar, förekommer bland Acta ang. Ridderskapet och Adeln i Riksarkivet. Med de förnämste af adeln, såsom Gustaf Olsson [Stenbock], synes särskild uppgörelse ha träffats (jfr konungens bref till Gustaf Olsson och Peder Brahe den 7 juni, riksregistraturet anf. st. fol. 84).

2) I Uppland.

Upplandsadelns skrifvelse till konungen om ändrade grunder för utgörande af deras russtjenst. Uppsala 1559 den 20 maj. 241

Afskrift i Hog. Bielkes afskriftsamling i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 340, jämförd med en afskrift från senare hälften af 1500-talet bland Acta ang. Ridderskapet och Adeln i Riksarkivet. Orden inom klammer äro tillagda efter den senare.

Stormechtigeste furste, aller nådigste herre och konungh! Vi fatige e. k. M. ödmiucke och trogne undersåtter hafve e. k. M. till thett underdånigste att betacke för all gunst och nåde, eders kong. M:t langligen och udi alle måtte oss gunsteligen giordt och bevist hafve, för hvilkit thenn alzmechtige Gudh e. k. M. richelige belöne, och vi fattige undersåtter medh all som största flit och trohet osparlige förtienne vele, så lenge vi lefve.

Aller nådigste herre och konungh! Vi hafve i underdånighet — genom Gabriel Christiernsonn — förstådt ider konung. Ma:tz gunstige vilie och befalningh om thenn tienst, som vi iders Ma:t och cronon utaf e. k. M. länn och våre egne ärfvegodz plichtige äre till att hålla, i så måtto [att] verderingen är enn spann korn för enn mark, 1 L℔ smör för 2 ß och ett fatt jern för 7 ½ ß [ort:r], och sidan af förläningen holla enn vellrustat karl och hest af hvar 100 ß och utaf arfvegodzet enn karl och hest af hvart 150 ß. Så epther thet att på tug och rese [en] stor förtäring och bekosning falla vill, i thet att man inthit annat änn peninger hafver till att taga att holla samme hester och folk medh, och helst för oss fatige men her i Uplanndh, dy hvart utt helst thet gella kann, då hafve vi altidh thenn längste vegh, theslikist thet man sådanne hester och rustningh och jemvell dugligit folk icke så hastigt till väge komme kann, ville thet falla oss för svårt, helst för thenn skuld thet till förmodandis är, att hvadh varer vi [fatighe menn] till väge (åstadh) komme kunne, scholle udi ofridlige tider, thå som mäst omtränger, icke kunne så dyre selies, och jemvell icke eller nu, epther thet vi fatige männ icke

hafve rådh till att låttha våre varor ligge, uthan årlige moste sälie them her inne i richit för hvadh verdh vi då bekomme kunne; therförre, aller n. h. och k[onung], på e. k. M:[tz] nådige behag, hafve vi her under antecknedt och tilkenne gifvidt, hvad högst vi betrösta att hålla ther utaf, så att vi icke mere folk eller hester skulle föra till marken, änn som vi medh theris nödtorft hålla och besörie kunne, tenkie [och] icke ther uttöfver nagon fördel hafve — helst i thesse farlige tider — uthan som vi till [ɔ: medh?] våre fatige hustrur, barn och folk nogest kunne hafve vårt uppehelle utaf, teslikist till enn nödtorftig täringh, ehvar eder k. M. oss årlige brukandes varder, och för thenn skull på thet aldra ödmiukeligeste bidiandis, att e. k. M., som vår gunstige och nådige herre, thet icke till nagon ogunst vennde, uthan nådelig vår fatige legenheter anse och annamme ville. Vi vele och skolle her emott medh al som störste ödmiuke underdånighet vare e. k. M. och e. M[:tz] lifsarfsherskapther för hörsamme, underdånige och trogne tienere och undersatter, så lenge vi lefve, thet Gudh kenne, thenn e. k. M. medh sundhet, lychsaligt och longvarachtigt regemente udi sitt nådige skydd och beskerm verdigas mildelige bevare. Datum uti e. k. M[:tz] stadh Upsala thenn 20 maii anno etc. 1559.

E. k. M. underdånige
trogne undersåtther

Laurentz Tureson	Karl Bengtson
Ture Pedersonn	Peder Laurentzsonn
Isach Nielson	Jönns Ulfsonn
Niels Jesperson	Jören Andersonn
Lasse Jesperson	Mans Pedersonn
Knutt Haralson	Bengt Arendsonn
Oluff Hendrichson	Bengt Erichsonn
Erich Tureson	

Bilaga [1]).

Her epterfölyer udi summevis hvad thesse epter:ne gode männ hafva utaf k. M. och cronone i förläning sampt medh theris arf och eget och hvad hvar udi synnerhet ther utaf på thet högste betroster sig medh rustade hester och karlar hålla richit och cronone til tienst anno etc. 1559.

Först Laurentz Turesson [2]).

— — — — — — — — — — — — — — — —

[1]) Ett utdrag af denna bilaga, upptagande Ture Pederssons redovisning och anbud, men utan persedelvärderingen, förekommer efter den ofvan omnämda handskriften i Acta ang. Ridderskapet och Adeln.

[2]) För Laurentz Turesson, Knut Haraldsson och Jören Andersson saknas uppgifter.

Ture Pederssonn hafver udi forläning tette epter:ne:

Af Adelunde och Morkarle sochner löper:

Skattepeninger	341 ₰ 1 öre 18 d:r	Fougdefodring	502 hester.
Skipesta malt	2 lester 2 pund 1 sp. 1 ½ [ɔ: 2 ½] fat.	Husfodring	112 »
		Hö	23 sommerlass
Skipesta flesk	5 schippund 5 L℔ 2 ₰.		
Årlig fodringh	1135 hester.		

Af cantorprebenden i Upsala löper:

Afradz penninger	6 ₰ 6 öre	Vedh	8 las
Landgillis penninger	10 öre	Slåtte dax	14 dagar
Gingerdz penninger	7 ₰	Skiörde dax	9 dagar
Daxverkis penninger	3 ₰	Trädis dax	9 dagar
Afradz korn	6 lester 4 ½ pund	Dynge dax	15 dagar
		Biscopsfodringh	84 ½ hester
Afradz får	1 st:e	Husfodring	42 ½ hester
Afradz lamb	4 st:r		

Lagmansrenthan af Norlanden:

Af Ångermanneland		Af Helsingeland	
Penninger	250 ₰	Penninger	250 ₰
Af Medelpad		Af Gestringeland	
Penninger	70 ₰	Penninger	60 ₰

Häredtz gestningen af Norunde heredt

löper ..... 708 hester.

Summa på alle the partzeler, som Ture Pederssonn förlänte äre:

penninger 989 ₰ 1 öre 18 d.

Spannen 1 ₰	Korn	8 lester 6 pund 5 sp. 2 ½ fat	daxv. 1 öre.	Daxverke	47
			hesten 2 öre.	Hester	2542 ½ (?)
L℔ 6 öre	Flesk	5 skipp:d 5 L℔ 2 ℔	lasset 3 öre.	Hö	23 somerlas
st. 4 öre	Får	1 st.	lasset 1 ½ öre.	Vedh	8 las
st. 2 öre	Lamb	10(?) st.			

Summan löper alt med verderingen udi penninger 2547 ₰ 4 öre 18 d:r.

Utaf thette för:de tröster hann icke mere hålla richit till tienst änn velrustade karla och hester ..... 10.

Ture Pederssonns arf och eget löper:

Penninger.. 44 ℔ 3 öre L℔.... 2 ℔ Smör ..... 18 ½ t:na
Spann... en ℔ Korn ..... 15 lester Fattet. 7 ½ ℔ Jern..... 15 fat.

Summan loper alt medh verderingen udi penninger 2188 ℔ 7 öre.

Ther utaf betröster hann sig som nogast hålle velgerustede karla och hester ..... 8.

Isak Nielsonns arf och eget löper:

Penninger..... 100 ℔ Smör..... 1 t:a 3 L℔
Korn ..... 5 ½ lester Jern ..... 3 fatt.

Ther utaf betröster hann sich att holle velgerustade karle och heste..... 3.

Niels Jesperssonn hafver udi förläning enn häredtz renthe

Penninger..... 262 ½ ℔

hans arf och egit renther:

Penninger..... 45 ℔ 3 öre Kopper ..... 7 ½ L℔
Korn..... 6 lester 11 pund Jern ..... 4 ½ fatt.
2 spenn
Smör..... 20 L℔

Utaf förläningen sampt hans arf och eget betroster hann sich som nogast holle velgerustade karle och hester..... 4.

Lasse Jesperssons arf och egit löper:

Penninger ..... 45 ℔ Kopper..... 18 ½ L℔
Korn..... 5 lester 3 pund Jern ..... 4 fatt 400.

Ther utaf tröster hann sich som nogast hålle velgerustade karle och hester ..... 2.

Knutt Haraldssonn

— — — — — — — — — — — — — — — —

Oluff Hendrichsonn hafver udi förläning en heredtzrett.

renter penninger .....

hans arf och egit löper:

Korn..... 6 lester 3 pund Smör ..... 1 L℔
Flesk ..... 1 L℔

Udaf förläningen sampt hans arf och egit velrustade karle och hester ..... 3.

Erich Tönnessonns arf och egit

Korn..... 23 pund.

Ther utaf kann hann som nogast hålle till fot ..... 1.

Karl Bengtssons arf och egit löper:

Penninger ..... 16 ℔ Smör ..... 2 L℔
Korn ..... 2 ½ lest Jern..... 1 fatt.

Ther utaf tenker hann till att hålle velgerustet karl och hest 1.

Peder Laurentzons arf och egit:

Penninger... 6 ℔ Ost ..... 1 L℔
Korn..... 2 lester 11 ½ pund Jern..... 600
Smör..... 4 L℔

Ther utaf betroster hann sig hålla velgerust karl och hest... 1.

Jöns Ulfsonns och hans moders arf och egit:

Penninger ..... 5 ℔ Korn ..... 10 ½ pund
Jern ..... 2 fatt

Ther utaf kann hollis som nogast till fot ..... 1 karl

Jören Anderssonn.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Bengt Arendtssons arf och egit löper:

Penninger..... 8 ℔ Smör ..... 4 L℔
Korn ..... 4 pund 2 spann Jern..... 3 fat

Ther utaf kan hann hålle till fott ..... 1 karl.

Bengt Erichsonns

Penninger..... 6 ℔ Korn..... 16 pund

Ther utaf betroster hann ingalunda mere än till fot..... 1 karl.

3) I Småland.

Till hertig Erik skrifver konungen den 9 juni från Å »emellen Vika» i fråga om russtjenstförhandlingarna följande (riksregistraturet anf. st. fol. 86):

Käre sonn, vi hafve bekommet thin schrifvelse um then tilsammenkumpst medt adelen öfver hele Smålandt ther ath förhandle,

hvadt hvar och en effter sin upbördh schulle göre riket till tiänist. Vi förnimme och ther hos hvad thu ther um bestält hafver, efftersom thin schrifvelse ther um videre förmäller och registret yttermere förclarer. Gifve Gudh, ath thett så bestält vore, ath vi och menige riket kunde ther hafve någen tröst, när umtrenger. Käre sonn, hvadt thett beslut belangèr, som giordes i Vadstene um halft annet hundret mark på en häst och karl, lathe vi oss på vår personns vägne ther medt åthnöije. Then Alzmechtig:e gifve, ath icke större umkost behöfves kunde. Menn um sådane hiälp mykit uthrätte kann udi then högste nödh, gifve vi hvar och en siälf till ath betenke.

Till thett andre, um the, som icke förmögne äre till sådane summer, ställe vi till titt eiget betenkende, hureledes medt them handles schall.

Till thett tridie, ath några icke hafve varit tilstädes och hafve sigh olydige förhollet, förhoppes vi, att thu väll vest tigh ath schicke medt them effter lägenheten.

Thernäst, käre sonn, som thu gifver tilkenne, ath eblandt adelen i Smålandt finnes några, som äre bonde sönner och hafve medt gifftermåll bekommet några godtz och icke förvärfvedt frelse, som Sveriges lagh förmäller, så kunne vi ther till icke annet svare, uthan man schall pröfve hvar och ens mandom och fregdt, effter som lagen uthviser, thett är, hvar schall proberes, um han ther är dugligh till, och när han så är proberet, så får man se, hvad han är värdt och förtiäne kan, forty dygd, förnufft och mandom gör adel[1]).

Äfven från Småland insändes ett särskildt register på frälsets gods och räntor (Acta ang. Ridderskapet och Adeln i Riksarkivet). Det har följande titel: »Register opå the frelsismän i Småland, som gåfve theres godz och ränte beskrifven i Calmarne then 22 maji anno etc. 59», och innehåller 38 beseglade och i detalj specificerade uppgifter på hvarje frälsemans uppbörd af arf- och pantegods[2]); korta sammandrag af uppbörden med beräkning af motsvarande russtjenst, enligt hvilken 51 hästar och 9 knektar skulle hållas efter 150 mark rustningen, hvarvid dock åtskilliga höllo en rustning utan att ega det fulla beloppet i ränta; samt slutligen en förteckning på dem, som icke infunnit sig i Kalmar eller som underlåtit att lemna några register på sina gods och räntor, bland hvilka förekomma Sten Eriksson, Birger Nilsson, Axel Eriksson m. fl. stormän.

[1]) Fortsättningen angår åtskilliga andra ärenden, bl. a. den engelska giftermålsunderhandlingen.

[2]) Endast i ett par fall saknas sigillen.

RIKSDAG I STOCKHOLM

1560 i juni och juli.

Kallelser.

Adel, prestmän, köpstadsmän och bönder kallas till en riksdag i Stockholm i midten af juni. Stensholm 1560 den 18 maj. 242

Riksregistraturet 1560 fol. 109 under rubriken: »Oppet bref till menige rigesens stender belangendes thett herremöthe, som berames schulle udi Stocholm then 16 junii. Datum Stensholm 18 maji».

Vi Gustaff etc. tilbiude edher, oss elschelige våre trogne men och undersather, friborne frelsesmen, köpstadzmen, prestmen och böndher, som bo udi *N.*, vår gunst och nådhe tilförende och gifve edher her medh, trogne undersather, tilkenne, att effter vi befinne oss nu medh tiden både svaghe och alderstigne, och her nu på thenne tidh månghe svare och vichtighe sacher på ferde äre, therudinnen mehenighe richesens vellferdh henger och myckit anliggendes är; och upå thett vi all schade och förderf, så myckit oss står till görendes, ennu her effter, så lenge Gud täckes oss lifvet unne, som vi her till altidh tilforende giort hafve, måtthe förekomme och afschaffe; therföre hafve vi för gott anset att lathe eder, trogne undersåther, forschrifve och tilhope kalle, att förbenempde friborne och frelsesmän, tesligest ordinarii och tva beschedelighe prestmen och bönder af hvardt herede, i[tem] fyre borgere af hvar köpstad schole nu then 16 dag junii nestkommendes, som är then förste sondagh effter Trinitatis, komme till stedz udi vår köpstadh Stocholm, ther vi då um samme rigsens anligende nödtörfter med edher handle vele, och biudhe hermed alvarligen ved vår högste ogunst, at ingen af eder, som förschrifvit står, schall sig fördriste ther ifrå blifve, uthen schelighe och laglighe förfall. Ther sigh hvar och ehen fulkommeligen hafver effter rätthe.

Enskilde af adeln underrättades särskildt om riksdagen. I Lunds universitetsbibliotek finnes en sådan skrifvelse till Svante Sture, daterad Stensholm den 17 maj, där det bl. a. heter: »Såsom eder icke ovitterligit

är, hvad her på thenne tid för richsens vichtige värf och ärender för händer äro, therföre achte vi förscrifve och tilhope kalle vårt råd och the förnämeste af adelen och rigsens ständer her i landet och begäre förthenskuld gunsteligen, att I sammeledis vele förfoge eder up til oss med thet alderförste».

Hertig Erik underrättades om riksdagen i en skrifvelse från Fiholm den 23 maj (riksregistraturet 1560 fol. 111) och uppmanades att med det första förfoga sig upp, särskildt för att jämte brodern Johan öfverlägga och besluta i den engelska giftermålssaken. Några dagar senare förnyades kallelsen till honom med anledning af ett hans bref till konungen. Det heter där (anf. st. fol. 113 under dateringen Ridön 29 maji):

Vi hafve bekommit tin schrifvelse, med hvilche tu begärer, att vi vele meddele tigh vårt faderlighe rådh och velmening, hure tu tig udi then engelsche sach förhålle schall. Så gifve vi tigh, käre son, sielfve till att besinne, hure vi altid och udi alle måtthe hafve varit tigh faderligen tilbevågen och gerne befordret tigh till all lychsaligh välfärd och hoghet, så myckit oss hafver ståt till görendes, och äre icke heller ännu ther till obenägne thett samme att göre, hvar vi måtthe förstå, hure thett skulde rettzligen varde företagit, och kunde förnimme, hvad vi oss ther emot igen till att förtröste hafve schulle. Och effter vi hertill både af schrifvelser och eliest ingen mehere vissen eller något fulkomliget besched hafve um samme handels fortgångh kunnet förfare, therföre hafve vi och haft orsach, att vi inthet mehere thertill hafve göre kunnet, förre än vi hafve förnommit af then berättilse tin broder Johan hafver oss therum nu tilkenne gifvit. Och upå thet att sådane vichtighe handlinger måtthe med rådh och försichtighet företagne blifve; therföre saghe vi gerne, att tu tig, käre son, till oss med thett förste begifve ville och så laget, att the godhe men af adelen både udi Östergötlandt och Smålandt måtthe och upå thenn tidh, som benempd är, upkomme, att vi ther um och andre vichtighe ärendher, som her nu på färde äre, effter nödtörften rettligen förhandle och berådzslå måtthe. Tette vi tigh, käre son, för svar icke hafve vele[t] förhålle.

Ännu den 3 juni, då konungen befann sig i Strängnäs, påskyndades i en ny skrifvelse Eriks uppresa (anf. st. fol. 117). Under vägen stannade hertigen ungefär en veckas tid på Stägeborg[1]), där han sammanträffade med hertig Johan, Sten Eriksson och Svante Sture och jämte dem på konungens befallning uppsatte ett betänkande om »de danska lägenheterna» och de åtgärder, som med anledning däraf borde vidtagas[2]) (jfr Bihanget).

* * *

[1]) Enligt hans diarium äro bref där daterade den 23 maj – 1 juni.

[2]) Enligt hertig Eriks diarium uppmanades i bref från Stägeborg den 28 maj mäster Erik Falk i Linköping och »flere biskoper» att på herredagen i Stockholm befrämja hans engelska giftermålsplaner.

Enligt Sven Elofssons »Paralipomena» (Handl. rör. Skandin. hist. XIII, sid. 111) ankom konung Gustaf till Stockholm den 16 juni på aftonen och fann där före sig hertigarne, adeln, biskoparne, några capitulares och några landsprester »af hvart härad», några borgmästare och rådmän från hvar köpstad och några bönder från hvarje härad. Af rådet och adeln uppräknas i deras beslut 217; biskopar och capitulares voro närvarande till ett antal af 13; af köpstadsmännen uppräknas i deras beslut 80 från 25 städer i Sverige och Finland; om de öfriges antal (landsprester och allmoge) saknas uppgifter.

Efter förberedande öfverläggningar mellan konungen, hertigarne och rådet sammankallades enligt nyssnämde författare ständerna till rikssalen den 25 juni efter middagen, då konungen höll sitt tal och hans testamente upplästes samt af ständerna gillades »med liflig ed och uppräckte finger». Riksdagsförhandlingarna synas ha fortgått under en god del äfven af juli månad, men om tiden för deras afslutning saknas säkra uppgifter. Härom, liksom om sjelfva dateringen af ständernas beslut eller försäkringar, se anmärkningarna längre fram.

Förhandlingar med hertigarne, rådet och ständerna.

Artiklar af konungen framstälda inför hertigarne och rådet. 243

Samtida handskrift bland Riksdagsakta i Riksarkivet. En annan, sämre, afskrift finnes i Hog. Bielkes ofta anförda afskriftsamling vol. II fol. 345.

Vi Gustaff med Gudz nådh Sverigis, Göthis och Vendis etc. konung göre vitterligit och förmode, att thett är nogh kunnogt med hvad trohet och kärligk vi thette riche vårt käre fäderneslandt altidt och af förste begynnelsen hafve bevogne varit, så att vi för tess bescherm och velferdt schuld hafve oss och udi alle måtte latidt befinne ospare och velvilligie och ther utöfver haft myckit bekymber och arbete, som vi och thett ennu dagligen hafve, och udi månge farligheter varit, af hvilche doch then alzmechtigeste Gud oss nådeligen räddet och hulpit hafver. Så vele vi effter samme bevog gerne ennu betrachte tess långlige bäste och all tilstundende schade förhindre och förekomme, så myckit oss mögligit är och kan stå till görendes. Terföre hafve vi och upå thenne tidh latidt förschrifve våre gode men och råd, att vi sampt med våre älschelige käre her söner, then högbårne förste och herre her Erich, Sverigis, Göthis och Vendis etc. utvald konung, och then högbårne förste her Johan, Sverigis, Göthis och Vendis

etc. erfförste och hertig i Finlandt, sampt then högborne förste her Magnus etc. kunne förhandle och berådslå med samme våre gode men och råd om the högvichtige sacher och richsens anliggende ärender, som her nu på färde äre, och tvifle inthet, att hvar udi sin stad varder sig herudinnen så beflitendes, att vårt, våre lifserfherrers och thette riches långlige velferdt effter hvars och ens yterste förståndt måtte blifve betrachtet och förfordret. Och äre tesse effterschrifne punchter förnemligen, som vi achte på thenne tidh lathe förhandle um.

Först effter vi befinne oss nu med tiden något alderstigne och svage, synnerligen af then siuchdom, som vi ehen tidh long hafve med besvärede varit, och lägenheterne sich nu så begifve af then besched, som högbe:te vår käre son her Johan hafver med sig tilbache fört um then handel, som vi upå högbe:te vår käre sons vegne her Erichs etc. hafve hos dröttningen udi Engelandt värfve latidt, så att hans K:t sig udi egin person ther häden i thenne sommer begifve achter, så vilde vi gerne att thett tilförende måtte blifve afhandlet och besluttidt om the slått, städer, landt och lähen, som the andre våre käre sönner, her Magnus och her Karl, upå sine side och effter vår dödelige afgångk af thenne verlden bekomme och besittie schole;

item hvad och hure myckit hvar schulle bekomme af våre egne arfvegodtz, så att hvar måtte vete sin afskilde del och anpart och niuthe vår trohet, store möde och arbete något till gode, som vi her för Sverigis riche nu i long tidh haft och dragit hafve. Sammeledes såge vi och gerne, att thett måtte till ände forhandles och besluthes um the andre punchter och artichler, som äre förfatede udi vårt kong:e testemente och siste vilie, effter som samme vårt testemente udi längden innehålder och förmelder.

Till thett andre. Effter vi och gerne vele förhielpe högbe:te vår käre son her Erich, att hans K:t kunde komme till et stådtligit gifftermåll udi Engelandt, som förberördt är, som vi och eliest udi all annen måtte, så myckit oss hafver mögligit varit och ståt till görendes, hafve alltidt befordret och förhulpit h. K:t till all äre, dignitet och höghet, och then gifftermåls handel, som vi hos drötningen udi Engelandt hafve verfve latidt, är nu så vitt kommit, att ther till inthet mehere fattes, uthen högbe:te vår käre sons her Erichs egien närvarilse; så vill thett vare behof, att man tilförende öfverveger och betrachter, hure samme sach med fornufft måtte företages, och hure um thette riche och tess lägenhet udi h. K:tz frånvare schall bestält varda, nempligen till thett förste, att effter på thenne handel allerede någer bekostnet

sket[1]) är och ythermehere her effter ther upå bekostes vill, besynnerligen nu udi begynnelsen, therföre måtte berådslås, hure ther um vare schall, och hvad the andre våre käre barn schole sig ther emot och samme store bekostnet till gode att förtröste hafve;

item um vår käre son schall her af richet sig til underhold något fordre och begäre årligen till Engelandt, och hure stor summe thett schall vare, heller hure högt thett sigh belöpe schall.

Till thett tredie är af nödene att och måtte beväges um någer synnderlig fall, som af Gudz skickelse sig kunne tildrage, så att vi, våre lifserfvinger och thette riche ther igenom icke måtte blifve förkårtet till regalie, succession, rättigheter eller friheter, nempligen, tett Gud förbiude, att högbe:te vår käre son varder dödligen afgångendes udi Engelandt uten erfvinger eller och hade icke mehere än ehen mans erfvinge effter sigh, hure dhå um thette riche vare schulle, att thett icke måtte komme under fremmende våld och regemente och högbe:te the andre våre käre sönner och thette riche komme under någen servitut och ägendom, som i the förre tider varit hafver.

Item hvar och så hende, att vi udi högbe:te vår käre sons her Erichs etc. frånvarilse egenom döden aflede, förre än någen af h. K:tz manlige erfvinger her tilstedz våre, hure och af hvilchen thette riche schulle då regeret varde.

Till thett fierde måtte berådslås hure högt eller vidt vår käre son her Erich etc. schall hafve macht och vold till att förschrifve eller förbinde sig uthen landz på thette richsens vägne till någen hielp, biståndt eller undsättning, anthen med skep, folk, munition, self eller penninger eller och eliest udi annen måtte; item um h. K:t och må utföre och fordre her af richet och till Engelandt richsens barschat, skytt, skep, bref eller clenodier;

Till thett fempte om vår käre son för någen förefallendes nödh schuld schall hafve macht till att försettie, förpante eller eliest något förkomme af thette riches tilbehöringer, anthen landt, län, slått, steder eller annet hvad thett vare kunde, eller och uten landz upläne och borge någre store summer, som thette riche igen till att betale schall förplichtedt vare;

Till thett siette, om h. K:t och må gifve fremmende köpmen her i richet någre nye privilegier eller någre gamble fornye och stadfäste, så lenge h. K:t uthen riches stad är, med

[1]) I stället för *sk* skrifves stundom *sck*.

flere umstendigheter och tess lägenheter, som till then engelsche handel och rese behöfves kan.

Till thett siunde är af nödene att berådzslå um then grefvesche handel, hure han till någen god utgång och ende (be)komme måtte, och um thett är rådeligit att lathe grefve Edzardt med vår käre dotter Katherine, besynnerligen för hennes K:tz lägenheter schuld, drage af landet, förre än samme sach med hans bror kommer till någen ändskap.

Till thett ottende. Effter Muscoviten hafver schrifvit oss till, att han för våre schuld vill tillathe, att thett må komme i handel emellen honum och Liflenderne, om vi eliest någen tro eller lofven till them settie kunne, och vi nu förnimme att keiserens och konungens sendebud af Pålandt ther hos honum inthet uträttet eller beskaffet hafve och lägenheterne sig nu sielsindt med Ryssen udi Liflandt tilldrage; terföre måtte betänkes hvad till then sach till att görendes rådeligest vare vill, besynnerligen effter the Dansche begynne till att begränse sig på thenn siden udi Liflandt och hafve hyllet till sig all adelen mestedels ther i landet.

Till thet niende så måtte och beväges um the besveringer, som vi hafve emot the Dansche belangendes vårt och rigsens vapn, the tre croner, som the sig otilbörligen tillvället hafve, ther med the och en annen ondh grundt och mehening hafve, som the achte företage moth the Svensche och lathe sehe, när tilfället kan gifves oss Svensche till att undertrycke: om vi schole ther om lathe besöchie något möthe med them, som begäret är, eller hvad ther udinnen eliest är bäst och rådeligest til görendes.

Till thett tiende. Effter thett fredeståndt, som vi hade med the Lybeske, är och så nu länge seden uthe och förlidit, och vi förnimme, att the nu på nytt begynne tränge upå the besverlige och olidelige privilegier, som the her i richet gerne hafve vilde, och eliest tilskynde oss allt ondt upå halsen, hvar the helst ther till komme kunne; hvarföre måtte och betänkes, hvad till then sach göres schall, och um man schall lathe besöchie något möte med them på then tysche siden, som the hafve begärendes varit, eller hvad her udinnen eliest till görendes är.

Till thett elfte. Effter the hertiger af Pommern, salige hertig Philips söner höglåflig i hugkommelse, hafve oss upå thett venligeste tilschrifvit och begäret, att vi effter theris her faders dödelige afgångk vilde vare them till försvar och vete theris bäste, måtte öfverväges, um man icke kunne komme ther till någen förvantnisse och vänschap, besynnerligen effter theris landt thette riche så belägligit är, och ther både unge

herrer och freucher äre för handene: item um printzen von Urannien och hvad man ther till göre schall.

Till thett tolfte så hafve våre gode men och vell förnummit om then otilbörlighet och store otacksamhet, som bispen af Osnebrygge för mänge våre höge velgerninger, som vi honum icke alenest nu, uthen och tilförende betedt hafve, sig lather igen emot oss befinne med. Terföre måtte och betänkes, hure vi honum sådant igen måtte vedergelle heller hvad ther till görendes vare vill.

Till thett trättende vilde vi och så gerne, att våre gode men sig emellen måtte förhandle och besluthe, så att några af them kunne allstedtz vare hos oss för the mänge vichtige sacher schuld, så väll fremmende som inlendsche, och her dagligen förefalle, och tilhielpe oss att afferdige och utrette sådane richsens ärender.

Till thett fiortende. Effter oss dagligen och uthen åthervende stor otrohet och schalkhet scher af våre fougter, embetzschrifvere och andre, som våre och richsens upbörder hafve händer emellen, hvilchit cammerschrifverne och så under tiden fördölie och understinge, som ther effter spörie och ransache schulle, och på thett att mehenige richsens schade och förderf i så måtte kunne blifve förhindret och förekommit, begäre vi att thesse sacher måtte rätteligen effter nödtorften blifve betänkte och behielpe oss med för:ne partie till thett som rätt är, så att sådane otro och orätträdighet måtte ehen gångh tilbörligen straffet varde.

Till thett femptende. Effter vi årligen ju mehere och mehere förnimme, att våre och richsens gode varer blifve ringe värderede och icke achtede udi sitt rätte pris udi the städer her i Östersiön, som thett sig borde, och the värde äre, och att våre egne köpmen och borgere före oss ingen del till för allt thett gode, the richligen utskeppe, som oss, adelen eller andre våre tienere kunne tienlige vare; förtänschuld måtte betänkes, hure man sådant kunne förekomme, och effter vårt betänkende kunde thet alder bäst sche, effter som vi vår mehening ther um offte hafve tilförende förstå latidt, att man icke giorde them her udi Östersiön så stor och öfverflödig tilförning, som her till sket är; uthen man måtte finne väger, ther man sådane våre inlendsche varer eliest annerstedz ehen stor del utskeppe kunne, som är thett jern, så väll osmundt som stånge jern, och faller vid Noreskogh och i Vermelandt, att thett måtte komme till Vernemesundt och till Höfvedtznäs ved Vassenden och framdeles in i elfven och åth Vestersiön, som och eliest er storligen af nödene, att vi måtte vende näsen och ögenen in moth Norgies siden; för-

tenschuld måtte besluthes, effter som vi tilförende och ther um med för:ne våre gode men och råd något ther um handlet hafve, att thett måtte byggies ved för:ne Vernimsundt och Höfvidtznäs, så att the vilde och ther um förhandle och tilhielpe, att thett kunde ställes i värket med thett förste, och redtzligen beväge, hure man måtte förekomme borgernes otilbörlige och schadelige handel, som the bedrifve the andre mehenige richsens inbyggere till ehen stor och oförvinnelig schade.

Upå tesse for:ne artichler begäre vi nådigst, att vi kunne bekomme et beståndigt och fulkombligit svar med thett förste mögligit kunne vare.

I Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala univ.-bibliotek vol. II fol. 345 förekommer äfven en afskrift af denna akt, som där har följande rubrik: »Några artickler och stycker, som stormechtige furste och herre her Gustaff Sverigis Göthis och Vendis etc. konung hafve besteltbe [ɔ: -lle] och uttdraga låthit och stelte samme artickler richsens råd udi hennder till att berådslå och sidan gifva kong. Ma:t ther på skrifftheligen svar, hvad them therom tychte rådeligast vare. Actum Holmiæ 1 julii anno etc. 1560». Denna datering kan icke gerna vara riktig. Innehållet visar genast i början, att framställningen afgifvits före testamentets definitiva uppgörande eller bestämmandet af de yngre hertigarnes förläningar. Testamentet åter delgafs ju ständerna redan den 25 juni och är sjelft dateradt den 1 juli. Det kan vidare icke vara denna framställning, som det den 1 juli daterade svar gäller, som finnes infördt under n. 246. Detsamma handlar i första punkten om beseglingen och stadfästelsen å ständernas sida af arfföreningen och testamentet, upptager flere punkter, som ej bland dessa artiklar förekomma, förbigår åter andra, som där finnas, och ehuru några punkter äro gemensamma, t. ex. den om Danmark, kan det dock ej ha varit den här ofvan införda Danmark rörande punkten 9, på hvilken svaret afges, då i detsamma några uttryck ur en kunglig proposition anföras, som ej förekomma i den förra.

244 Utdrag af den framställning, som skulle göras till meniga ständerna i Stockholm 1560 den 25 juni.

Afskrift i Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 382, jämförd med en afskrift från senare hälften af 1600-talet bland Riksdagsakta i Riksarkivet. De i kanten satta numren förekomma i båda afskrifterna.

Kort extracht pa thett, som menighe ständerne skall blifve forehollet. Actum Stockholm thenn 25 junii anno etc. 1560.

Först behager thett ko. Ma:t, att thesse gode menn effter hans ko. M. befalningh äre her tilstädis kompne och

thett the äre vordne något lenge oppeholdne, er skett for sakernis högvichtighetz skuldh, som nu på ferde äre. Menn for hvad ordsack skuldh h. M. hafver them kalla lathet er thette:

Att hans k. M. vill them erinre, udi hvadh vedermöde thette rike var, dha h. k. M. kom till regementet och ingen annan fandtz, som them ville eller kunne till undsättningh komme. 1.

Hvadh afundh, hat och mottståndh h. k. M. och så seden giort hafver och uti monge farligheter varedt for Sverigis rikis velferdt skuldh, thett er icke heller ovitterligen. 2.

Så hafver kong:e Ma:t af alt sådant segh lickvell inthet forskrecke lathet; 3.

Utan forhulpet menige rigesens undersåtther både till andelig och lekamligh velferdt, i thett att h. k. M. hafver forska[ffa]t thenn rette och sande Gudz oforfalskade kennedom till väge igen, som då formörket var, endågh monge våre, som segh ther emott satte och sträfvede, som var bådhe biscoper, canniker, munker och prester. 4.

Item seden thette rike blef befriet af thett uttlendske voldh och tyranni, hafver h. Ma:t hollet thett vedh macht medh godh polisie, regemente och ordnungh och forsvaret emott uttlenske, både Tydske, Rydske och Danske, som segh gerne her hafver velet intrenge. 5.

Huru hans kong:e Ma:t thette rike och älliest hafver forbättret både medh bygninger och befestninger, skep, skytt, munition och alle andre nödtörfter, thett er och nogh vitterligt och for ögonen. 6.

Hvad krigsfolch h. M. och hafver hollet riket till forsvar och ännu årligen och dagligen holler, både till hest och fot, till landh och vattn, thett er icke heller ovitterligt. 7.

Och in summa: h. k. M. hafver segh medh stor flit, mykit arbete och bekymber vinlagt, att thette rike måtthe udi fred och rolighet, sämie och endrecht blifve regered, formeret, opväxe, forökis och forbättris udi alle the måther hans Ma:t hafver mögeliget varedt. 8.

Thett samme h. k. M. och så alt intill änden och sin sidste tidh altidh gerne giöre vill, och jämvell thett så laghe, att thett udi all löchsaligh velferdt effter h. M[:tz] aflidende måtthe och så styrt och regeredt vardha. 9.

Och effter h. k. M. nu medh tiden giörs bådhe alderstigen och svagh, synnerligen af thenn siuchdom, som h. M. nu en tidh långh hafver medh besveret varedt, och icke kan vethe, huru thenn alzmectige Gudh täckis h. M. lifvet forlänge; 10.

11. Så ville hans k. M. gerne for änden enn gångh vare till tals medh rigesens ständer och uppå minne them hvad hans kong:e Ma:t for theris och Sverigis rikis beste skuldh ledit och giort hafver;

12. och vill segh forse, såsom till sine trogne undersåtter, att the alt sådant varda rett betenkendis och ther till hielpendis, att h. k. M. sinn trohet, flit, mödhe, arbete och skickeligheet någet til gode måtthe åttniuthe och segh till att glädie hafve;

13. så att hans k. M[:tz] barn och lifsarfvinger, som äre af ett kongeligt blodh och stam födde, måtte och niuthe sådanne till gode for hans kong:e Ma:tz skuldh effter h. k. M[:tz] dödelige afgångh af thenne verdene.

14. Och effter hans M. hafver och udi så måthe lagt segh vin, att hans kong:e lifsarfvinger skole så opfödis och tuchtis, att thett kunne vare thenn alzmechtigeste Gudh till pris och äre och thette rike till tröst, forsvar, beskydd och beskerm, såsom af ett infödd svenskt blodh och rigesens fornemligeste ledemoth;

15. så forhoppes h. k. M., att rigesens trogne undersåtter och inbyggere vele them och ther fore achte och holle.

16. Och uppå thett att menige ständerne måtte vethe, huru h. k. M[:tz] nådigeste meningh hafver varedt medh hogbe:te hans M[:tz] lifsarfvinger och theris furstelige underholdh, så att ingen skall tänke, att h. k. M. achter syndre riket och thett åttskilie, ther fore hafver h. k. M. giort ther om medh Gudtz nådige tilhielp och effter sitt ytterste förståndh, och effter som h. k. M. kunne besinne thette riket best tienliget vare, en christeligh ordningh och sitt kong:e testamente, som er så lydendis:

— — — — — — — — — — — — — —

17. Videre vill högbe:te k. M. och icke forholle thesse närvarendis ständer om några andre synnerlige lägenheter som her nu på ferde äre:

18. nämpligen om thenn ängelske handel och rese, att effter som kong:e Ma:t hafver altidh gerne befordret sin k. her sånn thenn högbårne furste her Erich Sverigis, Göthis och Vendis etc. uttvald konungh uti alle andre måther till äre, velferdh, höghet och dignitet effter ytterste förmögenheterne;

19. så vill och hans Ma:t ännu gerne hielpe h. N. till ett erliget, cristeliget och ståttliget gifftermåll, effter som h. N. oc hafver begerendis varedt.

20. Forthenskull hafver k. M. och ther uppå allerede giort någe bekåstningh och forvåget sitt egit kong:e blodh, som hos drottningen i Engelandh varedt hafver och medh sådanna

beskedh er tilbaka kommen, att högbe:te vår nådig:te herre och uttvald konungh achter segh sielf udi egen personn ther häden begifve till samme sacks ythermere befordringh och fulborden.

Ther fore vill hans k. M. sådant sine trogne undersåtter 21.
icke forholle, att the medh flit hoss thenn alzmectige Gudh innerligen bidie, att samme handel måtthe komme honnom till pris och begge rikerne medh theris trogne undersåtther till hugnet, glädie, tröst och biståndh.

Och ändågh medh thenne handel enn stor vichtighet er 22.
och ther uppå någe bekåstningh giör[e]s och ske måtthe;

så vill h. k. M. i thenne måthe så vell som i all annan 23.
lichvell inthet forgätte eller forsumme thette rikes gagn, och at samme handel skall nest alzmechtigeste Gudtz tilhielp komme thette rike till ingen skadhe, utan hellere mere till profitt, tröst och undsättningh emott alle thes ovenner och fiender, effter som hans k. M. medh sitt älskelige rikis rådh segh her om medh högstbe:te h. N. videre forhandlendis, forenendis och beslutendis vardher.

Och begerer forthenskull hans k. M. att menige rigesens 24.
ständer vele segh sådant lathe behage, att hvar och en besynnerligen for segh til hielp och vellvilligh befinne lathe uti the stycker, som honnom kan tilsacht blifve, ther medh for:ne handel måtthe befordret vardhe. Ther uttinnen sker thett h. k. M. er liuft och behageligt.

Konung Gustafs testamente. Stockholm 1560 den 1 juli. 245

Tegel, Konung Gustafs historia II, sid. 386—410 (sign. T), jämförd 1) med en afskrift från senare hälften af 1600-talet bland Riksdagsakta i 4:o i Riksarkivet enligt påteckning kollationerad med originalet (sign. A); 2) med ett samtida koncept i Uppsala universitetsbibliotek (ur Cederhielmska samlingen) med åtskilliga rättelser, utaf hvilka ej alla i originalutskriften synas ha blifvit iakttagna, samt med tomrum för hertigarne Magnus' och Karls förläningar (sign. B); 3) hvad namnen på de sistnämda angår äfven med afskrifter af de för dem utfärdade särskilda förläningsbrefven i en samling afskrifter i 4:o af »Heirathskontrakt» och furstliga förläningsbref från senare hälften af 1600-talet i Riksarkivet (sign. resp. C och D); samt 4) med åtskilliga andra afskrifter af olika ursprung i Riksarkivet, K. Biblioteket och Uppsala univ.-bibliotek. Vigtigare olikheter mellan T[1]), samt A, B, C och D anföras efteråt. De ställen, där B undergått större förändringar, anföras särskildt i anmärkningarna efter akten.

Uti thet evige och oåtskill[el]ige helige Trefaldighetz, Gudz Faders, Sons och thens helige Andes nampn göre vi

[1]) Enstaka tryckfel hos Tegel, äfven i afseende på namnen, äro utan vidare rättade.

Gustaff af samma Gudz nåde Sveriges, Göthes och Vendes etc. konung vitterligit och uppenbarligen bekennes, at såsom vi uthi all vår lifstid och synnerligen ifrå vårt regementz första begynnelse och in til thenna närvarendes stundh medh högsta flit och åstundan altid ther effter stånt, trachtet och tänkt[a] hafve, at thetta vårt loflige konungerike Sverige, vårt käre fäderneslandh, för öfvervåld, orolighet, tvist, tvedrecht och alle andre farligheter måtte försvaret, beskyddet och beskermet och uthi all välfärdh, både then evige och timelige, bevaret, förmeret och beholdit blifva, til hvilket vi ock uthi alla måtto vår yttersta krafft uthsträcht och så myket mäst mögeligit oss ther om beflitet hafve; såsom ock til thet första skedde, tå som then gamble fångne och omilde her Christiern, fordom Danmarks konungh, uppå thet allerhäfftigste och fiendtligste medh myket oskyldigt blodz uthgiutelse, rof, brandh, hängiande, steglande och monge tyranniske förfölielser thetta vårt rike så obarmherteligen, ynkeligen och omenniskeligen öfverföl, förhäriade och ödelade, och hans upsåt och tyranniske meningh til intet annat stält och bevågen[b] var, än allenäst til thetta loflige rikes evige förderf och thet naturlige svenske blodz och slächtes, högre och lägre stenders, utrotning, lagh, rätt och rättvises undertryckelse och under en evig och otillåtelig fremmande träldom och våldh at underkufva och uthi så måtto til thet sidsta omildeligen och endeligen komma samma vårt rike uthi sådana oförvinnelig skada och förderf, at thet sigh aldrigh mera uprätta eller resa skulle, medh myket annat mera sådant, som här för longt til at förtällia falla ville; hvar egenom vi uthaf then plichtige och skyllige kärlek och god vilie, som vi altidh til vårt käre fädernesland draget och haft hafve, förorsakede och trängde blefve, oss sådana svåra last och börda at företaga, ther egenom vi oss uthi mongfalleligh sorgh, bekymber och vedermöda[c], så ock uthi ingen ringha farlighet til vårt lif och lefverne, hvilket vi lika som ett rof ther uthöfver våget, uthsatt och ospart haft hafve, althenstundh ingen annan ville taga sigh före at hielpa och redda vårt käre fäderneslandh ifrå sådana jämmer och tyranni, ther til så vore ock störste parten af ridderskapet och the förnembste riksens ledemodt ynkeligen om halsen komne. Och ändoch farligheten var allestädz ganska stor förhanden, så hafve vi oss doch ther ifrå förthenskuldh icke afvenda eller förskräckia latet, uthan ther til tänckt och trachtet, huru sådana ångest, jämmer, tilstundande förderf och undergångh måtte afstelles och blifva tilbaka, och i så måtto thetta förtrychte och uthi grundh förderfvade rike uthaf thess förderfvares voldh och tyranni genom Gudz nådelige tilhielp igen

blifva förlosset och til sine förre friheter, egenskafft och krafft restitueret; hvarföre ock then alzmechtigeste Gudh thesse våre christelige, loflige och rättfärdige värk och handlingar medh lycka och framgångh, för hvilket honom ske pris, tack och lof uthi evighet, altidh fordret, fremiet och krafftigt giort hafver uthi så måtto, at vi icke allenäste, näst hans guddomelige tilhielp och biståndh, thetta rike uthaf thet odrägelige[d] ok, som på then tidh låg samma rike på halsen, befriade, förlossade och uthi sin förra frihet och värdighet igen insatte, undersåterne så väl högre som ringare stender til rolighet, fridh, godh politia, all theras välfärdh[e] och til godz och ägodelar förhulpet, uthan ock så strax ther effter medh Gudz helige, rene och hälsosamme ordh, hvilket ock[f] så på then tidh här i riket, som och i flere konungeriker och furstendömer i världden, förmörk[a]t och uthsläckt var, väl försedt och försörgt hafve, myken ovilia, farlige prachtiker och onda stemplingar ther uthöfver öfverstådt och uthi så måtto, ifrå vårt regementz första begynnelse[g], medh höghsta försichtighet, umkost, möda och vårt eget lifs kraffters förminskelse arbetet, at vi thet samma, som vi uthmattet, förderfvet och uthöst funnet och öfverkommet hade, åter igen til then välfärdh och förmögenhet, som thet nu är uthi, komma och behollet blifva måtte[h], om hvilket vi ock altidh här effter så väl som til thenna tidh, så myket mögeligit är, oss beflita och ingenting ther till spara vele; så vette och kunne vi doch, såsom en christeligh konungh, hos oss betrachte, at then alzmechtigeste Gudh thet hela menniskelige slächte och kön för syndernes skuldh then timlige döden til thet evighe lifs ingångh uppålagt hafver, och at hvar och en menniskia intet vissare kan hafva til at förmoda än döden; men effter uthi lika måtto ther emot intet ovissare kan vara, än tidhen och stunden, när vi hädan kallade blifva skole; theruthöfver så kräfver ock vårt konungslige ämbete och then kärlighet och troskap, som vi drage til thetta vårt konungerike, at vi ock så umbsorgh och bekymber hafva måtte, at thet ock så väl effter vår dödelige afgångh, som uthi vår lifstidh uppå thet aldra bästa må försedt och regeret varda. Så hafve vi alt sådant, och hvadh mera merkeligit effter sakernes högvichtighet ther om anliggende vara vil, nu uthi vår välmacht faderligen och tro[hierte]ligen[i] bevåget och förthenskuld medh gott vetskap, förnufft och välbetäncht rådh oss om thenna vår endelige och sidste vilie beslutet och then samma effter vårt konungslige autoritet, voldh, macht och höghet våre unge lifs arfherrer och fröker, våre käre sönner och dötrar, thesslikes alt vårt rikes undersåther, högre och lägre stender, här medh til en

evigh åminnelse förkunna latet och nu här medh förkunne lata, hvilken the alle sambtligen och hvar för sigh synnerligen uthi alla måtto, intet undantagende, så troligen, stadeligen och obrotzligen til evigh tidh holla och effterkomma skole och uthan någen förvandlingh hielpa at styrkia, holla och bevara, såsom theras hörsamma plicht, troskap, ära, christelige tro och then tilsage, ther medh the oss förvandte och förbundne äre, thet fordrer och kräfver, och som vi them, uppå theras christelige siels salighet och himmelrikes loth til at förtappa, ther om alfvarligen här medh förmana och fulkommeligen tilbetro.

Til thet första så tacke och lofve vi then alzmechtigeste Gudh, at han oss effter sitt eget belete och til en medärfvinge til thet evige lifvet skapet och medh sin helige Anda uplyst, ther näst til thenna svåre och mödesamme börda[k] och konungslige crones värdighet uthförsedt, fordret och förhulpet och ifrå vårt regementz första begynnelse nu uthi otte[l] och trettije år ther til medh sin milde gåfvor och faderlige hielp altidh nådeligen bistådt, beskyddet och beskermet hafver, så at vi vårt rike emot monge anfechtningar, farlige prachtiker och listige ansläge uthi fridh[m], rolighet och gott regemente, som för är sagt, friet och behollet hafve, våre undersåters siälers salighet medh then dyrebare skatt thess helige[n] evangelii bespisa och försörgia latet och til then välmögenhet, värdighet och ståndh, som the nu äre uthi, them kommet och fört hafve, medh hierteligh begären bediende och ropande, at hans guddomelige nådhe ville them ock så här effter nu och til evigh tidh all lycka och välfärdh nådeligen förläna, ther medh the vidare tilvexa och ther uthinnan sigh förmera och förbättra måtte, och them för alt ondt och thet som skadeligit vara kan beskydda och bevara, oss och så, när then stunden kommer, en saligh enda förläna och uthaf thenna jämmerdal in til then rätta vår frelsares Jesu Christi bekende sanningh uthi then evige glädie och the uthvaldes selskap komma lata, hvilket vår tros bekännelse och siälenes försörgningh vara och blifva skal. Men vår likamen befale vi jorden til en konungsligh, ärligh och lofligh begrafningh uthi vår domkyrkia i Upsala, sambt medh våre hiertans allerkäreste husfrugers, när Gudh then alzmechtigeste oss här af världen täckes kalla lata.

Ther effter öfverantvarde vi här medh vår konungslige crona, stol och spira vår elskelige käre eldste son, högborne furste och herre her Erich medh Gudz nåde, såsom then rätta Sveriges, Göthes och Vendes etc. uthvalde konungh, och hans effterkommande rätta mänsärfvingar effter honom[o] och tilägna honom sådana maijestet, höghet och voldh[p] aldeles niuta,

bruka och beholla, såsom then arfföreningh, hvilken för några år sedhan uthi vår stadh Vesteråes af menige riksens stender och ledemot uprättedt och egenom theras flitige och oaflatelige bön och begären uppå alla sider ratificeret och bevilget blef, uthi bokstafven klarligen i längden förmäler och uthviser, hvilken vi ock förthenskuldh vele här ihug kommet hafva. Vi befale honom här hos ock så, at han för alt Gudz ära och hans helige och saliggörande ordh elska och försvara skal; thet samma, såsom ock vi genom thens Alzmechtiges tilhielp thet hafve latet uprätta och kommet uthi värket, och så vidare uthi oförfalsket lärdom föruthan någen superstition eller menniskiors uppåfundh uthbreda och predika lata, menige riksens bästa, nytta, tilvoxt och förmeringh uthi lika måtto, som af oss skedt är, medh troskap, högsta flit och förmågo sigh antaga och lata befalet vara, så ock friden uthi alla måtto sökia och förvidga, missförståndh och hvadh ondt ther uthaf genom tvist, tvedrecht och upror sigh förorsaka pläger, så myket någen tidh mögeligit, såsom förgifft och thet skadeligste tingh, genom hvilket all godh polities förderf och väldige rikers, landz och städers förstöringh afkommer, fly och undvika eller och medh gode och tidige rådh afskaffa och hielpa at afvenda, ther medh landzsåterne under hans beskydh hielp, tröst och hugsvalan bekomma måtte, och han ett christeligit, frombt och fredelskande konungs ämbete och nampn hafva och bära och ther uthaf af allom elsket och äret varda och i så måtto effterfölia och träda uthi vår fotspår; thernäst at hans Kärlighet the andre våre käre söner och döttrar all välvillighet, broderligh hielp, kärlighet och troskap altidh bevisa skal, sigh emot them såsom sitt[q] eget oåtskilleligit kiött och blodh och våre högste klänodier, uthaf konungsligh stam och byrdh födde, tröstligh förholla, och såsom vi honom til ära, värdighet och then tilkommande konungs regeringh för the andre faderligen uphögt och framsatt hafve, skall hans K:t them ock så ther emot igen ära och elska och theras nytta och välfärdh uthi en rätt broderligh troskap och kärlek thess mera fördra och främia, såsom han ther om för Gudh och alle Sveriges trogne inbyggere och jämpnväl för alt ärligit folk vil och kan til svars vara. Och ther uppå öfverantvarde vi honom, nembligen vår käre son her Erich etc., alt thet som thenna hela Sveriges crona tillyder och incorporeret vara bör, ther uthaf han sit konungslige ståndh, ära och regemente föra och uppeholla skal, doch undantagendes hvadh som vi the andre förebemelte våre lifsarfherrer och fröker här uthi, hvar för sigh serdeles, uthtryckeligen in specie meddelt och gifvet hafve, hvilke ock så at försöria och förse vi oss skyllige och plich-

tige befinna, icke allenäst at all världzligh lagh och rätt thet kräfia, uthan ock så then naturlige lagh och infödde fadherlige kärlek, som Gudh alzmechtig uthi alla fromme föräldrers hiertar inplantet hafver, medgifve, at vi them ock så medh tilbörligit och fursteligit underhåldh, som Sveriges rikes lägenheter och förmågo sigh i then måtton begifva och lida kunne, förse måtte, effter the ock så af samma konungslige stam och blodh födde äre, therföre vi ock, så myket then furstelige underholdning för the andre förebemelte våre lifsarfherrer, thesslikes våre frökers och käre döttrers brudeskat eller medgifft belanger, såsom en trohiertigh fadher, ock så uthi vår välmacht och effter vår frie vilie och faderlige behag hvar och en af them och uthi lika måtto til theras nödtorfter så myket tilleggia och medh förse velet, som här effter uthtryckeligen förmäles; ther hos the alle och hvar serdeles för sigh, som thet här uthi uthtryckt och sambtycht är, blifva och uthaf vår käre son her Erich etc., thesslikes alle riksens stender och undersåter så troligen ther vedh försvarede och beskyddade varda skole, som vi för theras och alle andre våre undersåters bästa och välfärdh skuldh, vårt lif, lefverne, så ock arf och eget, ther uthöfver ospart haft och våget hafve, och at sådant måtte obrotzligen holles föruthan theres eller några andres, ehvem thet hälst vara kunne, motsägn eller förhindringh uthi alla måtto, ehuru menniskiors sinne eller list emot thenna vår sidsta vilia thet uptenkia kunne, hvilket och alt annat sådant vi här medh aldeles platt krafftlöst, dödt, til intet giordt och casseret hafva vele.

Ther effter så gifve och öfverantvarde vi här medh och i thenna vår sidsta vilies krafft vår elskelige käre son, her Johan medh Gudz nådhe Sveriges, Göthes och Vendes etc. arffurste, och hans effterkommande mansärfvingar och vidare ifrå arfvinge och til' arfvinge til sit och theras furstelige underhåldh thesse effterskrefne slott och län uthi *Finlandh,* som är Åbo slott och län, Kumegårdz län, Rasborgs län och Ålandh, medh alla theras underliggende land, folk, adel, clerkeri, borgare, bönder, skatt, afredh, ränther, tuller, sakörer och andre upbörder; item liggende grunder, åker, enger, skoger, jachter, strömer, salte och ferske vatn, fiskerier, qvarner, dammer och qvarneströmer, fundne och ofundne bärgvärk och in summa medh alle theras tilbehöringer och nyttigheter, lika som vi them på cronones vägna sielfve innehaft, medh theras skelnat och grentzer, plat intet undantagende; sammalunda och alt förrådh på arteleri, munitioner, victualie och hvadh annat, som ther til hörer: alt sådant såsom sin egen furstelige arfdel för uthan all taxe, besväringh eller föreholdninger beholla,

niuta och bruka för sigh, sine furstelige lifsarfvingar, ifrå arfvinge och til arfvinge, til evig tid, effter som uthi vårt konungslige donations bref, förebemelte vår käre son her Johan etc. ther uppå gifvet, vidare i lengden uthtryckes och förmäldes. Och effter vi hafve nu försedt förebemelte vår käre son her Johan etc. medh ett sådant fursteligit och stådtligit uppeholle af Sveriges crona, som förberört, så skal han och ther emot uthi alla måtto, såsom en from son och christen[s], trogen och rättrådigh svensk man och undersåthe ägner och bör, så ock hans effterkommande lifsarfvingar uthi lika måtto effter honom förplichtige vara sigh altidh troligen och välvilligen medh huldskap, trohet och tryghet både emot Gudh, oss, thesslikes emot Sveriges crona och sin käre her broder, högbemelte högborne furste her Erich etc., när Gudh honom til then konungslige regeringh i Sverige för en konungh och hufvudh effter vår dödelige afgångh förseendes varder, thesslikes emot the andre hans effterkommande Sveriges rätta och tilbörlige arfherrer och konungar och sitt käre fäderneslandh Sverige, såsom han ther om för Gudh och alle Sveriges trogne inbyggere och jämpnväl för alt ärligit folk vil och kan vara til svars. Sammalunda skal han ock uthaf förebemelte län holla thet mästa folk, hästar och krigsrustningar, som honom mögeligit och han uthan sin skada afstadh komma kan, til at göra Sveriges konungh och sitt käre fäderneslandh ther medh uthi all förefallende nödh och anfächtningh hielp, tröst, biståndh och undsätningh til landh och vatn, bådhe medh rådh och dådh, emot allom them, som Sveriges rike eller några the landzorther, ther til lyde, och thess trogne inbyggere öfverfalle, förhärie och förderfve vele, enär som hälst behof görs och sådant uthaf Sveriges konungh och thess trogne inbyggere och stender uthaf honom eller hans effterkomande lifsärfvingar fordret och begäret blifver. Och när nödhen til thet högste fordrar, thet Gudh nådeligen verdes länge afvenda, skal han tå och hans lifsärfvingar effter honom all theras förmågo hafva ospar til at troligen upsättia medh Sveriges rikes konungh och thess trogne inbyggare både lif, godz och alt annat, hvadh som kan tienligit vara til at afväria riksens skadha och förderf medh.

Uthi lika måtto gifve och öfverantvarde vi här medh och i thenna vår sidsta vilies krafft vår elskelige käre son, högborne furste och herre her Magnus medh Gudz nådhe Sveriges, Göthes och Vendes etc. arffurste och hans effterkommande furstelige mansärfvingar och vidare ifrå arfvinge och til arfvinge til sitt och theras furstelige underhåldh thesse effterföliande län: först Vadstena stadh, item Aske häredt medh

S. Peders, Strå, Olunda[t], Helgone, Fivelstada, Hageby, Sten, Kelfvesten, Hvarf, Styre, Aske, Vinderstada, Motale, Nykyrkie och Klåstade sochner, sambt medh Motala by, gårdh och laxefiske; item Dals häredt medh Näsie, Öreberge, Rogslösa, Vefversunda[u], Kielstada, Härestada, Broby och Hofs sochner, sambt medh Hofs gårdh och ladegårdh; item Vifolka häredt medh Normelöse, Vethe, Viby, Syia, Harberge, Hargh, Tolfstada, Vesterlöse, Mölby och Söderby sochner; item Göstrings häredt medh Målesanders, Åsbo, Egby, Egbyrinne, Högby[v], Helgona, Skrukuby, Jerstada, Hogstada, Bielbo, Apunda, Väderstada, Harstada och Hofs sochner; item Lysnings häredt medh Svanshals, Kumbla, Rök, Häda, Åby och Ödesiö sochner, sambt medh Alvastra gårdh och ladegårdh; item Bobergs häredt medh Brunneby, Klåckerike, Flystada[x], Elfvestada, (Ballerstada)[y], Vallerstada, Skipsås, Förnåse, Lönsåse, Ekbyborne, Crisberga, Tielmo och Godegårdz sochner, sambt medh Godegårdz bergh; item Gulbergs häredt medh Biörkebärgs, Ledebergs, Flistade, Liungs, Vreta och Kagu sochner, sambt medh Konungsbro gårdh och ladugårdh och Vreta klöster; item Memings häredt medh Kimstada, Kullerstada, Löth, Bårgs och Vånge sochner, sambt medh Norsholms gårdh och ladugårdh, thesslikes Vånge bergh och Orge hammersmedie och hytte; item Brobo häredt medh Qvillinge, Eneby, Risinge, Regna, Skedvi, Norköpings och Hellestada sochner, sambt medh Norköpings stadh, gårdh och laxefiske, thesslikes Hellestada bergh, hammersmedie och hytte; item uthi *Närike:* Askersundz häredt medh thesse fyre sochner, som äre Askersundz, Hammer, Snaflunda och Lerbeks sochner; item uthi *Smålandh*: Södre och Norre Kinden medh Vårdenäs, Kättelstada, Hägerstada, Horn, Eneby, Kisa, Tierstada, Uppeby, Hycklinge och Tydesrum sochner; item Ydre häredt medh Askeridh, Åsby, Vi, Torpa, Rydh, Sundh, Malexander, Rumskulla och Svinehultz sochner; item uthi *Vestergötlandh:* Vasbo häredt medh Horns, Frösvädz, Säthers, Bellifors, Ekeskogh, Mölnetorps, Hofva, Fagerlida, Hundekulla, Värängh, Lockestorps, Flystada, Göthelunda, Undene, Halna, Fägerö, Trästena[z], Berga, Färada, Rambsbergh, Elgerås, Frösbergh, Becks, Bergh[å], Lerdala, Bierna[ɔ: Böijene?], Tynnesdala, Lyrestada, Odensåker, Bindebergh, Låstade, Tiåvadh, Hiellestada, Vadz, Svenneby, Mo, Hammehäredz, Biörsättre, Ekeberge, Eks och Uby sochner; item Valla häredt medh Stenoms, Vings, Skerfs, Iströms, Öglunda, Egby, Skäricke, Bullom, Häggenäs och Lundby sochner, sambt medh Hägnetorps gårdh och ladugårdh; item Kåkindz häredt medh Sködve, Kyrketorps, Våm, Rydh, Fårsby, Sventorp, Hagelberga, Madefal, Valora, Verisås, Kyrkiefal, Hio, Bredevik och Grehebäcks sochner[ä], sambt medh Sködve och Hio städer; item *Dal* med thesse häreder, som är Sundals häredt medh Bulstada, Grimstada, Getstada, Irestada, Frendeförsa, Brolanda och Ryer sochner; item Nordals häredt medh Örs, Gunnerås, Skölerud, Dalskogs och Holms sochner; item Valbo häredt med Ryr, Torp, Ödborg, Fergelanda, Hogseter, Renland, Lerdal, Rugerd och Jerbo sochner; item Vebo häredt medh Greshetter[ɔ: Gesätter], Rölandz, Toftedal, Edz, Nossemarks, Högbele, Vårvichs[ö], Laxerby, Torskogh, Artemark, Steneby, Eskehult, Beck och Tisleskoghs[a] sochner, och Tösbo häredt medh Esleskogs[a], Mo, Åmols, Fröskog, Tösö, Tiden och Ruskogs sochner, medh theras underliggende land, folk, adel, clerkeri, borgare, bönder, skatt, afrad, ränter, toller, sakörer och andre upbörder, item liggende grunder, åkrer, enger, skoger, jachter, strömer, ferske oc salte vatn, fiskerier, qvarner, dammer, qvarneströmer, fundne eller ofundne bergvärk, och in summa medh alle theras tilbehöringar och rättigheter, aldeles lika som vi them uppå cronones vägna sielfve innehaft, medh theras skildnet och gräntzer, platt intet undantagendes; sammalunda och alt förrådh uppå attelari, munition, victualie och hvadh annat, som ther tilhörer, alt sådant såsom sin egen furstelige arfvedel föruthan all taxe, besväringh eller förhåldninger beholla, niuta och bruka för sigh, sine furstelige mansärfvingar, ifrå ärfvinge til ärfvinge, til evigh tidh, effter som uthi vårt konungslige donations bref, förebemelte vår käre son her Magnus ther uppå gifvet, vidare i lengden uthtryckes och förmäldes. Och effter vi hafve nu försedt vår käre son her Magnus medh ett sådant fursteligit och ståtligit uppehälle af Sveriges crona, som förberört, så skal han ock ther emot uthi alla måtto, såsom en from son och christen, trogen och rättrådigh svensk man och undersåthe ägner och bör, så ock hans effterkommande lifsarfvingar uthi lika måtto effter honom förplichtige vara sigh altidh troligen och välvilleligen medh huldskap, trohet och tryghet både emot Gudh, oss, thesslikes emot Sveriges crona och sin käre her brodher, högb:te högborne furste her Erich etc., när Gudh honom til then konungslige regering i Sverige för en konung och hufvud effter vår dödelige afgångh förseendes varder, thesslikes emot the andre hans effterkommande Sveriges rätte och tilbörlige arfherrer och konungar och sitt käre fäderneslandh Sverige, såsom han thet för Gudh och alle Sveriges trogne inbyggere och jämpväl för alt ärligit folk vil och kan vara til svars. Sammalunda skall han ock uthaf förbenembde län holla thet mästa folk, hästar och krigsrustningar, som honom mögeligit och han uthan sin

skada afstad komma kan, til at göra Sveriges konung och sitt käre fäderneslandh ther medh uthi all förefallende nödh och anfächtningar hielp, tröst, biståndh och undsätningh til landh och vatn, både medh rådh och dådh, emot allom them, som Sveriges rike eller några the landsorther, ther til lyde, och thess trogne inbyggere öfverfalla, förhäria och förderfva vele, enär som hälst behof görs och sådant uthaf Sveriges konungh och thess trogne inbyggere och stender af honom eller hans effterkommande lifsarfvingar fordrat och begäret blifver, och när nödhen til thet högsta fordrar, thet Gudh verdiges nådheligen at afvenda, skal han tå och hans lifsarfvingar effter honom all theras förmågo hafva ospar til at troligen upsättia medh Sveriges rikes konungh och thess trogne inbyggere bådhe lif, godz och alt annat, hvadh som kan tienligit vara til at afväria riksens skadha och förderf medh.

Uthi lika måtto öfverantvarde vi och gifve här medh och uthi thenna vår sidsta vilies krafft vår älskelige käre yngste son, högborne furste och herre her Carl medh Gudz nådhe, Sveriges, Göthes och Vendes etc. arffurste och hans effterkommande furstelige manärfvingar och vidare ifrå ärfvinge och til ärfvinge til sitt och theras furstelige underhåld thesse effterskrefne slott och län: först Nyköpings slott, stadh och län, som är Röne häredt medh Bälingh, Tysteberga, Helgarna, Svarta, Rifsestada, Lid, Säterstada, Lästringe, Runtuna, Spelvick, Ludguda[b], Råby, Tårsåkers och Bogestada sochner, sambt medh Näveberg; item Jönåkers häredt medh Stigetompta, Nykyrkie, Bierkevik, s. Nicolai, Tuna, Halla, Bergshammer, Lunda, Kila och Berbo sochner; item Oppunda häredt medh Ardala, Forsa, Huseby, Blackestada, Vasbro, Lerbo, Vingåker, Juleta, Skillinge, Floda, Flens, Vrena, Malma, Betna och Österåkers sochner; item Villottingen medh Dunker, Malma, Hälgestada, Medelösa, Gryta och Hyltinge sochner; item Hölbo häredt medh Mörkö, Hölö, Trosa, Vagnehäredz och Vesterliungs sochner; item Strägnes stad och gård; item Tynnelsö gård; item Åkers häredt medh Åkers, Länne, Härede, Vangsö, Fougdö, Helgerne och Strängnes sochner; item Selbo häredt medh Aspö, Öfversela, Yttersela, Torsen, Kierne och Erie sochner; item Daga häredt medh Gåsinge, Dillenäs, Fröstuna, Kattenäs, Biörlunda[c] och Gryte sochner; item Öknebo häredt medh Öfvergerne, Yttergerne[d], Öfver Enhörne, Ytter Enhörne, Tälie, Vårdinge[e], Tveta och Turinge sochner; item Konungsberga gårdh, Eskilstuna gårdh och Juleta gårdh; item Östre Rekerne medh Jeder, Kiula, Barve[f], Valby, Sundby, Hamerby, Stenqvista, Ärla, Huseby och Näshultz sochner; item Fors, Torsilia och Gilberga sochner på Vestre Rekerne, sambt medh

Torsilie stadh; item uthi *Vesmannelandh:* uthi Tuhundretz häredt Svedvi, Säby, Store Rytterne och Lille Rytterne sochner; item Snävings häredt medh Munketorps, Bergs, Kolbecks, Ramnäs och Sura sochner; item Sixtegrufva uthi Vestra Sölfbergslagen; item Örebro slott, stadh och län; item Askers häredt medh Mädelöse, Lennes och Askers sochner; item Sköllerstada häredt medh Sköllerstada, Svinevadh, Ekeby, Gellerstada och Norboås sochner; item Kumbla häredt medh Kumbla, Halsbergh och Lerbecks sochner: item Hakevadz och Viby sochner uthi Grimstens häredt; item Hardemo och Kreklinge sochner uthi Hardemo häredt; item Edzbergs häredt medh Knifstada[g], Edzbergh, Tångeråsa, Qvisbro och Hidinge sochner; item Örebro häredt medh Almby, Ånestada, Lengebro, Hosta, Ekers, Grefva, Tyslinge, Vintrosa, Täby, Moses och Kil sochner; item uthi *Vestergötlandh* uthi Vasbo häredt: Ularfvet, Ledebergs [ɔ: Leksbergs], Haslö och Torsö sochner; item uthi *Vermelandh* i Vestre syslet: Gilbergs häredt medh Gilbergs, Longeridh, Stafvenäs, Sillerut, Gladevals, Vermeskog och Svanskogs sochner; item Jusses häredt medh Arfvika, Gunnerskog, Elgo, Bronskog, Ny, Kiula[h] och Ede sochner; item Frisdalen medh Sund, Emptervik, Frycksene och Lysvik sochner; item Elfvedalen medh Eke häredt, Ny, Dalby och Roda sochner; item Normarken medh Blomskog, Silbodal, Tranköl, Holmedal, Karlanda, Östervaldskog, Tingsmark, Foglevik, Hierneskog och Skillingemarks sochner; item Grums häredt medh Grums, Nors, Segerstada och Edz sochner; item Visnums häredt, Rudskog[i], Ruda och Kils sochner uthi Östresyslet; item och Näs häredt medh Brodsätter[k], Ny, Huggenäs, By, Ölesrud, Mällesvik, Botilsäter, Eskilsäter, Tvete och Kile sochner; item Kils häredt medh Öfre Ullerö, Yterullerö, Grafva, Kils, Frikerudz, Tingsvalla och Hammerö sochner; item Väse häredt med Väse, Fullevik, Alster, Ölmehäredz och Varneme sochner, sambt medh Vermelandz berg, medh alle theras underliggende land, folk, adel, clerkeri, borgare, bönder, skatt, afredt, ränter, toller, sakörer och andre upbörder; item liggende grunder, åkrer, enger, skoger, jachter, strömer, ferske och salte vatn, fiskeri, qvarner, dammer och qvarnströmer, fundne och ofundne bergvärk, och in summa medh alle theras tilbehöringer och nyttigheter, aldeles lika som vi them på cronones vägna sielfve innehaft, medh theras skilnadt och grentzer, platt intet undantagende, sammalunda och alt förråd på artelari, munitioner, victualia och hvad annat, som ther til hörer, alt sådant til at niuta, bruka och beholla uthi alla måtto, såsom nu här tilförrende om både våre käre sönner

her Johan och her Magnus om then artikel uthtrycht och sagt är, och effter som uthi vår konungslige donationsbref, förbe:te vår käre son her Carl etc. ther uppå gifvet, vidare i lengden uthtryckes och förmäldes. Och effter vi nu hafve försedt förbenembde vår yngste son her Carl etc. medh ett sådant fursteligit och stådtligit uppehälle uthaf Sveriges crona, som förberört, så skal och han ther emot uthi alla måtto, som en from son och christen, trogen och rättrådig svensk man och undersåthe egner och bör, så ock hans effterkommande lifsarfvingar uthi lika måtto effter honom förplichtige vara sigh altidh troligen och välvilligen medh huldskap, trohet och tryghet både emot Gudh, oss, thesslikes emot Sveriges crona och sin käre her broder her Erich etc., när Gudh honom til then konungslige regering i Sverige för en konung och hufvud effter vår dödelige afgång förseendes varder, thesslikes emot the andre hans effterkommande Sveriges rätta och tilbörlige arfherrer och konungar och sitt käre fädernesland Sverige, såsom han ther om för Gudh och alle Sveriges trogne inbyggere och jämpväl för alt ärligit folk vil och kan vara til svars. Sammalunda skal han ock uthaf förbe:te län holla thet mästa folk, hästar och krigsrustningar, som honom mögeligit och han utan sin skada åstad komma kan, til at göra Sveriges konung och sitt käre fädernesland ther medh uthi all förefallende nödh och anfächtningar hielp, tröst, bistånd och undsätning både til land och vatn emot allom them, som Sveriges rike eller några the landzorter, ther til lyde, och thess trogne inbyggere öfverfalla, förhäria och förderfva vele, enär som hälst behof görs och sådant af Sveriges konung och thess trogne inbyggere och stender af honom eller hans effterkommande lifsarfherrer fordret och begäret blifver; och när nöden til thet högsta fordrer, thet Gudh verdiges nådeligen länge at afvenda, skal han tå och hans lifsarfvingar effter honom all theras förmågo hafva ospar til at troligen upsättia medh Sveriges rikes konungh och thess trogne inbyggere både lif, godz och alt annat, hvadh som kan tienligit vara, til at afväria[l] riksens skada och förderf medh. Och skole våre befalningsmän och tienare, effter vår salige afgångh, uthan all igensägn eller motståndh vara förplichtige och besvorne at tilställa och öfverantvarda hvar af förebemelte våre käre sönner alt hvadh vi them nu uthtryckeligen och oigenkalleligen undt och gifvet hafve.

Så hafve vi ock thesse våre käre sönners furstelige underhåldninger medh sådana conditioner och vilkor them och theras effterkommande mansärfvingar gifvet och til evärdelige ägor öfverantvardet, at hvar så hende, thet Gudh nådeligen afvende, at någen af offtebemelte våre käre sönner föruthan

mansärfvingar dödeligen afginge, tå skulle samma län frit och obehindret komma och legges under Sveriges crona igen, oanseendes hvadh arfvingar the eliest på qvinköns sidan sedan hafva kunne.

Hvar ock then Alzmechtigeste någen af them qvinköns arfvingar allenäst förlänandes varder, och samma arfvingar uthi theras lifstidh medh gifftermål icke försedde blifve, tå skole the effter theras dödh medh en ärlig och furstelig brudeskat uthaf theras lösörer och uthaf theras furstendömes undersåther tilbörligen försörgde blifve, hvadh heller the medh gifftermål effter Gudz försyn uthan- eller innanrikes kunne försedde blifve, men arfvegodzen, som the både på fäderne och möderne bekomma kunne, skole komma bröderne, som effterlefve, eller theras effterkommande ärfvingar effter rätta linien til skifftes, hvariom sin part, effter som Sveriges lagh medhgifve. Hvar ock någen af föreskrefne våre käre sönner föruthan lifsarfvingar dödeligen afginge, thet Gudh nådeligen afvende, tå skal alt hans rätta arf och aflinge godz i löst och fast komma til hans käre bröder eller theras lifsarfvingar, som ther til the näste och rätte arfvingar äre, och icke under cronan, som ock Sveriges lagh ther om förmäle.

Vidare skole våre käre sönner alle, så väl then som kommer til thetta konungslige säte och regemente och hans effterkommande ärfvingar, som ock the andre våre käre söner och theras effterkommande ärfvingar, för sigh sielfve eller medh theras enskylte rådh, tienare och undersåther icke företaga, förhandla eller besluta några the saker och ärender, som riksens allmennelige välfärdh uppå henger, anten medh krigh, fredeståndh, förbundh, trachtater eller några andre riksens högvichtige saker at uthrätta, uthan at sådant sker medh alles theras och fleres af the förnembste och förståndigeste riksens stenders och ledemodtz endrechtige rådh och sambtycke. Doch om så skedde, at någen af förebemelte våre käre söner eller ock theras effterkommande ärfvingar, i the landzender the besittiendes blifve, någen sådana handel förefalla kunne, som menige Sveriges rike til nytta och fordel komma måtte, och tilfälle[t] eller lägenheterne för menföre eller longh vägh skuldh icke så hastigt, som behöfdes, gifves måtte, at sådant berådslås kunde medh the andre bröderne eller theras effterkommande ärfvingar, tå må och skal honom, som sådana godh tilfälle förefaller, icke här medh vara betaget och förbudet at sökia ther egenom menige Sveriges rikes och sitt eget gagn och bästa, och[m] at the andre hans bröder eller riksens stender honom theruthinnan och i sådana godh förefallen lägenhet icke förhindra eller til mens vara skole[m], doch at alle saker i så

måtto visligen företages, så at Sveriges rike ther uthaf någen skada eller nachdel icke tilfoges måtte.

Och uppå thet at ingen then meningh här uthaf fatta eller taga skal, at vi uthi någen måtto achte göra någen afsyndringh medh the län, som vi våre käre sönner, högborne furster och herrer her Johan, her Magnus och her Carl, nådeligen undt och effterlatet hafve, ifrå Sveriges rike, uthan vele at samma län alle skole blifve, såsom the ock af åldher varit hafve, incorporerede til hela Sveriges rike och aldeles stadigt holla sig ther vidh, såsom thet ena ledemodt holler sigh och henger vidh hela kroppen och later regera sigh uthaf sitt rätta hufvudh, så skole och förebemelte våre elskelige käre sönner her Johan, her Magnus och her Carl sambt theras effterkommande ärfvingar, såsom föreskrifvit står, vara förplichtige altidh både medh rådh och dådh tilhielpa at afväria och förekomma effter yttersta förmögenheten högbemelte vår käre sons her Erichs etc., effter vår dödelige afgångh, såsom theras rätta herres och konungs, och hans effterkommande ächte mansärfvinger, sambt Sveriges rikes, alles theres käre fäderneslandz skada och förderf och uthi ingen måtto sigh ifrå honom, hans ärfvingar och Sveriges rike afsyndra lata, vidh then pen och straff, som uthi Sveriges lagh förmäles. Thesslikes, så offta någen ny förandringh sker i regementet, i så måtto at anten vi eller tilkommande ärfvinger effter oss — thet Gudh nådeligen länge effter sitt gode behagh verdiges friste — dödeligen afginge, och någen annan af samma konungslige stam och blodh kommer til regementet igen, effter som vi och menige riksens stender sambtycht och beslutet hafve, tå skole föreskrefne våre käre sönner och theras effterkommande mansärfvinger besökia samma herre och konungh medh tilbörligh ära och reverentz och begära stadfästelse på thenna våre faderlige gåfvor och förläningar, sammalunda tilsäija honom huldskap, troskap och manskap til menige Sveriges rikes gagn och bästa uthi alla måtto, och thet altså stadigt effterkomma och bevisa, såsom alle andre rättrådige och trogne Sveriges rikes rådh och ledemodt at göra skyllige och plichtige äre, och ther emot skal then, som till riket och thet konungslige sätet kommer, vara förplichtigh medh bref och segel stadfesta och confirmere förebemelte våre faderlige gåfvor och förläningar, så at högbemelte våre elskelige käre sönner her Johan, her Magnus och her Carl och theras effterkommande mansärfvinger föreskrefne gåfvor och förläningar aldeles obehindret och oklandret niuta måge och skole effter våre donationsbrefs uthtryckelige innehåldh och lydelse.

Uthi lika måtto skal vår käre son her Erich samfält medh alle riksens stender och ledemodt förplichtige och skyllige vara, som föreskrifvit är, efter theras högste förmögenhet ther uthöfver holla, at thet altsammans så fast och obrotzligen uthan alt motståndh och förhindringh fulgiordt och effterkommet varder. Doch vele vi i synderhet och af ett gott betenkende, til at förekomma myken olycka och farlighet, här medh förordet" och förbetinget hafva, at ingen af våre käre sönner skal fritt eller tillatet varda något af then del, vi nu them af cronan undt och förlänt hafve, några fremmande eller inländske til någen egendom, ärfligen eller uthi någen annan måtto, at tilvända, sälia, förpanta, tilägna eller försättia, thetta rike, them sielfve eller undersåtherne til förfångh och förminskelse, såsom tilförrende, ty värr, sket är både medh Gotlandh, Hallandh, Skåne och flere landzender, som här ifrå riket och cronon uthi så måtto fråkomne och bortrychte varet hafve och ännu äre. Men hvar någen af våre käre sönner sådana olycka henda kunde — thet Gudh nådeligen verdes afvenda — at han anten medh fängsel, svår siukdom eller odrägeligh armodh blifver nödträngd och förorsaket at förpanta någen del af thet honom tilkommer, så skal honom tå tillatet varda at taga thet af then del, honom medh rätta arf anten i löst eller fast tilfallet är, och icke ifrå cronon; doch skal ingen del uthsätties eller förpantes annorstädes uthan här inrikes och til återlösn under rätta börden igen för guldh, sölfver eller penningar genom menige riksens eller theras furstendömers undersåthers tilhielp, effter sakernes umbstender och lägenheter, och skole the alt thetta, såsom vi thet faderligen häruthinnan förordnet hafve, oförskingret och oförrycht blifva lata, uppå thet the eller theras arfvingar och effterkommande til sine land, folk och förrådh icke försvagede, förderfvede eller ringare varda måtte, och besynnerligen at riksens undersåther uthi någen theras förefallende nödh sådant icke medh omögelige skatlägningar umgälla och sigh ther uthöfver at beklaga och besvära hafva måge.

Ytterligare som vi vår käre son her Erich etc. här tilförrende synnerligen förmanadt hafve, så vele vi och thesse andre tre våre käre sönner sambtligen och fadherligen här medh ock så förmana, at the Gudz helige vilia och thet honom behageligit är medh ödmiukt och en christeligh gudachtighet städze för ögon hafve, uppå honom såsom then sanne lefvandes Gudh, föruthan hvilken ingen lycka eller salighet vara kan, theras fasta hop och tilförsicht stelle, sigh ifrå hans rena läre icke draga, förskreckia eller afvika lata, uthan in til enden ther hos beståndige blifve, thetta rikes välfärdh, uthi alt hvadh

the kunne och förmågo, betrachta, fordra, hielpa och beskydda, och then trohet och huldskap, hvilken the högbemelte vår käre son her Erich etc. effter vårt aflidande och hans rätta effterkommande mansärfvingar, thesslikes samma rike såsom theras käre fäderneslandh at bevisa skyllige äre, uthi alla måtto fultgöra och effterkomma, sigh ther ifrå för ingen del skilia eller syndra lata, myket mindre något motståndeligit ther emot företaga, uthan såsom månge och the förnembste ledemodt uthi ett lif, thet samma förvant, tilhopa hengia och öfverens blifva skole, och förthenskuld vår elskelige käre son her Erich för en konungh och hufvudh öfver thetta rike bekenna, älska och ära och sigh emot honom effter all tilbörlighet brodherligen och kärligen förholla, then ena then andres bästa såsom sitt eget sökia och fordra och såsom käre brödher och ett kött och blodh hvar annan älske och endrächtige blifva och ingen tingh, som thetta broderlige kärlighetz och trohetz bandh i någen måtto åtskillia, försvaga eller til skada vara kan, lida eller iblandh sigh upveckia eller komma lata hvarken genom theras tienares eller andre löse och vronge menniskiors träter, ingiffter eller förorsaken, icke heller uthi några högvichtige riksens eller theras egne anliggende saker några the personer, inländske eller uthländske, för rådh, cantzeler[er][o] eller andre slike höge ämbeter uptaga eller bruka, som thenna vår fadherlige testamentz ordningh i någen måtto förhindra eller emellan bröderne ovilia och missförståndh upväckia ville, icke heller genom theras gifftermål eller eliest indraga för monge uthländske, til riksens godhe mäns och andre undersåthers förtryckelse, uthan heller all occasion, orsak och tilfälle til all förmodande farlighet til thet yttersta fly och undvika, godh och broderligh tilförsicht för alt älska och hafva och then samma ju mer och mer iblandh sigh planta och förvidga, och thesse våre faderlige och välmenande försårger således uthi theras hierta diupt inskrifva, at alt sådant, och hvadh som eliest älskelige käre brödher til at göra och bevisa emot hvar annan ägner och bör, så troligen föruthan all uthflucht altidh effterkomma, som the vele at then alzmechtigeste Gudh allom them både til lif och siäl hielpa skal, och vi uthaf them under jorden uthi vår salige hvile för then orsak obekymbrade blifva måtte.

Men medh fröckerne, våre älskelige döttrer, ordne och stadge vi här medh i så måtto, at så monge af them, som effter vår salige afgångh outhgifne blifve, skole uthi vår älskelige käre sons her Erichs etc. fruentimber, eller[p] om han icke här i landet tilstädz är, hos vår älskelige käre husfru eller en af the andre våre älste sönner, som medh gifftermål försedde[p],

konungsligen, fursteligen, ärligen och icke ringare, än vi them upfödt hafve, föruthan någens theras brudeskatz förminskelse, uthaf cronon försörgde och uppeholne varda, til[q] thess the effter ordningen och linien uthi konungslige, furstelige eller furstelige likes hus och slächter försedde och uthgifne varda[q]. Så gifve vi här medh hvar och en af them til medhgifft och brudeskatt uthi thenna vår sidsta vilies krafft etthundrade[r] tusende daler, hvilke summor medh alle riksens stenders och undersåthers tilhielp, effter som ock uthi Sveriges lagh uthi konunge balken förmäles, tilsammen lägges och uthgifves skole, och ther hos, at hvar och en af them medh sine konungslige, furstelige och stådtlige klädninger, klenodier, sölfversmide, kisters och skrins uthredningh och alle tilbehöringar, såsom konungebarn ägner och bör, intet undantagende, uthi thet fall skole försörgde och försedde varda, och skole the här uthöfver uthaf föreskrefne vår käre son her Erich, Sveriges rike eller någen annan platt uthi ingen måtto emot thenna vår vilia trängde eller besvärade varda. Och här uppå befala vi våre lifsarfherrer och käre sönner samfelleligen, men vår käre son her Erich besynnerligen, såsom hufvudet och then förnembste ibland them, at han och the alle våre älskelige käre döttrer, theras käre systrer och eget kött och blodh, uthi ära och vyrdningh holla, och effter the ifrå theras naturlige förädrar, fadher och modher, tå skilde äre, them thess heller uthi en sann broderligh kärlekhet [ɔ: -lighet] och troskap medh rådh, hielp, tröst och hugsvalan icke förlata, uthan til thet bästa lata befalede vara, them icke heller uthi älendhet förskiuta eller förstöta, uthan så myket någen tidh mögeligit, medh riksens stenders tilhielp, förarbeta, at samma våre käre döttrer til the orther, som them til vördningh, ära, glädie, och thetta rike uthi förefallende nödh til hielp, tröst och förfordringh kunne vara, uthgifne och försedde blifva måtte, och när then Alzmechtigeste thet så förfogendes varder, skole ock alle våre käre sönner sigh beflita och vinleggia, at förebemelte våre käre döttrer medh morgengåfver och eliest uthi alla måtto och på thet kraffligeste, effter som brukeligit är, försäckrade och försedde blifva måtte, och sigh uthi thesse och alle andre fall, såsom vi theras bästa och välfärdh altidh betänkt och oss antaget hafve, och så uthi fadhers stad, som sielfve naturen thet fordrar, altidh sigh emot them förholla. Ther emot förmane vi uthi lika måtto våre elskelige käre döttrer samfälleligen och hvar för sigh serdeles, såsom then trohiertige her fadher och uthi modhers stadh, at the ju för all tingh then alzmechtigeste Gudh, theras skapare och återlösare, fruchta och älska skole, hans helige budh och saliggörende

ordh gärna höra och lära, och så myket menniskeligit hans guddomlige hielp och biståndh uppåkalla och ther effter alt theras väsende och lefverne stella och rätta; thernäst at the ock våre käre sönner, uthi alt thet the broderligen och välmenande them rådandes varda, hörige och följachtige vara skole, then ena then andres bästa, hvar the kunne och förmåge, såsom käre systrer och brödher, medh hvar annan sökia och fordra, theras herrer och käre ächte män, som then Alzmechtigeste them medh förseendes och gifvendes varder, ther om han ock synnerligen vil beden vara, uthi ära och vyrdighet holla, sigh emot them effter Gudz vilia och insättelse kärligen, hörsambligen och lofligen bevisa och ther hos betrachta, uthaf hvad konungsligit stam och blodh the komne och födde äre, och så väl uthan som uthi theras ächte standh theras fru moders, höglofliige i hugkommelse, exempel effterfölia, så at the fursteligen och berömbligen uthi all theras lifstidh sigh förholle och thesse våre välmeningar diupt uthi theras hierter fatta och them aldrigh förglöma eller ther uth komma lata, och hvar the hos theras herrer och käre ächte män Sveriges rikes, theras käre fäderneslandz, fromma och bästa uthi någen måtto fordra och[s] vetta kunne, at the thet icke heller lata tilbaka eller förgäta.

Uthi hurudana måtto vi ock så medh förebemelte våre käre sönners och Sveriges rikes rådz välbetänchte rådh och sambtycke förhandlet och beslutet hafve[t] om vår älskelige käre närvarendes husfrues, drotningh Catharines morgongåfvor eller underhåldh effter vår salige afgångh, varde the bref och försiglingar,[u] som ther uthöfver göres och uprättas skole, klarligen utvisandes och förmälendes, begärandes förthenskuld, af[v] förebemelte vår käre son her Erich, så ock the andre våre käre sönner och vårt älskelige riksens rådh, at the icke allenäst lata förebemelte[x] vår käre husfru sådana morgongåfvor och underhåldh uthan all förhindringh eller insage välvilligen bekomma och niuta, uthan[y] henne ock så ther vedh försvara, beskydda och eliest uthi alla måtto til thet bästa förfordra, älska, ära och i vördningh holla.

Ther effter förmane vi och så förbem:te vår käre son her Erich etc., at när Gudh alzmechtigh honom effter vår salige afgångh til then konungslige regeringh at komma förseendes varder, at han, så och the andre våre käre sönner, hvar för sigh, the godhe män vårt elskelige riksens rådh, som sigh medh all troskap och velvillighet emot oss och Sveriges rike altidh hafve mera än andre bruka och befinna latedt, och besynnerligen the, som oss och vår älskelige käre husfru förvandte äre, för ögon hafva och sigh them medh all gunst och

nådhe late befalade vara; sammalunda the andre våre tienare, som sigh och hos oss och Sveriges rike troligen och välvilleligen bevist hafve, motte och thet til godha åtniutandes varda, så och medh någon synnerligh gunst och nåde befordrade blifva, och skole samma våre godhe män och tienare vara förplichtige icke mindre til at bevisa högbemelte vår käre son her Erich och hans effterkommande ächte manserfvingar all troskap, manskap och tilbörligh tienst, än oss, såsom theras rette herre och konungh, effter vår dödelige och salige afgångh[z]. Ther hos förmane vi och här medh alle och hvar och[aa] en vårt rikes undersåther, högre och lägre stender, at the medh flit öfverväga och sigh til hiertadt vele gå latha, under hvadh grufveligit fremmande tyranni, förföllielser, jämmer och elendighet the och theras föräldrar för vårt regimentz tidh under och uthi varit hafve, huru och then alzmechtigeste Gudh genom underlige medel och skickelser utaf sådana jämmer och bedröfvelse them nådeligen hulpet och frälset hafver och nu en long tid både til lif och siäl medh all lycksaligh välfärdh rikeligen begåfved och velsigned, så at the för sådana välgerningh och milde gåfvor Gudh aldrigh fultacka, prisa och ära kunne, eller taga sigh til vara, at the egenom otacksamhet och[z] obotfärdigt lefverne icke åter igen rete och upväcke utöfver sig hans hårde ris och straff, therföre the och uthan återvenda utaf alt hierta och innerligen altidh bidia och begära skole, at han them och här effter uthi fridh, rolighet och enighet länge frista och bevara ville[ab] och sine gudomelige nåder förläna, at the sig både emot honom och inbördes emillan sig sielfve såsom gudfruchtige och christelige menniskior skicka och hans vilie och gode behagh uthi alt, så mycket menniskeligit är, fulborda motte. Och althenstund thesse sidste tidher sigh ganska farlige och svinde skicka och anse lata, och verldenes ondska, falska prachtiker och argelister, ty verr, dageligen, såsom för ögon är, öfverhanden tagha, hvar egenom väldige och mechtige potentater, konungeriker, landh och folk icke allenest i förfölielser, nödh och tvångh, uthan och offta uthi oförvinneligit förderf och evigh undergångh, såsom then dagelige förfarenhet och exempler thet nogh bevise, förde och satte varda, så at ett landh eller rike förthenskuldh intet nyttigare eller lycksaligare vara kan, än at the emellan sigh sielfve fast och endrächteligen tilsammans holla, och ther emot inthet skadeligare är, än split, tvedrächt och inbördes oenighet; så vele vi förthenskuld ytterligare alle och hvar och en våre riksens undersåter, som en nådeligh och mildh konungh, utaf en trohiertigh välmeningh til besluted för then bittra dödh, som Gudz son på korset för alle theras

och hela verldenes skuldh lidet hafver, här medh befalet, förmanet och bedet hafva, at the vele lata sigh thetta Sveriges rikes theras käre fäderneslandz välfärdh och lycksalige medgångh, effter theras ytterste och högste förmågo och effter then skyldige och plichtighe trohet, altidh til thet bedsta latha befalet vara, och til at förekomma förbem:te och andre olycker medh all försichtighet, vett, sinne och förnufft ther häden trachta och tenkia, huru riksens ledemoth sigh emillan fridligen, endrächtige, oåtskilde och hvar annan oskadelige blifva måtte, och förthenskuld emellan sig sielfve, myket mindre emellan theras rätte naturlige öfverhet, våre unge lifsarfherrer och käre sönner något missförståndh, ovilia eller förbittringh åstadkomma, väckia eller upväxa lata, icke heller til något sådant them retha eller orsak gifva, uthan heller theras flith, så myket the mäst kunne, ther hädan vända, at om sigh något sådant ofall, för hvilket then alzmechtigeste Gudh them nådeligen bevara ville, emellan them upkomma kunde, at sådant medh godh rådh och förbetenkiande uthi tidh och medh vilia och vänskap förhindret och afstält varda måtte, och åther igen en fast och tilförlateligh, broderligh kärlek, vänskap och tilförsicht uthaf grunden uprättet, förmeret och behollen.

Ther ock sådant ofall sigh begofve, thet Gudh värdiges nådeligen afvende, at emellan några förebemelte våre käre sönner eller theras effterkommande arfvingar någen slik oenighet och missförståndh upkomma kunde, at sådant medh vilia och vänskap, som i thenna näst förebenembde artikel förmäles, icke afstelles eller förlikas kunde, uthan at ther uthöfver genom lagh och dom ändeligen rättas och procederes måtte, tå skole några af the förnämbste uthi riket, uthaf bägge parterne sambtychte och bevilliade, på någen belägligh platz försambles och om sådana saker ransaka och emellan begge parterne rättvisligen och effter theras bästa samvet afsäija, thet skäl och rätt uthi sådana träter vara kan. Och hvadh uthi så måtto emellan them anten medh rätta eller egenom vänlige underhandlinger och förlikninger kan afsagt eller giordt blifva, skole förebemelte våre käre sönner eller theras effterkommande på alla sidher aldeles vara tilfredz medh och lata sigh benöija, så at ingen vidare rättegångh eller appellation in för fremmande potentater, furster, stender eller städer uthan rikes uthi sådana saker eller några andre begäres eller behöfves skal.

Och uppå thet at thenna vår sidste villia intet emot handlat, uthan på alla sidher effterfölgd och fulgiord blifva motte — hvilket ändoch them sielfve, undersåterne, til frögd, tröst och all välfärdz beskärm kommandes varder, ther til och at theres edz plicht sådant fordrar och medgifver, så förmane

vi doch alle våre undersåter samfälleligen och hvar och en serdeles ännu uppå theras siels salighet och himmelrikes loth, och så sannerligen som the vele, at then dyrbare och oskyldige Christi blodz utgiutelse them til theras synders aftvettningh och förlatelse komma skal, och at the Gudz maledielse öfver sigh til lif ock siäl icke reta och upväckia vele, at the thenna för:ne vår sidste och ändelige vilia aldeles fast och obrotzligen effterkommandes och hollandes varda.

Till thet ytterste så gifve vi och til Gudz ära, ungdomens uptuchtan och skolerne här i vårt rike, ther lärde män skole upfödhes, uthi en summa[ä] . . . . mark; theslikes til alle spetaler och siukestugur här i vårt rike, the arme fattige och förlammade menniskior til en trogen och lika utskifftning, uthi en summa[ö] . . . . mark.

Och ther medh vele vi thenna vår ytterste vilia och åminnelse besluted hafva och Gudh then alzmechtigeste för sine milde nådher och godhet, som han oss til thetta christeligha värks stifftningh och fulbordan förlänt, lofvad, tackat och prisat hafva, uthi hvilkens händer vi här medh vår siäl til en herligh förklarning och vårt kötz upståndelse til ett evigt och oförgängeligit lif, frögd och glädie här medh öfverantvarda och befala, ther han medh sin allerkäreste son Jesu Christo och then Helghe Ande styrer och regerer en sann och evigh Gudh uthi evighet. Amen[a]. Actum på vårt konungslige slott Stockholm then 1 dagh uthi julii månadh året effter Christi vår frelsares födelse femptonhundrade på thet sextijende.

GUSTAVUS[b]

a) tränchet T. A, B *tänkt. b)* Efter A och B; *benägen* T. *c)* B tillägger *hafve inlated. d)* Rättadt efter A; T har *odräijelig*, liksom *omöijelig* o. s. v. *e)* T har *och* framför *godh politia*; A har på motsvarande ställe en radering; T och B ha *all theras välfärdh;* A *och* i st. f. *all. f)* A har här liksom flerestädes *och. g)* A *förste regementz begynnelse. h)* B har *behållet blifve* rättadt till *förhielpe. i)* T har *troligen. k)* B har orden *svåre och mödesamme börda och* öfverstrukna och i stället endast *höge. l)* B har *nige. m)* T har här liksom annorstädes *fredh. n) helige och rene* B. *o)* B tillägger här följande ord: *effter som therom är samptycht, bevilliget och besluted. p)* B har *voldh* rättadt till *velde. q) såsom et eget* A. *r)* T har endast *til;* A och B *och til. s) en christen* A; så äfven B, men *en* är öfverstruket. *t) Orlunda* A, C. Andra afskrifter, liksom T., *Olunda. u)* C tillägger här *Meeda. v)* C tillägger *Skeninge. x) Flistada* saknas i C. *y) Ballerstada* förekommer i A, C och T, men saknas i andra eljest sämre afskrifter; någon sådan socken finnes ej. *z)* C tillägger här *Hasle*, som gafs åt hertig Karl. *å)* T har *Becksbergh* hopskrifvet; A *Beckebergh. ä)* T har *Gredevik* och *Grehebäck;* A *Gredevik* och *Bredebäck:* C *Bredevik* och *Bredeberg. ö)* A *Värkvik. a)* A *Tislehultz;* raden under liksom T *Eskeskogs b) Lundgudavi* A och D. *c) Bierklunda* A och D. *d)* D förbigår *Öfvergerne. e) Vålinge* T. *f)* D tillägger här *Eskilstune. g)* T har *Kimfstada. h)* T har *Nykiula* hopskrifvet, liksom 2 rader under *Nydalby. i) Rundskog* T. *k) Brosätter* D. *l) afvenda* B. *m)* Orden *och att—vare schole* äro tillskrifna i kanten uti B. *n)* T och B ha *förordet;* så äfven en afskrift i Hog. Bielkes afskriftsamlingar. A *förordnat. o)* Tillagdt efter B. *p)* Orden *eller—försedd* saknas i B. *q)* Orden *till—varde* tillskrifna i kanten i B. *r)* B har tomrum för *etthundrade. s) eller* A, B. *t) om våre käre döttrer och freveker förhandlet och besluttet hafve, item*

um B. *u) förläninger* A. *v)* Så A; *att* T och B. *x)* B tillägger *våre elskelige döttrer och. y)* B tillägger *them och. z) och* saknas i B och är öfverstruket i A. *å) vill* A, B. *ä) medt en ståtlig summa* B. *ö)* B tillägger här *som vi framdeles förmelle vele.* Såväl T som A, liksom afskrifterna i allmänhet, ha tomrum för summan. *a)* Här slutar B. *b)* Tillagdt efter A.

De summor, som konungen ämnade gifva till skolor och sjukhus, ha aldrig införts i testamentet. En från Kammararkivet till Riksarkivet öfverlemnad anteckning med rubriken »konung Gustaffs testamentum anno 60» (sannolikt af år 1561) upplyser om, huru i detta hänseende hans sista vilja fullbordats. Den är af följande innehåll:

Till testament.

Ten 4 februarii lefvererades archebiskop Lars udi Upsala, som kom till thesse effterschrifne kirker, scholstufvur och spetall:

Till Upsala	domkirke	500 ₰	Till Gieffle	kirke	50 ₰
	scholstufvu	100 ₰		skolstufvu	50 ₰
	spetall	100 ₰		spetall	50 ₰

Till Eneköpungh	kirkie	50 ₰
	skolstufvu	50 ₰
	spetall	50 ₰

Tenn 5 martii lefvererades her Hans, kirkeherre udi Stocholm:

Till Stocholm	kirkie	300 ₰
	skolstufvu	100 ₰
	spetall	400 ₰

Lefvererat her Per Andree, ordinarius udi Vesterårs, till thesse effther:ne kyrkie, scholestufvur och spetall:

Till Vesterårs	kirkie	400 ₰	Till Arboga	kirke	200 ₰
	scholstufvu	100 ₰		scholstufvu	50 ₰
	spetall	100 ₰		spetall	50 ₰
Till Köpungh	kirke	50 ₰	Till Tuna	kirke	50 ₰
	scholstufvu	50 ₰		skolstufvu	50 ₰
	spetall	50 ₰		spetall	50 ₰

Lefvererat biskop Botvedh udi Strängenäs till tesse effther:ne kirkior, scholstufvur och spetall:

Till Strengenäs	kirkie	400 ₰	Till Nyköpungh	kirkie	100 ₰
	scholstufvu	50 ₰		scholstufvu	100 ₰
	spetall	50 ₰		spetall	100 ₰

Till Örebro	kirke	100 ₰
	scholstufvu	50 ₰
	spetall	50 ₰

Then 20 januarii lefvererades Jacop Turson, som kom till tesse effther:ne kirkier, skolstufvur och spetall:

Till Lincöpungh	domkyrke	800 ₰	Till Vastena	kyrke	200 ₰
	skolstufvu	100 ₰		skolstufvu	100 ₰
	spetall	100 ₰		spetall	100 ₰
Till Suderköpungh	kirke	300 ₰	Till Norköpungh	kyrke	100 ₰
	skolstufvu	100 ₰		skolstufvu	100 ₰
	spetall	100 ₰		spetall	100 ₰

Till Jöneköpungh	kirke	200 ₰
	skolstufvu	100 ₰
	spetall	100 ₰

Tenn 4 martii lefvererades Värner Slatte till Calmara och Växiö städer:

Till Calmar	kirke	500 ₰	Till Vexiö	domkirkie	50 ₰
	scholstufvu	100 ₰		skolstufvu	50 ₰
	spetall	100 ₰		spetall	50 ₰

Lefvererat mester Erich Svardt, ordinarius udi Skara, till thesse effter:ne kirkior, skolstufvur och spetall:

Till Schara	domkyrke	300 ₰	Till Elsborgh	kirke	300 ₰
	skolstufvu	100 ₰		skolstufvu	100 ₰
	spetall	100 ₰		spetall	100 ₰

Till Lidköpungh	kirke	50 ₰
	skolstufvu	50 ₰
	spetall	50 ₰

Thenn 22 februarii lefvererades Jacop Hindersson, som han skulle andtvorde biskoperne uti Finlandh til kirkior, scholestufvur och spetall:

Till Åbo	domkirkie	200 ₰	Till Viborgh	kirke	400 ₰
	skolstufvu	100 ₰		skolstufvu	100 ₰
	spetall	100 ₰		spetall	200 ₰

Summa testament peningar 9.700 ₰.

Såsom af förut meddelade akter framgår, hade det ända sedan 1544 upprepade gånger varit fråga om upprättande af testamentet närmast med hänsyn till de yngre sönernas försörjande med furstligt underhåll (jfr förberedelserna till Vesterås riksdag 1544, s. 329, 331, 333), och arfföreningen innehöll i allmänna ordalag ständernas samtycke till ett blifvande sådant, för så vidt det angick denna punkt (s. 388). Särskildt på den stora herredagen i Arboga i januari 1546 upptogs frågan om de unga »lifsarfherrarnes» tillbörliga underhåll; rådet hemställde saken till konungens »skön och behag» med löfte att samtycka till och besegla den ordning, han komme att göra (s. 479). På riksdagen i Strängnäs 1547 blef slutligen testamentet åtminstone till någon del förelagdt ständerna och godkändt såväl af presterskapet på riksdagen, som af Vestgötaadeln i Larf och allmogen i åtskilliga härad (s. 532, 550, 556). Hvad det var, som delgafs ständerna, därom saknar man närmare uppgifter, och om, såsom sannolikt är, Georg Norman haft att göra med hvad som 1547 varit uppsatt, är man dock i det hänseendet för närvarande endast hänvisad till gissningar. Först tio år senare togs för öfrigt saken på allvar före. Hertig Johan hade redan 1556 fått bref på en del af Finland, men följande år gafs honom ett nytt förläningsbref, mera omfattande både i fråga om besittningarna och vilkoren, hvarjämte han sjelf nu fick afgifva en »revers». I sammanhang härmed synes konungen ha skridit till det formliga uppsättandet af sitt testamente[1]). Båda de nyss nämda urkunderna öfverensstämma flerestädes ord för ord med detsamma (jfr längre fram Bihanget). Härom skrifver konungen ock till hertig Johan den 28 februari 1557 (riksregistraturet anf. år fol. 12 v.):

Käre son Johan. Vi hafve latid ställe vårt testemente, tesligeste hafve vi och latit tilsätie några artichler udi titt förläningsbref och then obligation, tu oss med doctor Anders tilskickede, och skicke tig nu her med copier theraf til hånde, attu må se vårt betänkiende och hvad vi ther till giordt hafve, och när tu samme copier effter nöttorften öfverset hafver, så se vi gärne, attu oss och tin mening och betänkiende ther um förständiger, opå thett att samme handel måtte med thett förste göres färdig och komme till beslut och ände.

Såsom redan nämnts (s. 675) finnes det ock i Uppsala universitets bibliotek en redaktion af testamentet, som saknar bestämmelser om hertigarne Magnus' och Karls förläningar, hvilka bevisligen infördes först 1560,

[1]) Messenius (anf. st. V, sid. 113) uppgifver att konungen »VII die septembris suum occoepit condere testamentum». Den bestämda tidsuppgiften, dagen för hertig Johans andra förläningsbref, vederlägges af ofvan införda skrifvelse af den 28 februari. I Messenii »Epitome», s. 118, uppgifves endast i allmänhet, att konungen i september börjat upprätta sitt testamente (»mense ordiens septembri suum condere testamentum»). Dalin har härifrån (III, 1, sid. 470) genom någon missuppfattning fått sin uppgift om den *1 september* såsom dagen. Messenii påstående åter på båda dessa ställen, att konungen redan nu i sitt testamente skulle ha tilldelat alla sina söner hertigdömen, är hvad Eriks belänande med Småland angår icke gerna rimligt, helst det synes ha varit först i december samma år, som detta skett, och vederlägges hvad Magnus och Karl beträffar af uppgifterna i de här ofvan under n. 243 intagna artiklarna. I Runells Förteckning på vigtigare handlingar upptages under år 1557 endast »H. k. M. testamente, som thet uthi dette år stelt och beviliat blef. Copia», men där omnämnes äfven en numera ej känd handling »Några puncter stelte på h. k. M:tz behagh, som h. k. M:tz söner skole taga i acht om fursteligh rättighet uthi furstendömen».

och som dessutom undergått vissa förändringar i redaktionen. Tvifvelsutan föreligger här 1557 års text; det är nämligen med denna, som hertig Johans revers närmast öfverensstämmer, under det att vid den definitiva redigeringen just i fråga om hertigarnes, liksom om konungens »gode mäns och tjenares» förpliktelser, några ändringar gjordes, som ej sakna betydelse. De äro i nämda handskrift införda i marginalen med en annan stil än textens egen; där ändringar, ej blott tillägg, äro gjorda, äro motsvarande ställen i texten understrukna. Ett helt stycke har slutligen alldeles utelemnats i testamentet, sådant det 1560 underskrefs; det är i utkastet förstruket i marginalen. De ändrade ställena anföras här efteråt (alltsammans efter 1557 års handskrift):

1.

1560 års text (sid. 688, rad. 12).

Så schole och förbe:te våre — — sönner — — hielpe till att afverie och förekomme — — — *högbe:te vår käre sons her Ericks effter vår dödelige afgång, såsom theres rätte herres och konungs, och hans effterkommende ächte mans-erfvinger sampt Sverigis riches, alles theres käre fäderneslandz, schade och förderf och udi ingen måtte sig ifrå honom, hans erfvinger och Sverigis rike afsöndre lathe.*

1557 års text.

Så schole och förbe:te våre — — sönner — — hielpe till att afverie och förekomme — — — *Sveriges riches schade och förderf och udi ingen måtte sig ifrå Sverigis riche afsöndre lathe*[1]).

2.

1560 års text (sid. 690, rad. 2).

Och then trohet och hulscap, hvilche the *högbe:te vår käre son her Erick effter vårt aflidende och hans rätte effterkommende mandz-erfvinger, tesligiste* samme riche — — att bevise skyllige äre.

1557 års text.

Och then trohet och hulscap, hvilche the samme riche, såsom theris käre fäderneslandt, att bevise skyllige äre.

3.

1560 års text (sid. 693, rad. 1).

Sammelunde — befordrede blifve. *Och schole samme våre godhe män och tienäre vare förplichtige icke mindre till att bevise*

1557 års text.

Sammelunde the andre våre tienere, som sig och hos oss och Sverigis riche troligen och välvilleligen bevist hafve, måtte och

[1]) Hertig Johans revers följer på motsvarande ställe denna text.

högbe:te vår käre son her Erich och hans effterkommende ächte mandzerfvinger all troskap, manskap och tilbörlige tieniste, än oss såsom theres rätte herre och konung effter vår dödelige och salighe afgångh.

thett till gode attnyutandes varde, så och med någen synnerlig gunst och nåde befordrede blifve.

4.

1560 års text (sid. 694, rad. 22).

Ther och sådant ofall sig begåfve — — — att emellen några förbe:te våre käre sönner — — — någen slich oenighet eller misförståndt upkomme kunne, att sådant med vilie och venskap — — icke afställes eller förliches kunde, uthen att ther utöfver egenom lag och dom — — procederes måtte;

dhå schole några af the förnämpste udi riket utaf begge parterne samptychte och bevilligede på någen beleglig platz försambles.

1557 års text.

dhå schole de andre våre käre sönner eller theris effterkommende erfvinger, såsom the förnempste richsens råd och ledemodt, med flere richsens råd och ständer — — —

Det stycke, som vid den definitiva redigeringen alldeles uteslutits, skulle ha förekommit sid. 694 rad. 40 efter orden: »så at ingen vidare rättegångh eller appellation inför fremmande potentater, furster, stender eller städer uthan rikes uthi sådana saker eller några andre begäres eller behöfves skall», och har följande lydelse:

Hvar och någen af våre käre sönner eller theris effterkommende erfvinger icke vele lathe sigh benöije med hvad som them emellen udi så måtte afsagt blifve kunne, uthen med våld och macht trängie sig in opå någen af the andre sine bröder eller theris effterkommende erfvinger — thett oss förhoppes doch aldrig scher — då bidie, biude och förmane vi först the andre bröderne på Gudz vegne och alle Sverigis trogne inbyggere, högre och lägre stender, att the then parten, som sig icke effter tilbörlighet emot then annen förhålle och med thett rätt vare kan benöije lathe vill, icke udi någen måtte bifalle, styrkie, fordre och frembie, uthen heller med råd, dådh, lif och macht emotstå, opå thett rättvisen måtte hafve sin gång och orättvisen blifve nedertrycht, vilie, vänschap och all broderlig kärlig, som förbemält, åther igenn inplanthet och uprättet blifve måtte, som the vele ther um vare till svars för Gud alzmectig, allt erligit folk och vete theris eigit och menige Sverigis riches gangn, bäste och longligit beståndt.

Antagligen ha dessa ändringar införts 1560 (jfr konungens framstälda artiklar n. 243) och på yrkande af hertig Erik, till hvars fördel de också äro gjorda[1]).

Rådets och andre »gode mäns» betänkande och svar på några framstälda punkter, afgifvet i Stockholm 1560 den 1 juli. **246**

Samtida handskrift bland Riksdagsakta i Riksarkivet.

Kong:e Ma:tz rådz och the andre gode mens betenkiände och svar opå the articler, som them udaf högbe:te kong:e Ma:tz canceli öfverantvardet är til ad berådzslå, öfvärväge och besluthe. Actum Holmiæ 1 julii anno etc. 60.

Til thänn förste artichel, um thän försegling, som giöris och gifves skall på the ärander, här nu äre förhandlade, synnes the gode herrer, på kong:e Ma:tz v. a. n. herris gode betenchiende, adh så mygit the två förnämeste puncter belangande är, först um then ärfföreningh emillen hogbe:te kong:e Ma:tz högborne erfhärrer och then kunglige testamentz ordnungh, at the samme skulle nu blifve här ratificerede och stadhfäste af the gode män, här nu tilstädis äre, äffter thän forma och meningh, såm i Vesterårs belefved, samtygt och försegled blef, hvilke meninger väll kunne medt några flere articler förbätrede blifve, äffter som thenne tidz lägenheter thäd fordrer och nu til ytermere beslutt kommit är.

Til thenn artichel belangandes thän engelske rese vetthe the gode herrer intidt annedt, uten äffter thän högborne furste, Sverigis, Göthis och Vändis etc. ärfkonnungh, vår nådige

[1]) Bland Riksdagsakta i Riksarkivet förekommer äfven ett blad innehållande: »Besväringer, som mynn nådigste herre och utvald konungh kann hafve udhi kong:e Ma:tz testamentzbref», af följande lydelse:

Först udi thenn artickeln, ther som så förmelles, att hanns kong:e Nådhe icke schall sigh företaghe, forhandle eller besluthe the saker och ärender, som rigesens almennelighe välfärdh opå henger anthen medh krigh, fredeståndh, förbundh, trachtater eller några andre rigesens högvichtighe saker att utträtthe, uthen att sådant scher medh alles theres och flere af the förnempste och förståndigste rigesens ständers och ledemotz endrechtighe rådh och samtyckie.

Till thett andre. Hvar så hände, thet Gudh förbiudhe, att någhen tvist och tvedrecht emellen hans kon. Ma:tz söner komme kunde, schall hans kong:e Nådhe sampt the andre hans Nådz brödher vare förplichtigh sådant upskufve till the förnempste rigesens rådh, och såsom the saken sedhen förlike och afstelle kunne, schall thet fast och städigt ther vidh blifve. Och schall hans kong:e Nådhe icke hafve macht eller våldh videre appellere sigh till några andre fremmende herrer eller potentater um samme sack. Ytterligere är och kon. M:tz förmaninghe till menighe Sverigis rikes ständher, att the then part, som sigh icke vill lathe nöije medh thenn sententz, som fält är, icke scholle bifalle, uthen förfordre att saken motthe komme till enn godh vänschap.

herre hertig Erich hafver mäd syn kere här faders thenn stormegtigiste furstes kong:e Ma:tz vår a. n. h. samtyckie och bevillingh satt sig then engelske rese före, — til hvilken the gode herrer ynske udaf Gud then alzmegtigste hans kunglige Nåde en lychsalig framgongh och adh sådenne foretagne rese hans k. N. til hugned, glädi och k. M. med menighe Sverigis riche til lyche, velferdt och långligit beståndt komme måtthe.

Thärnest och hvad för skip och huru månge til samme rese brukes skolle belangandes är, synnes the gode härrer rådeliget, adt hans k. N. medt så månge väll uthrustede skip måtthe til thenn rese försorgd blifve, äffter såm legenheten kann tilsigie och hans k. N. kunne väll och uten fare komme genom siönn och sin rese fram, doch så adt högbe:te k. M. och rikit ecke häller måtthe blifve förblåttede mäd skip och munitioner äffter thänn farlige tidz lägenheter, nu på färde äre, och synnes them teslikest, ad hvad i så måtte förretages skulle, måtthe ske mäd thädt förste.

The gode härrer kunne och ecke annad tenchie, än adt samme skip måtte ju så uthfetaliet blifve, at the ecke allennest kunne behielpe sig udöfver medh til Ängelandh, uten och adh hafve therudaf theris vinter fetalie udi Engeland och åther hit tilbache igen.

Hvad och til thenne skipsflåtes uthredning med fetalie och alle andre nödtorfter, som här ifrå Stocholm uthlöpe skolle, behöfvis vil, måtte tages här uppe, undentagendes lefvendes oxser, och the måtte lefvereris och intages vedt Elfsborg. Män the skip, som nu liggie för Elfsburgh och til samma rese förordnede blifve, måtthe blifve uthfetalede thär nedre med alla partzeler udaf thenn gärdt, som thär utgiort blifver, undantagandes allehande salt fisk och tår fisk, hvilke partzeler här ifrå Stocholm och tit nidt förskichede blifve skolle, äffter sådenne partzeler thär nedre ecke stå til adh bekomme.

Så mygit thenn artichel belangande är om thäd siöfolch, til samme skipsflåttes uthredhningh behöfvis vil, synnes the gode härrer, ad hvad högbe:te kong:e Ma:tz skipsgårdt til siöfolch til samme flåttes uthredningh ecke umbäre kann, dhå är ecke annen rådh, uten ad sådennt siöfolch måtthe blifve uthskrefvid och tagit her af Stocholm och flere köpstäderne här i rikit. Männ um höfvitzmänn til skepen och the godhe män, ädele och oädele, som hans k. N. på samme rese fölgagtige vare skolle, kunne the gode herrer intid annad säije, uten när hans k. Nåde hafver lated högbe:te kong:e Ma:t se och höre thäd register, hans k. N. synnes ad hafve mädt sigh för höfvitzmän och äliest, och hogbe:te kong:e Ma:t sådent bevilliget hafver, och the gode män thär um blifve tilsagde, så varder

hvar och enn af them sig thereffter väll rättendes och tilrede görendes. När och the godhe männ, som hans kunglige Nåde äffter nödtorfthen folgagtige vare skolle, aftagne äre, så finner thäd sig väll siälft, hvilke och hvadh här tilstädis blifver hans kong:e Ma:t och rikit til tiänniste.

Thänn artichel belangandes hvad til then liflänske sach giöris skall, synnes the gode herrer, adh äffter kong:e Ma:t hafver alrede skiched sit sändebudh Claes Cristiersonn med nogon befalning inn i Liflandh, kann man intidt fulleligen vetthe, hvad thärtil giöris skall, föränn hans kong:e Ma:t bekommer någodt beskedt ifrå honnum. Dogh äffter the Danske äre nu likavell kompne något starke tit inn i landit, och oppå thädt the ytermere nogen foth synnerligen udi Räffle ecke bekomme måtthe, synnes ecke orådeligit, adh kong:e Ma:t lothe beskiche thäd krigsfolch, som ligger udi Räffle och oppå domen, til adh lathe förmane them, att the ecke ville lathe komme thänn stadh och fäste udi främede händer, äffter adh kong:e Ma:t ecke är obenägen adh lathe giöre härmesteren oppå hans begeren någen försträchning med penninger, så adh the innen kårt tidh skulle väll komme til theris visse betalningh, i hvad the kunne vare til agters kompne oppå theris besåldningh, mädh så skäl ad härmesteren vil och nödtorfteligen försäkre kong:e Ma:t för sådenne uthlagde summa: så kunne man och mäd thed samme lathe undersäthie mäd samme krigsfolch och flere thär i staden, ad the kunne blifve kong:e Ma:t bevogne, thär mann än skulle kåste thär något oppå. Och förse sich thesse godhe herrer, ad thenne handel skulle hvarken gifve keyserlige Ma:t, storförsten, häller och härmesteren någen synnerligh besväringh, i thäd hans k. M. kunde lathe förhindre adt thänn orth udi främäde händer ecke komme måtthe, och hvar kong:e Ma:t sådent kunde vare behageligit, så varder och thänn högborne furste hertig Jahan väll tenkändis til the personner, som thätte värf uthrätte och bestelle kunne.

Hvadh thänn artichel belanger um the 29 Hamborgere skip, som liggie vedh Narfven och tilbiude sig udi tiänniste, synnes the godhe herrer rådeligit, adh um kong:e Ma:t kunne lathe förhandle mäd thäd krigsfolch i Räffle är äffter thänn beskedh, som udi näst för:ne artichel är förmält, adh samme folch anamade theris besoldningh af högbe:te kong:e Ma:t och hans Ma:t måtte vare försächrät udi sådanne måtthe, som thärum och berört är; kunne dhå väll vare nyttugt, äffter kong:e Ma:t nu förblåtter sig i någen måtthe oppå synne skip, som nu agte drage af landit på thenn engelske rese, och mann förnimer, ad the Danske hafve enn hel hop skip liggiendes, som fast ovist är hvart the sig agtedt hafve, och

på thed adt, um högbe:te k. M. finge nogen fot inn i Liflandh, äffter såm förberordt är, adt hans Ma:t dhå måtthe hafve för:ne skip i förrådt til adh beskyddhe och försvare mädh, hvad som hans Ma:t thär i landet eröfrede; synnes och nyttugt, adt någen blefve afferdiget häden och til samme skip, som kunne förfare under hvad conditioner och besoldningh the tiänne ville. Mann förser sig och, ad key. M. ecke thäd mishage skulle, all thenn stund hans key. Ma:t genom synn skrifvelse af hög:te kong:e Ma:t begäredt, ad hans Ma:t ville komme the Liflender til undsethningh.

Hvad thenn artichel belanger um the liflenske fångne fribytere, synnes the godhe herrer, ad äffter mann hafver ecke förnumit, thäd storfursten tager sigh mygit kong:e Ma:tz och hans Ma:tz undersåthers sacher ann äller är högbe:te kong:e Ma:t något synnerligen til vilie udi enn måtthe eller annen, så skulle ecke häller vare behof adh stränge alt för mygit mädh förbe:te fångne fribytere, uten thär the ville giöre theris urfeigdh, äffter som tilbörligit är, och förskaffet, adh hög:te k. M. undersåther och anndre flere måtthe bekomme alt igenn, hvad the mist hafve, att the dhå måtthe gifves lös af theris fängsäl. Männ then ameral för samme fribytere, Karsten Könningh benämpd, som begerer leygde och tilbiuder sigh udi tiänniste, synnes the godhe härrer, adh um högbe:te kong:e Ma:t anammer the skip, som förberörde äre, udi tiänniste, så kunne dhå för:de Carsten ecke vare ubrucheligen, synnerligen på thäd farvatn.

Hvad thenn artichel belanger, um nagre galeyder och andre skip skolle sändis til Nylandz siden til strande värn, synnes förbemelte godhe herrer ecke behof, ad några skip häller galeyder häden til för:ne ort skiches skolle, föränn mann kunne bekomme nogen viss beskedh, hvad framgong thenn handel kunne bekomme, som nu mäd the Liflänske skulle företages.

Um thän artichel, adh kong:e Ma:t skulle hafve sendebudh til storfursten in i Ryslandh um rågången, vetthe the gode herrer ecke um thäd skall giöris behof, äffter kong:e Ma:t hafver för någen tidh seden skrefvid storförsten synn mening therom til och hafver ingen svar änn nu thär oppå bekommet; så kunne och förbe:te gode härrer intid annad häller ther um säije, uten förse sigh, adh um storfursten varder fördrendis videre oppå någen rågångh, när hög:te kong:e Ma:t våre obelägligt ad lathe besöchen, så hade mann udi liche måtthe ad svare honom igenn, som hann hafver svaret, teslikest sådenne lägenheter och förfall föregifve, såm dhå här kunne oppå färde vare.

Männ adh beschicke storfursten för the Lifländer skyll synnes the godhe herrer ecke vare behof, för änn mann kunne förnimme, huru sakerne udi Liflandh först uthrättede och huru the Liflenske hög:te kong:e Ma:t och Sverigis rike bevogne blifve kunne.

Hvad thenn artichel tilkommer um thänn besvärlige handel, ad the Danske hafve tilägnedt sig Svärigis rikis vapn, synnes the godhe härrer äffter thenne tidz lägligheter och umbständer ecke rådeligit, ad mann sig medt någen synnerlig besväring emott the Danske um thenne eller andre sacher på thenne tid skall förnimme lathe, och särdelis för the orsacher, som udi samme förestälte artichel förmäldes, nämpligen adh mann med månge andre sacher på thenne tid förhindret är, och kong:e Ma:tz skipsflåtthe och krigsmagt genom thenne engelske handel något förskingret varder. Men atth afferdige något vist budh med bref och befalningh til kungen i Danmarch um en sächer legde för thänn skipsflåthe, som med vår nådige uthvald konungh til Ängelandh följagtig vare skall, vil ju vare för nöden, så kunde och same budh med thädt samme vindläggie sig adh förfare, hvad thär i landhet kann hafves för händer både i enne måtthe och andre, så mygit mögeligit. Och um the Danske något besvärligit velle föregifve och synnerligen om thädt möthe, som konung Frederich hafver skrefftheligen besöcht kong:e Ma:t um, dhå kann fogeligen svares, adt kong:e Ma:t vår nåd:te herre är och ecke obenägin til sådenne venliget möthe genom synne elskelige gode men och rådh, när tiden och lägligheten så tilsigie kunde. Men hvad för personne äffter samme legde uthskickes skall, varder vår nådige uthvalde kon. siälf väll förordne lathe.

Hvadh thenn artichel belanger um the förmente privilegier, som the Lybske här i rikit gerne hafve ville, mene the gode herrer, äffter the lägenheter på thenne tid synnes vare oppå färde, och äffter för:ne Lybske häller sig ecke något synnerligit lathe förnime på thenne tidh, så kann man och intid annerlunde häller handle med them, än medh the Danske och äffter som udi näst för:ne artichel um samme Danske förmält är, til thäss man förnimer, huru lägenheterne sig videre kunne tildrage.

Så mygit thenn artichel grefve Edzart belangande tilkommer, synnes the gode härrer, adh hvar grefve Edzsart för synne egne och syn kere husfruges lägligheter skyldh ecke lägligit kann vare adh förtöfve här udi rikit någed längre, eller til tess the svar och beskedh kunne komme tilbache ifrå Frislandh igenn, um hvilke hann sin fru moder och thäd hele landskafftet på synn broders grefve Jahans vegna beskichedt

hafver, uten vil nu ändeligen besväre seg och tränge oppå sitt afskedh, så tyckes the gode herrer ecke rådeligit, adh hann här udi landet någedt längre skall uppehållen blifve, uten mäd thäd förste nu mäden someren förhanden är oppå nogsam caution eller orfeyde blifve afferdiget medh tu eller try örligsskip häden och til Calmarna och siden ått Lubke. Och hvar kong:e Ma:t thenne meningh kann så nådeligen sig behage lathe, siden kann man och ytermere betenchie och berådzslå, hvad för personner och udi hurudanne måtthe um samma grefve Essartz aftugh skall uthrättes och bestilt blifve, äffter som hans kong:e Ma:t thär um och hade latedt förordinere och bestelle i höstes, huru thäd skulle tilgå.

Hvad adelen belanger, ad the sigh välvillelig skulle bruche och befinne lathe til befalninger och ämbether, när them kann tilsagd varda, hafve the gode härrer nogsampt them förrehålled; kunne och ecke annadt tenchie, än adh hvar k. M. någen af them synnes adh bruche lathe, så kunne the ju af thenn edzpligt the hans kongl. Ma:t skyllige och pligtige äre sådent ecke vidersake, som the sigh theris välvillighet och tro tiänniste i then måtten äffter theris yterste förståndh och så tilbudit hafve.

Enligt Sven Elofssons redan anförda »Paralipomena» (anf. st. sid. 116 o. f.) samlades ständerna under dagarne efter sammanträdet på riksalen uti stadskyrkan, där dels konung Erik, dels hertig Johan, dels ock Sten Eriksson talade med dem hufvudsakligen om den »engelska resan» och därmed sammanhängande ämnen. Enligt hertig Eriks diarium 1550—1561 i Riksarkivet (en afskrift från början af 1600-talet), för så vidt detsamma är riktigt, underrättades redan den 30 juni herr Gustaf Olsson, som sålunda ej sjelf skulle ha varit närvarande på riksdagen, att den engelska resan vore »beviljad». Till fullständigt afgörande torde dock saken ej då hafva kommit. Enligt ett uttryck i adelns samtycke till det engelska giftermålet följande år (1561) hade konung Erik den 11 juli 1560 »låtit dem förstå och tillkännagifvit», att han ämnade fullborda den engelska giftermålshandeln. Meningen härmed torde väl vara, om ej uppgiften alldeles är gripen ur luften, att det då i något hänseende kommit till ett formligt beslut. Härmed öfverensstämmer Messenii anteckning i »Epitome chronologiæ scondianæ» s. 119: »Ordines regni Stocholmiæ propterea convocati XI julii successionem denuo approbarunt regiorum hæreditariam filiorum, sicut et regis testamentum anglicamque Erici profectionem multis se conditionibus obligantis et anglicam in hostes opem ac opes liberaliter patriæ promittentis». Äfven i sjelfva historien (Scond. Ill. V, sid. 119) hänför Messenius alltsammans till den 11 juli och redogör i sammanhang därmed för konung Eriks obligation, ur hvilken sex punkter anföras. Hvad det kungliga testamentet angår, måste det emellertid, såsom af det föregående framgår, antagas ha blifvit gilladt förut. I Eriks nyss åberopade diarium upptages åter redan under den 10 juli dels den första skrifvelsen om den på riksdagen beviljade hjelpen och »menighe mans uthi hvart heradt obligation», dels »h. f. Nådes obligation, medh hvadh conditioner han thet en-

gelske giftermål ingå skulle»[1]), och den 10 juli är verkligen en afskrift af köpstadsmännens beslut daterad. Endera af dessa dagar har sålunda bevillningen måhända blifvit närmare bestämd åtminstone för borgare eller bönder, ehuru man redan förut torde ha samtyckt till sjelfva resan[2]). Någon skriftlig uppteckning af bevillningen är oss ej bekant och i besluten omnämnes den endast i allmänna ordalag. Såväl af räkenskaper som af andra handlingar framgår, att åtminstone allmogen utlofvat att gifva hvar och en ett lod silfver eller två mark penningar[3]). Huru det i tillämpningen tog sig ut, därom upplyser bl. a. följande rubrik, som förekommer främst i räkenskapen för Valkebo härad (Kammararkivet):

Sölfskatt af Valkabo herrade, som prester, bönnder, clochare, nybygiare, tomptabygiare, inhusesmenn, inhusesqvinner och embetzkarlar effter mantaled, hvar såsom han hafver haft rådh till, till enn äreskengning hans kong:e Ma:tz [son?] vår käre unge herra hertigh Erich till hans Nådz lyckesaliga resa ått Engelandh och sedan medh Gudz Nåde her tillbacka komma; och är samma sölfskatt utgångän i gierdatall, 16 bönder i hvar gierdh och två halfva bönder för enn, och är lagt upå hvar bonde så myckit, som han hafver rådh till att draga, thenn riche mera, thenn fattige mindre, doch lekovell 16 bönder om 16 lodt, både fattigh och rick, och sedan nybygiare, tomptabygiare, inhusesmen, inhusesqvinnor, embetzmenn, clochare, effter såsom the hafva haft rådh till. Pro anno etc. 1560.

Ett par år senare skrifver konung Erik till en fogde rörande indrifvande af restantier på denna gärd bl. a. följande[4]) (riksregistraturet 1562; infördt såväl under den 29 juli, som den 19 augusti):

Effther som tu schrifver, Peder Abbiörson, att ther schall inthet stå tilbake af thenn sölfskatt till then uthländzske rese, som uthlofvedt blef, ath hvar skall ther till hafve uthlagdt, somm hann sielf vilde, så hafver thett icke så varit vår meningh, icke blef thett heller så beslutidt um samme hielp udhi Stocholm thenn tidh vi ther um förhandlede medh menige riksens ständer anno etc. 60, uthen hvar lofvede oss ett lodh sölf eller och 2 march penninger

[1]) Det hos Messenius (anf. st. s. 119) gjorda referatet af obligationen har i allmänhet sin motsvarighet i den förbindelse, som Erik efter riksdagen afgaf den 9 augusti (se Bihanget), men innehåller verkligen åtminstone en punkt, som där ej förekommer, nämligen att Erik ej under fadrens lifstid skulle till England fordra mera än sitt hertigdömes inkomster. Femte punkten i försäkringen, som i öfrigt handlar om Sveriges drätsel, innehåller ingenting därom. Häraf kunde det synas, som skulle Messenius verkligen sett och följt en annan och då sannolikt tidigare redaktion af förbindelsen.

[2]) Redan på våren hade inbyggarne i Eriks förläning uti Kalmar åtagit sig en hjelp till resan (jfr Eriks diarium och räkenskaperna i Kammararkivet). Redan då (april månad) uppmanades ock andra landsorter, t. ex. Finland, Ydre och Kind, till dylika »frivilliga» bidrag. I Jönköpings län (Sten Erikssons förläning) uppbars hjelpen redan i början af juni.

[3]) Enligt ett i Riksarkivet förvaradt register erlade Lapparne endast ½ lod. Uti Vestergötland lemnades i flere härad oxar.

[4]) D:r A. Nilsson i Falun, författare till en förtjenstfull afhandling om Den svenska riksdagen under Erik XIV, har först fäst vår uppmärksamhet på detta bref.

velvilligen till att utgifve både rike och fatige, ingen undentagendes — — —

Efter hvad grunder de öfriga stånden gifvit sina bidrag, därom saknas upplysningar. Hvad adeln beträffar, har det väl helt och hållet haft frivillighetens karaktär[1]), och med de öfriga torde enskilda uppgörelser träffats. Därpå häntyder följande odaterade supplik om hemlof af det finska presterskapet (Riksdagsakta i Riksarkivet):

Stormectig:te furste aller nåd:te herre. Vår ganska ödmiuke underdånighe och forplictige hulle tro tienist e. N. hogmectighet altid troligen bevisandes.

Aller nåd:te herre och furste. Then hielp, sosom e. Högmectighetz käre her brodher v. a. n. herre her Erich Sverges Göttes och Vendes etc. utvald konungh begerade af hela rikesens inbyggiare effter hvar theris formogenhet, äre vi fatighe finske prestemen ganska velvillighe och ofverbodhne effter vår ringhe förmogenhet til att utbiudha och görat sådant hielp. Aller nåd:te herre och furste, bidiandes forthenskul e. N. högmectighet ganska ödmiukeligen, att e. furstelig N. ville värdes for Gudz skull och for sinn eghen infödda godhet skul oss synnä N. fatighe eghna undersåther vara för enn gunstigh midlare i sakena antingen innför v. aller nåd:te herre och konungh, k. Ma:t, e. Högmectighetz käre her fadher, eller innfor then högborne furste och herre her Erich, e. Högmectighetz käre her brodher, att thet vi fatige männ göra och utbiudha vilia kunde vara behageligit, och bekomma vår afskedh och hemlof, sosom andre clerkeri her i Sverge hafve bekomit.

Udi hvad måtte vi effter vår ringha mact och förmöghenhet kunna göra thet e. N. h. liuft och behageligit är, viliom vi oss ther udinnen dagh och nath til thet troligste beflitha och vinleggia, så sant oss Gud hielpe, udi hvilkens guddomelige beskerm och beskydd vi e. N. h. til ett lychsaligt och longvarigt regemente odmiukeligen befale.

E. N. H.
fatighe undersåther och troghne tienare
clerkeri af e. N. förstedöme.

Emellertid synes riksdagen ha förlängts äfven efter den 10 juli, ehuru en del af ständerna sannolikt tidigare lemnat densamma[2]). I ofta an-

[1]) I räkenskaperna upptages endast ett fåtal adelsmän. Presterna gåfvo enligt desamma mycket växlande belopp (från 1 lod till 18 lod eller mera); biskopar och ordinarier naturligtvis större summor.

[2]) Enligt en 1582 uppsatt akt »Hertigh Carls bevis på andeligh och verdzligh jurisdiction uthi sitt furstendöme», innehållande utdrag ur arfföreningen, Gustaf I:s testamente m. fl. akter, skulle riksdagen börjat den 25 juni och »lyktats» den *3 juli*. Uppgiften låter ej väl förena sig med de andra, som om riksdagen förekomma. Jfr i öfrigt anmärkningarna efter ständernas försäkringar. Nyss anförda, dess värre odaterade, supplik af finska presterskapet häntyder ock på att uppskof egt rum.

förda diarium omtalas under den 24 juli »Edzform», som ständerna gjort hertig Erik på riksdagen i Stockholm, och i senare hälften af juli afgaf konung Gustaf ett betänkande, hvari han än en gång yrkade på uppskof med den engelska resan. Den oss föreliggande texten angifver nämligen som datum den 23 juli. Därmed öfverensstämmer icke blott en afskrift i Hog. Bielkes afskriftsamlingar (vol. II fol. 363), utan äfven dateringen i Titularregistret 1200—1686. Runells Förteckning angifver visserligen i motsats härtill den 23 juni, men de anförda samstämmande uppgifterna torde i detta fall böra ega vitsord, och en felskrifning är ju lätt tänkbar[1]). Orsaken till uppskofvet skulle sålunda legat i de fortsatta öfverläggningarna om denna expedition och de svårigheter konungen gjorde, ehuru de ej ledde till något resultat. Också är det först den 27 juli, som enligt nämda diarium de generella fullmakterna utfärdades för dem, som skulle uppbära gärden i landsorterna[2]), och enligt flere uppgifter är adelns försäkran först daterad den 30 juli (se därom längre fram). Huru än därmed må vara, torde nämda konungens betänkande böra ha sin plats före besluten.

Betänkande af konung Gustaf angående uppskof med den engelska giftermålshandeln, afgifvet i Stockholm 1560 den 23 juli. 247

Samtida handskrift bland Riksdagsakta i Riksarkivet jämförd med en afskrift i Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 363.

Nödtårftigt bevogh, som vi Gustaff medt Gudz nåde Sverigis, Götis och Vendis etc. konungh hafve udi thenn engelske sach belangendes thet gifftermål, som vi ther upå vår käre såns, then högborne förstes her Erichs Sverigis, Götis och Vendis etc. arfkonungs vegne hafve begäret och värfve latidt. Actum Stockholm ten 23 julii anno etc. 60.

Till thet förste formode vi at thet är alle nock vitterligit, så att ther upå icke behöfvis nu månge eller flere ord lägges, medt hvad trohet, faderligh kärligh och gunstig tilbenägenhet vi altid hafve varit hög:te vår käre sonn her Erich etc. tilbevogne och som en god och trogen fader uti alle måtte, så

[1]) I Runells Förteckning hänföres rådets betänkande (n. 246) till den 1 *juni* i st. för *juli*. — Äldre inventarier i Riksarkivet angifva för detta konungens yttrande den 27 juli, liksom en anteckning på dess sista sida; vid ett flyktigt påseende kan siffran i sjelfva verket lätt läsas så. Det blir därigenom troligt, att det just är denna handskrift, som inventarierna afse, och att det är samma exemplar, som förelegat Runell, hvars Förteckning ju gäller Riksarkivets handlingar.

[2]) Redan den 26 juli skrefs enligt diariet till Göstaf Finke och Erik Spore i Finland att uppbära den på riksdagen beviljade hjelpen och låta allmogen göra konung Erik sin obligation. Den 24 juli skrefs om gärden till Gustaf Olsson, den 23 om båtsmäns antagande, men från och med den 11 till och med den 22 nämnes i diariet ingenting om saken.

mykit oss hafver varit mögligit och kunnet stått till görendes, gerne befårdret och forhulpet h. K. både udi ene måtte och andre så väl med giftermåls handel som och elliest. Och efter thet högbe:te vår käre sonn hafver taghet sigh thenne engelsche sach så alfvarligen före och lated sigh thenn ort synnerligen för alle andre velbehage, så hafve vi h. K. och terudinnen, ändogh vi liten fortröstningh på thet, som något vist kunde vare, haft hafve, gerne velet varit till vilie, och ter upå giort månge beskickninger, som uten store bekåstninger icke heller hafver ske kunnet, och besynnerligen nu med thenn sidzste rese, ther vår käre sonn her Johan hertigh till Finlandt etc. udi egen person ter häden forrest var. Och vilde vi än nu gerne vare högbe:te vår käre sonn her Erich ther udinnen forfårdeligh och behielpelighe, hvar thet stode upå thet, som nogen visshet med sigh hade och oss kunne elliest vare drägligit, och thet icke medt vår och tette ricksens märkelige skade måtte tilgå, så ath vi och menige riket icke motte ther utöfver blifve forblåttede och forvarlösede och ther med kome på all som störste forderf och skade.

Och effter vi nu hafve forstått åf ten berättelse, som högbe:te vår käre son her Johan etc. om same engelsche sach ifrå sigh gifvit hafver, ath ther änn ingen synnerligh viss fortröstningh är på färde, utan allenest ath högbe:te vår käre son her Erich etc. skulle på et skådende och behagh forrese ther häden, så att ther ingen viss grund eller förvarningh är forhonden, om same giftermåls handel kan än dhå hafve nogen framgång eller icke, och vi tesligist fornummit hafve, att ten bekåstnet och täringh, som ther upå schulle göres, vilde falle oss och tette riket fast for svår och omögeligh, i thet ath vi schole effterlate högbe:te vår käre sonn her Erich etc. med sigh till ten engelsche rese till 46(?) tusend[1]) löd:e ♃ sölf för utan thet, h. K. sielf kunde kåme åstad och menige landet ther till sameledis och forhielpendes vorde[2]), hvilket sigh och till en stor och märkeligh summe belöpe schulde; icke heller her udinnen räckned ten umkåst, som med then skipsutredningh ske ville, medt krutt, lod, profiant och fetalie, som hans K. vilde med sigh hafve; så hafve vi tesligiste af same vår käre sons her Johans etc. berättelse forstått, ath om same giftermåls handel fast ginge före sigh, schulle vi doch her utåf Sverige årligen underhålle högbe:te vår käre son uti Engeland till sigh och alt thet fålk, som h. K. ther med sigh hade, med alle nödtårfter och förtäringer, och besynnerligen nu, till tess

[1]) I kanten är här antecknadt: *146,000.*
[2]) I kanten är antecknadt: 100,000.

Gudt tecktes unne och forläne honom och drötningen arfvinger emellan sigh, som under 50,000 daler[1]) årligen icke väl ske kunde, hvilket Calmarne eller Elfsbårgs län icke eller skulle kunne föredrage eller ränte, som h. K. sigh till underhold hafver begärendes varit, om man ther elliest något skulle bygge och förbätre, som af nödene är, och göre Sverigis rige ther åf ten tieniste, som behof görs. Så hafve vi ther utöfver och fornummet, ath om vår käre son her Erich etc. till Engeland kome, då måtte dröthningen föräres med ståtlige clenodier och smycke, som under ethundrede tusende daler[2]) icke tyges kunne; tesligiste schulle hennes råd med årlige pensioner underhålles, som sigh till 50000 daler[3]) belöpe vill; item om giftermåls handelen bekome nogen framgongh, schulle dhå dröthningen tilseijes mårgongåfvor her åf Sverigis rike årligen till 50000 daler[3]) ath bekome, hvar, Gudt forbiude, högbe:te vår käre son uten arfvinge dödeligen afginge; och befruchte nog, ath när högbe:te vår käre son för tenne handeles schuld kome till Engelandt, at ther väl andre månge höge och vichtigere conditioner schulle förefalle, som oss och tette righe odrägelige vilde vare ath ingå eller inryme. Men huru mögelige och tesse för:ne äre, at vi och Sverigis riche them schole kunne bevillige och effterlate, ther gifve vi högbe:te vår käre her söner sielfve till at döme om och annet ärligit forståndigt fålk till at betänke, som tette richsens formögenhet och legenhet vete, besynnerligen effter vi nu i tesse forlidne tider månge andre store och dråplige uthlägninger haft hafve både för tenne for:ne engelske sachs skuld och thet giftermåel, som med grefve Essart af Ost Frislandt skedt är; så tilstunder oss och änn nu svåre summår till at utlägge, för än the andre vår käre barn kunne forsedde varde. Och vilde thet sigh belöpe udi en summe, som her åf Sverige årligen schulle utgöres och till Engelandt, till thet mindste, om for:ne engelsche sach ginge for sigh, till 150,000 — halft annet rese hundrede tusende — daler. Item then utredningh, som nu schulde ske, vill vare udi en summe 560,000 — half siette rese hundrede tusende daler — för uten skep, skytt, värier och andre nödtårfter, som på skepen äre. Och effter som vi åf högbe:te vår käre sonn her Erich etc. forstått hafve, är h. K. och begärendes at behålle the skep med alle teris tilbehöringer hos sigh ter i Engelandt, som h. K. nu här af riket vilde med sigh utföre, till täss hans Kerlighetz ärende kunde ther kome till något besluth; item achter och bruke them och

[1]) I kanten är antecknadt: 50,000.
[2]) I kanten är antecknadt: 100,000.
[3]) I kanten är antecknadt: 50,000.

thet fålk, som h. K. på våre vägne schulle blifve fölgactigt, emot kungen i Frankerike eller andre the Engelsches fiender; så vele vi thet och hafve stält till hans K:tz och andre forståndige mendz betänkende, om alt tette kan vare oss och riket så drägligit eller til görendes eller och om thet är rådligit nu på tenne tid, ther vi och våre sacher stå aldelis så blåtte och oforlichte både med the Danske och städerne, schole(!) nu udi så måtte ytterligere forblåtte oss både med fålk, skep, skytt, värier och andre nödtorfter och gifve töm tilfälle, att the måtte något företage emoth oss och fulkompne teris onde upsåt, som the altid hafve sigh före satt, oss och tette rike till at forderfve, som och till efventyrs något sådant nu kan vare på färde och noget ondt emot oss beslutes på ten herredagh, som nu udi Danmark står, ther the Lybsches fulmechtige med månge öfverster äre forsamlede och nogre grefver, thet oss med rätte och något betänkende gifve må. Och effter vi sameledis nu på tenne tid hafve här i rikit en hop fremmende och tyskt krigsfålk, kunne vi icke vete hvad lit man fulleligen till tem sethie kann, eller huru the ackte tage sakerne före, när the fornimme, att vi med vårt egit fålk, bäste skip och munitioner äre forblåttede och värielöse, effter man och sådane farlige stycker tilförende myket hört och forståt hafve, som sigh både hos kungen i Frankerike, tesligiste andre potentater, hafver tildraget, och vi utåf forfarenheten väl vete, huru litidt man sigh till thet fremmande krigsfålk kan forlate, besynnerligen ther man icke hafver öfverhonden med them. Hvad skade och farlighet thet och med sigh förer, att man sigh udi sådane svinne och farlige tider, som nu på färde äre, forblåtter och gör nödstält på ten del, som man aldelis sielf åf nödene hafver och icke umbäre kan, ther om vet forståndigt fålk till at döme om. Så måtte man och besinne, huru sakerne stå med Muschoviten och Lifflenderne, och att vi en granne udi Liffland bekåmet hafve, nemplige kungens broder udi Dannemark, at väl behof är hafve på honom och hans förehafvende någen åthvacht och tillsyn. Och ter Gud forbiude, att noget fientligit upå kome, schulle man tessligiste betänkie vår lägenhet, att vi nu icke formåge tage oss sådant bekymber och stort arbete upå, som vi väl tilförende giort hafve och sådane lägenheter högeligen kräfvie, och förtenschuld heller ther till trachte, att vi med nogen ytermere hielp och bistond kunde forsede och undsatte varde, än ath forblåtte oss med thet litzle, som vi tilförende hafve, ther med menige riksens välfärd udi all som störste farlighet kan satt och förd blifve, thenn vi doch gerne vilde forekome och forhindre, effter som vi och på Gudz och vårt konungelige ämbetes vegne plictige och skyllige äre at göre

Och effter thet är nu sameledis utropat enn openbar feidhe emellan Frankerike och Engelandt, så ath kungen af Hispanien och the Burgundzske kome och så till eventyrs the Frantzer till undsethningh, så är till formodendes, att både Frankrike, Hispanien och alle Nidländer hafve giort en mechtigh krigsmacht till siöes emoth Engeland och Skåtland, så at ther skall icke mykit gåt eller säkert vare ath kome igenom och ind till Engelandt, utan högeligen til befruchtendes, ath högbe:te vår käre sonn samt alle the gode männ, som med h. K. kunde vare, måtte ther öfver kome udi all som störste nöd och farlighet, och schulle thet dhå siden intid annorledis blifve af somme achtedt och uttydt, utan ath vi medt föresatt mod och betenkende hade så afferdiget och bårtskyndet vår käre här son, till hvilket hans broder och så mykit skulle hulpet hafve, effter som thet åf en part kunde blifve föregifvit, på thet h. K. udi sådane farlighet och nöd komme schulle, och thenn andre hans broder inträdde udi hans städ till thenn rättighet, som h. K. tilkommer. Hvarföre synes oss storlige af nödene vare, ath man sådane farlige lägenheter vilde rätt anse och besinne och icke begifve sigh udi otid udi fordärf och skade, utan oss syntes heller rådligit vare, att man än nu såge på nogen tid legenheterne ann, till tess man kunde granneligen forfare, huru thenn påbegynte feidhe med Engelandt, Frankrike och Skotlandt sigh måtte begifve, och icke tess minne ännu hafve visse bud in till Engeland till ath fornimme, hvar upå sacherne ther stå måtte; och hvar dröthningen och te Engelsche äre noget väl benägne till tenne giftermåls handel medt högbe:te vår käre son, dhå kunne the utåf tette fortugh ingen besväring hafve för sådane farlige läghenheter schuld, som nu äre på färde. Och äre vi elliest icke til sinnes eller benegne ath late högbe:te vår käre son drage her åf landet, för än vi måtte forvete oss med h. K. och hans Kärlighetz forvanter och slechtinger om teris råd och betenkende udi tenne högvichtige handel och alt ytermere tiltall, på thet at te framdelis icke skole med nogen foge hafve orsack till ath beskylle oss eller vår käre son her Johan etc. eller the andre hans Kerlighetz bröder, om Gud forbiude att thet med h. K. annorledis änn väl udi same handel och rese tilgå måtte. Thette for:ne hafve vi utåf en faderligh trohiertedt välmeningh icke velet högbe:te vår käre her son forhålle och vele oss tesligiste forse, at h. K. udi like måtte, som vi thet ment hafve och icke annorledis, vill förstå och uptage och altid forhålle sigh emot oss såsom en god och hörsam sonn, effter som h. K. thet på Gudz och naturens vegne plictigh är at göre. Vi vele oss och her effter som her

till som en god, trogen och gunstigh fader emot h. K. till at förhålle vete. *Datum ut supra.*

Beslut.

1) Adelns.

248 Rådets och adelns förnyelse af sin trohetsed till konung Gustaf, bekräftelse af arfföreningen och erkännande af hertig Erik som arfkonung, löfte om hjelp till den engelska resan, trohetsförsäkran till konung Erik samt godkännande af konungens testamente. Stockholm 1560 den 30 juli [30 juni?].

Afskrift från slutet af 1500- eller början af 1600-talet i Uppsala universitetsbibliotek (Ehrensteen-Stjerneldska samlingen) med en påteckning af Erik Palmsköld »Riksens radz och adhelens forskrifning» (sign. U). Nära öfverensstämmande härmed är aftrycket hos Tegel, K. Gustafs Historia II sid. 375—385 (sign. T), som dock till språket förefaller något moderniseradt, har flere tryckfel och en afvikande datering. I den Hadorphska samlingen i K. Biblioteket finnas tvänne afskrifter, en af Elias Palmsköld, en annan från samma tid med påteckning »Ex orig.» och »Coll.» med den förra öfverensstämmande, men flerestädes rättad, hvarigenom den i de flesta fall kommit att blifva lika lydande med U (sign. resp. P och H). I Hog. Bielkes afskriftsamling i förstnämda bibliotek vol. II fol. 365—369 finnes äfven en afskrift, som dock är ganska dålig och här lemnats utan afseende. I afseende på namnen ha jämförts förteckningar öfver adeln från samma tid eller närmast följande år bland Acta ang. Ridderskapet och Adeln i Riksarkivet, skatteregister m. fl. handlingar. Smärre oegentligheter äro utan vidare rättade; vigtigare afvikelser anföras i noter efteråt.

Then stormächtigeste furstes och herres her Gustaffs Sverigis, Göthes och Vendes etc. konungs alles vår nådigeste herres secretes och rikes rådh, ridderskap och adel, vi efterskrefne her Göstaff Olson till Torpa, Sten Erichsson till Greffsnäs, Peder Brade till Ridboholm, Svante Sture till Hörningsholm, Birge Nielsson till Vienäs, riddere, Jören Erichsson till Fouglevik, Gabriel Christierson till Mörby, Niels Krumme till Örboholm, Ture Pederson till Salestadh, Karl Holgersson till Biörkevik, Jahan Pedersson till Fituna, Göstaff Jahansson till Haga, Biörn Pedersson till Follenäs, rådh; Lars Flemming till Sundholm, Niels Jörensson, Erich Jörensson, Jören Holgersson till Ollö, Jacob Tursson till Gränsholm, Knut Knutzson till Siöholm, Henrich Claesson till Cankas, Erich Göstaffsson, Claes Jörensson till Nynäs, Claes Åkesson till Byestadh, Jöns Bonde till Stensholm, Bengt Gylte till Påtorp, Hans Kyle till Erstavik, Hans Claeson till Årestadhe, Sigge Larsson till Ryssvik[a], Jören Larsson till Hambra, Knut Haraldzson till Frötuna, Johan Åkesson till Göksholm, Erich Carlsson till Vinstorp, Jahan Axelsson till Häredzsäter, Knut Posse till Satanäs, Niels Posse, Lage Posse, Hogenschild Nielsson till Åkerö, Peder Kil till Apelnäs, Sven Ribbing till Festerydh, Niels Ribbing till Svansrydh, Erich Månsson till Bro, Erich Månsson till Bråxvik, Lasse Pedersson till Segerstade, Niels Boije till Gennäs, Claes Christiernsson till Åminne, Hans Biörnsson till Lepas, Anund Stensson till Stäflö, Jochim Flemming till Qvidie, Claes Flemming till Svidie, Herman Flemming till Launesare. Göstaff Finke till Porkale, Jören Finke till Pernå, Åche Bengtzson till Biörnö, Arfvid Trolle till Berqvare, Jören Trolle, Erich Trolle, Jöns Knutzson till Lauka, unge Niels Krumme till Gesterby, Nils Rynning till Töresö, Oloff Persson till Biurom, Måns Ifversson till Edby, Ifver Ifverson, Niels Karlsson, Christoffer Ribbingh, Jacob Henrichson till Gerkenäs, Lasse Knutzson till Åboö, Niels Jespersson till Hesleby, Verner Slatte till Högsrum, Måns Svensson till Vesterby, Isak Nielsson till Rungarne, Jören Trulson till Rafvenäs, Jören Matzson till Brändebodh, Ifver Månsson, Erich Knutzson till Torp, Broder Erichsson till Risa[1]), Åche Haraldzson till Biurom, Lasse Bröms till Borretorp, Niels Pedersson till Roda, Jöns Bosson till Elmestadh, Birie Andersson till Angeredh, Henrich Svenske[b] till Lundby, Oloff Arfvidzson, Ifver Larsson till Åby[c], Niels Göstaffsson, [A]bram Germundsson, Nils Pedersson, Erich Pedersson, Truls Pedersson, Oloff Göstaffsson, Gustaff Olsson, Lars Torstensson till Brodtorp, Anders Bagge till Skällesnäs, Bengt Bagge till Berga, Bröms Bagge, [Anders] Andersson till Velande, Anders Krabbe till Ekby, Niels Bagge till E[l]mterid, Lasse Månson till Marbek, Jören Torstensson till Forstena, Peder Andersson till Brandztorp, Anders Pedersson på Fåredal[d], Halvardh Knutzson till Toresbo[e], Niels Pedersson till Geleridh, Erich Persson till Tråvadh, Brunte Pedersson till Borga, Oloff Pedersson till Kulletorp, Knut Håkensson till Attorp, Anders Bengtzson till Siletorp, Hans Torstenson till Lunden, Oloff Stake till Hönsäter, Mauritz Stake till Bergh, Måns Knutzson till Blomebärgh, Peder Andersson till Dyngevik, Per Larsson till Bro, Jacob på Enåsa[f], Carl [Tordson till] Torestorp,

[1]) Härifrån t. o. m. Erich Göstafsson till Hielmsetra *hufvudsakligen* Vestergötlands adel.

Tuve[g] Birieson till Kolbek, Sven Jonsson i Vånge, Jören Tuvesson(?)[h] till Halla, Erich Kagge, Lindorm Ribbing, Claes Andersson till Stola, Gudmundh Andersson till Lefveredh, Lindorm Torstensson till Förstena, Anders Bosson till Säby, Knut Pedersson till Vi, Christoffer Torstensson till Bryggiom(?)[i], Knut Ribbing, Arfvidh Håkensson, Sven Andersson till Sörby, Brunte Pederson, Niels Larsson, Torkel Gris till Vonga, Sven Kart till Vara, Erich Göstaffsson till Hielmsetra, Ulf Henrichsson till Fyllingerum[1]), Erich Joensson till Bolgårdh, Arfvidh Biörson till Tisnehult, Erich Persson till Malma, Niels Slatte till Slatteforse, Niels Hogenskild, Christier[k] Larsson till Forsa, Knut Jönsson till Gladhem[l], Axel Jönsson till Löfstadh, Jahan Gudmundsson till Skraffsta, Jören Bonde till Hesteryd, Jöns i Haleby, Peder Bagge till Söderby, Jahan Bengtzson till Värnäs, Hans Persson till Yxta[2]), Peder Larsson till Hambra, Bengt Nielsson till Arneberg, Matz Körning till Almby, Lasse Jesperson till Yttergårdh, Nils Larsson till Järla, Christoffer Nielson till Järla, Jöns Oluffson till Bothna, Erich Tönnesson till Benhammar, Tore Olsson[ɔ: Ulfsson] till Norregarn, Jören Andersson till Yestade[m], Christofer Pedersson till Follökne, Carl Nielsson till Håmby[n], Peder Biriesson till Skininge, Lasse Erichsson till Skälby, Carl Bengtzson till Seglinge, Joen i Hallestada[o], Jören Jahansson i Torp, Måns Pedersson till Hakunge, Jören Knutzson till Hiula, Oloff Joensson till Hackestadh, Oloff Henrichsson till Brunsholm, unge Sten Erichsson till Stensnäs, Niels Oluffsson till Hintzebergh, Bengt Arenson till Granhammar, Per Svensson till Glade, Jöns Olofson till Siösa, Jöns Ingemarsson till Ornäs, Nils Otteson till Holm, Matz Kagge till Kettelstorp, Erich Jönsson till Borby[3]), Knut Bengtzson, Krabbe Pedersson, Jöns Jönsson till Ingelstada, Lindorm Persson, Per Duse, Måns Duse, Christier Pedersson till Hattesehult, Knut Bengtzson på Ikornetorp, Peder Christersson [till Hinsekind], Måns Pedersson till Eskilstorp, Niels Pedersson på Holma, Joen Olsson[p] till Asa, Jören Oloffson till Håkentorp, Jon skrifvere till Barkstorp, Henrich Jonsson till Fullerud, Peder Fleming [till Friskale], Lars Fleming, Henrich Fleming, Måns Torstensson, Torsten Henrichsson, Erich Olsson till Kiala, Måns Torstenson till Haga, Erich Arfvidzson till Krabacka, Hans Larsson till Isachs[ɔ: Isnäs], unge Niels Boije [till Termala][q], Claes Andersson till Vik, Ture Pedersson till Peipot, Bengt Jahansson till Sorais, Erich Spore til Heikälä, Jören

[1]) Härifrån t. o. m. Johan Bengtsson till Värnäs Östgötar (utom Jören Bonde).
[2]) Här vidtager adeln från Uppland i vidsträcktare mening t. o. m. Nils Ottesson till Holm.
[3]) De följande t. o. m. Henrik Jönsson till Fullerud från Småland. Därefter Finnar.

Erichsson till Kerkis, Erich Håkensson till Biurola, Simon Thomesson till Kappelstrandh, Jören Månsson till Nåky, Arfvidh Dubb till Borgo, Erich Svensson till Haiko, Göstaff i Serkilax och Mårten Simonson till Poiko, som på thenne herredag och möte med andre rikesens stender här i Stockholm varit hafve, på våre egne och alles theres vägne, som nu här tilstädes eller icke tilstädes äre, betyge och göre vitterligit uthi thette vårt brefs och förskrifnings krafft och macht för oss och våre effterkomende arfvinger, att effter Gudh alzmächtig oss och menige Sverigis rikes inbyggere ibland andre hans guddomlige välgärninger och så synnerligen försedt, att vi medh en christelig, högförståndig, fridzsam och godh konung nu en long tidh hafve begåfvede varit och önske innerligen, att hans guddomlige maijestet ville samme vår öfverhet lenge uthi all lycksalig välfärd medh ett roligit och fridsampt regemente hos oss friste, beskydde och bevare, som är then stormechtigeste furste och herre her Göstaff, Sverigis, Göthes och Vendes etc. konung, alles vår nådigeste herre, hvilken oss icke allenest af våre fienders och ovänners hender, som var then gamble konung Christiern, medh hans anhang, och the Danske, som vi och menige Sverigis rike vore dhå ynkeligen uthi komne och undergifne, nådeligen reddet och hulpet, uthan hafver och medh stor försichtighet, möde och arbete, doch icke uthan myckin farlighet, altid seden lagt sigh vin om vårt gagn och beste, Sverigis rikes nytte och välfärd, så att vi under h. kong:e Ma:tz nådige beskydd och försvar uthi fridh och rolighet för alt uthlendiskt voldh och tyranni nu en tidh long, thes Gudh ske pris, regerede varit hafve; så bör oss alle sammens, Sverigis trogne ledemother och hvar för sigh synnerligen, vare och altid blifve högbemelte h. k. Ma:t ther emoth igen, som vi och nu här medh oss ther till fulkomligen förplichte, lofve och tilseie vid then edh, hulskap och manskap, som vi högbemelte kong:e M:t vår aller nådigste herre konung Göstaff tilförende lofvet, svoret och tilsagt hafve, på thett underdånigeste trogne, rättrådige, tacksamme, hörsamme, lydige och välvillige och altid gerne göre, så lenge thenn alzmechtigeste Gudh teckes — thett vi och på thett ödmiukeligeste af hiärtet bidie lenge ske kunde — att hans k. M. motte med oss lefve, och att vi inthet vele heller skole företage eller göre, som h. k. M. kan vare emoth eller under ögonen, uthan heller alt ondt och förargheligit förhindre och förtage, högbe:te k. M. och menige Sverigis rike till bestånd och välfärd, ther till vi oss och nu här medh på våre egne och theres alles vegne, som tilstädes och icke tilstädes äre, förplichte och förbinde, att vi sådant vele och skole obrottzligen holle

och effterkomme, såsom rättrådige och trogne undersåter skyllige äre till att göre theres rätte herre, konung och öfverhet uti alle motther.

Videre så hafve vi oss och nu här medh fulkomligen förplichtedt och förschrifvit, att vi vele och skole altid holle vidh macht och aldrigh emot göre then bevil[ig]ung och samptycke, som uthi Vesterås skedde af oss och menige rikesens stender om högbem:te k. Ma:tz lifs mandzärfver, belangende huru theres Nåder effter högbem:te k. Ma:tz, vår aller nådigste herres konung Göstaffs salige och dödelige afgång, then Gudh doch lenge fördröije verdiges, här till kronon och regeringh komme och succedere skole, så att vi vele och skole [fast och] obrotzligen holle, såsom rättrådige och trogne undersåter bör att göre, hvadh vi på then tidh lofvede och tilsade h[ögbem:te] k. Ma:t, vår allernådigste herre, att then stormächtigeste högborne furste och herre her Erich, Sverigis, Göthes och Vendes etc. arfkonung, och hans k. Nådes[r] ächte mansärfver effter h[ögbem:te] k. M:tz salige afgong skole altid vare och blifve våre rätte herrer och konunger; vele och så, att h. kong. Nådhe[s] sampt h. k. Nådes effterkommende mans erfvinger skole effter thenne dagh till en evigh possession holles och achtes för vår och Sverigis rikes ärfkonung, så att hans kon. Nåde sampt the, i then stad som hans N. then titel utvald konnung här till bruket hafver, fridt och obehindret här effter före och bruke skole then titel arfkonnung. Thett samme förplichte och tilsäie vi och så troligen och obråttzligen vele och skole holle och effterkomme sampt våre arfvinger, så att vi uthi like motte vid vår äre, christelige tro och sanningh lofve och tilsäie vele och skole vare högbem:te vår nådigste herre och arfkonung och besynnerligen effter hög:te k. Ma:tz vår aller nådigeste herres konung Göstaffs salige och dödelige afgångh, then Gudh doch lenge spare tekkes, hulle, trogne, rettrådige, hörsamme och välvillige, behielpelige och tröstelige så väl i mothgång som medgång, och så fråvarendes som närvarendes, effter som vi högbem:te k. Ma:t hans kon. Nådes käre her fader här till varidt hafve och ännu som trogne undersåter blifve och vare skole.

Och effter högbem:te k. M:t vår aller nåd:te herre konung Göstaff hafver effterlathit högbem:te sin käre son her Erich, att hans kong:e N. skall[t] drage här af landet och till Engeland för en christelig gifftermåls handel skuld, som ther är begynt och förhandlat vorden, Sverigis rike och thes trogne inbyggere, medh then alzmächtigeste Gudz tilhielp, till ytermere tröst, bistånd och försvar emot alle thes missunnere, fiender och ovänner, så bekenne vi oss plichtige och skyllige

att vare h. kon. Nåde uthi samme hans k. N. christelige förehafvende i alle motte till thett beste förfordelige[u], och ther som h. k. N. vår tiänest behöfde, anten att hafve oss medh sigh i fölie till then engelske rese, heller och eliest bruke oss här inrikes till h. k. Nådes beste, dhå vele vi oss godvillige och trogne altidh bruke och befinne lathe, doch oss icke till skade, thett oss förhoppes, h. k. N. icke heller begärendes varder, när som helst h. k. N. ther upå fordre och oss therom besöke tekkes, och elliest uthi alle motter oss emoth hans kon. Nåde förholle, som trogne och rättrådige Sverigis rikes infödde adelsmän ägner och bör att göre theres [rätte] herre och arfkonung uthi all lydne och hörsamhet; theslikest oss på thett högste vinleggendes, att then hielp, som uthaf menige riksens inbyggere med högbem:te k. Ma:tz nådig:e samptycke är vorden bevilliget, uthlofvet och h. k. Nåde tilsagt, motte troligen upkräfves[v] och uthgöres, h. k. N. til gode.

Sammaledes förplichte vi oss och nu här medh thette vårt öpne brefs krafft, på våre och menige Sverigis rikes adels vägne, att vi uthi högbem:te vår nådigeste herres och arfkonungs förresende och ifrå varelse vele och skole oss stadige och faste holle vid then huldskap, troskap och manskap, som vi högbem:te vår aller nåd:te herre konung Gustaff skylldige och plichtige äre och offte tilförende lofvet, svoredt och tilsagt hafve, som vi och nu på thenne tidh medh thette vårt öpne bref hans k. Ma:t vid vår äre, christelige tro och sanning svärie, lofve och tilsäije, och oss aldrigh ther ifrå anten i mothgång eller medhgångh lathe vike eller vende, uthan som trogne och rättrådige undersåter ther vidh faste och obråttzligen att holle och blifve, förhielpendes och förmanendes, att menige rikesens ständer och inbyggere thett samme altid troligen göre och effterkomme skole, förhindrendes och förtagende sammaledes effter [vår][x] yterste macht och förstånd alt uproor, tvist, tvedrecht och oenighet, som här i riket och synnerligen uthi högbem:te vår nådigste herres och arfkonungs fråvarelse upkomme, förorsakes eller växe kunne.

Uti like måtte tilsäije och förplichte vi oss på våre och alle the andre för:tes vägne, att vi vele och skole uthi högbem:te vår nådigeste herres och arfkonungs ifråvarelse oss och så tilbörligen förholle emoth hans kon. Nåde och hans k. N. lifsmandzerfver, like som vi oss emot högbem:te kon. Ma:t hans k. Nådes käre her fader förschrifvit och förplichtedt hafve, och achte, sökie och fordre hans k. Nådes välferd, gagn och beste, som rättrådige och trogne Sverigis ledemoter skyldige äre att göre, och så myckit oss någen tidh

mögeligit kan vare; thesslikest förhindrendes och förtagendes h. k. Nådes förderf, skade och värste uthi alle motter, som trogne undersåter bör att göre; thesslikest holle oss stadige och faste vidh thett lyffte, förplichten och tilsäijelse, som af oss och menige riksens ständer är giordt och samptycht blifvin, belangendes then rätt och rättighet, som högbem:te vår nådige herre och arfkonungh och h. k. Nådes effterkommendes mansarfvinger medh rette tilkommer, oanseendes att hans ko. N. uthi ett fremmende landh och konungerike för sine konglige och nödtorftige legenheter skuldh stadd är och uthan landz till eventyrs på någen tidh vare och blifve moste.

Och effter thett är så emellen högbem:te vår nådig:e herre och arfkonung och then höghbörne furste her Jahan, Sverigis, Göthes och Vendes etc. arffurste och hertigh till Finland, uthi vår närvarelse förhandlet, samptycht och beslutidt vårdet, att hvar thett af Gudz skickelse så hende kunde, thett han doch lenge ville friste och bevare, att högbem:te vår [aller] nådigeste herre konung Gustaff uthi högbem:te arfkonungs ifråvarelse uthan landz dödeligen afginge, skulle dhå högbem:te vår nådige herre hertigh Jahan etc. vare stadthollere och gubernator uti sin älskelige käre her broders fråvarelse, till thes hans k. Nåde eller hans k. Nådes lifsärfver här siälf tilstädes komme kunne; så lofve och förplichte vi att vele och skole oss uthi sådana fall ther vidh holle, doch medh sådane beskedh, at högbem:te hertigh Jahan etc. skall uthan all gensegn och obehindret uthi alle motte öfverantvarde sin käre her broder her Erich Sverigis, Göthes och Vendes etc. arfkonung eller hans kon. Nådes laglige ärfver allt thett konglige regemente igen och intet videre samme gubernators eller stadthollere embete bruke, när hans kon. N. hit tillbake igen kommendes varder, varendes hans kong:e Nåde uthi hans kong. N. fråvarelse hörsam och lydigh uti alle motte, thesslikest och uthi hans k. N. fråvarelse altid troligen förfordre h. k. N. beste, såsom sitt egit, sammaledes och menige Sverigis rikes gagn och longligit bestånd, och sigh icke något företagendes eller görendes emoth hans kong. Nådes villie eller thet som Sverigis rike och thes trogne inbyggere till fördärf eller skade komme kann; så och att högbem:te vår nådigeste herre och arfkonung på sine egne eller sine mandz arfvingers vägne skall icke heller uthi någon motte till sin rett och rättighet ther medh förkorthet heller förhindret varde, som förberört är, och effter som hans furstlige N. sigh i then motte emoth högbem:te vår nådigeste herre och arfkonung h. f. N. käre her broder ther utinnen och så förskrifvendes varder.

Till thett sidzste, effter vi och menige riksens ständer, som här nu tilstädes varit hafve, i underdanighet väl förstådt, uthi hurudane motte högbem:te k. M:t vår nådigste herre konung Göstaff hafver varit och ännu är thette riket, alles våre käre fädernes land, såsom en christen, högförståndig och rättrådig konung, bevägen, så att h. k. M. vill gerne och sigh här om^y högeligen hafver lathidt vårde, att vi och menige Sverigis rikes trogne inbyggere motthe icke allenest uthi h. k. Ma:tz egen regementz och lifstidh vare väl försörgde och försedde, uthan och jämväl, såsom en högförståndig herre och rikeligen af Gudh alzmächtigh begåfvet konungh, tenkt och trachtet, huru thette samme rike effter hans k. Ma:tz salige och dödelige afgång kunde thesslikest lefve och blifve uthi fridh, godh kärlek, sämie och endrächtighet, och förhindre och förtage alt thet, som ther emoth kunde vare eller upväxe, så hafver och h. k. M. för then skuld af ett christeligit bevågh, högt betänkende och kärligh tilbenägenhet förklaret sin gode och trogne mening, som hans k. M. altid haft och ännu hafver till thette rike Sverige, huru thett motte och så effter h. k. Ma:tz dödelige aflidende, thett vi doch hos Gudh af hiertet innerligen begäre, att thett ännu lenge och väl fördröijes kunde, förestådt, styrt och regeredt varde, menige rikesens trogne undersåter till hugnet, glädie, nytte och gagn och longligit biståndh; therföre vi och menige Sverigis trogne inbyggere äre plichtige och skyldige att vare och altid blifve hans k. Ma:tz lifsärfvinger hulle, trogne och tacksamme, så lenge vi lefve, hvar uthi sin stadh; så hafver högbem:te h. k. M. och för then skuld, som en god, from, gudhfruchtigh och christelig konung, betäncht och författedt sitt konglige testament och sidste villie, hvilket h. k. M:t thesslikest hafver för oss och menige rikesens ständer, som nu här hafve församblede varit, förkunne och läse latidt, huru hans ko. M. gunstige och faderlige villie är, att thett skall blifve hollit effter hans kon. M:tz afgång af thenne värden, nämligen huru högbem:te vår nådige herre och arfkonung effter kon. M:tz salige dödh till thette riksens regeringh och herlighet och h. k. Ma:tz stoell och regalia bekomme och besittie skall; item om then stormächtige furstinne och fru Catharine, Sverigis, Göthes och Vendes etc. drottning vår nådigeste fru, sampt alle högbe:te h. k. M. barn och lifsärfvinger, huru the medh ett furstligit och tilbörligit underhold och medgifft skole försedde varde, effter som the bref ther upå skole göres, och högbe:te vår nådige herre och arfkonung sampt the andre h. k. Nådes her bröder sigh therom medh kong:e M. theres käre her fader varde förenendes och beslutendes, videre uthtrycke och förmäle;

så stelles thett af oss och menige rikesens ständer, såsom af the[z] underdånige och ödmiuke undersåter till högbe:te kon. M:tz eget och högbe:te vår nådige herres och arfkonungs betänkende, hvad heller huru theres Ma:ter ther om statuere, ordinere och skicke teckes, ther med vi vele och skole oss alldeles lathe nöije och med underdånigh tacksamhet til fridz vare, effter vi och uthi underdånighet väl bekänne och tilstå moste, sampt medh menige riksens ständer, att högbe:te kon. M:t vår allernådigste herre konung Gustaff thett väll förskyllet och förtiänt hafver, att hans k. Ma:tz barn, lifsärfvinger och höge vordnet motte och kunde h. k. M:t myckit niuthe til gode, för h. k. Ma:tz store möde och arbete, som hans k. M. för menige Sverigis rikes gagn, beste och välfärd haft hafver, anseendes att the och så af ett kongligit blodh och stam födde och komne äre, thette rike alles våre käre fädernes land nu och i framtiden til hielp, tröst, bestånd, beskydd och försvar både medh råd och dådh vare och komme kunne. Och lofve och tilsäije vi för then skuld med thette vårt närvarendes öpne bref på vår adelige äre, christelige tro och sanning, att vi för:ne testamente och the andre puncter och articler, som här nu hafve förhandlede varit och uthi thette vårt bref stå beskrifne och förenämde äre, vele såsom rättrådige och trogne adelsmän och undersåter altid fast och obrotzligit holle och ther emoth icke handle, göre eller oss befinne och bruke lathe, uthi hvad eller hurudane motte thett hälst nämpnes eller vare kunne, effter thenn högborne furste, vår nådigste herre och arfkonung, hafver oss lofvet och tilsagt på h. k. Nådes äre, christelige tro och sanning att vele altidh vare och blifve oss för en gunstigh och nådigh herre och konung och holle hvar och en uthi then äre och anseende, effter som hans ståndh och trohet thett fordrer och kräfver, handhafvendes och hollendes oss och våre effterkommende, sampt menige rikesens undersåter vedh Sverigis lag och rättighet, undentagendes the [två][a] puncter som uthi konungs balken — att konung är till riket väliendes och icke ärfvendes — och i kyrkebalken om the papistiske cæremonier och andre olidelige articler äre förbätrede. Thette alt samman vele och skole vi, våre effterkommende och[a] menige Sverigis undersåter fast och tryggeligen holle, så sant oss then lefvende och alzmächtigeste Gudh till evigh tidh hiälpe och huld vare. Thes till ytermere stadfästelse och högre förvaring lathe vi vetterligen trycke och henge våre incigler och signeter her neden för thette vårt opne bref, som gifvit och skrifvit är i Stockholm then 30 julii anno etc. [ett tusend femhundrede uppå thet sextijonde].

a) Råssvik T. *b)* U har orätt *Svensson. c) Råby* U; *Åby* öfriga afskrifter och T. *d) Fordaahl* U. *e) Tyresboda* T. *f) Enässå* T; *Enåsa* i öfriga afskrifter. *Jacob på Enåsa* förekommer i samtida förteckningar. *g)* T liksom afskrifterna ha *Ture*; förteckningarna på adeln *Tufve*, hvilket torde vara det riktiga. *h) Jören Turson* U, H, T; *Trullson* P; *Jören Trullson på Halla* nämnes i en kollationerad afskrift af adelns försäkran på riksdagen i Arboga 1561; i en af Forssell i »Sverige 1571» sid. 122, 123 tryckt förteckning på adeln i Vestergötland från en något senare tid står *Jören Tuffvesson till Halla,* hvilket dock synes vara det riktiga. *i) Bryggian* T; *Bryggiam* H, så äfven en af de äldre adelsförteckningarna; *Bryggiem* U; *Bryggnem* Forssell anf. st. sid. 123. *k) Christofer* T, P. *l) Sladene* T; *Sladhem* felskrifvet i U. *m) Öijestada* T; *Yestade* H; ett register på 1560 års silfverskatt i Riksarkivet *Iistade* med tydligt markeradt *I* till skillnad från *J. n) Hämby* T. *o) Hellestadh* U. *p) Olofson* U; *Olson* H, T. *q) Termala* tillagdt efter T och andra afskrifter. *r) effterkommande ächte* T liksom Bielkeska afskriften. *s) H. K. M.* U. *t) skall* U; *må* T. *u) befördelige* U. *v) uthkräfves* U. *x) vår* utraderadt i U. *y) häruthi* U. *z) offtha* T, H, P. *å)* U har tomrum för siffran. *ä) sambt* T. — I fråga om namnen har T för öfrigt flere tryckfel. Ord inom klammer saknas, om ej annat anmärkes, i U och H.

Akten finnes daterad dels den 30 juni dels den 30 juli. Den förra dateringen ha aftrycken hos Tegel och Stiernman, afskriften *H* i K. Biblioteket, liksom en af Hadorph uppgjord Förteckning öfver recesser, riksdagsbeslut och andra acta publica, som i afskrift förekommer i Riksarkivet. Den senare ha utom den ofvan följda texten afskriften *P* i K. Biblioteket, Hog. Bielkes afskrift, Titularregistret 1200—1686 på två olika ställen[1]) och Runells Förteckning öfver vigtigare handlingar. De båda äldsta afskrifterna (Bielkes och den Ehrensteen-Stierneldska) ha sålunda den senare dateringen och deras vitsord understödes af de i Riksarkivet uppgjorda registren. Rådsbetänkandet af den 1 juli (n. 246) talar ock om »förseglingen» och »ratificeringen» af testamentet och arfföreningen, såsom något, som skulle ske, hvilket ej väl stämmer med den äldre tidpunkten för adelns försäkran, äfven om det låter tänka sig, att densamma daterats tillbaka till den föregående dagen. Härtill komma de redan anförda bevisen för ständernas qvarvaro och öfverläggningar ännu under juli månad. Det måhända vigtigaste inkastet[2]) häremot torde åter vara att finna i den i K. Biblioteket befintliga afskriften *H,* som har påtecknadt »Ex orig». Att den icke är gjord efter originalet följer däraf, att den har nästan utan undantag samma fel som afskriften *P* i samma samling; men den har dem rättade och blir därigenom, såsom redan anmärkts, i de flesta fall öfverensstämmande med Uppsalahandskriften; i olikhet med denna rättar den emellertid julii formligen till junii. Häremot kan å andra sidan anföras, att bland en samling korta registerartade urkundsförteckningar på lösa blad uti Riksarkivet, gjorda af Elias Palmsköld, äfven denna försäkran förekommer, men med junii rättadt till julii; dock åberopas icke sjelfva originalet.

Det torde vara lämpligt att i sammanhang härmed äfven upptaga frågan om dateringen af de ofrälse ståndens beslut. Af biskopars och ordinariers försäkran finnes det oss veterligen endast en, ofullbordad, afskrift från förra hälften af 1600-talet, nämligen bland Riksdagsakta i Riksarkivet. Den saknar slutet; men i rubriken står som datum den 3 juli. Af köpstadsmännens beslut förekommer en afskrift i Hog. Bielkes anförda sam-

[1]) Anteckningen på det senare lyder: »Riksdagsbeslut och ständernes förskrifning om deres trohet, Vesterås recess, engelske gifftermålet, hielp dertill och om regementet uti hertigens frånvaro; item om k. M:tz testamente. Dat. Stockholm 30 julii. Orig.» — Runells Förteckning har visserligen för k. Gustafs betänkande n. 247 den 23 juni, under det akten har den 23 juli liksom Titularregistret, men i närvarande fall äro de båda förteckningarna öfverensstämmande.

[2]) Tegels auktoritet belyses däraf, att han har donationsbrefvet för hert. Johan 1556 dat. *juli* i st. f. *juni.*

lingar, likaledes den enda oss bekanta, och den är daterad den 10 juli. Slutligen finnes af Östgötaallmogens försäkran en samtida afskrift bland Riksdagsakta i Riksarkivet daterad den 1 augusti. De ofrälse ståndens försäkringar omnämnas såväl i Titularregistret 1200—1686 som af Runell omedelbart efter adelns, men utan någon antydan om olika datering, och upptagas äfven detaljerade i äldre arkivinventarier, men dess värre utan angifvande af dagen. Man skulle nu kunna antaga, att såväl *3* som *10* vore felskrifning för *30*, hvilket dock ej är synnerligen troligt[1]). I annat fall får man för dateringen af de nu i afskrift kända exemplaren af ständernas beslut tvänne serier: antingen skulle de vara daterade den 30 juni, 3 juli, 10 juli och 1 augusti eller ock den 3 juli, 10 juli, 30 juli och 1 augusti.

Att de ofrälse stånden tidigare lemnat riksdagen är emellertid möjligt, — det saknas ej alla antydningar därtill — och den tidigare dateringen skulle, hvad dem beträffar, sålunda kunna vara riktig. Östgötaallmogens försäkran är visserligen daterad i Stockholm den 1 augusti, men där förekommer i början ett uttryck, som förtjenar att påpekas. Det heter nämligen i slutet af första stycket: »ther till vi oss och nu här medt, *såsom vi och giorde, som till städis vore,* på våre och menige mans vegne förplichte och förbinde». De kursiverade orden saknas i presternas och köpstadsmännens försäkringar, ehuru texterna annars öfverensstämma, och tyda på ett tidigare datum för förbindelsens aflägganden, ehuru orsaken till det sena utfärdandet icke angifves[2]). Hvad städernas försäkran åter angår, så uppmanades i ett längre ner anfördt bref Jönköpings magistrat först den 3 september att sända stadens sigill till Elfsborg för att där låta beseglingen ske. Häraf framgår sålunda, att en del af köpstadsmännen — ty Jönköpings ombud vid riksdagen äro kända — lemnat Stockholm för tidigt för att deltaga i beseglingen, i fall man ej vill antaga, att de icke medfört något sigill till riksdagen, men uppmaningen kan visserligen lika väl gälla ett beslut af den 30, som ett af den 10 juli.

Arfföreningens bekräftelse synes ha gifvit konung Gustaf anledning att för sin del af densamma utfärda en formlig vidimation och stadfästelse. Den sena dateringen — den 5 augusti — för densamma, liksom för Eriks obligation — den 9 augusti — hvilken dock långt tidigare varit å bane, häntyder på, att allt icke varit afgjordt i slutet af juni eller början af juli, såsom vi redan ha anmärkt; obligationen upptager delvis punkter, som berördes först i betänkandet den 23 juli. Adelns försäkran talar slutligen om den hjelp, som »meniga riksens inbyggare» beviljat, utlofvat och samtyckt, såsom något förflutet[3]). Det vore underligt, om de ofrälse ståndens försäkringar, skulle vara daterade efter den förra, en af dem så sent som 10 dagar[4]).

[1]) Ingendera afskriften är visserligen felfri. — Man skulle annars af uppgiften i det redan anförda aktstycket från 1582 (se sid. 708 not 2) om riksdagens afslutning redan den 3 juli frestas att antaga, att den grundade sig på något exemplar af beslutet med en sådan datering, men det är samma aktstycke som slår ihop alla de ofrälse ståndens beslut till ett enda och därigenom gifvit anledning till den vanliga, men oriktiga föreställningen, att beslutet utfärdats endast i två exemplar, adelns och de ofrälses — och borgares och bönders försäkringar äro åtminstone ej daterade den *3 juli*.

[2]) Kan det sammanhänga med förläningsbrefvets utfärdande för hertig Magnus i början af augusti?

[3]) För så vidt man skall fästa sig vid orden sid. 718, att konung Gustaf *efterlatet* Erik att draga till England, och konungen ännu den 23 juli försökte att vinna uppskof, borde ej försäkringen vara daterad före denna dag, men samma uttryck förekommer äfven i de ofrälse ståndens försäkringar, och i hvarje fall synes resan verkligen ha varit beviljad i juni, ehuru försök sedermera gjordes att uppskjuta densamma.

[4]) I hvad förhållande den ständernas »edzform», som i Eriks diarium omtalas under den 24 juli, stått till dessa deras obligationer, kan nu ej upplysas. — Naturligtvis har ej adeln i sin helhet behöft vara qvar till slutet af juli. Enskildes qvarvaro är af urkunder bevislig.

Att det varit något fel med dateringen förefaller emellertid antagligt; auktoriteterna för hvardera uppgiften äro åtminstone för närvarande sådana, att det ej blir lätt att jäfva någondera. Skälen för och emot ha vi här ofvan framlagt.

2) Presterskapets.

Biskoparnes och ordinariernas försäkran på riksdagen i Stockholm 1560 den 3 juli. 249

Ofullbordad afskrift från början af 1600-talet bland Riksdagsakta i Riksarkivet med titeln: »Bisparnes sampt menige clerkeridtz uthöfver hela Sveriges rike obligation. Actum Holmiæ anno [15]60 3 julii». »Hertig Karls bevis» bland 1582 års riksdagsakta innehålla en afskrift af sista punkten, »Till thet sidste» o. s. v., antagligen efter biskoparnes försäkran. Före densamma är dock i den här använda afskriften en lucka, och då dateringen saknas äfven i 1582 års text, har den ej här intagits, utan i stället jämförts med borgerskapets försäkran, som i afskriften är fullständig. I de punkter, som öfverensstämma med adelns beslut äro endast de väsentligare afvikelserna utmärkta. Slutet har antagligen öfverensstämt med köpstadsmännens. Smärre oriktigheter i den något vårdslösa afskriften äro utan vidare rättade.

Vi effterschrefne kongl. Maij:tz till Sverige, vår allernådigeste herres [biscopar?], thesslikes ordinarii uthi religions sakerne, Laurentius Petri uthi Ubsala, Ericus Fallk uthi Linkiöpingh, Petrus Andreæ uthi Västerårs, Johannes Nicolai uthi Stockholm, Ericus Svart uthi Strängnäs, Ericus Petri uthi Schara, Petrus Caroli uthi Callmar, Nicolaus Canuti uthi Växiö, Petrus Follingius uthi Åbo, Nicolaus Olai i Gäffle, Andreas Torkilli uthi Jönekiöping, Carolus Petri uthi Tuna och Nicolaus Stephani uthi Örebro, som nu till samtal och möthe medh andre riksens ständer här i Stockhollm varit hafver, bekenne och giöre vitterligit medh thetta vårt öpne bref för oss och menige clerkeriedt öfver hela Sveriges rike, så väll the som icke här nu hafve tillstädes varit, som the andre, att effter Gudh alzmechtigh oss riksens inbyggiare hafver iblandh andre hans guddommelige velgerningar och så synnerligen välsignat, att vi medh en christeligh högförståndigh, fridsam och godh konungh nu en långh tidh hafve begåfvade varit och önske innerligen af allt vårt hierta, att hans guddomelige Maij:t ville samme vår öfverherre oss ännu länge unna uthi all lycksaligh välfärdh till siäll och lif och hos oss

friste, beskydde och bevare, som är[1]) — — — — — — ther till vi oss och nu här medh på menige clerkriedtz vägna förplichte och förbinde och sådant vele och skole obråttzligen hålla och effterkomma, som rätthiertade och trogne undersåther skyllige äre till att giöra theres rätte herre, konungh och öfverhet uthi alle måtto.

Vi låfve och så, att vi sampt medh menige klerkerne skole altidh nogeligen och innerligen bedia then alzmechtige Gudh för högbe:te hans kongl. Maij:t, så att hans Maij:t medh sampt hans M:tz barn och lifsarfvingar uthi Gudz nådige beskydd måtte altidh tryggeligen beskärmat och förvarat blifva. Thesslikest skole vi och hålla prästerne, sammaledes then menige allmoge, som vi föresatte äre, fliteligen ther till, att the uthi en sandfärdigh gudhfruchtighet altidh lefve och blifva måtte och sigh nogeligen och hörsambligen skicke och befinna låthe emot höghbe:te kongl. Maij:t vår allernådigeste herre konungh Gustaff, som gode, trogne och rättsinnige undersåther väll anstår och the förplichtige och skyllige äre till att giöra, låthande sigh och så vällvillige befinnandes till hvadh del, som hans k. M:t them och oss tillsäijandes och befallandes varder; besynnerligen beplichte vi oss medh skolemästerne uthi alle städher att vele och skole hafva ett godt upseende och beflita oss, så att höghbe:te kongl:e Maij:t kunne årligen bekomma af skolestufvorne några dugelige och skickelige personer, som tiänlige måtte vara uthi hans kongl. Maij:tz cantzeli, i cammaren eller och andre embeter, thär höghbe:te kongl:e Maij:t hafver them till att bevisa [ɔ: bruka] uthi regementet och till riksens och alles våre gagn och gemene bästa, så att the slämeste och värste måtte ther till icke uthletade och vallde varda, som här till mycket ske plägar.

Vidare så hafve vi oss och nu — — — — — — — — — — — — — — till hvadh del hans k. N:de oss tilsäijandes varder, effter som vi högbe:te k. M:t hans k. N:des kiere her fader här till varit hafve och ännu som trogne undersåther blifve och vara skole[2]).

Och effter högbem:te kongl. Maij:t — — — — — — — — — — — — — — — och ovänner komme

[1]) Följande olikheter med adelns försäkran förekomma: s. 717 r. 25: lagt sig vinn om vårt gagn och bästa, *så att vi både andeligen och lekamligen* (Ad.: gagn och beste, *Sverigis rikes nytte och välfärd, så att vi*). S. 717 r. 29: *trogne inbyggiare* (Ad.: *trogne ledemother*). S. 717 r. 38: att hans k. M:t måtte med oss lefva *hvad h. k. M.-nest Gud kan vara liuft och behageligit* och att vi (Ad.: *motte med oss lefve och att vi*).

[2]) Olikheter med adelns försäkran. S. 718 r. 8: *lifsarfherrer och mandzerfvingar* (Ad.: *h. k. M:tz lifsmandzärfver*). S. 718 r. 17: *uthvald konungh* (Ad.: *arfkonung*). S. 718 r. 19: *och i medlertidh vele vi icke annorlunda achta och hålla h. k. N:de uthan för vår rätte arfkonungh och thett till en evigh possession, och skall h. k. Nåde i then stad* (Ad.: *vele ochså ath h. k. N. sampt h. k. N:des efterkommende manserfvinger* o. s. v.)

kan[1]); så bekenne vi oss thesslikest plichtige och skyllige sampt menige riksens undersåther att komma h:s k. N:de i sådanne saks ytterligare förfordringh till hielp och undsättningh effter vår yttersta macht och förmögenhet, som oss Sveriges gamble beskrefne lagh uthi sådanne fall förmäler och medgifver, och låfve och tilsäije för then skuldh här medh och i thette vårt öpne brefs krafft att när högbe:te vår nådige herre och uthvald konungh oss ther om beskickandes och tilsäijandes varder, då skole vi både siellfve här till hielpe och [hos] andre högbe:te k. M:tz undersåthere oss fliteligen vinläggie, att samma uthlåfvade hielp måtte vällvilligen och troligen uthgifvas, som föreschrifvit står.

Sammaledes förplichte vi oss och nu här medh thetta vårt bref på menige clärkeriedtz vägna uthi Sverige, ath vi uthi högbe:te vår nådigeste herres och uthvalde konungs föresande och ifråvarelse — — — — — — — — — — — — — — — att hålla och blifva[2]) och förhielpe och beväge the andre clerkeriedt och menige allmogen ther till medh, att the thet samma altidh troligen giöra och effterkomma skole, förhindrandes och förtagandes sammaledes effter vår ytterste macht och förståndh all uppror, tvist, tvedrächt och oenighet, som här i riket och synnerligen uthi högbe:te vår nåd:te herres och uthvalde konungs frånvarelse upkomme, förorsakas eller växe kunne.

Uthi lika måtto tilsäije och förplichte vi oss på alle the andre föreschr:nes vägne, att vi — — — — — — — — — — — — — — — — oansedt att h. k. N:de uthi itt främmande landh och konungerike för sin kongl. och nödtorftige lägenheter skuldh uthan landz till eväntyrs på någon tidh vara och blifva måste[3]).

Och effter thet att thet är så emellen högbe:te vår nådige herre och uthkorade konungh och then högborne furste her Jahan, Sveriges, Göthes och Vendes erfvinge och hertig till Finlandh uthi vår åhöro och närvarelse — — — — — — — — — — — — — — — varder; thesslikest och uthi vår nåd:e herres och arfkonungs frånvarelse altidh troligen befordre hans k. N:des bästa lika som sitt egit, sammaledes[4]) — — —

[1]) I st. f. *skall drage* i Ad. försäkran s. 718 r. 6 nedifr. står här *achter draga*.

[2]) Olikheter med adelns försäkran. S. 719 r. 26 efter orden »tro och sanning» tillägges *och uppå Gudz vägna*.

[3]) Olikheter med adelns försäkran: S. 719 r. 6 nedifr. *emoth h. k. N:de lika som* (Ad. tillägger *och h. k. N. lifsmandzerfver*). S. 719 r. 2 nedifr.: *trogne Sverigis undersåther* (Ad.: *trogne Sverigis ledemoter*). S. 719 r. 1 nedifr.: *och så mycket oss mögeligit kan vara* (Ad. tillägger *någen tidh*). S. 720 r. 7, 8: *herre och uthvalde konungh och h. k. N:s effterkommande erfvinger* (Ad.: *arfkonungh* och *mansarfvinger*).

[4]) Här slutar afskriften. — Olikheter med adelns försäkran: S. 720 r. 18: *uthvalde och arfkonungs ifråvarelse* (Ad. endast *arfkonungs*). S. 720 r. 28: *Erich Sveriges etc. arfkonungh alt* (Ad. tillägger *eller h. k. N:des laglige ärfver*).

I afseende på dateringen se anmärkningarna efter adelns försäkran.

Enligt ett af Riksarkivets äldre inventarier har äfven meniga presterskapet afgifvit en särskild försäkran, som dock numera icke finnes bevarad och om hvars datum ingenting är bekant. Äfven Titularregistret 1200-1686 upptager för presterskapet 2 »instrumenter».

3) Borgerskapets.

250 **Köpstadsmännens försäkran afgifven på riksdagen i Stockholm 1560 den 10 juli.**

Afskrift i Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 370. I uttryck, uti hvilka presterskapets försäkran afviker från adelns, öfverensstämmer köpstadmännens med den förra. Namnen äro jämförda med och i stafningen rättade dels efter en annan förteckning i anförda afskriftsamling fol. 275 a, dels efter en lista i »Hertig Carls bevis på andlig och verldslig jurisdiktion i sitt furstendöme» bland 1582 års riksdagsakta, och sista stycket jämfördt med den i samma akt förekommande afskriften af detsamma.

Vi eptherskrifne kong:e Ma:tz till Sverige etc. vår aller nådigste herris undersåtther och kiöpstadzmän, Josep Arfvidsson, Oluff Erichsson, Gunnar Oluffson, Erich Jacobsson af Stocholm, Simon Knop, Lasse Erichsson, Lasse Persson, Daniel Persson af Nyköpingh, Hanns Turesson, Peder Svensson, Peder Simonsson, Hendrich Staphansson af Suderköping, Hans skreddere, Ingeval Månsson, Håkan Persson, Paval Mattsson[a] af Norköping, Erich Persson, Sven guldsmidh, Mattz Håkensson af Linköping, Elf[b] Persson, Oluff Jönsson, Knutt Jonsson, Jöns guldsmidh af Vastena, Niels Persson, Per Katt, Oluff Gudmundsson, Lasse Jonsson af Calmare, Sven Blantung, Staphan Andersson af Vexiö, Svenn Nielsson, Niels Benchtsson, Niels Svensson af Jeneköping, Peder Biörsson, Anders Joensson af Elfsborg, Anders Gerleffsson, Dirick smidt af Lideköping, Jöns Laurentsson, Jören öfverskerere af Schare, Claus Lindersson, Hans Oluffsson, Jacob Pedersson, Lasse Laurentsson af Örebro, Lasse Persson, Påvel Erichsson, Adam skinnere, Erich Hansson af Arboge, Oluff Svensson, Ingeval Oluffsson af Köping, Frans Folchersson, Sten Andersson, Claus Laurentsson, Anders Hansson af Vesterås, Jören Oluffsson, Peder skreddere, Erich sverdslipere, Mattz Laurentsson af Eneköping, Egerd skinnere, Tomas skinnere, Hans Månsson, Erich Staphansson af Upsale, Hans bardskerere, Mårthen Bengtsson, Lasse Joensson, Niels Biörsson af Geffle, Lasse

Erichsson, Knutt Pedersson af Öregrundh, Hanns Vågentorp, Anders gulsmidh, Hans Laurentsson, unge Peder Laurentsson af Strengnäss, Oluff Danson, Niels Folchersson af Vestervik, Hendrich Möller[c], Oluff Jonsson, Peder Turson, Be[r]til Michielson af Åbo, Lasse Tyrelsson, Clemet smårådh af Raumo, Bengt Håkensson, Erich Pedersson af Biörneborg, som nu till samtall och mötthe hafva tillstädis varidt medh andre richsens ständer her udi Stocholm, bekenne och giöre vitterligit medh thette vårt öpne bref, för oss och menige kiöpstadzmennerne öfver hela Sverigis rike, så vell the, som nu her till städis icke hafve varidt, som the andre, att[d] — — — — — — — — — — — — — — — — — Ther till vi oss och nu her medh på menige våre medborgeres vegna beplichte och förbinde — — — — — udi alle måtte.

Videre lofve vi och så medt thette vårt öpne bref, vele thett sam[me]ledes och bestelle medh våre medborgere, hvar udi sin stadh, att her epther skall blifva hållit ett bettre skick och ordinantie med kiöpenskapen och seglatien udi alle kiöpstäder och synnerligen vid siösidan, ther några fremmande kiöpmenn vanke och kiöpslage, änn thett her till skedt är, ther på vi och vele enn trogen och flitig acht oc upsynn hafve och hielpe till alverligen straffa the, som ther emott brytta, epther som vårt bref uttviser och vi tilförrene om kiöpshandelen udi Vastene ifrå oss gifvidt hafve, så att hvar skall icke hantere, kiöpslage eller selge, som honom epther sitt oförstånd och eigen nytte sielf synnes, görandes ther medh andre och menige rikit enn stor och oförvinnerlig skadhe, uthan vi vele och scholle thett så bestella, att några utaf hvar kiöpstadh skole årligen komma till hopa om distings marknet i Upsale till samtall och ther enndregtelige förhandla och besluta om kiöpshandelen och seglatzen, som nu tillstundandes vår och sommer brukas skall, huru thett kunde gå under ett beslutt och bevilligt kiöp till, så vell medt uttlenske som inlenske varor. Teslikest skulle vi föra the varor in [i] rikit, som duglige och tienlige äre, [men] med thett, som ingen gangn eller nytte medfölier, och mann kann vell vara föruthan, hafvis fördrag och inthit införa, så frampt samme onyttige partzeler icke skole blifve förbruttne, och thenn tilbörligen ther öfver varda straffat, som sådant onyttigt hitt inn i rikit fördt hafver.

Så vele och skole vi [oss] teslikest medt våre medborgere, hvar udi sinn stad, vinleggie, att hvad godz, som vi anthen her af rikit uttskepe, heller hitt inn igenn förandis varde, att thett icke her epther så hembligen skall undanstingas, som här till af enn part ske plägar, utan låtha thett

blifva rettviseligen upskrifvit, som thett sigh egner, och thenn, som theremott gör eller sadant varder medfunden, vele och skole vi hvar udi sinn stadh vid then äre, tro och sanning, som ärligit folk bör att hafve och vi hög:te kong. Ma:t vår aller nåd:te herre konung Gustaff plichtige och skyllige äre, thett så medh alvar förskaffe och tilhielpe, att hann tilbörligen therförre skal blifva straffat som enn olydigh och orettrådig undersåtte.

Vi vele och skole icke heller uttföra her af rikit några hester, store eller små, teslikis oxar och andre förbudne varor, vid straff, ther till hörer. Och epther vi nu förstått hafve, att vi kunne utan landz betre skel bekomma för elgshuder, renshuder, bockar och gettskinn, när the våre semskade och tilpintade, änn älliest kunde ske, så hafve vi uttlofvat på menige kiöpstädzmens vegne att vele hafve fördrag medt samme för:ne partzeler till att uttföra, med mindre the äre semskade och tilredde, som förre[skrifvit] står, ved samma partzelers forlyst.

Ternäst lofve och tillseie vi och så nu med thette vårt öpne bref för oss och våra medborgare udi alle kiöpstäder, att vi oss her epther flitteligen vinlegie schole, så att thett kunde gå lika och redeligen till både med thenn del, som vi och kiöpstadzmennerne hitt införe i rikit och segle, att thett icke blifver för högt verderedt och satt[1]), att thenn menige almogen, som kiöpe skall, [icke köper sigh?] till förderf och skade uttofver sitt rette verdt, och effther som tiden [och] legenhetten sig begifvandes varder; sammaledes och medh the varor, vi scholle igenkiöpa af almogen och richsens landzsatther, på thett samma inlenske partzeler icke heller blifve för ringe verderede och achtade, uthan her medh på både sider hålle oss christeligen och tilbörligen, så att gangnen och profiten måtte icke alt lende till the uttlenske, och skaden och förderfvet komma och blifve hos the inlenske, som her till för mykit schedt är, så att herpå skall ske bötter och förvandling epther vårt ytterste förstånnd och förmögenhet. Vi vele och scholle thett och så förskaffe med våre medborgare, hvar udi sinn stadh, att ingen skall uptaga eller läna några penninger af the fremmande och ther medh tilhope slagge och kiöpe them alle hande thetta rigsens godhe varur för ett ringe kiöp och verde the andre till hinder och skade, icke heller taga theris kramgodz eller andra varur, som offtha pläger ske, och ther medh sökie och fara udi alle marknader både vinter och sommar, them uttlenske och fremmande till

[1]) Det närmast följande ger ej god mening.

fordel och gagn, like som the theris legodrengie våre, eller och adt the något viderlag hade af them, och the inlenske till skade, vedh straff, som her om tilförrene optha förmält är.

Ternäst[e] hafve vi oss nu här medh — — — — — — — — — — — — och enn som trogne undersåtter blifve och vare scholle.

Och epther hog:te konung. Ma:t — — — — — — — — — — — — velvelighen och troligen uttgifves, som förreschrifvit står[f].

Sammaledes förplichte vi oss och nu her medh thette vårt öpne bref, på menige våre medborgeres vegne udi hele Sverige, att [vi] — — — — — — — — — — — — — — och beveke the andre våre medborgare och then andre menige almogen ther till medh, att the thett samme — — — — — — — — — — — opkomma, förorsakis och vexe kunne.

Udi like måtthe — — — — — — — — — — — — — — uthan landz till eventyrs på någen tidh vare och blifve måste.

Och epther thett att thett är så — — — — — — — — — — — — — — hans kong. Nådis beste liche som sitt eget[g]; sammaledis och — — — — — — — — — — — hans furstlige Nådis kiere her broder ther uttinnan [ock] så förskrifvandis varder[h].

Till thett siste epther vi — — — — — — — — — — — — — — alles våre kiere fädernesland icke annars änn som enn gunstigh och godh fader emott the barn hann elsker och kier hafver, bevågen — — — — — — — — — — — — — — — — forclared sinn gode och trogne meningh, som hanns k. M. altidh hafver haft och ännu hafver till thette rike Sverige, huru thett måtte effther hans. k. M. dödelige aflidande, thett vi innerlige af hiertat hos Gud begere, att thett änn lenge och vell fördröies kunne, förrestått, styrt och regeredt varde, menige richsens undersåtter till hugnadt, glädi, gangn och långligit biståннd[i]; terförre vi och menige Sverigis rikis trogne inbyggere äre plichtige — — — — — — — — — — — — — — sampt the [andre] hans konglige Nådis herre bröder sich ther om medh kong. Ma:t theris kiere her fader varde förenendes och beslutandes, videre uttrycke och förmelde[k]; så stelles thett af oss menige richsens stännder, — — — — — — — — — — — — — — vare och komma kunne, och lofve och tilseie forthenskull medh thette närvarendes öpne bref på Gudh och hanns helige ordh och evangelium vid alt thett gode vi tenkie adt bekomme och

hafve till thenne närvarendes och timelige velferd, så vell som thett rette andelige gode, att vi thett for:ne testament och the andre punchter och artikler, som her nu hafve förhandlet varidt [och] udi thette vårt bref stå skrefne och forbe:de äre, vele såsom trogne, rettsinnige undersåtther altid fast och obråttzligen hålle och ther emott icke handle, göre eller oss befinne och bruka låthe udi hvad eller hurudanna måtthe thett helst nempnes eller vare kunne, så sant oss thenn lifvande och alzmechtige Gudh hielpe. Och thess till yttermere visso och stadfestelse låthe vi vitterligen hengie våre städers insegler och signetter för thette vårt öpne bref, som gifvidt och skrifvidt är i Stocholm thenn 10 julii anno etc. tusend femhundrade och opå thett sextionde.

a) *Steffansson* de andra förteckningarna. *b)* *Ulf* de andra förteckningarna. *c)* Saknas i de andra förteckningarna. *d)* Enda olikheten i det följande med biskoparnes försäkran är att i st. för *öfverherre* (sid. 725 r. 2 nedifr.) står *öfverhet*. *e)* Biskoparnes, liksom adelns, försäkran börjar *Vidare så*. — Sid. 718 r. 24 står i adelns och biskoparnes försäkran *hertil bruket*; i denna afskrift *her i riket*. *f)* Enda olikheten med biskoparnes försäkran är att i st. för *uthvald konungh* (sid. 727 r. 7, 8) står *arfkonungh*, liksom på de flesta andra ställen. *g)* Här är det afskriften af biskoparnes försäkran slutar. För det följande gäller jämförelsen adelns försäkran. *h)* Endast följande afvikelser förekomma: sid. 720 r. 10 nedifr. *biståndh* (Ad. tillägger *longligit*); r. 6: *manlige lifsarfvinges* (Ad.: *mansarfvingers*); r. 4: *och* förhindred (Ad.: *heller* förhindred). *i)* Enstaka ord såsom *samma*, *och*, *doch* äro i köpstadsmännens försäkran öfverhoppade. Adelns försäkran tillägger i sista raden *nytta*, som äfven saknas i 1582 års text. I st. f. *lefve* sid. 721 r. 13 har 1582 års text *vare*. *k)* S. 721 r. 11 nedifr. har Ad. *salige dödh*; Borg. endast *dödh*; strax efter Ad. *regering*. Borg. *regemente*. 1582 års text öfverensstämmer här med Adelns. Däremot saknar denna de ord, som angå drottning Katarina, och fortsätter: *Item om alle högbem:te k. Ma:tz barn* (sid. 721 r. 7, 8 nedifr.).

I afseende på dateringen se ofvan.

Enligt anförda inventarium i Riksarkivet förekom ännu en »edsförnyelse och konungh Erichs hyldnings sampt konungh Göstaffs testamentes stadfestelse anno 1560» från städerna och dessutom en särskild från Stockholms stad. Äfven Titularregistret 1200-1686 upptager för städerna 3 »instrumenter»[1]). Anmärkningsvärdt är emellertid att i den Bielkeska här ofvan följda afskriften upptagas äfven Stockholms utskickade. I densamma, om den annars är riktig, uppräknas vidare 25 städer. De som där saknas äro Falköping, Sköfde, Hjo, Bogesund i Vestergötland; Vimmerby i Småland; Skeninge i Östergötland; Trosa, Södertelge, Torshälla i Södermanland; Hedemora i Dalarne; Sigtuna, Österhammar i Uppland; Nådendal, Helsingfors, Borgo och Viborg i Finland. Att desse, flertalet obetydliga orter, skulle afgifvit en egen försäkran förefaller emellertid icke sannolikt. Måhända har det funnits två utskrifter af samma exemplar. I afseende på beseglingen af ettdera af dessa må anföras ett bref till Jönköping af konung Erik dateradt Skara den 3 september, som finnes i nämda stads arkiv, där det heter:

[1]) Anteckningen om antalet exemplar, som följer efter den sid. 723 noten införda anteckningen lyder: »Åtskillige instrumenter. Rid. och Adelens 1; Presterskapetz 2; Borgerskapets 3 och några af almogens».

Såsom edher — — uthen tvifvel vitterligit är om thenn förseglung, som menighe rigesens ständer oss udi Stocholm på thet näst förledne herremöthe giort hafve, lydendes på thett hullschap, troschap och manschap, som the oss effther högbe:te kong:e M:tz salighe afgångh — — lofvet, svorit och tillsagt hafve, och effther mäste parthen af städherne alleredhe hafve giort theris försiglungh, så när som udi edher köpstadh; är förthennschuldh vår gunstige villie och begären, att I genum natt och dagh forschicke edhers stadzens insigle til oss åth Elfsborgh i vårt cantzeli, ther vi vele att för:ne obligation schal igenom eder försigles.

4) Allmogens.

Allmogens i Östergötland försäkran afgifven i Stockholm 1560 den 1 augusti. 251

Samtida afskrift bland Riksdagsakta i Riksarkivet jämförd med de ofrälse ståndens och adelns försäkringar. Vigtigare olikheter anmärkas efteråt.

Menighe männ och almoghe, som bygge och bo udi hele Östregöthlandt, bekennes och göre vitterligit, att effter — — — — — — — — — — — och vellferdt; ther till vi oss och nu här medt, såsom vi och giorde, som till städhis vore, på våre och menige mans vegne, förplichte och förbinde, — — — — — — — — — — — udi alle måtte[a].

Vidhere så hafve vi — — — — — — — — — — — — — — — — thenn beviliung och samtycke, som udi Vesterårs skedde af oss och våre fulmyndige uthgiorde[ɔ: -skickede?] um — — — — — — — — att thenn stormechtigste högborne furste och herre her Erich, Sverigis, Göthis och Venndis etc. arfkonung, och hans kong:e Nådhis ächte mandzärfvingger effter högbe:te kong:e Ma:tz salige afgång schule alltidt vare och blifve vår rätte herrer och konunger. Vele och så och samtycke, att hanns kong:e Nådhe sampt hanns kong:e Nådhes ächte mandzärfvinger schule effter thenne dag till enn evig possession achtes och holles för vår och Sverigis rikes arfkonunger; så skall och h. k. Nådhe i then städt som h. N. thenn titel uthvaldt konung här till brukedt hafver, fritt och obehindredt här effter före och bruke thenn titel arfkonung. Thett samme tilseie och förplichte vi och så nu oss troligen och obrotzligen vele och schule holle och effterkomme, sampt våre erfvinger, så att vi

och udi like måtte vidt vår äre, christelige tro och sanning lofve och tillseie vele och skule vare högbe:te vår nåd:te herre och arfkonung sampt h. kong:e Nådhes effterkommendes mandzärfvinger, och besynnerligen effter — — — — — — — — — — — — — — som trogne undersåter blifve och vare schule.

Och effter högbe:te kong:e Ma:t vår alder nådhigste herre konung Göstaff hafver effterlatidt högbe:te sinn elskelig käre sonn her Erich, Sverigis rikes arfkonung, att hanns kon. N. må — — — — — — — — — komme kann; så bekenne vi oss och thesligest plichtige och skyllige sampt medt menige mann udöfver för:de Östergöthlandt att komme h. k. Nådhe till sådane gifftermåels hanndels förfordring till hielp och unsetning effter vår yterste macht och förmögenhet, såsom vi och bekenne oss effter Sverigis gamble bescrefne lag thess skyllige och plichtige vare, och lofve och tilseie för thenn skuldt här medt — — — — — — — — — — — — — — dhå schule vi bådhe sielfve ther till hielpe och hoss anndre högbe:te kong:e Ma:tz undersåter ther sammestedz och fliteligen vinlegge, att samme uthlofvede hielp måtte velvilligen och troligen uthgifves hans kong:e Nådhe till godhe.

Sammeledhes förplichte vi oss och nu här medt thette vårt öpne bref opå thenn menige mandz vegne udi förnembde Östregöthlandt, att vi udi högbe:te vår nådhige herris och arfkonnungs forresende — — — — — — — — — som vi och nu på thenne tidt hanns kong:e Ma:t vidt Gudt och hanns helige ordt, vår äre, christelige tro och sanning sverie och udi thette vårt öpne brefs krafft lofve och tillseie och oss alldrig therifrå anten udi mothgång eller medtgång lathe vike eller vennde, uten som trogne och rättrådighe undersåter oss ther vedt faste och obrutzlige att holle och blifve.

Udi like måtte tilseie och förplichte vi oss[b] — — — — — — — — — — — — förplicktedt hafve och achte, söke och fordre hanns kong:e N. välferdt, gagn och beste, som rättrådhige, trogne Sverigis undersåter skyllige äre att göre effter vår yterste macht och förmögenhet; thesligiste — — — — — — — — — — — — — — — opå någen tidt vare och blifve måste.

Och effter thett att thett är så emellen högbe:te vår nådh:e herre och arfkonung och thenn högborne furste her Johan, Sverigis, Göthis och Venndis etc. arfförste och hertig till Finlandt, udi nogre af våre fulmyndige utskickedes närvarilse förhandledt, samtyckt och beslutedt vordedt, att[c] — — — — — — — — — — — — — fråvarilse

altidt troligen befordre h. kong:e N. beste, såsom sinn rätte herris och konungs, udi all hörsamhet och lydne och like som sitt egidt; sammeledhis och — — — — — — — — — — — — — — — — schall icke heller udi någen måtthe till sinn rätt och rättigheter ther medt förhindredt eller forkortedt varde, som förberördt är.

Till thedt sidzste effter högbe:de kong:e Ma:t, såsom enn högförstonndig herre och rikeligen af Gudt begofvedt konung, udi sinn hele regimentz tidt högligen hafver sig latidt vorde um menige Sverigis rikes gagn och beste och ther effter tencht och trachtedt, huru vi och menige Sverigis rikes trogne inbyggere måtte icke allenest udi h. kong:e Ma:tz lifstidt väll vare försörgde och försedde, uten och så jämväll effter hans kong:e Ma:tz salige aflidhende af thenne verlden lefve och blifve udi fridt, godh kärlek, semie och endrechtighet; hafver och förthenskuldt författedt sitt kong:e testamente, therutinnen h. kong:e Ma:t hafver förordnedt, huru h. kong:e Ma:tz äldzte sonn, vår nådh:e herre och arfkonnung, till Sverigis rikes regemente effter kong:e Ma:tz salige och dödelige afgång af thenne verden inträdhe schall; thesliges huru the anndre hanns kong:e N. käre brödher udi theris anpart medt ett furstligit underholdt schule försorgde blifve; therföre schule vi oss icke allenest medt samme h. kong:e Ma:tz loflige ordning, godhe och trogne mening benöie lathe och ther medt väll till fridz vare, uten och medt störste tacksamhet sådant antage, effter vi udi underdanighet väll bekenne och tilstå måste, sampt medt menige rigesens stender, att högbe:de kong:e Ma:t vår aller nådh:te herre konung Göstaff thedt väll forskylledt och fortient hafver, att högbe:de h. kong:e Ma:tz barn och lifsarfvinger och höge vordtnedt motte och kunde h. kong:e Ma:t myckidt niuthe till godhe för h. kong:e Ma:tz store mödhe och arbete, som h. kong:e Ma:t för menige Sverigis rikes gagn, beste och välferdt altidt haft hafver.

Udi like måtte lofve vi och fulkommeligen tilstå, att hvadt såsom hög:de kong:e Ma:t udi samme h. kong:e Ma:tz testamentz ordning förandrendes varder, och thett udaf vår nådh:e herre och arfkonung sampt the andre h. kong:e Nådhes käre brödher bevilget varder, schall thett och så udaf oss endrechteligen för stadigdt och obrutzligen hollit blifve. Och lofve och tilseie vi förthennskuldt medt thette vårt närvarendes öpne bref, på Gudh och hans helige ordt och evangelium, vidt allt thett godhe, som vi tenke att bekomme och hafve till thenne närvarendes och timelige vällferdt, så väll som thett rätte andelige godhe, att vi för:ne testament och the andre punchter och artichler, som här nu hafve för-

handlede varidt, udi thette vårt bref stå bescrefne och för:de äre, vele såsom rättsinnige och trogne undersåter altidt faste och obrutzligen holle och theremott icke handle, göre eller oss befinne och bruke lathe, udi hvadt eller hurudane måtte thett helst nempnes eller vare kann, så sannt oss thenn lefvende och alzmechtig:te Gudt hielpe. Och thess till ytermere visse lathe vi vetterligen trycke våre häredhis insigler och signeter nedhen under thette vårt öpne bref, som gifvidt och scrifvit är udi Stocholm thenn 1 augusti anno etc. 60.

a) Orden *till siäl och lif* (Bisk. förs. sid. 725 r. 1 nedifr.) saknas här; likaså *hvad—behageligit* (Bisk. förs. sid. 726 not. 1 r. 3, 4). Allmogens försäkran har vidare *förekomma* i st. för *förtage* (Adelns förs. sid. 717 r. 5 nedifr.; med hvilken biskoparnes och köpstadsmännens öfverensstämma). *b)* I adelns förs. s. 719 r. 6 nedifr., liksom i de andra, står *tilbörligen;* här *troligen*. *c)* I st. f. *vår uttvald och arfkonungs* (Bisk. förs. sid. 727 not. 4 r. 1) står här endast *vår arfkonungs*).

Enligt ofta oberopade inventarium funnos ytterligare följande försäkringar af allmogen: 2) Kopparbergslagens och Dalarnes; 3) Södermanlands; 4) Närikes; 5) Tierps, Olands och Frösåkers härads i Uppland; 6) »All Norlandens»; 7) »De finskes» uti Viborgs, Nyslotts, Borgo och Tavastehus län. De, som sålunda saknas, äro Vestergötland, Småland, Vermland och Dal, Vestmanland, en stor del af Uppland och en del af Finland.

252 Konung Gustafs vidimation och ratificering af arfföreningen, sådan den antogs i Vesterås den 13 januari 1544, gifven i Stockholm 1560 den 5 augusti.

Afskrift från senare hälften af 1500-talet i Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 580, jämförd med andra afskrifter därsammastädes fol. 243 och 262, af hvilka den sistnämda dock saknar slutet, samt med andra i Riksarkivet befintliga afskrifter.

Vi Gustaff medh Gudhz nåde Sverigis, Göthis och Vendis konung göre vitterligit för alle, ehvadh verdighet, condition, stånd eller skickelse, som the kunne vare udi, som thette vort kong:e bref och vidisse kann hände förekomme, att effter vi af vor förste ålder och begynnelse hafve altidh haft ett synnerligit bevågh och kärlek till thette rike Sverige, vårt kere fäderneslandt, och thett gerne velet förhielpe och befordre, effter som vi thett sammaledes medh värket och sielfve gerningerne nogh hafve beviset och opo skine latid, till god upvoxt, förmerilse och all lycksaligh velfärdt och thess skadhe och fördärf, so mykit oss hafver ståtT til görendes, medh högxte flith och umsorgh förtagit och förhindret effter vår yterste förmöghenhet; så hafve vi theslig:te utaf samme bevågh och

kerlegh vilet förhindre thett obeståndh, som udi regemented her i riket framdelis ther af förorsakes kunne, effter vor salige och dödelighe afgångh, att mann ingen ovisshet[a] [ɔ: visshet?] hade po thenn, som effter oss till thenn konungslige regeringh komme och succedere skulle, och thett så bestelt medh oss älskelige godhe männ och trogne undersåther, vårt rådh, ridderskap, adhel, clerkeri, bårghare, bönder och menighe ständer, atth de samdrechteligen hafve ther till uthvald och kåret vår kere sånn, thenn högborne furste herr Erich Sverigis, Göthis och Vendis etc. arfkonungh, att hans Kärlighet sampt hans K:tz effterkommende ächte mandzärfvinger thette rike vårt kere fäderneslandt effter vårt salighe aflidhende medh thenn kongl:e scepter och spire skall styre och regere och vår stol besittie, effter som thett bref um arfföreningen, ther på er gifvit, uthi alle sine punchter, conditioner och artickler uttryckelighen förmelder och medhgifver, som er så lydendes ordh ifrå ordh och her effterfölier:

Thenn stormectigeste furstes och herris etc. *Se arfföreningen den 13 januari 1544, sid. 378—390.*

Hvarföre bekenne vi icke alleniste och tilstå, att vi högbe:te vor kere sonn her Erich etc. och hans effterkommende manzerfvinger udi sodanne mothe, som förschrefvit, sampt högbe:te the andre vore kere söner och theris effterkommende manzerfvinger udi the fall, som förberörde äre, hafve förhulpit och befordret och ther oppo lathid sodanne förvaringh och förskrifningh gifve, som her nu förbemelt er, och att vi sodanne bref sett, hört och för oss hafve läse latid, uthan vele thett sammaledis uthi alle sine clausuler po thett krafftigiste, som thett nogen tidh medh nogen rätt eller lagh kunne ske, confirmere, ratificere, bevillige, samtycke och effterlate och bekrefftige thett sammaledis medh vort kongl:e secrete och [med] egen hond her under skrifvit. Datum opå vort kongl:e sloth Stocholm thenn femte dagh udi augusti monadh anno etc. 1560.

GOSTAVUS

a) Ovisshet ha alla afskrifterna i Bielkes samling; i ett par är ordet formligen ändradt därtill. Andra, eljest sämre, afskrifter ha däremot *visshet*.

Runells Förteckning upptager under år 1560 »K. Gustafs confirmation på arfföreningen, som i Vesterås 1544 oprettades. Datum Stockholm 5 aug. 1560. Orig. på papper såsom en vidimation». Ehuru afgifven efter riksdagens upplösning står akten i så nära sammanhang med riksdagsbeslutet, att den här bort ha sin plats. I fråga om Eriks och Johans obligationer, hvilka visserligen också stå i sammanhang med riksdagsförhandlingarna, hänvisas till Bihanget.

Besvär.

253 Köpstadsmännens besvär till konung Erik öfver tullen och köphandeln, framstälda på riksdagen i Stockholm 1560.

Samtida handskrift bland Riksdagsakta i Riksarkivet med påskrift: »osvarede missiver och schole extraheres».

Stormect:e högborne furste och herre och alles våres naturlige och rette arfkonung. Vi fattige köpstädzmen her uti eders kon. Nådes arfrike gifve edhers kon. N. udi all underdånighet tilkenne, thet och nöden oss mykit tvinger och tilltränger ath besöke eders kon. Nåde om tesse våre brister och klagamåll:

Som er til thet första om thenne nya och ovanliga tul, som nu nyligen opå alla köpstädzmen lagder er, och udi lengden formodandes städernes ödelegningh både for tenne tul skull, så och for thenna svåra gestning, som vi dagliga hollom, hvar icke någit christeligit, nådeligit och lideligit medel udi tid forrekommer om samma tull och gestning;

Til thet andra om köpshandel, ath han årliga års blifver så medh bref och segel bekrefftigit, thet dog aldrig udi våre gamble forfäders tidh någen[sin?] sket er, utan samme köpshandel hafver varit drifven och handlet effter vår gamble beskrifne Svergis lag, och hvar såsom then meninge köpstädzmen icke måge handle och vandle epter for:ne Svergis lag, då kunne vi eders kon. Nåde vår mening icke hafve förborgat, utan thet for e. k. N. uppenbare, ath städherne blifve snarligare ödelagde än besythne.

Hvarforre, aller nådigeste herre och rette arfkonung, falle vi alle af alt hiertans ödmiuckhet in til eders kon. Nåde och til eders kere broder hertig Johan, ath e. kon. Nåde sampt eders bröders gode rådh, medil och bistånd, ath I ville verdiges for Gus skull och for eders k. Nådes högloflige lyffte och tilsägilse, som nu i thenne christelige forsamling skedt er, verdiges vare vår forbön in for then stormect:te furste och herre kong. Ma:t eders kere her fader, ath hans kon. Ma:t ville af sine faderlige infödde godhet ath se oss nådeligen til, fattige köpstädzmen, och formedle thenne svåre tull och gestningh, som oss upå kommen är, och om köpshandelen, som forberört er, motte komme udi sin rette bruck och stagga igenn epter Svergis lagh, thet vi odmiukelige alle samens af eders kon. Nåde och eders kere broder hertig Johan for Gudz och rettvishetenes skull begäre.

Vi ville heremott holle oss såsom rette och trogne undersåtter plictige och skyllige äre udi all underdånighet och trohet och upsätie medh edhers kon. N. lif, godz och vår velfarth, så lenge vi lefve, oss allom så sannerligen Gudh thenn alzmect:te hielpe, then vi eders kon. N. sampt eders kere brodher hermedh evinnerligen befaled hafve.

E. kon. N.
fattige undersåtter
menige köpstädzmen
udi Svergis rike.

Att akten bör hänföras till riksdagen i Stockholm framgår af titeln arfkonung, som gifves Erik, samt orden om hans »lyffte och tillsägilse, som nu i thenne christelige församling skedt er»[1]).

[1]) I äldre afskriftsamlingar förekommer och i Stiernmans Bihang till Riksdagars och mötens beslut s. 189 är tryckt en akt under följande titel: »Thesse efterschrefne articlar hafver erkiebiscop Lars Nerikius stadfäst uthi then siste herredagh, som konung Göstaff hölt i Stockholm anno etc. 1560». I hvad förhållande denna akt står till riksdagens förhandlingar är ej kändt. Artiklarne innehålla åtskilliga föreskrifter för sockenpresten i afseende på vigsel, bannlysning, dop och begrafning af tattare m. m. I ett par fall, i afseende på bannlysning och behandling af bannlysta, föreskrifves hänvisning till »ordinarius».

Tillägg[1].

Herredagen i Nyköping 1533 i juli.

Sid. 192. Den i noten åberopade afhandlingen af Flintenberg är densamma, som på svenska finnes införd i Vitterhets- Historie- och Antiqvitetsakademiens Handlingar del II (1791) under titeln: Afhandling om Hanse-städernas handel med Sverige m. m. Där är såväl det s. 191 införda ständernas svar på herredagen i Nyköping tryckt, som ock rådslaget 1533 i november, hvilket senare dock af förf. hänföres till 1534.

Herredagen i Lödöse 1540 i april.

Sid. 261. Af koncepten eller utkasten till landsordningen i Lödöse ha åtskilliga fragment anträffats i Riksarkivet. Några äro på tyska, uppsatta eller rättade med v. Pyhis hand, så till den 52 § (s. 283) och till det stycke, som innehåller »ridtmesterens edt» (s. 287). Andra och de utförligaste äro på svenska. Ett sådant finnes motsvarande §§ 9—22 (s. 264—271), men saknar §§ 13, 15—17 och har utaf §§ 11 och 21 en väsentligen olika redaktion. Öfverskriften till § 11 lyder nämligen i konceptet: »Hurulunde att alle halssaker schole effter thenne dag aleneste genom regimenthet handlade blifva» och innehåller förbud för riddare, friborne män, fogdar, borgmästare och råd att befatta sig med »halssaker», hvilka skulle remitteras till regementsrådet, som skulle registrera desamma och sända dem till konungens »höge regemente», där dom skulle afsägas. Den § 21 motsvarande § 17 i konceptet har till öfverskrift »Huru regimenthet schole hende then förste regenskap af fogterne, och synnerligen schole the upmerkie, um någhen fordel eller bedrägelig handel udi theris regenskaper sökte eller befundne blifva», och föreskrifver att ståthållaren och hans medråd skulle försegla med regementets insegel alla fogderäkenskaper och uppsända dem till kammarrådet, som skulle vidare granska dem. I öfrigt förekomma

[1]) De utförligaste af dessa tillägg bero därpå, att bland de oordnade kansliakterna från Gustaf I:s tid några konceptfragment för åren 1540 och 1544 af utg. påträffades för sent för att vid tryckningen af dessa år användas.

smärre formella olikheter; men i sak ingen annan än den, att i § 16 (landsordningens § 20) står alle fierdingsår i st. för ene gonge om året[1]).

Ett annat konceptfragment på svenska börjar ett stycke in på »Theris edt, som then menige hielpeskatt upbäre schole» (s. 286) och omfattar t. o. m. regementsrådets samtycke till ordinantian. Några andra olikheter förtjena ej anmärkas än att s. 286 r. 13 uppifr. står att i st. f. och, r. 21 tillägges årligen; s. 288 r. 21 uppifr. står »vort konungslige högre regimente» och s. 290 r. 15 uppifr. står »i thenne ordinantia» i st. f. »och thenne ordinantia».

Regementsrådets samtycke till ordinantian synes att döma efter ordalagen ha utgjort ett med sjelfva akten, ehuru det numera, då originalet saknas, är svårt att bilda sig en fullt exakt föreställning om dess yttre form. Detta samtycke upptages icke heller särskildt uti Runells Förteckning på vigtiga handlingar.

Af instruktionen för konservatorn har ett fragment på tyska af Normans hand påträffats. Man kan med ledning däraf på ett par ställen beriktiga den dåliga svenska texten i Palmsköldska samlingen, som Thyselius följt i sitt aftryck (Handl. till Sveriges reform. och kyrkohist. II, s. 126). Hade konceptet förelegat fullständigt, hade det förtjenat att tryckas; nu (det omfattar blott 2 sidor) vore det utan ändamål.

Äfven ett annat konceptfragment med Normans handstil har påträffats, som möjligen utgjort en del af den under dessa år omtalade Kyrkoordningen. Det afhandlar nämligen, huru man för menigheten skall predika om goda verk, och påminner något om den framställning, som göres i instruktionen för seniorerna (Hist. Tidskr. 1886 s. 248), men är vidlyftigare; i nämda instruktion hänvisas ock till Kyrkoordningens utförligare framställning af ämnet.

Hvad tillämpningen af den nya organisationen med seniorer angår, må anmärkas att i den uti Handl. rör. Skand. Hist. XXIX, s. 84—159 tryckta redogörelsen för regementsrådets i Vestergötland förhandlingar 1540—1542 omtalas verkligen sid. 104 seniorn i Skara, på samma gång som där omnämnes den »uprettat och belefvat stadga», som mäster Jöran Norman superintendent utfärdat (frågan rörde en äktenskapssak).

Riksdagen i Vesterås 1544 i januari.

Utaf konungens tal till ständerna ha tvänne fragment på tyska anträffats. Det ena, med öfverskriften newer articul, börjar s. 342 med sista stycket och slutar sid. 348 r. 14 nedifrån. Det andra börjar s. 375 med r. 7 och räcker till slut. Den svenska öfversättningen följer i allmänhet den tyska texten troget, tillägger endast här och hvar något för- Sid. 362.

[1]) Äfven rubriken till § 15, motsvarande landsordningens § 19, är något olika stiliserad, men innehållet i § på några formella olikheter när detsamma.

klarande ord. På några ställen kan efter den senare den svenska handskriften förbättras. S. 343 r. 13 nedifr. motsvaras att uthi utaf wie auch; r. 8 nedifr. och icke heller ifrå af nicht alleine von. S. 344 vid det korrumperade stället r. 15 o. f. nedifr. äro, såsom man kunde förmoda, några ord öfverhoppade. Efter orden »understundom, effter (som) tidzens och sakernas lägenheter, igenom menige christelige förklarade edicter och budh» heter det nämligen på tyska: bei weilens auch, wan soliche edict vorachtlich ubergeschritten, mith dem schwerdt. Samma sida r. 18 uppifr. har för öfrigt den tyska texten Manasses i st. för Isichias; raden nedanför erden schlange för kopparorm, hvarjämte 2 rader efteråt framför Constantinus uppräknas Traianus, Vespasianus, Titus. S. 346 r. 5 uppifr. bör och utgå; r. 19 står efter »oppå hänger» belangendt, hvarigenom meningen blir bättre. S. 347 r. 11 motsvaras orden förty och snart af aber och schier; r. 18 nedifr. like vidh af beinebenst; r. 6 nedifr. står det, såsom var att förmoda, på tyska mehr irthumb; r. 3 nedifr. motsvaras fördenskuld af und auch sonst. S. 348 r. 14 uppifr. har den tyska texten verkligen vorrecessirt; r. 20 bör det stå der wedh (på tyska bei welcher lahr); r. 14 nedifr. bör det heta, såsom Nordinska texten också har, approberet i st. f. »uppåberedt» (på tyska approbert), och bör kommateringen ändras därefter. S. 376 r. 14 nedifr. motsvaras orden »h. k. M:t och denne effterkommande öfverhet» på tyska af uns und nachkommenden obrigkeit; r. 3 nedifr. bör det stå lydaktige i st. f. likacktige. S. 377 r. 19 uppifr. har orden h. k. M:t ingen motsvarighet i konceptet.

Konceptet är till större delen uppsatt af någon tysk sekreterare, men sista stycket (s. 377) är skrifvet utaf G. Norman, som äfven efter detsamma tillagt Erstlich, hvarpå den bebådade framställningen i punkter hade bort följa. Med detta ord slutar handskriften[1]).

Den sidan 337 meddelade siffran 126 för adeln beror därpå, att den blott i handskriften B af arfföreningen upptagna Peder Ingemarsson till Ornäs blifvit medräknad. Uteslutes denne, bör sålunda antalet minskas med en.

De endast i handskriften D förekommande formerna Säby och Bronäs efter Anders Persson och Matz Kagge, hvilka i noterna till arfföreningen anförts, borde, såsom de riktiga, hellre ha upptagits i texten.

Hvad slutligen bekräftelserna från landsorten angår, upptaga några gamla inventarier i Riksarkivet följande sådana på »Vesterås recess och konung Eriks hyllning 1544»: 1) från följande härad i Vestergötland: Vasbo, Kinda, Valla, Åsa, Vista, Kollands, Ås, Vene [ɔ: Veden], Kåkind, Ballebygd, Vartofta, Gäsene, Gudhem, Laske, Frökin, Barne, Vilska, Vene, Kind, Mark[2]), Flundre, Ala, Vetle, Askim, Säfvedal, Redväg och Kolland

[1]) I det senare fragmentet talar konungen i första person: »wir», »die unseren»; i det förra, liksom i öfversättningen, heter det »h. k. M».

[2]) Efter Mark följer *Mälesråd*, sannolikt felskrifvet. Af häraden i Vestergötland saknas Bierka. Kind, Mark och »Mälesråd», Vetle, Askim och Säfvedal synas ha afgifvit gemensamma försäkringar.

[ɔ: Kulling]; 2) från Dal och Normarken; 3) från Vermland och Vermlands bergslag; 4) från Kind och Ydre; 5) från meniga allmogen i Småland; 6) från följande härad i Östergötland: Bierke[-kind], Skerkind, Vånge fjerding, Gulberg, Meming, Åkerbo, Bankekind, Åtvidaberg, Hanekind och Valkebo[1]).

Riksdagen i Strängnäs 1547 i januari.

Ett konceptfragment af ett rådslag, skrifvet med Sten Erikssons hand och dateradt den 6 december 1546, har påträffats och visar sig tillhöra förberedelserna för riksdagen. Början saknas för närvarande, men de återstående punkterna äro af följande innehåll: 2) konungen tillstyrkes att låta sin »entskylling» med första utgå i tryck; 3) man borde allvarligt rusta sig och förstärka gränserna med »några goda slott»; 4) »några flere riksens ständer och adeln» borde »förskrifvas» för att få del af de »svinde och farlige legenheterna», »effter mann nock ser och inngen kann radt till nagen videre uttlensk hielp heller fortrostning, utan på Gud och oss inbordes, att hvar mann matte lydiger och hörsamer vara»; 5) i afseende på Ryssarne skulle man höra efter i Finland, om sändebudet ännu vore vid gränsen, och då, om det vore något »synnderligt sendebud», kalla detsamma till k. M:t för att söka få ett uppskof med rågången; 6) rådet har enhälligt beslutat att, hellre än att undergå något inträngt eller främmande herrskap, ville de våga lif och gods och allt hvad de egde hos k. M:t och hans unga »herrskap», hvarpå k. M:t borde förlita sig, och ville de gerna undervisa adel, borgare och bönder detsamma efter yttersta förstånd.

Herredagen i Stockholm 1553 i juli och augusti.

Såsom af det sid. 605 införda brefvet framgår, hade några af rådet i maj 1553 varit samlade i Stockholm, och hade då beslutats att utsända några »gode män» till Lybeck och Hansestäderna. En beskickning, bestående af Axel Nilsson [Banér], Joachim Burwitz och Olof Larsson, afgick ock i maj till Tyskland. Den sistnämde synes snart hafva återvändt och aflagt en berättelse med anledning af hvad han förnummit om Lybecks afsigter. Några af rådet ha då antagligen kallats för att taga del af densamma, och ett odateradt rådslag förefinnes, som tydligen är en frukt af denna öfverläggning. Det föreligger i en tämligen dålig afskrift från 1500-talet i ett mindre lägg, som dessutom omfattar afskrifter af rådslag i Linköping 1537 (se sid. 214), Örebro 1543 (se sid. 310) och af utkastet till adelns försäkran på Strängnäs riksdag (se därom sid. 535). Titeln lyder: »Thette effter:ne rådhslag och betenkiende är stält och beslutidt, dog opå

[1]) Bankekind, Åtvidaberg och Hanekind synas ha afgifvit gemensam försäkran.

k. Ma:tz vår nåd:te herris nådige förbätring, opå thett report, som Oloff Larson med sigh haft hafver». Såväl denna titel, som enstaka uppgifter i akten, hänföra densamma just till detta år[1]) och antagligen till förra delen af sommaren.

Med anledning af Olof Larssons rapport, af hvilken framgick, att Lybeckarne yrkade på det »gamble besvärlige privilegium», behandlas den utrikes politiken, frågan om en förhandling i Sverige med Hansestäderna, förbindelser med Pommern och Meklenburg och en beskickning till Danmark[2]). Det föreslås därpå vidare, »för thenne farlige tidz skuldh» och andra rikets vigtiga saker, att sammankalla rådet och meniga adeln till ett möte, där då på en gång »månge handlinger, som förhanden äre», kunde »afhjelpas» och k. M:t »från sådane omsorger och besvärlighet förlossat varda». »Dock», tillägges det, »hvar k. M:t till thet beqvämligeste så behageligit våre, att med then adel, som här bor näst omkring, skulle nu på thenne tid serdelis forhandlat och berådslagit varda, så ville vi oss effter h. M:tz nådige befalning gärne vethe att rette». Det är antagligen detta förslag, som ledde till adelns sammankallande mot slutet af sommaren. — I det följande föreslås, för den händelse motstånd skulle göras, åtskilliga försvarsanstalters vidtagande, och tilläggas några ord om en beskickning till hertiginnan af Sachsen-Lauenburg och om markgrefven Albrechts planer.

[1]) Ett sändebud från hertigen af Meklenburg, Fridrich Spett vid namn, omtalas, och i Förteckningen öfver äldre tyska bref är ock hans andragande infördt under år 1553.

[2]) Kreditiv för sändebud till Danmark gafs sedermera den 5 aug.

BIHANG.

Konung Gustafs första donationsbref för hertig Johan på Åbo och Kumogårds län i Finland. Åbo 1556 den 29 juni. 1

Kollationerad afskrift från senare hälften af 1600-talet i en samling afskrifter i 4:o i Riksarkivet utaf »Heirathscontract, förläningar m. fl. handlingar ang. furstlige personer», jämförd med en afskrift i Riksregistraturet 1556 fol. 157 v., som är afvikande i fråga om sockennamnen och dateringen, men i öfrigt lika. Afvikelserna anföras efteråt.

Vi Gustaff med Gudz nåde Sverigis, Göthis och Vendes etc. konung göre vitterligit medh thette vårt öpne bref, at effter vi uthaf faderlig gunst och kärlek hafve låthit menige Sverigis ständer kåre och uthvällie vår elskelige käre son Erich till Sverigis, Göthis och Vendis etc. konung och uthi så måtte försorgt honom medh land, rike och konungsligit stått och underhåldh effter vår dödelig afgång ifrå thenne verlden; så gifver icke allenest verldzlig lag och rätt thet medh, uthan och then faderlig kärlek, som Gudh alzmechtigh hafver plantered uthi alle fromme föräldrers hierter, thet vi äre skyldige och plichtige the andre våre elskelige käre barn, hvilke och äre uthaf konungsligit stam och blodh, uthi like måtte med tillbörligit och fursteligit underhåld at försorge, effter som Sverigis rikis lägenheter sig uthi then måtte bäst begifve kunne. Therföre hafve vi af faderlige gunst och nåder undt och gifvit, såsom vi och nu med thette vårt öpne bref unne och gifve oss elskelig vår k. son Johan thesse effterskrefne län uthi Finlandh, nembligen hele Åbo län medh alle the sochner uthi norre och södre Finlandh, som ther till af ålder leget hafve och än nu ligge, som äre: Reså, Maskå, Lemmå, Nousis, Virmå, Vemå, Tofvesala, Rimmetele, Kårpå, Nykirke, Lethala, Raumå, Pöyte, Nummis, Ränthmäki, Sagu, Pargas, Nagu, Lundh, Nyby, Pemar, Picke, Halickå, Uskila, Kymithå, Biernå[a]; thernäst Kumegårdz län med thesse effterskrefne sochner, som äre: Kiru, Birkala, Kangesale, Årivesi, Challiola, Sastamala, Vesilax, Lempelä, Kumå, Hvitti[s], Låimijåki, Kiulå kappalegeld, Efra, Efrabominne, Ullsby och Närpis[b], sampt med hele Ålandh, så at han och hans effterkommende mansärfvinger måge och skole niuthe, bruke och

behålle till evärdelige äger förskrefne län med all then rättighet och uthskylder, som ther af årligen uthgöres, intet undantagendis. Hvarföre afhände vi oss och cronan förskrefne län och tillägne them förbemelte vår elskeligh käre son och hans effterkommende mansärfvinger till evärdelige äger. Män hvar och så hände kan, at offtebe:de vår elskelige k. son Johan blefve död uthan mansärfvinger, då skole samme län vare förfalne under cronen igen, icke anseendes hvadh ärfvinger han elliest uthaf qvinne kön hafve kunde. Och skall han och hans effterkommende ärfvinger här emoth uthi alle måtte, såsom en christen, trogen och rättrådig svensk man och undersåte ägner och bör at göre, medh huldskap, troskap och manskap både emot oss och andre tillkommende Sverigis herrer och konunger sig troligen och välvilleligen altidh låthe befinne och hålle uthaf förskrefne län thet mäste folk, som möijeligit är, till att giöre Sverigis herre och konung ther med hielp och biståndh både till landh och vatn emot riksens fiender, enär som hälst behof görs och sådant blifver honom eller hans effterkommende ärfvinger tillsagt och gifvit tillkänne, och ther nöden till thet högste fordrer, thet Gudh alzmechtigiste nådeligen afvände, då skall han och hans lifsärfvinger ingen del hafve ospar, uthan troligen upsättie med Sverigis rikis herre och konung och alle thess trogne inbyggere både lif, godz och annet mere, som kan tiänligit vare at försvare riket medh. Therföre skall och ingen then mening tage här uthaf, thet vi udi någen måtte achte göre någen afsöndering med samme furstendöme ifrå Sverigis rike, uthan vele heller att thet skall blifve, såsom thet och af ålder altidh varit hafver, incorporeret medh hele Sverigis rike och icke annerledis stadigt hålle sig ther vidh, än såsom thet ene ledemotet håller sig och hänger vid hele kroppen och låter regere sig uthaf sitt rätte hufvudh. Och förthenskull skall och förbemelte vår elskelig käre son sampt hans effterkommende ärfvinger, såsom förskrifvit står, vare förplichtig altid at hielpe till både medh råd och dådh at afvärie och förekomme effter ytterste förmögenheten Sverigis rikis skade och förderf; thesligis, så offta någen ny förandring sker i regementet, i så måtte at anthen vi eller tillkommende konunger effter oss, thet Gudh nådeligen lenge afvände, blefve döde, och någen annen uthaf samme konungslige stam och blodh varder koret och uthvald till Sverigis konung och regent igenn, då skall förskrefne vår k. son och hans effterkommende ärfvinger besöke samme herre och konung medh tillbörlig äre och reverentz och begäre stadfästelse på thenne vår faderlige förläning, sammeledis tillseije honom huldskap, troskap och manskap stadigt at bevise, såsom andre rättrådige trogne Sverigis undersåther äre plichtige at göre theres rätte herre och öfverhet. Hvarföre förbiude vi her medh alle, eho the hälst äre eller vare kunne, som för våre skuld vele och skole göre och låthe at göre förbemelte

vår elskelig käre sonn eller hans tillkommende lifsärfvinger här emot något hinder, platz eller förfång vidt vår högste ogunst. Sammeledis begäre vi och ganske faderligen och kärligen uthaf vår elskeligh käre son Erich och hans effterkommende lifsärfvinger, att om Gudh alzmechtig thet så försedt hafver, hvilket vi och uthaf hiertedt ganske gerne se och önske, at han lefver och kommer till regementet effter vår dödh, thett han eller the då thette vårt bref icke ogille eller udi någen måtte rygge eller um inthet göre vele, uthan heller thet yttermere broderligen stadfäste och bekräfftige, effter hans elskelig käre broder och hans tillkommende lifsärfvinger varde eller skole sig icke annerledis emot honom och hans lifsärfvinger förhålle än som rätt och tilbörligit är uthi alle måtte. Och thess till yttermere visse och högre stadfästelse låthe vi hänge vårt k. secret her neden före och medh vår egen handh underskrifvit. Datum opå Åbo slott thenn 29 dag junii anno domini tusende fämhundrede fämtije på thet siette.

GUSTAVUS

(L. S.)

a) Registraturet har följande namn: *Lundh, sancte Karin, Pike, Sagu, Nagu, Pargas, sancte Mårtens, Pemar, Halicko, Murala, Bierno, Kimitto, Masko, Lemå, Nousis, Pöutå, Varfrukyrkie, Reså, Rymitto, Kårpå, Virmå, Vemå, Töfvesala, Nykyrkie, Letala, Lappå.* *b)* Registraturet har följande namn: *Tyrfvis, Karku, Kyrö, Birkala, Kangasala, Lempele, Vesilax, Hvittis, Laijmaioki, Kiula cappel, Efra, Efrabominne, Ulsby, Kumå* och *Nerpis.*

Riksregistraturets afskrift är daterad den 27 juni[1]). Runells Förteckning angifver åter den 29 juni. De äldsta inventarierna i Riksarkivet ha den 20 juni, en misskrifning, som lättare låter förklara sig, om det stått 29, än om det stått 27. Originalet var enligt inventarierna försedt med en »vaxkupa».

Samma dag uppdrogs åt hertig Johan att hafva »öfverste befallningen» för allt konungens krigsfolk i Finland, och i en annan fullmakt, likaledes af den 29 juni, erhöll han »öfverste befallningen öfver hele Finland». Det heter i densamma:

Therföre hafve vi förordnet [och tilbetrodt], såsom vi och nu medh thette vårt öpne bref förordne och tillbetro oss elskelig vår käre son Johan medh Gudz nåde Sveriges etc. arffurste att hafve öfverste befallningen öfver hele Finlandh och honom medgifvit at råde, biude, göre och låthe på våre vägne, såsom vi sielfve uthi kongl. person här tillstädes vore; hvarföre biude vi eder trogne undersåter, friborne frelsismän, prestmen, borgere, bönder och menige almoge, som byggie och bo uthi förskrefne Finland, at I äre förbe:te vår elskelige käre son hörige och lydige till alt thet som han eder på

[1]) Tegel följer denna text, men har genom tryckfel *27 juli.*

våre och rätvisenes vegne biudendes och tillseijendes varder, och ther några besväringer eller klagemål anthen emot våre tienare och befalningsmen eller eliest emot några andre, eho the hälst äre eller vare kunde, förekomme, så varder han them förhörendes och förskaffandes, at hvar och en vederfares så mycket som rätt och skiäl är.

Dessa två senare bref äro äfven i registraturet daterade den 29 juni.

Ett fragment af ett »Rådslag» uti Riksarkivet handlar om hertig Johans förseende med ett hertigdöme. Till utgångspunkt tages lämpligheten af att genom ömsesidiga giftermål mellan båda konungarnes »lifserfherrer och freuker» närmare förbinda Sverige och Danmark, hvarvid en dansk fröken borde gifvas åt hertig Johan. Saken ansågs kunna främjas därigenom att det gjordes »namnkunnigt» och »utropades», med hvad »furstendöme och herrlighet» hertig Johan skulle föra sitt furstliga stånd, och på k. Maj:ts »goda behag och förbättring» föreslås till sådant hertigdöme 1) »menige Finland, som är alt Åbo biscopsdöme»; 2) lika anpart af k. Ma:ts arfvegods; 3) ett slott och slottslän i Uppland eller Östergötland »med en temelig tilliggelse»; 4) en »temelig andel» uti bergverken. Slutligen skulle hertig Johan förvissas om att utan »alt middel» blifva »kest, korad och stadd» till Sveriges krona, om hertig Erik doge utan manliga lifsarfvingar.

En gammal anteckning hänför rådslaget till 1556. Det må dock lemnas därhän. Konungen befann sig hela förra hälften af året uti Finland. Om några där hållna öfverläggningar af denna art har man sig i öfrigt ingenting bekant.

2 Konung Gustafs andra donationsbref för hertig Johan på Åbo, Kumogårds, Raseborgs län och Åland uti Finland. Stockholm 1557 den 7 september.

Kollationerad afskrift från senare hälften af 1600-talet i en samling afskrifter i 4:o af »Heirathscontract, förläningar m. fl. handlingar ang. furstlige personer» i Riksarkivet, jämförd med en samtida afskrift i Nordinska samlingen, Hist. Svec. Gust. I, vol. 5, i Uppsala universitetsbibliotek, efter hvilken den något moderniserade stafningen delvis rättats.

Vi Gustaff medh Gudz nåde Sveriges, Göthes och Vendes etc. konungh göre vetterliget medh thette vårt öpne bref, at effter vi uthaf faderligh kärlighet och godom vilie hafve låtet menige Sveriges rikes ständer kåre och uthvälie vår elskeligh käre äldste son, högborne furste och herre her Erich medh Gudz nåde til Sveriges, Göthes och Vendes etc. konungh och uthi så måtte försörgdt honom medh landh, rike och konungsliget regemente effter vår dödelige afgångh ifrå thenne verldene, tesslikeste hans effterkommande rätte menserfvinger och så uthi like motte effter honom, så gifver

icke allenest verldzligh lagh och rät thet medh, uthan och then naturlig lagh och faderligh kärlek, som Gudh alzmechtigh hafver planteret uthi alle fromme föräldres hierter, thet vi och äre skyldige och plichtige the andre våre elskelige käre barn, hvilke och äre uthaf konungsligh stam och blodh, medh tilbörliget och fursteliget underhåldh at förse och försörge, effter som Sveriges rikes förmåge och lägenheter sigh uthi then måtten bäst begifva kunne; therföre hafve vi af faderligh gunst och godh vilie undt och gifvet, såsom vi och nu medh thette vårt öpne bref unne och gifve oss elskeligh vår kere son högborne furste och herre her Johan medh Gudz nåde Sveriges, Göthes och Vendes etc. erffurste thesse efterskrefne slot och län uthi Finlandh, nembligen: Åbo slot och län medh alle the sochner uthi norre och södre Finlandh, som ther til af ålder legat hafve och ännu liggie, som äre: Reso, Masko, Virmå, Lemå, Nousis, Vemå, Töfvesale, Rimmettelä, Kårpå, Nykyrkie, Letala, Raumå, Poite, Nummis, Randemäki, Sagu, Pargas, Nagu, Lundh, Nyby, Pemar, Pykie, Halicko, Uskila, Kimittå, Biernå; thernäst Kumegårdz län, som äre thesse effterskrefne sochner: Kyrå, Birkala, Kangesale, Årivesi, Kalliola, öfre och nidre Sastamala, Vesilax, Lempele, Kumå, Hvittis, Loymioki, Kiulå kappelegäld, Efre och Efrebominne, Ulsby och Nerpis; item Rasborgs län medh the sochner, som ther til af ålder legat hafve, som äre Tenala, Poijo, Kysko, Charis, Charisloio, Ingo, Loio, Vichtis, Loppis kappelegäldh, Siuundo, Kyrkieslet, Äspo, sampt medh hele Ålandh, som äre thesse effterskrefne sochner Jumala, Finström, Hammerlandh, Fögle, Sundh, Saltvik, Limmerlandh, Cumlinge; så at högbe:te vår elskelige käre son her Johan etc. och hans effterkommande menserfvinger måge och skole niuta, bruka och beholla til everldelige äge före:ne slot och län medh al cronones årlige skat, sakörer, fodringer och all annen rättighet och uthskylder, som ther af årligen uthgöres kan, intet undantagandes. Sammalunda skal och förbe:te vår käre son her Johan och hans effterkommande menserfvinger frit och obehindret beholla och niuta hvadh bergverker uthi förbe:te hans furstendöme nu fundne äre eller här effter finnas kunne. Thesslikeste måge och skole the hafva fulmacht uthi samme furstendöme til at råde, biude och stadfäste öfver slot, fäste, landh, län och alle thess inbyggiare, andelige och verldzlige, synnerligen hvadh cronones årlige ränte och utskyller belangar, sigh sielfve och menige riket til nytta, gagn och bäste. Hvarföre hafve vi undt, gifvet och öfverantvardet, som vi och nu medh thetta vårt öpne bref unne, gifve och öfverantvarde förbe:te vår elskeligh käre son her Johan etc. föreskrefne cronones län medh then furstelige jurisdiction til et rät fursteliget län och underhold at niuta, bruka och beholla til everldelige äge som et rät ledemot til Sveriges crono; doch medh sådane condition, at hvar vår käre son her Johan både medh mäns-

erfvinger och qvinkönserfvinger af then Alzmechtigeste begåfvadt varder, thå skole mänserfvingerne effter linien furstendömet beholla, men qvinkönserfvingerne, som uthi hans lifstidh medh gifftermål icke försedde blifva, skole effter hans dödelige afgångh, anten the inrikes eller uthrikes effter Gudz försyn försedde blifva, medh en ärligh och furstelig brudskat af hans lösörer och medh hans furstendömes undersåters tilhielp tilbörligen försörgde blifva, och arfvegodsen, som them både opå fäderne och möderne borde tilfalla, skole komma bröderne eller theres efterkommande menserfvinger effter rätte linien til skifftes, hvariom sin part, effter som Sveriges lagh förmäler.

Hvar och så hände, thet Gudh nådeligen afvende, at offtaberörde vår käre son her Johan uthan mänserfvinger dödeligen afginge, dhå skole samme slot och län komma och blifva under Sveriges crono igen, icke anseendes hvadh erfvinger han eliest uthaf qvinkön hafva kunne. Hvar och then Alzmechtigeste honom qvinköns erfvinger allenast förlänandes varder, och samme erfvinger uthi hans lifstidh medh gifftermål icke försedde blifve, dhå skole the effter hans dödelige afgångh, anten the inrikes eller uthrikes effter Gudz försyn försedde blifve, beholle alle hans lösörer til en ärligh och furstelig brudskat. Men hvar så hende, at vår käre sons her Johans etc. och hans mänserfvingers lösörer af krigh eller någen annen olycke hände blifva förringet, så at förbe:te qvinkönserfvinger icke ther medh kunne furstelige försörgde och försedde blifva, dhå skole the medh en ärligh brudskat medh hans furstendömes undersåters tilhielp försöries effter undersåternes förmögenhet och icke ther uthöfver, och arfvegodzen skole komma bröderne til skifftes, som tilförende sagdt är. Hvar och så hände, thet Gudh nådeligen afvende, at högbe:te vår käre son her Johan uthan lifserfvinger uthaf thenne verlden dödeligen afginge, dhå skal alt hans rätte arf och aflingegodz både i löst och fast komma til hans käre bröder eller theres rätte menserfvinger effter linien, såsom til the näste och rätte erfvinger, och icke under cronan, effter som Sveriges lagh ther om förmäle.

Och effter vi uthaf faderligh gunst och kärlighet, som föreskrefvet står, hafve nu försedt offtabe:de vår käre son her Johan etc. medh sådant fursteliget uppehälle af Sveriges crono, så skal han ther emot uthi alle måtte, såsom en from, christeligh, trogen och rättrådigh herre och erffurste, som af konungsliget svenskt blodh föd och boren är, sammelunda skole och hans effterkommande lifserfvinger uthi lika motto förplichtige vara sigh altidh troligen och välvilligen låta befinna medh huldskap, troskap och manskap först emot Gudh alzmechtigh, tesslikeste emot oss och sin käre her broder högbe:te högborne furste her Erich etc., när Gudh alzmechtig honom til thet konungslige säte i Sverige effter vår dödelige afgångh at komma förseendes varder; tesslikeste emot andre tilkommande Sveriges rätte tilbörlige arfherrer och konunger och sit käre fäderneslandh Sverige, såsom the för Gudh och alle trogne Sveriges inbyggiare vele och kunne vara til svars medh; tesslikeste skole the och holla uthaf föreskrefne län thet mäste folk, som mögeligit är, och the uthan theres skade afstad komma kunne, til at göra Sveriges herre och konungh och sit käre fäderneslandh ther medh hielp och biståndh både til landh och vatn emot alle the, som Sveriges rike och thess trogne inbyggiare förhärie och förderfve vele, enär som hälst behof görs och sådant af Sveriges konungh och thess trogne inbyggiare af honom eller hans effterkommande lifserfvinger blifver fordret och begärat. Och ther nöden til thet högste fordrer, thet Gudh alzmechtigh nådeligen afvende, dhå skal han och hans lifserfvinger all sin förmåge hafva ospar och troligen upsättia medh Sveriges rikes herre och konungh och alle thess trogne inbyggiare theres högste och störste förmögenhet och alt annat, som tienliget kan vara til at afväria riksens skada och förderf medh.

Och opå thet at ingen then meningh skal taga här uthaf, thet vi uthi någen motte achte göre någen afsöndringh medh samme furstendöme ifrå Sveriges rike, uthan vele at thet skal blifva, såsom thet och af ålder varet hafver, incorporerat medh hele Sveriges rike och aldeles stadigt holle sigh ther vidh, såsom thet ene ledemotet holler sigh och henger vidh hele kroppen och låter regera sigh uthaf sit rätte hufvudh, therföre skal och oftabe:de vår käre son her Johan etc. sampt hans effterkommande erfvinger, som föreskrefvet står, vara förplichtige altidh både medh rådh och dådh tilhielpa at afväria och förekomma effter yttersta förmögenheten Sveriges rikes skade och förderf och uthi ingen måtte sigh ifrå Sveriges rike afsöndra låte vidh straff, som uthi Sveriges lagh förmäles; tesslikeste, så offta någen ny förandring sker i regementet i så måtte, at anten vi eller tilkommande erfkonunger effter oss, thet Gudh nådeligen lenge värdes friste, blifve döde, och någen annen af samma konungslige stam och blodh kommer til regementet igen, effter som vi och menige riksens ständer samtykt och beslutet hafve, dhå skal föreskrefne vår käre son her Johan etc. eller hans effterkommande manserfvinger besökia samme herre och konungh medh tilbörligh ära och reverenz och begäre stadfästelse opå thenne vår faderlige gåfve och förläningh; sammaledes tilsäije honom huldskap, troskap och manskap til Sveriges rikes gagn och bäste altidh och uthi alle måtte så stadigt til at bevisa, såsom andre rätrådige Sveriges rikes rådh och ledemot at göra plichtige äre. Och ther emot skal then, som til riket och thet konungslige säte kommer, vara förplichtigh medh segel och bref välvilligen stadfästa och confirmera thenne vår faderlige gåfve och förläningh, så at högbe:te

vår käre son her Johan etc. eller hans effterkommande menserfvinger föreskrefne gåfve och förläninger aldeles obehindrat och oklandrat niuta må och skal.

Sammalunda skal och offtabe:de vår käre son her Johan etc. och hans effterkommande menserfvinger förplichtige vara effter ytterste förmögenhet, så väl som alle andre Finlandz trogne inbyggiare, tilhielpe at beskydda och försvare alle Finlandz grenzer, medh hvem the hälst begrenzede äre, och icke uthi någen måtto them förkorta låta. Doch skal oftabe:de vår käre son her Johan etc., hans effterkommande mänserfvinger eller några andre Finlandz inbyggiare icke gifva orsak til något obeståndh vidh grenzerne, icke heller för sigh allena och genom sit enskylte rådh, tienare och undersåter företaga, förhandla eller besluta några the saker och ärender, anten ther vidh grentzen eller eliest, som riksens almännelige välfärdh opå hänger, anten medh krigh, fredeståndh, förbund, tractater eller några andre högvichtige riksens saker at uträtta, uthan at sådant sker medh Sveriges konungs och the andre hans käre bröders och flere af the förnembste och förståndigeste riksens ständers och ledemots endrächtige rådh och samtyckie. Doch om så skedde, at anten förbe:te vår käre son her Johan etc. eller någen af the andre våre käre söner eller theres efterkommande lifserfvinger i the landzändar the besittiandes blifve, någen sådane handel förefalla kunne, som menige Sveriges rike til nytta och fordel komma måtte, och tilfället eller läglighetерne för menföre eller långh väg skul icke så hastigt, som behöfdes, gifves måtte, at sådant berådslåes kunde medh the andre hans elskelige käre bröder eller theres efterkommande lifserfvinger, dhå må och skal honom, som sådane godh tilfälle förefalla, icke här medh vara betaget eller förbudet at sökia ther igenom menige Sveriges rikes och sit eget gagn och bäste; doch at alle saker i så måtte viseligen företages, så at Sveriges rike ther uthaf icke någen skade eller nachdel tilfoges måtte. Hvar och något fiendtliget in opå föreskrefne grenzer, thet Gudh nådeligen länge afvende, företaget blifva kunde, och offtabe:de vår käre son her Johan etc. eller hans effterkommande menserfvinger medh menige Finlandz inbyggiares macht och tilhielp icke förmåtte göra fienderne motståndh, dhå skal offtabe:de vår käre son her Johan etc. eller hans effterkommande menserfvinger besökia Sveriges rikes konung om hielp och biståndh, lika som til theres rätte herre och hufvudh, och såsom et rät hufvudz art är alle ledemot på hele kroppen regere och förfordre, så skal och then, som regerande konungh är, offtabe:de vår käre son her Johan eller hans menserfvinger och alle Finlandz trogne inbyggiare, som äre the rätte ledemot, icke förlåta, uthan välvilligen komma them til hielp och undsätningh effter yttersta förmögenheten både medh rådh och dådh til at beskydda och försvara före:ne Finlandh

emot alle the, som thet vele i någen motte öfverfalla, förhärie och förderfve.

Uthi lika måtto skal och förbe:te vår elskeligh käre son her Johan etc., hans effterkommande lifserfvinger medh alle trogne Finlandz inbyggiares tilhielp vara förplichtigh at komma Sveriges konungh och menige Sveriges rike til hielp, tröst och biståndh uthi all nödh och farlighet, när så förnöden är och på menige Sveriges rikes vägna ther om fordrat blifver, så at then ene landzändan kommer then annen til hielp, när omtränger, och at hele riket hänger tilhopa, som thet sigh rätteligen ägner och bör och tilförende ther om berördt är.

Hvar och så hände, at Sveriges konungh hade behof at fordra någen hielp af menige riket, eller och at konung son eller dotter sin medh gifftermål försörie vil, anten gärder eller annen hielp, som icke är undersåternes årlige skat och utskylder, dhå skole the, som bo uthi för:ne vår käre sons her Johans etc. eller hans effterkommande lifserfvingers furstendöme, vare förplichtige at komma Sveriges konungh och menige Sveriges rike medh sådane hielp til undsätningh, lika som andre Sveriges trogne undersåter och inbyggiere uthi sådane fal görandes varde; doch at sådane hielpeskat opå före:ne furstendömes undersåter skäligh opå lagdt varder, at undersåterne ther hos theres årlige skat och andre uthskylder och så at utgöra uthi förmögenhet hafva motte.

Hvar och så hände, at Sveriges konungs lägenheter sigh så kunne begifva, thet han uthi egen person ville draga til Finlandh anten sin erichsgatu eller för andre riksens anliggiande nödtorfter skuld, dhå skole och the, som bo uthi förbe:te vår käre sons her Johans etc. eller hans efterkommande menserfvingers furstendöme, förplichtige vara at fordra och främie honom både medh kostgärder, skiutzresor och andre nödtorfter, effter som thet sigh rätteligen ägnar och bör.

Item skal och oftabe:de vår käre son her Johan etc. sampt medh alle the andre hans käre bröder förplichtige vara at sökia sit käre fäderneslandz, menige Sveriges rikes, theslikeste sine käre systrers bäste uthi alle måtto, och hvar Gudh täckes oss kalla ifrån thenne verlden, för än hans käre systrer alle medh gifftermål försedde blifva, dhå skal han, sampt medh alle the andre hans käre bröder och menige Sveriges trogne undersåter förplichtige vara at försörge och förse the, som effter vår dödelige afgång ogiffte äre, medh en ärligh och fursteligh brudskat och alt annat, effter som konunge barn ägnar och bör.

Och opå thet at thesse våre konungslige meninger uthi alle puncter stadige och faste blifva måge til evigh tidh, så begäre vi faderligen och kärligen uthaf vår elskelige käre son, högbe:te högborne furste och herre her Erich medh Gudz nåde Sveriges, Göthes

och Vendes etc. utvald konungh och hans effterkommande lifserfvinger, at om Gudh alzmechtigh thet så försedt hafver, hvilket vi och uthaf hiertat ganske gärne se och önske, at han lefver och kommer til regementet effter vår dödh, effter han och hans effterkommande menserfvinger ther til af menige riksens ständer utkorade äre, thet han eller the thetta vårt bref dhå icke ogille eller uthi någen motto ryggie och om intet göre vele, uthan heller thet yttermere medh all broderligh kärlek stadfästa och bekräfftiga effter hans elskeligh käre her broder offtebe:de högborne furste och herre her Johan etc. och hans effterkommande lifserfvinger varda eller skole sigh icke annorledes emot honom och hans lifserfvinger, sammalunda emot sit käre fäderneslandh Sveriges rike förholle, än som christeliget, rät och tilbörliget är uthi alle motte, och såsom hvar och en trogen broder bör at bevisa sigh emot then annen och emot sit käre fäderneslandh. Förbiude vi och här medh alle, som för våre skull vele och skole göra och låta, at göra oftabe:de vår elskelig käre son her Johan etc. eller hans effterkommande lifserfvinger här emot något hinder, platz eller förfång, såsom the then alzmechtigeste Gudz straff unvike vele.

Vi vele och här medh til thet högste hafva förmanat alle friborne frelsesmän, präster, köpstadzmän och menige man, som bygge och bo uthi de län, vi offtebe:te vår käre son her Johan etc. efterlåtet hafva i Finlandh, at the skole bevisa honom all lydno och hörsamhet, såsom rätrådige undersåter ägnar och bör at bevisa theres herre och öfverhet, och såsom the för Gudh och alle menniskior vele vara til svars medh, doch så at then lydno medh hulskap, troskap och manskap, som alle Sveriges rikes inbyggiere Sveriges rikes konunger på menige Sveriges crones vegna til at afväria menige riksens skade och förderf medh plichtige och skyllige äre, icke ther medh uthlu[c]kes eller förkortes skal; tesslikeste skole alle friborne och frelsesmän vara förplichtige at holla så mycket krigsfolk til häst och fot til at afväria menige riksens skada och förderf medh, när behof görs, som offtabe:de vår käre son her Johan etc. hvariom i synnerhet opåläggiandes och tilsäijandes varder, och som the mäst kunne hafva rådh til effter deres ytterste förmögenhet och såsom the för Gudh och alt ärliget folk vele til svars vara.

Och thess til yttermere visso och stadfästelse, at vi alfvarligen vele och begäre, thet alt thetta före:ne, aldeles såsom föreskrefvet står, fast och obrotzligen skal hollet och fulkompnat varde, låte vi vetterligen hängia vårt konungslige secret nedan för thetta bref och medh egen handh underskrefvet. Datum på vort slot Stockholm den siuende septembris åren efter Christi födelses tidh tusende femhundrade femtijo oppå det siuende.

GÖSTAVUS

Originalet var enligt gamla inventarier i Riksarkivet försedt med en kupa af guld med hertig Johans »conterfey».

I afseende på förberedelserna för denna andra donation jämför anmärkningarne här ofvan sid. 698 efter konung Gustafs testamente. Under hvilka yttre omständigheter sjelfva utfärdandet egt rum, därom saknas upplysningar. Det knapphändiga registraturet för år 1557 har för den 7 september och dagarne närmast förut och efteråt en lucka. De i inledningen till nästföljande akt förekommande uttrycken om rådets, ridderskapets, adelns och meniga ständernas samtycke torde ej kunna tolkas så, att det nu skulle varit ett dylikt möte.

Konung Gustafs bref på vapen och sköldemärke för hertig Johan. Stockholm 1557 den 7 september. 3

Samtida, något skadadt koncept i Riksarkivet med påteckning: vist concept af hertug Johans vapnbref anno 57, med tomrum för vapnet. Mer än en »copia» var icke häller känd för E. Runell-Palmsköld. En annan föga yngre afskrift förekommer i Nordinska saml. i Uppsala universitetsbibliotek. En senare, men sämre afskrift finnes i ofta anförda afskriftsamling i 4:o i Riksarkivet utaf »Heirathscontract» m. m. En samtida odaterad öfversättning på latin finnes i Uppsala univ.-bibliotek och har tillhört den Stierneldska samlingen.

Vi Gustaff medt Gudz nådhe Sverigis, Götis och Venndis etc. konungh göre vitterligit och medh thette vårt öpne bref openbarligen bekänne, att effther vi medh vårt elskelige Sveriges rikes rådh, ridderskap, adel och menige ständers, andelige och värdzliges, endrechtige rådh och samtycke genom ett förordnet testament hafve undt och gifvet vår elskelighe käre sonn, her Johan medt Gudz nådhe Sverigis, Götis och Venndis etc. arffurste och hertugh till Finlandh, några slott och län udi för:ne Finlandh, nämpligen Åbo slott och län, Rasborgs län, Kumegårdz län och Ålandh, utaf hvilke han och hans effterkommende barn, barnebarn och lifserfvinger theres fursteligit väsende, ståndh och uppehälle före och hafve schole, såsom vi och the andre våre käre sönner, hvar för sigh, medh slott, fäste, landh och län opå andre orter her i Sverige effter Sverigis rikis förmåge och lägligheter udi like måtthe försedt och begåfvet hafve, som the bref och förseglinger, ther uthöfver på alle sidher giorde och uprättede, ther um utvise och clarligen förmeldhe; och effther förbe:te landh och län udi Finlandh, som till samme vår käre sons her Johans hertugedöme nu lagde och förordnede äre, nämpligen för:ne Åbo slott och län Rasborgs län, Kumegårdz län och Ålandh medh skiöldh, vapn och skiöldemerkie till thenne tidh icke försedde varit hafve, som thett sich borde och udi andre konunge riker och hertugedömer brukeligit är och vare plägher; hvarföre vi

nu utaf vår fadherlige kärlek och af then konungslige fulkomplighet, macht och authoritet, som vi opå Gudz och menige Sverigis crones och inbyggeres vägne hafve utöfver thette vårt loflige konunge rike Sverige, undt och gifvit, som vi och nu medh thette vårt öpne bref unne och gifve förbe:te vår elskeligh käre sonn her Johan och hans effterkommende barn och rätte lifserfvinger ifrå slächte till slechte till förbe:te furstedömes yttermere stadfestelse och evigh blifvende skiöldh, vapn och skiöldhemerke, som är en fyrestycket skiöld, thet öfre och högre, så och thett nidre och venstre fiälledt halfparthen blått, och ther udi två sölfverferghe siuudde stiärner, och niderdelen förgylt, och utöfver bådhe thesse färgher en biörn medh ett förgylt draget sverdh emellen bådhe främbre ramerne: hvilkit vapn och skiöldemerke vi her medh tilägne Norre Finlandh och Kumegårdz län; thett andre öfre och venstre, så och thett nidre och högre fiälledt rödt och udi hvart af thöm en open förgylt tornerehiälm medh en crone opå och två glafvenstaker udi korsvis bak för hiälmen, bådhe medh förgylte udder, blå fänicker och förgylte kors egenom, hvilket vapn och skiöldemerke vi her medh tilägne Södre Finlandh, Rasborgs län och Ålandh; item ofven opå förbe:te vapn tre öpne tornerehiälmer, hvar there medh enn crone, och udi cronen på then högre hiälmen en half biörn medh ett förgylt dragit sverdh emellen bådhe främbre ramerne och udi cronen på then venstre och tridie hiälmen fem glafvenstaker alle medh förgylte udder, blåe fänicker och förgylte kors udi; så at förbe:te vår älskelige käre son her Johan, hans barn och rätte lifserfvinger hos sitt mettfödde faderlige vapn förbe:te skiöldh, vapn och skiöldemerker, som the her ofven före udi thette vårt bref förmålede, och medh theris rätte färger utstruckne [ɔ: utstuckne?] äre, udi alle och hvar och enn förstlige, ärlige och ridderlighe saker och handlinger, till skempt och alfver, udi krigh, tornier, medh kempende, stäkende, rännende, fecktende, item på mynt, uthi incigler, petschaffter, clenodier, baner, fänicker, målninger och opå pauluner och begrafninger före, niute, bruke och beholle måghe och schole[1]). Och tess till yttermere visse late vi [hängie vårt] kong:e secret neden for tette bref, som gifvit och schrifvit är på så[rt slott] Stocholm then siuvende dag [septembris] åren effter Christi var frälseres byrd tusende femhundrede femtije och på thet siuvende.

---

[1]) Båda handskrifterna ha härefter följande öfverstrukna ord: »item till att upslå lathe her udi rikit eller i fremmende landh och städher, för herberger eller hvar som helst saken och theris äres och värdighetz läglighetet och nöttorfter thet fordra och kräfvie kunne, effter theres eigen villie och välbehag».

Hertig Johans till konungen afgifna försäkran eller revers mot förläningen af Åbo, Kumogårds, Raseborgs län och Åland. Stockholm 1557 den 7 september. 4

Kollationerad afskrift från senare hälften af 1600-talet i en afskriftsamling i 4:o af »Heirathscontract, förläningar m. fl. handlingar ang. furstliga personer» i Riksarkivet, jämförd med ett samtida koncept eller projekt uti Riksarkivet, som saknar datering och underskrift, samt med ett något senare »Extracht af min nådige herris hertigh Johans obligation. Datum Stocholm then 7 septembris anno etc. 57». Vigtigare olikheter anföras efteråt.

Vi Johan medh Gudz nåde hertigh i Finlandh etc.[a] giöre vitterligit och oppenbarligen bekennes[b], att effter thet stormechtigeste furste och herre her Gustaff, Sveriges, Göthes och Vendes etc. konungh, vår käre her fader, uthaf synnerlig gunst och faderligh kärlighet[c] hafver undt, gifvit och öfverantvardet oss och våre effterkommande mänserfvinger till ett fursteligit län och ärfligit underhåld att niuthe, bruke och behålle till evärdelige äghe och som ett rätt ledemoth till Sveriges crone thesse effterskrefne slott och län i Finlandh, som äre Åbo slot och län, Kumegårdz län, Raseborgs län och Ålandh[d], effter som h. k. M:tz donationsbref, oss ther opå gifvit, videre uthi lengden förmäler och uthtrycker, för hvilken faderlig gunst och kärlek vi ganska ödmiukeligen och kärligen högbe:te kongl. M:t vår käre her fader vele betackat hafve, och ther emoth lofve och förplichte vi oss och våre effterkommande lifsärfvinger her[e] medh och uthi thette brefs krafft och macht uppå Gudh alzmechtigh och hans helge evangelium, thessligeste på vår christelige tro och[f] äre, at vi och våre effterkommende lifserfvinger aldeles vele och skole bevise högbe:te kongl. M:t vår k. her fader, så lenge then Alzmechtigste täckes spare h. k. M:t lifvet i thenne verlden, och sedan vår älskelige käre her broder, högborne furste och herre, her Erich medh Gudz nåde Sveriges, Göthes och Vendes etc. uthvalde konungh, när[g] Gudh then alzmechtigeste hans furstl. Nåde till thet kongl. säthe i Sverige effter högbe:te k. M:tz vår älskelige k. her faders salige afgångh at komme förseendes varder, och[h] andre effterkommende Sverigis rätte tilbörlige arfherrer och konunger, sammalunda vårt k. fäderneslandh Sverige, all huldskap, troskap och manskap, som christne, trogne och rättrådige svenske män och undersåther sin rätte herre och konungh och sitt käre rätte fäderneslandh at bevise skyldige och plichtige äre, och såsom vi och våre effterkommende lifserfvinger för Gudh och[i] alle trogne Sverigis inbyggere vele och kunne vare till svars medh.

Sammalunde vele och skole vi och våre effterkommende mänserfvinger hålle thet mäste krigsfolk uthaf förbe:te furstendöme och län[k], som vi uthan vår skade och förderf kunne åstadh komme, till at göre Sverigis konung och vårt k. fäderneslandh ther medh uthi all förefallande nödh och anfechtninger hielp, tröst, biståndh och undsätningh både till landh och vatn emot allom them, som Sveriges rike eller några the landzänder, ther till lydhe, och thess trogne inbyggere öfverfalle, förhärie och förderfve vele, enär som helst behof görs och sådant af Sverigis konung och thess trogne inbyggere och ständer af oss eller våre effterkommende lifsarfvinger fordrat och begärat blifver. Och hvar nöden till thet högsta fordrar, thet Gudh nådeligen värdes länge afvände, dhå vele och skole vi och våre effterkommande lifsarfvinger hafve ospart till at upsättie[l] medh Sveriges rikes konungh och thess trogne inbyggere all vår välfärdh och förmögenhet[m] medh alt annat, som tienligit vare kan till at afvärie riksens skade och förderf medh.

Och på thet att ingen then mening om oss hafva skall, at vi samme vårt förstendöme, faderlige gåfve och förläningh uthi någen måtte achte at afsyndre ifrån Sveriges rike, uthan samme furstendöme skall blifve, som thet af ålder varit och högbe:te k. M:t vår älskelige k. her fader thet nu förordnadt hafver, incorporeret medh hele Sverigis rike och aldelis hålle sigh ther vidh, såsom thet ene ledemotet håller sig och hänger vidh hele kroppen och låther regere sigh af sitt rätte hufvudh; therföre beplichte vi oss och våre effterkommende lifsarfvinger[n] altidh både medh rådh och dådh vele och skole tillhielpe at afvärie och förekomme effter[o] störste och ytterste förmögenheten Sverigis rikes skade och förderf och uthi ingen måtte oss ifrån Sverigis rike afsöndre låthe[p] vidh thet straff, som uthi Sverigis lagh förmeldes.

Och på thet sådant och så fast och obråtzligen må och skall fullkompnet och hållet blifve, hafver högbe:te kongl. M:t vår älskelige käre her fader belefvat och samtyckt at[q], så offta någon ny förandring sker uthi regementet, i så måtte at anthen högbe:te kongl. M:t eller högbe:te högborne furste och herre her Erich, Sverigis, Göthis och Vendes etc. uthvald konungh, eller andre effterkommande rätte och tillbörlige Sverigis erfkonunger, thet Gud nådeligen värdiges länge[r] at afvende, dödeligen afginge, och någon annan af samme kongl. stam och blodh kommer till regementet igen, effter som högbe:te kongl. M:t vår älskelige k. her fader med menige riksens ständer thet nu[s] samtyckt och beslutit hafve, dhå vele och skole vi och våre effterkommende mänserfvinger besöke samme herre och konungh medh tillbörlig äre och reverentz, såsom till Sveriges rikes och vårt rätte hufvudh[t], och begäre stadfestelse på förbe:te furstendöme; sammaledis tillsäije honom huldskap, troskap och manskap till menige Sverigis rikes gagn och bäste altidh och

uthi alle måtte så stadigt till at bevise, såsom andre rättrådige Sverigis rikes råd och ledemoth at göre plichtige äre. Och ther emoth är[u] och så af högbe:te kongl. M:t vår älskelige käre her fader bevilliget och samtyckt, att[u] then, som till riket och thet konungslige säthe kommer, skall vare förplichtig oss och våre effterkommende me[ns]arfvinger förbe:te furstendöme medh bref och segell välvilligen stadfäste och confirmere, och sedan thet aldeles obehindret och oklandret niuthe och behålle låthe uthan alt hinder eller förfång uthi alle måtte till everdelige äger.

Men hvar så hende kan, thet vi både medh mänsärfvinger och qvinköns arfvinger af then Alzmechtigeste begåfved varde, dhå skole mansarfvingerne effter linien förstendömet behålle, men qvinkönsarfvingerne, som uthi vår lifstidh medh giftermål icke försedde blifve, skole effter vår dödelig afgång, anthen the inrikes eller uthrikes — effter Gudz försyn — försedde blifve, medh en ärlig och fursteligh brudskatt af våre lösörer och medh vår furstendömes undersåthers tillhielp tillbörligen försorgde blifve, och arfvegodzen, som them bådhe på fäderne och möderne borde tillfalle, skole komme våre käre bröder eller theres effterkommende mänserfvinger effter rätte linien till skifftes, hvariom sin part, effter som Sverigis lagh förmäler[v].

Hvar och så hände, att vi uthan mansarfvinger dödeligen afginge, dhå skole samme slott och län komme och blifve under Sverigis crone igen, icke anseendes hvadh erfvinger vi elliest uthaf qvinnekön hafve kunne.

Hvar och then Alzmechtigeste oss qvinköns erfvinger allenast förlänandes varder, och samme arfvinger uthi vår lifstidh med giftermål icke försedde blifve, dhå skole the effter vår dödelige afgångh, anthen the inrikes eller uthrikes — effter Gudz försyn — försedde blifve, behålle alle våre lösörer till en ärlig och fursteligh brudskatt. Men hvar så hände, at vi och våre mansarfvingers lösörer af krigh eller någen annen olycke hände blifve förringet, så at förskrefne qvinkönsarfvinger icke ther med kunne fursteligen försorgde och försedde blifve, dhå skole the medh en ärlig brudskatt med vår furstendöms undersåters tillhielp försöries, effter undersåthernes förmögenhet och icke ther uthöfver, och arfvegodzen skole komme våre käre bröder till skifftes, som tillförende sagt är.

Hvar och så hände, at vi uthan lifsarfvinger uthaf thenne verldene dödeligen afginge, dhå skall alt thetta vårt arf och aflingegodz, bådhe uthi löst och fast, komme till våre käre bröder eller theres rätte mansarfvinger effter linien, såsom till the näste och rätte arfvinger, och icke under cronan, effter som Sverigis lagh ther om förmäler[x].

Ytterligere effter vi och våre effterkommande mansarfvinger af Sverigis crone med sådant fursteligit uppehälle i Finlandh för-

sedde äre, som förskrifvit står, therföre skole vi och the och så ther emot förplichtige vare effter ytterste förmögenhet, så väl som alle andre Finlandz trogne inbyggere, tillhielpe at beskydde och försvare alle Finlandz gräntzer, medh hvem the hälst begräntzede äre, och icke i någen måtte them forkorte låthe. Doch skole vi eller våre effterkommende lifserfvinger eller några andre Finlandz inbyggere icke gifve orsaker till något obeståndh vidh gräntzerne, icke heller för oss allene och genom vårt enskylte råd, tienere och undersåther företage, förhandle eller besluthe några the ärender och saker, anthen the vid gräntzen eller*y* elliest, som riksens almennelige välfärdh upå hänger*y*, anthen medh krigh, fredestånd, förbundh, tractater eller några andre riksens högvichtige saker at uthrätte, uthan at sådant sker med Sveriges konungs och the andre våre käre bröders medh flere af the förnembste och förståndigeste riksens ständers och ledemotz endrächtige råd och samtycke. Doch: om så skedde, at anten oss eller våre effterkommende lifsarfvinger någon sådan handel för[e]falle kunde, som menige Sverigis rike till nytto och fördel komme måtte, och tillfället eller läglig-heterne för menföre eller långh vägh skuldh icke så hastigt, som behöfdes, gifves måtte, at sådant berådslåes kunde medh Sverigis konungh och the andre våre älskelige käre bröder eller theres effterkommende ärfvinger, dhå må eller skall oss eller them, som sådane godh tillfälle förefalle, icke her medh vare betaget eller förbudet at sökie ther igenom menige Sveriges rikes och vårt egit gagn och bäste; doch at alle saker i så måtte visligen företages, at Sverigis rike ther uthaf icke någon skade eller nachdel tillfoges måtte.

Hvar och så hände, at något fiendtligit ind upå förskrefne grentzer, thet Gudh nådeligen lenge afvende, företagit blifve kunde, och vi och våre effterkommende mänserfvinger medh menige Finlandz inbyggeres macht och tillhielp icke förmåtte göre fienderne motståndh, dhå skole vi eller våre effterkommende mansarfvinger besöke Sveriges rikes konungh om hielp och biståndh, like som till vårt rätte hufvudh, och såsom ett rätt hufvudz art är alle ledemother opå kroppen regere och förfordre, så är och bevilliget, at then, som regerende konung är, oss eller våre effterkommende mänsärfvinger och alle Finlandz trogne inbyggere, som äre the rätte ledemoth, icke förlåthe skall, utan välvilligen komme oss och them till hielp och undsätningh effter ytterste förmögenheten bådhe medh råd och dådh till at beskydde och försvare för:de Finlandh emot allom them, som thet vele uthi någen måtte öfverfalle, förhärie och förderfve.

Uthi like måtte*å* skole vi och våre effterkommende lifsärfvinger medh alle trogne Finlandz inbyggeres tillhielp vare förplichtige at komme Sveriges konungh och menige Sverigis rike till hielp,

tröst och biståndh uthi all nödh och farlighet, när så behöfves och på menige Sveriges rikes vägne ther om fordret blifver, så at then ene landzänden kommer then annen till hielp, när umtränger, och at hele riket hänger tillhope, som thet sig rätteligen ägner och bör och tillförende något omberört är. Och om så för nöden är, at Sveriges konung eller hans effterkommende arfkonunger thet så fordrendes varde, dhå vele och skole vi eller våre effterkommende lifsärfvinger vare förplichtige komme välvilligen tillstäde till at betrachte och berådslå med Sverigis konungh och the andre våre k. bröder och the förnembste riksens rådh och ständer menige Sveriges rikes anliggende och nödtorftige saker och ärender och sedan hielpe, råde och dåde till thet som menige Sverigis rike kan komme till nytte, gode, gagn och långligit beståndh effter vårt och theres ytterste förståndh och förmögenhet.

Hvar och så hände*ä*, at Sverigis konung hade behof fordre någon hielp af menige riket, eller och at konungh son eller dotter sin med gifftermål försörie vill, anthen gärder eller annen hielp, som icke är undersåternes årlige skatt eller uthskylder, dhå skole undersåtherne, som bo uthi förskrefne vårt och våre effterkommende lifsärfvingers furstendöme vare förplichtige at komme Sverigis konung och menige Sverigis rike medh sådane hielp till undsättningh, like som andre Sverigis trogne inbyggere och undersåther uthi sådane fall görendes varde; doch at sådane hielpskatt opå förbe:te vårt furstendömes undersåter skälig upålagd varder, at undersåtherne ther hos theres årlige skatt at uthgöre uthi förmögen hafve måtte.

Hvar och så hende, at Sverigis konungs lägligheter sig så kunde begifve, thet han uthi egen kongl. persone ville draga till Finlandh anten sin Erichsgathe eller för andre riksens anliggiende nödtorfter skuld, dhå skole och the, som bo uthi förbe:te vårt eller våre effterkommende mänsärfvingers furstendöme, förplichtige vare at fordre och främie honom både medh kostgärder, skiutzresor och andre nödtorfter, effter som thet sig rätteligen ägner och bör*ä*.

Item skole vi sampt medh the andre våre käre bröder förplichtige vare at sökie vårt käre fäderneslandz menige Sveriges rikes, thessligest alle våre käre systres frome och bäste uthi alle måtte. Och hvar Gudh täckes kalle kongl. M:t vår älskelige käre her fader ifrån thenne verlden, för än våre käre systrer alle med gifftermål kunne försedde blifve, dhå skole vi sampt medh the andre våre käre bröder och menige Sverigis rikes trogne inbyggere och undersåther förplichtige vare at försörie eller förse våre k. systrer, som effter vår älskelige käre her faders dödelige afgångh ogiffte äre, både medh en ärligh brudskatt och alt annat, effter som konungebarn ägner och bör*a*.

Item skole vi och sampt med the andre våre käre bröder och våre effterkommende lifsarfvinger förplichtige vare at fullborde och

aldeles vidh macht hålle the punchter och artickler, som kongl. M:t vår älskelige käre her fader af välbetänkt rådh och modh för alles våres och menige Sverigis rikes gagn och bäste hafver låthet författe belangende hans kongl. Ma:tz ytterste villie och testamente, såsom vi vele, at then alzmechtigeste Gudh oss allom både till lif och siäl hielpe skall evinnerligen[b].

Och thess till yttermere visse och bättre förvaring, at vi och våre efterkommende lifsärfvinger alt thetta förskrefne så fast och obrotzligen hålle och effterkomme vele och skole, låthe vi vitterligen hängie vårt secret här nedanför thetta bref och med egen hand underskrifvit. Datum på Stockholms slott then siunde septembris anno etc. 1557.

JOHANNES

a) Sverigis, Götis och Vendis erffurste B. *b) medh thette vårt öpne bref* B. *c)* I st. f. de närmast följande raderna har B *oss och våre effitherkommende mändzerfvinger till everdelighe ägor unt och effitherlåtidt hafver till ett fursteligit uppehälle. d)* B inskjuter här *hvilke slott och länn högbe:te hans kong:e Ma:t aldeles ifrå sigh och Sverigis rikes effitherkommende konungher afhendt och oss och våre mandzerfvinger tilegnet hafver* och har äfven det följande i något olika ordalag. *e)* De följande orden *her medh – macht* saknas i B. *f)* B tillägger *förstlige. g) ther* B. *h)* B tillägger *seden. i)* B har i st. f. de följande orden *alt ärligit folk vele til svars vare. k)* B har här en lucka och saknar orden *thet mäste krigsfolk som vi — åstadh komme. l) hafve ospar och trolighen upsättie* B. *m)* B *både lif, godz och alt annat, som etc. n)* B tillägger *såsom för:vit står. o)* B har öfverhoppat de fyra följande orden. *p)* B saknar de följande orden *vidh – förmeldes. q)* I st. f. de föregående orden *Och—at* har B *Teslikes. r)* Den kollationerade afskriften upprepar här *nådeligen. s)* Orden *thet nu* saknas i B. *t)* Orden *såsom—hufvudh* saknas i B. *u)* I st. f. orden *äre—att* har B *skall. v)* Redigeringen af denna punkt är något olika i B; innehållet är detsamma. *x)* Endast mindre formella olikheter förekomma hos B i de sista punkterna. *y)* Orden *eller—hänger* saknas i B. *z)* Det följande stycket *Doch—tillfoges måtte* saknas i B. *å)* Det följande stycket saknas i B. Slutet af detsamma från *Och om så för nödene är* förbigås i »Extraktet». *ä)* Detta stycke börjar i B sålunda: *Hvar och så hende kunne att Sverigis rike udi någhen motthe blefve anfectedt, så at Sverigis konungh hade behof etc.*, och hänföres icke, såsom i den koll. afskr., till det fall, att konung ville gifta sin son eller dotter; där saknas vidare det sista förbehållet: *Doch at sådane hielpeskatt* etc. *ö)* Slutet är något olika redigeradt i B. *a)* B tillägger *i alle måtthe vell försedde och försörgde blifve och såsom för Gudh och alt ärligit folk svarligit vare kann. b)* Här slutar B. Endast obetydliga afvikelser förekomma i sista stycket.

Till hertig Johan afgåfvos sedermera trohetsförsäkringar af invånare i hans hertigdöme. I den anförda afskriftsamlingen i 4:o af »Heirathscontract» m. m. finnas två sådana: den ena af Henrich Classon [Horn], Jöns Vestgöte och Nils Boye, daterad den 8 januari 1558; den andra af kyrkopresterna uti länet, daterad den 20 juni samma år. Den senare börjar »Vi efterschrefne», men lemnar tomrum för namnen och har varit underskrifven och beseglad endast af 4 prester från Åland. Enligt Runells Förteckning funnos på hans tid båda försäkringarna i original. I afseende på den förstnämda se K. A. Bomanssons afhandling »Hertig Johan och hans tid» (Helsingfors 1862) sid. 9 o. f.

Konung Gustafs öppna bref om den förläning han gifvit konung Erik på Kalmar stad och län, Kronobergs län samt Öland. Stockholm 1557 den 6 december. 5

Nära samtida afskrift i Nordinska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek, Historia Svecana Gust. I, vol. 5.

Vi Gustaff med Gudz nåde Sverigis Göthis och Vendis etc. konnung tilbiude edher oss elskelige våre trogne undersåter, andelige och världzlige, friborne frelsismän, prestmän, köpstedismän, cronenes skatskyllige bönder, cronenes landboer och menige almoge, som bygge och bo uthi Calmarne stad och län, Cronebergs län och på Öland, vår gunst och nådige villie tilförende och gifve edher, käre undersåter, her med nådeligen tilkenne, at effter then alzmegtigste Gud så skicket och förordnet hafver, at vår elskelige käre son, högborne furste och herre her Erich Sverigis, Götis och Vendis etc. utvald konung, genom vår faderlige gunst och kärlighetz tillatilse, utaf Sverigis rikes råd, ridderskap och menige stender endrechteligen til en regerende herre utöfver thette vårt konungerike Sverige effter vår salige afgong kest, koret och utvald är, så på thet förbe:te vår elskelige käre son thess ytterligere tilfelle gifves måtte sig med all furstelig dygd, förstånd och förnufft at förmere och förbettre först emot Gud, oss och sine elskelige käre syskene och alle trogne Sverigis inbyggere till thess yttermere försterkilse, tröst och bistand, så och at han thess ytterligere kunne förmerkie then faderlig gunst och kärlighet, som vi altid till honum haft och draget hafve och än yttermere her effter hafve vele och kunne, och at han ther emot igen som then trogne son sig emot oss med al sonlig ödmiukhet och trohet thess yttermere at bevise plichtig och skyllig vare schal, så och effter vi her effter med ålderdom och svaghet fast betungede blifve, att vi uthi eigin persone icke aldelis så förmechte ferdis och allestedis drage kring om rikit, såsom vi tilförende giort hafve och ännu gerne göre ville, ther machten och vår legenhet så tilsade, till att lathe förhöre och ransake, hvad för brister eller klagemål hos edher eller andre våre trogne undersåter på ferde vare kunne, och lathe förhielpe allom them, som någen oskäl eller oförrätte vederfaren vore, till thet som Sverigis lag medgifve och rätvisligit vare kan: för sådanne orsaker skuld och opå thet för:ne edhre landzänder lengst her ifrå så väl som the andre, oss nemest vid handen ligge, uthi alle saker, så väll i vår frånvarilse som närvarende, thet som rät och skäl är vederfaris måtte, tesligist att I ochså kunne hafve all hielp, tröst och bistand vid grentzen, om någen farlighet hende opå komme; dherföre hafve vi nu fader-

ligen och gunsteligen förhandlet med förbe:te vår elskelige käre son, att han titt nid till edher, käre undersåter, sig begifve schal och ther hos edher, oss till någen behagelig tid, blifve på våre och cronenes slot eller hvar honum synes ther i edhre landzänder, på thet han på våre vägne och uthi vårt nampn skall vette att achte edhert och then menige landzändens gagn och beste, uthi hvad måthe han kan, effter som vi honum nu faderligen och gunsteligen sådant opålagdt och befalet hafve, endoch Gud vet att vi honum ifrå oss icke väll kunne ombäre; hvarföre biude och befale vi edher alle förbe:te våre trogne undersåter, friborne frelsismän, prestmän, köpstedismän, schattebönder, landboer och menige almoge, som bygge och bo uthi förbe:te Calmarne län, Cronebergs län och på Öland, att I på våre vägne förbe:te vår elskelige käre son her Erich etc. hörige och lydige vare schole uthi alt thet som han till vårt och Sverigis rikis gagn och beste edher biudendes och befalendes varder, och at I tesligiste uthi rätten tid och gode rede lathe förbe:te vår käre son eller hans befalningismän bekomme cronenes årlige skat, landgille, fodring, dagsverker, sakörer, med alle cronenes rättigheter och utskyller, ehvad nampn the helst hafve kunne, och elliest uthi all annen måtte bevise edher emot honum, som edher bör emot vår elskelige käre son, så frampt I vele göre thet oss liuft och behageligit är. Ther I, käre undersåter, alle sammens edher effter rätte vele. Datum på vårt kong:e slot Stocholm 6 decembris anno etc. 1557.

Titularregistret 1200—1686 och Runells Förteckning upptaga »k. Gustafs förläning» för hertig Erik dels under denna dag, dels under den 8 mars 1558. Någon afskrift af ett dylikt bref för den senare dagen har utg. ej påträffat.

6 Konung Eriks till sin fader afgifna försäkran mot förläningen af Kalmar och Kronobergs län samt Öland. Stockholm 1557 den 6 december.

Tegel, Gustaf I:s historia II, sid. 357—361, jämförd med en afskrift från början af 1600-talet (B) i Uppsala universitetsbibliotek (Ehrensteen-Stierneldska samlingen). Enligt Runells Förteckning fans på hans tid originalet i Riksarkivet.

Vi Erich medh Gudz nådhe Sveriges, Göthes och Vendes etc. utvalde konungh göre vitterligit at, effter then stormechtigeste furste och herre her Gustaff Sveriges Göthes och Vendes etc. konungh, vår älskelighe käre her fadher, ifrå vår barndom och in[a] til thenna tidh oss all fadherligh gunst och kärlek [altid] bevisat hafver och synnerligen i thet at hans k. M:t genom menige riksens stender hafver latedt kesa, kåra och utvälia oss til Sveriges rikes konungh effter hans k. M:tz salige afgongh ifrån thenna verlden, för hvilken fader-

ligh gunst och förhöijelse vi bekenne oss plichtighe hans kon. M:t på thet allerödmiukeligeste betacke; och effter vår ålder och lägenheter[b] nu så tilsäger, at vi vårt eget bedsta sielfve betenkia och achta motte, på thet högbemelte vår käre herr fadher medh thet bekymber hans kon. M:t til thenna tidh för oss fadherlighen haft och draget hafver, i någen måtto förskonadt blifva kunde; therföre hafver [och] hans kon. M:t icke mindre fadherligh gunst och kärlighet [oss] nu betedt, i thet at hans k. M:t oss såsom [och] the andre hans älskelighe käre barn, våre älskelige käre syskone, ganska faderligen och troligen altidh ment och oss nu medh fursteligit underholdh försedt hafver, ther vi alle ödmiukeligen plichtige äre hans kon. M:t före betacke; så hafver h. kon. M:t och nu af samma faderligh gunst och kärlighet undt och effterlatedt oss till vårt underholdh Calmare stadh, slott och län, Cronebergs slott och län medh hela Ölandh i sådana måtto, at vi förbemelte slott, stadh och län medh alle konungslige uthskyller och rettigheter oss till gagn och goda niuta och bruka måge, högbe:te kon. M:t vår älskelige käre her fader, alle våre käre älskelige syskone och menige Sveriges trogne inbyggiare til yttermera försterkelse, hielp, tröst och bistondh.

Här emot så lofve och förplichte vi oss här medh uppå Gudh och uthi hans helige ordh, at vi uthi alle motte vele och skole, såsom vi och thes plichtige äre, vara [och blifve] högbe:te kon. M:t, vår älskelige käre her fadher, för en trogen, huld och rättrådig son [och] uthi alle saker uthi förbe:de län och landzender och eliest [altidh] troligen, välvilleligen och gerna göra thet [vi vete] Gudh och hans k. M:t liuft och behageligit vara kan effter vårt yttersta förstond, förnufft och förmågo och att vi samma slott, stadh och län medh theras grentzer skole förplichtede vara at försvara, beskydda och beskerma, högbemelte vår älskelige käre her fader och alle trogne Sveriges inbyggiare til tienst, ära och bedsta, så lenge hans kon. M:t thet [så] för gott anser och behageligit vara kan.

Vi vele och theslikes holla utaf förbenembde län gott krigsfolk til hest vidh än femhundrade hestar, sammaledes[c] til fot vidh än tutusend man til högbemelte kon. M:tz och cronones tienist, enär som hälst behof görs och sådant af hans kon. M:t fordret [och begäret] blifva kan.

Vi vele och [låte] hafva then flitigste och bästa acht och tilsyn [oss] möijeligit kan vara, at icke några farlige prachtiker eller stämplinger på högbemelte kon. M:tz och riksens skadha af uthlendske eller inlendske in uthi förbemelte landzender lönligen eller uppenbarligen instungne blifva skole, så ock om några farlige prachtiker uthi fremmande landh emot högbemelte kon. M:t och riket drifvas kunne, them hielpa förekomma och afvärja[d] thet yttersta oss möijeligit vara kan.

Ther vi ock iblandh [högbe:te] kon. M:tz undersåter i förbenembde landzänder [någon] otilbörlighet[e] anten medh ordh eller gärninger, ther uthaf tvist eller upror, thet Gudh nådeligen afvende, sigh förorsaka [motte], förnimmandes vorde, tå vele och skole vi ey allenäst genom budh och skrifvelse oförsumbligen göra hans kon. M:t sådant kunnogt, uthan [och] medh allerstörsta och yttersta flith hielpa til sådant uthsläckia och nedertryckia[f] och uthi alla måtto vinleggia oss, at then menige almogen uthi samma landzänder intil hans kon. M:t medh all trohet, lydne och hörsamhet sigh skole befinna lata.

Sammalunda vele vi ock förskaffa oss the bäste fougter och befalningsmän uthi samma landzender, som vi nogerlunda bekomma kunne, the ther almogen skole skaffa thet rätt och skäl är, och hvar annorlunda befinnes kan, så vele vi ock theruthöfver tilbörligen straffa lata.

Thesslikes vele och skole vi vinläggia oss at lata byggia och bättra förebemelte cronones slott, thet vår macht mest tilsäija kan, och förskaffa oss gott och dugligit folk på slotten, som kunne hafva noge och tilbörligit upseende både medh skytt, skep och annan munition, som ther nu förhanden är eller hans kon. M:t här effter thit skickandes varder, så at alt sådant blifver hollet vidh macht och tilstädes uthi godh förvaring och flitigh tilsyn både til landh och vatn.

Hvar ock [så] sker at högbemelte vår elskelige käre her fadher om samma oss [nu] förlänte slott och län framdeles annorlunda förtäncht blifva kan och synes, att vi någor annerstädes i riket vårt underholdh hafva måtte; tå vele och skole vi välvilligen och uthan all gensegn upantvarda h. kon. M:t förbenembde slott och län medh alle munitioner til landh och vatn och alle andre slotzens tilbehöringer.

Ther ock så händer, at then alzmechtigeste Gudh täckes kalla högbemelte[g] vår elskelige käre her fadher af thenna jämmerdal, såsom alle menniskiors afgong ock[h] tidh står i Gudz händer, uthi vår fråvarelse eller för än hans kon. M:t sitt konungslige testamente til någen enda eller fulkombligit beslut hafver fulleligen komma kunnet[i], hvilket Gudh doch nådheligen afvende, så lofve och förplichte vi oss doch likväl här medh och uthi thenna vår furstelige förskrifnings krafft, at vi i alle måtto vele och skole achta och vetta våre elskelige käre bröders och systrers, så ock högbemelte[g] vår elskelige käre her fadhers husfruges drotningh Catharines, vår elskelige käre fru modhers, gagn och bästa uthi alla motto, effter som uthi [samme] vår käre her fadhers konungslige testamente nu författet är eller här effter faderligen och christeligen förordnet blifver[k]. Och vele vi icke heller något märkeligit eller dråpeligit oss företaga, som är medh fremmande herrer eller potentater til at [be]skicka om vänskap, stifftningh, förbundh eller i andre vichtigare eller rin-

gare saker, medan hans kon. M:t är i sin välmacht, med mindre sådant sker medh hans kon. Maij:tz vilia, vetskap, rådh och befalningh, uthan om oss några bref ifrå främmande orter tilskickade varda, vele vi kon. M:t vår käre her fadher ther om medh thet första förständige.

Icke heller vele vi [nogot] företaga innan landz til at ordna statuter, lagh eller öpne mandat för then menige almogen[l], med mindre thet sker uthi lika måtto medh kon. M:tz rådh och tillatelse.

Sammalunda [och] medh ordinarios at förordna[m] eller afsättia, adel at förläna, skatten til at förminska, allmenneligit kiöp at sättia, allmennelige gärder uppåleggia skal medh h. kon. M:tz rådh och sambtycke och thesslikes företages, och alt annat nu nämpt och onämpt göra och lata, som en trogen och lydachtigh son och riksens ledemot bör och plichtig är emot sin elskelige käre her fadher och sitt käre fäderneslandh, oss så Gudh hielpe och hans helige evangelium.

Och thess til yttermera visso at vi alt thetta föreskrifne så fast och obrotzligen holla och effterkomma vele lata vi vitterligen hengia vårt signet här neden under och medh egen handh underskrifvet. Datum Stockholm then 6 decembris anno 1557[n].

a) T *hit.* *b)* B *tiden.* *c)* B upprepar *och gått krigsfolk.* *d)* B *afställe.* *e)* T *otilbörligit.* *f)* B *undertryckie.* *g)* T *högmechtigeste.* *h)* B tillägger *sidste.* *i)* B *fullände kunnet.* *k)* B *författet blifve kan.* *l)* B *menige man.* *m)* T *förandra.* *n)* B har underskriften *Ericus.* — Ord inom klammer tillagda efter B.

Förläningsbref för konung Erik på Tjust. Stägeborg 1559 den 20 juni. 7

Riksregistraturet 1559 fol. 100 v. under rubriken: »Förläningsbref för hogborne furste och herre hertig Erich opå Tiust. Dat. Stäkeborg 20 junii».

Vi Gustaff medt Gudtz nåde etc. göre vetterligit ath vi af synnerligit gunst och faderlig kärleg och tilbenägenhet, som vi drage till oss elskelig vår käre sonn her Erich Sverigis Göthis och Venndis uthvalde konung, hafve undt och effterlatedt honum till yttermere hiälp och hans furstlige uppehelles förbätring Tiust häret till the andre länn, som han tilförende udi Smålandt bekommet hafver, medt alle rättigheter både hoss schatte-, crone- och alle andre bönnder, ehvadt thett helst vare kann, som Sverigis crones rättigheter af samme häret årligen vare pläger, doch vore eigne arfvegodtz undentagende. Ther I dannemänn alle som udhi för:ne Tiust häret boendes äre måge vette eder fulkomlige effter rätte, välvilligen bevisendes högbe:te vår käre sonn her Erich etc. lydhne och hörsamhet udi alle deler, som han edher till vårt, tesligiste sitt eiget och menige Sverigis rikis bäste tilbiudendes och befalendes varder, såsom I vele göre thett oss är behageligit och såsom trogne undersåter bör ath bevise sich emott theris rätte herre och öfverhet.

8 Konung Eriks bekräftelse af konung Gustafs donation till hertig Johan utaf Åbo m. fl. län i Finland. Stockholm 1559 den 6 november.

Kollationerad afskrift från senare hälften af 1600-talet i en afskriftsamling i 4:o af »Heirathscontract» m. m. i Riksarkivet. En annan afskrift finnes i Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 390.

Vi Erich medh Gudz nåde Sveriges, Göthes och Vendes etc. uthvald konungh göre vetterliget, at efter den stormächtigeste furste och herre, her Gustaf Sveriges Göthes och Vendes etc. konungh, vår elskelig käre her fader, hafver af faderlig kärlighet undt, gifvet och öfverantvardat den högborne furste och herre her Johan, hertig til Finland, vår käre broder, til h. K:t[z], så och h. K:tz lifsmanserfvinger[s] furstelige län och underhold desse efterskrefne slot och län: Åbo, Kumegårdz, Raseborgs län och Ålandh, efter som högbe:te kongl. Maij:tz donations bref der om förmälder och uthtrycker, och h. K:t af oss begärat hafver, at vi förbe:de kongl. Maij:tz bref för vår person ytterligare bekräftige och ratificere ville; så efter vi emot h. K:t medh all broderligh kärlek och godh tilbenägenhet äre bevågne och efter vi förnummet hafve, at hans K:t sigh emot oss broderligen och kärligen hafver förhålledt och sigh uthi våre saker trohiertadt och godvilligh låtet befinna, synnerligh och för den troskap, rätrådighet och hörsamhet h. K:t hafver kongl. Maij:t vår käre her fader här til bevist och än ytterligare låfvadt och tilsagdt, och icke hans kongl. Maij:t allena, uthan och jemväl oss sampt andre Sveriges rikes efterkommande arfkonunger til at bete och bevisa, som vi och intet tvifle at h. K:t sådant aldeles vil, må och kan; therföre hafve vi samme h. K:tz begäran i den måtto icke velat afslå, uthan confirmere, bekräftige och ratificere, som vi och nu medh detta vårt öpne bref confirmere, bekräftige och ratificere förbe:te kongl. Maij:tz donation och ordineringh uthi alle de punchter och artickler theruthinnan förmäles, så at h. K:t sampt h. K:tz lifsmanserfvinger för:de slot och län medh alle uthskylder och rättigheter niute och til everldelige äge bruka och beholla må för sit eget godz och furstelige underhold, doch medh sådane förordh och vilkor, at hvadh som tilförende uthi denne handel emellan oss är vordet bevilliget och beslutet måtte och efter de articklers innehåldh, dem vi hvar annan öfverantvardat hafve, aldeles stadeligen och obrätzligen hålles, all falskhet och arglist undentagandes. Och dess til yttermere visso och stadfästelse, at vi alfvarligen vele hålla

hvadh som skrefvet står, låte vi vetterligen hängia vårt secret nedan för detta bref och medh egen hand underskrefvet. Datum Stockholm den 6 novembris a:o 1559.

ERICUS

Bekräftelsebrefvet var enligt äldre inventarier i Riksarkivet försedt med en »guldkupa».

I afseende på det sista förbehållet jämför C. Annerstedt, Grundläggningen af svenska väldet i Livland 1558—1563 sid. 18 samt noten 3.

Konung Gustafs donationsbref för hertig Magnus på åtskilliga härad och socknar i Östergötland, Närike, Småland, Vestergötland och Dal. Stockholm 1560 den 1(?) augusti. 9

Konung Gustafs donationsbref för hertig Karl på åtskilliga härad och socknar uti Södermanland, Närike, Vestmanland, Vestergötland och Vermland. Stockholm 1560 den 4 augusti. 10

Kollationerade afskrifter från senare hälften af 1600-talet i en samling afskrifter i 4:o utaf »Heirathscontract» m. m. i Riksarkivet. — För båda dessa donationsbref är samma formulär begagnadt som för hertig Johans af år 1557, endast med de nödiga förändringarna, såsom i fråga om namnen, samt några få andra. Bland dessa må följande anföras: i st. för mänserfvinger, sid. 752, rad. 22, ha båda afskrifterna, måhända felskrifvet, mederfvingar; raden under ändra de hände till kunde. Sid. 754 r. 10 står (i st. f. några andre Finlandz inbyggiare) några andre, som han under sig hafver och uthi the län bygge och bo, som vi honom gunsteligen och faderligen hafve effterlåtit[1]); r. 11 nedifr. står med the undersåters macht, som högbe:te vår käre son . . . . tillagde äre och sista raden samma sida före:ne slot och län eller någon thes ort[2]). Sid. 755 r. 4, 5 står alle trogne undersåters tillhielp, som uthi hans län boende äre; r. 15 tillägges efter utskylder ett öfverflödigt uppålegger; r. 25 står forskr:ne furstendöme i st. f. Finlandh; r. 5 nedifr. tilläggas orden och vår testamentz ordning innehåller, likaså sid. 756 r. 7 efter vele: såsom han sigh på vårt konungslige donationsbref och testament förplichtat hafver. Öfriga olikheter — ett högborne, ett her äro utelemnade o. s. v. — äro fullkomligt oväsentliga[3]).

---

[1]) I hertig Karls bref tillägges raden nedanför *eller annorstädes* efter orden *vidh grentzerne*. Båda afskrifterna ha ett par rader under *vidh grentzerne eller annorstädz*.

[2]) I afskriften af Magnus bref saknas *slot och*. Båda afskrifterna tillägga r. 13 nedifr. ett *af* framför *offtabe:de*, som stör meningen.

[3]) Mellan donationsbrefven för Magnus och Karl förekomma äfven några formella olikheter, af hvilka dock flertalet torde bero på förbiseende i endera afskriften. Den enda anmärkningsvärda är att sid. 751 r. 17, 18 nedifr. Magnus bref har ordet *godz*, Karls bref åter i likhet med Johans *slot och län*.

Namnen på de åt Magnus och Karl förlänade häradena och socknarna uppräknas i samma ordning, som i testamentet sid. 681—683, 684—685, med de olikheter, som i noterna äro anmärkta, och kan sålunda hänvisas till detsamma. Tilläggas bör dock att Magnus' donationsbref, som i Vasbo härad upptager Hasle, i stället utesluter Ramsberg; samt att Karls donationsbref efter Visnums häredt i Vermland tillägger med Visnems (socken), som i testamentet saknas. Dessa olikheter ha i anmärkningarna förbigåtts. — Enligt hertig Karls uppgift i en senare tid var Axbergs socken i Örebro härad uteglömd i testamentet. Han erhöll densamma af konung Johan III (se Westling, Hertig Karls Furstendöme under åren 1568—1592, sid. 1, not 1).

Hvad dateringen angår, angifver Runells Förteckning för båda donationsbrefven den 1 augusti; de kollationerade afskrifterna åter för hertig Magnus' donationsbref den 1 augusti, men för hertig Karls den 4 i samma månad. Därmed öfverensstämmer äfven Titularregistret 1200—1686. För så vidt samma datum skulle förekomma för båda brefven, vore man mera benägen att bestämma sig för den 4 än för den 1. Enligt flere uppgifter var nämligen redan tidigt hertig Magnus' bref förderfvadt af »mal och mått», och det låter då lätt tänka sig, att äfven siffran 4 ej undgått en förstörande inverkan, och att återstoden kunnat läsas som en 1.

11 Konung Eriks försäkran, när han skulle företaga den engelska resan. Stockholm 1560 den 9 augusti.

Nära samtida, ehuru ganska felaktig, handskrift (sign. A.), bland Riksdagsakta i Riksarkivet, jämförd med en afskrift i Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbiblotek vol. II fol. 354 (sign. H) samt med en senare afskrift i Hadorphska samlingen i Kongl. Biblioteket (sign. B). Vigtigare olikheter anföras efteråt[1]). Orden inom klammer äro tillagda efter de andra afskrifterna, när ej annorlunda anmärkes.

Vi Erich med Gudz nådhe Sverigis, Götis och Vendis etc. arfkonung göre vitterligit for alle, ehvad stånd, condition eller skickelse, som the helst kunne vare udi, så vell ofödde som födde, och med thette vort öpne bref frivilligen och med berådt mod fulkomliga tillstå både for oss och våre effterkommende eller arfvinger, att effter then stormectigste[a] furste och herre her Gustaff, Sverigis, Göttis och Vendis etc. konungh vår elskelig kere her fader, hafver udi alle måthe sosom en gunstig, god och trogen fader varidt oss bevogen och betett oss af vår förste barndom och in till thenne nerverendes tid all faderlig gunst, kerlig och tilbenegenhet, och thet med mange store och höge vellgerninger bevisid och påskine latid, så bör oss på Gud och naturens vegne ther emot igen, effter

[1]) Smärre oegentligheter äro utan vidare rättade. Handskriften använder ömsom *å* och *a*, *kunne* och *kune* o. s. v. Sådant är icke iakttaget.

som vi och bekenne oss ther till plictige och skyllige, at vare [och] altid blifve högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader for en god, trogen och tacksam son och altid göre, ehvar vi helst ere eller kunne stadde vare, thet som vi vethe Gud och hans kong. Ma:t er liuft och behageliget och thet hafve fordrag, som then Alzmectuge och hans kong. Ma:t er emott och till mishagh, sosom och ret och tilbörligit er; och effther hans kong. Ma:t udi sönderhet for andre hans Ma:tz lifsarfvinger, våre elskelig kere bröder, hafver och ther med forklared sin synnerlige faderlige kerlig och tilbenegenhet till oss, i thett att hans kong. Ma:t hafver giordt oss then preeminentz[b] och höghet, att vi ere utkorade och valde till at besetie hans kong. Ma:tz stoel och effter hans Maij:tz dödelige afgång, then Gud doch verdiges lenge forholle och afvende, thette ricke vårt kere federneslandt med thett kong:e scepter och spire styre och regere tilforor[d]nede ere, hvilket meninge Sverigis riges trogne undersotter effter hans Ma:tz nådigst forfordringh[c] och begeren och så hafver godvilligen bevilligit [och] samtyckt; ther utöfver hafver hans kong. Ma:t oss och elgest udi andre måther gerne velet framsettie och befordre till all lycksalig vellferdt, äre och höghet, så mycket hans kong. Ma:t hafver mögeligit varidt och ståt till görendis, och nu besynnerligen — effter vår ödmiucke och flitige begeren — forhullpet oss, att vi, nest then alzmectige Gudz nådige tilhiellp, till yttermere dignitet och höghet komme måge formedelst ett cristeliget och ståteligit gifftermåll och ecteskaps ståndt, som hans kong. Ma:t uppå våre vegne icke uthan stor[a] möde och myken bekostnet hafver latid forverfve och forhandle och ther utöfver sit konungslige blod och lifsarfvinge, then högborne furste her Johan, Sverigis, Göttis och Vendis etc. arffurste och hertug udi Finlandt, vår elskelige kere broder, haft ospart och vaget, sampt flere och ansentlige män, och forskicket till then stormectigste högborne furstinne frevecken Elizabet, drottningh udi Engelandt, Frankricke och Irlandt, then cristelige tros beskermere etc., och ther uppå våre vegne så vidt komidt thett, att[d] när vi högbe:te hennes K. sedt och hennes K. sammaledes vår persons nervarilse ther i Engeland fornumit hafver, att thett, nest then alzmectigste Gudz tilhielp, till et got beslut med samme gifftermåelshandel komme kan, och effter hans kong. Ma:t hafver uti licke måthe bevilliget och samtycht — doch icke uthan bekymber, som hans kong. Ma:t hafver till vår persons vellferdt —, att vi oss ther heden till forbe:te handlings fullborden mett nogre hans Ma:tz ansentlige gode men, utrustede skep och andre ståtelige tilbehöringer udi egen person begifve och forrese måge, och hafver låtid, vill och tesligeste sigh låthe therum bekoste, så mycket hans kong. Ma:t uthen meninge ricksens skade kan mest mögeliget vare; så vill thett sig icke heller annerledis egne, är sammaledis[e] retvist och tilbörligit, ath vi ther emott med tilbörlig kerlig och tacksam-

het forvisse och forsechre hans kong. Ma:t och upå the andre våre elskelig kere bröders och syskenes vegne, tesligeste thetta rigesens [vårt k. fädhernes landz] trogne undersåtter och inbyggere om for:ne kost och utlegning, som ther upå och för våre skuld alle rede er skedt och giord vorden och her effter[f] ytermere utlegis och ske skall, och for then eren och gode tilforsigt, som högbe:te våre kere syskene och meninge Sverigis trogne inbyggere till oss haft och bevisedt hafve, forvette them igen um then tröst, bistånd och hielp, som the ther emott af oss och våre effterkomende eller arfvinger skole hafve sig till att fortröste och formode, effter vi bekenne, at högbe:te vår kere her fader, nest Gud, och högbe:te våre elskelige kere syskene och Sverigis trogne inbyggere ere then rette orsacken, hvar igenom vi till sodane for:ne höghet och dignitet ere kompne och forfordrede[g] blifve. Ther före hafve vi effter vårt yterste och beste forstånd, et tidigt rådt, långt betenkiende[h] och [thett] rådslag och forhandlingh, som her um af the fornempst[e] af thette richsens ständer och ledemot udi thenne sack sked och forhandlit er, oss så fortenkt och beslutid till at företage och ingå samme engelske sack och handel, som thesse effterschrefne limiterede puncter och artickler formelde och uttrycke, hvilke vi ochså lofve och tillseije vid Gud och hans helige ord och på vår furstelige äre och kong:e sanning uti thette vårt opne brefs krafft at vele sosom en trogen svensk konung, then sit kere federneslandz gagn, beste och vellferdt altid forhiellpe och befordre bör, fast och ubrotzligen holle och effterkomme och uti ingen måthe vitterligen öfvertrede eller emoth handle, enthen sielfve eller igenom andre, uti hurudane måthe thet helst ske och företages kunne, nu eller i framtiden, uthan arghelist och falskhedt:

Som er till thett förste: effter vi vell kunne tenke, at uppå thenne handels och saches fullborden, och besynnerligen nu i begynnilsen, vill ske och bekostes en svår utlegning och fortering, effter som och tillförene berört er, så uppå thett at högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader, sampt vår elskelige kere syskene, tesligiste thette loflige rike, vårt kere federneslandt, måtte sig therföre[i] nogit till tröst emot igen ath hafve forlåthe och formode for sodane store och höge velgerninger och slike dropliga utlegning af then del och barskath, som högbe:te vår kere her fader med myckit bekymber och stort arbete nu uti långh tid, met meninge Sverigis riches trogne undersåtters tilhiellp, hafve till sammens dragit oss och våre syskene till gode och thette ricke till beskyd och forsvar, ther med och the andre våre kere syskene opå theris anpart och dell af for:ne barskat icke heller schole tilbacke satte och forkortede varde, heller och richit ther med uthan all fortröstningh och forvissen forblotted blifve; så hafve vi thett uti så måthe bevilligit och beslutid och nu med thette vårt öpne brefs krafft bevillige, forplicte oss och beslutte, att hvar then alzmectige Gud thett så utforsedt hafver, at vi till cronene udi Engeland kommendes varde, då ville vi ther emoth vare och altid blifve högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader, våre elskelige kere syskene, sampt vårt kere federneslandt, Sverigis rike, till gode, hiellp, tröst och undsettningh igen effter vår yterste macht och formogenhet och som en svensk konung egner och bör at hafve sit kere fädernes riche uthi ackt, beskydt och forsvar, och vele thett samme hos the Engelske på thett troligeste och flitigheste till at beverfve oss her med forplichted hafve.

2. Till thett andre vele vi [oss] och så her med thette vårt öpne brefs krafft hafve forbundet, ath um for:ne gifftermåels handel udi Engeland icke går för sig, thet vi doch[k] icke forhoppis, anthen for nogre besvärlige conditione och vilkår skuld, som ther kunne föregifne varde, eller och elliest, då forplicte vi oss at vele och skole anamme och tage all then utlegning, bekostningh och teringh, som upå samme handel skedt er, effter som thett och med fulkomlige bref och qvitentier bevises kan, uppå vår egen anpart och del utaf ten barskat och lösörer, som emellan oss och våre kere syskene kan till skifftes och bytes falle effter högbe:te kong. Ma:tz testamentz inneholld.

3. Till thett tredie så vele vi oss och nu her medt hafve fulkomligen forbundet, at vi uti Engeland for thenne gifftermåelssacks fulbordning skulld eller och elliest icke vele eller skole inåthe oss udi nogre krig eller örlig for the Engelske på Sverigis riches vegne emott Frankerike eller andre, högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader oåtsport, och effter hans kongl. Ma:tz salige afgång våre kere brödre och the fornempste af rigsens stender ovitterligen — doch lichevell oss altid forbeholldet then kong:e räth och autoritet, som oss upå Sverigis riches vegne till thess gagn och beste tilkomber — besynnerligen för än thett blifver forbetinget och afhandlat emellan båden richen Sverige och Engeland om then hielp och undsettningh, som hvart rike skall göre thett annet, så att thett måtthe ske [reciproce]. Och skole vi elliest icke bevillige och samtycke udi nogen handel, trachtater eller conditioner, som högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader, hans kong. Ma:tz lifsarfvinger, the andre våre elskelige kere syskene, eller vårt federnes riche Sverige, udi nogre mothe till regalie, herlighet, succession, statuter, friheter eller rettigheter, oss [ɔ: och] effther som then arfförening, som skedde udi Vesterås, um successionen er giord, inneholler och förmäler, kan vare full [ɔ: för] när, under ögenen, till skade eller nådel, som vi och then puncht uti så måthe och i nogre effterfölliende artickler vele videre specificeredt och forklaredt hafve:

Nemligen att effter uti arfföreningen er så beslutid vordet, att våre effterkommende echte mantz arfvinger skole oss succedere effter vår död och afgångh her till Sverigis crones[l] septer och spire,

och dett sig thå udi så måthe af Gudz skickelse kunne tilldrage, at vi uti Engelandt anthen uthan arfvinger dödelige afginge, thett Gud doch vele verdigis nådeligen förekomme, eller och mantzarfvinger, en eller flere, effter oss lathe; så vele vi då nu her med till thett fulkomligste och troligeste lofvit och tillsagt hafve, att thette rike Sverige, vårt kere fädernesland, skall [icke] ther med komme udi nogon servitut eller egendom under Engelandt, uthan altid blifve ett frit kongeriche, like som thett nu er och udi högbe:te vår kere her faders regementz tid varit hafver, så at det icke heller med nogon forhandlingh, ehuru then helst kunne ske och företagis, måthe blifve incorporeret eller komme under et fremmende konungeriche eller regemente, icke heller varde uthan af en af våre mantzarfvinger regerit till like, så lenge han lefde, så mycket det konungslige velde tilkommer, effter som Sverigis lag inneholler och medgifver.

Så skall och samme vår arfvingh effter vår dödelige afgång, effter som vi sielfve thesligiste thett och göre achte, altid söke och befordre thette riches Sverige, vårt kere federneslandtz gagn, beste och vellferdt och thett icke utilbörligen besvere eller fortunge lathe udi en måthe eller andre utöfver thess formogenhet och legenhet, uthan heller forskaffe, at begge richen Engelandt och Sverige motte [stå] samdrechteligen till sammens udi vilie och venskap, så att the kunne göre theris fiender och uvener ett ståtteliget och ansentliget emotståndt, doch effter hvart riches legenhet och formogenhet; och at thett ene richet icke mere hielp och undsettning af thett andre fordre skall, en thett kan vare mögeligit och dregeligit, uppå thett at det icke ther utöfver motte komme uti nogen oforvinnelige skade och farlighet.

Icke skole heller våre kere bröder mett sådane handel blifve precipiterade[m] och forhindrede till theris rett och rettigheter, som theris K:r uppå successionens vegne tilkomber effter Vesterås recess inneholld; uthen vi lofve och tillseije for oss och våre epterkommende mantzarfvinger, at vi vele vare en tryg och trogen Sverigis konung och altid söckie och befordre thess trogne undersåtteres vellferdt och långlige biståndt, så att the af ingen fremende med vår vilie skolle undertryckte varde, uthan vi velle heller holle hvar och en effter sit stånd uti then ere och vårde [ɔ: vyrde?][n], som honom retzlighe egner och bör at hafve, sosom vi os till högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader sonligen och ödmiucheligen fortröste, at hans kong. Ma:t så her effter som her till varder bevisendes oss sin faderlig kerleg, gunst och tilbenegenhet, och vi thett acte udi like måthe hos hans kong. Ma:t sonligen och troligen fortiene och forskylle, så lenge vi lefve; och forlate oss thesligiste fulkomligen till våre kere bröder, sampt meninge Sverigis[o] inbyggere och trogne undersåther, at och the varde fast och ubrotzligen hollendis, hvad som udi for:ne Vesterås anno etc. 1544 om oss och våre effterkommende mantzarfvinger blef forhandlit, bevilliget och besluttid och nu af meninge riksens stender på nyt her i Stocholm er ther om bevilliget, samtycht och besluted belangendis then rettighet, som oss och them på successionens vegne tilkommer.

Hvar och så kunne hende, at högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader udi vår fråvarelse dödelige vorde aflidendis — then Gud doch lenge verdiges friste och bevare — eller och vår mantzarfvinge var icke så komen till alder, at han thette ricke Sverige styre och regere kunne, eller och elliest udi egen person ifrå Engelandt och hit sig icke begifve ville, då lofve vi och her med och fulkomligen tillseije, at högbe:te vår kere her broder her Johan etc. skall dhå udi vår och vår arfvinges stad vare och blifve thette richsens gubernator och regent, in till thess vi eller våre mantzarfvinger her sielf personligen tilstedis komme måtthe, och med the andre våre kere bröders och flere gode och trogne svenske mendz gode råd och tilhiellp udi alle måthe achte och befordre thess gagn och beste, like som vi eller han her self tillstedis våre. Och uppå thett vårt kere federneslandt, Sverigis riche, med fremende regering icke motte nogen tid besveret blifve, och högbe:te vår kere broder her Johan etc. vorde dödelige aflidendis — thett Gud doch verdigis afvende — dhå lofve och tillseije vi, at en af the andre våre kere bröder, then ther beqvemligeste och förståndhligeste vare kunne och oss och meninge richet och våre arfvinger troligst kunne och ville förestå, skall thå till samme authoritet och gubernators embete constitueret och bruket varde.

Så skall och högbe:te vår kere broder her Johan etc. eller then annan eller tredie, effter som Gud alzmechtigeste thet forsedt hafver, intit videre inträde udi thett kong:e regiment, än så vidt som hans vocation till krefver till meninge rigsens och thess inbyggeres gagn och beste, och öfverantvorde [thet] oss eller honom frit och obehindrit udi alle motte, när vi hit tilbake komendes varde eller vår mantzarfvinge, och vare oss och våre effterkomende, sosom Gud och all rettvise krefver, effter högbe:te kon. Ma:tz vår kere her faders cristelige och salige aflidende af thenne verlden hörige och lydige, like som theris rette och laglige herre och konungh, till vårt, våre arfvers [och alle trogne Sverigis inbyggiares] gagn och beste, hvilket vi och icke annerledis med cristeligit skell begere kunne.

4. Till thett fierde vele vi oss icke heller uthanlandz forskrifve heller forbinde på thette rigsens vegne till nogit krig emoth andre mectige konungericher och landt, anthen med skep, folch, munition, sölf eller peninger ofver thette rigsens formogenhet och legenhet, och för än vi effter nödtorften med högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader, um hans kong. Ma:t thå er i lifvit, eller effter kong. Ma:tz salige aflidende våre kere bröder och fornempste richsens ständer ther um forhandlit hafve — vår kong:e ret och autoritet till Sverigis

gagn och beste doch forbehollit — effter som for:vit står och retvisen krefver. Och effter högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader och Sverigis riche, vårt kere federnislandt, blifver nu for våre skulld forblottid både mett folk, skep och munition, så lofve och tilseije vi på vår furstelige äre och konungslige sanning, att ther Gud forbiudhe högbe:te kong. Ma:t eller vårt kere federnesland nogre feide eller anfectningh kunne tilkomme antingen nu snarligen eller framdeles anthen af the Dansche, ifrå Tyslandt, Rydzen eller nogen annan, at vi thå vele och skole sende samme folk och krigsmackt uforsömeligen tilbake igen, som högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader hafver oss nu tillforordnet och metgifvidt, och oss thesligiste till thett högste vinlegge, att vi elliest ther utofver motte komme hans kong. Ma:t och vårt kere federneslandt till hielp och undsettning med then högste macht vi kunne åstad komme, sosom en god trogen son och svensk inföd konung emot sin kere her fader och sit kere fäderneslandt plictig er och bör at göre.

5. Till thett fempte. När Gud vill, vi till regeringen udi Engeland komendes varde, thå vele eller skole vi icke låthe fordre eller utföre af thette riche, vårt kere federnesland, och till Engeland thess barskat eller dräsil, skep, munition, bref och klenodie eller annet, ther med vårt federnes riche och then konungslige regering udi Sverige kunne blifve tilbake satt, forminsket och till intit giort eller sig for sine fiender och ovener icke kunne beskydde, forsvare och beskerme.

6. Till thett siette vele och schole vi icke heller pantsettie, afhende eller i nogen annan måtte forkomme någon af thette richsens land, len, slot, steder eller annet sodant och nogit forminske det, som Sverigis crone tillyder.

7. Till thett siunde, så schole vi icke heller macht hafve udi for:ne Engelandt eller annan städz upborge eller lene nogre merkelige summer, som af Sverige igen betales skole, med mindre oss nogre sodane nöd förestå kunne, at hvar vi slike summer icke opborgede, dhå skulle anthen vi eller vårt kere federnislandt ther utöfver komme udi nogen synnerligen nöd och farlighet. Doch skall thett icke ske utaf nogre letferdighet och uthan sodana nöd, som for:vit står.

8. Till thett ottende skole vi ingen previlegier eller friheter udi Sverigis riche af nye gifve eller nogre gamble stadfeste utlendske steder eller köpmen, som meninge richet kan komme till skade.

9. Till thett niende. Effter kong. Ma:t vår kere her fader hafver forordnet, faderligen betenkt och laget, huru våre kere bröder med land och len, hvar udi sin anpart, effter högbe:te kong. Ma:tz salige aflidende schole forsedde och forvissede blifve, thesligiste at och then stormectige furstinne fru Katerina Sverigis, Götis och Vendis

etc. drottning, vår kere fru moder, så och våre elskelige kere systrer met tilbörliget underholld, brudskatt, clenodier sampt andre ståtelige tilbehöringer [och]ℓ utredninger vell forsedde och forvarede blifve schole, effter som the bref, ther uppå ere uprettade och giorde, ther om videre forklare, och högbe:te kong. Ma:tz testamentz ordning inneholler och formeller; så vele vi, sosom och tilbörliget er, for oss och våre effterkommende arfvinger samme kong. Ma:tz donations bref och testamente, effther som thett er nu forfattid och besluted eller och her effter göres och beslutes kan, besynnerlige udi thett fall um hans kong. Ma:t flere lifsarfvinger bekomendes varder, på thett krafftigiste och hefftigiste ratificeret och confirmeret hafve, såsom vi och nu med thette vort öpne bref stadfeste och bekrefftige, at hvar och en for sig sin anparth och forordnede dell frit och obehindret skall niuthe och beholle, effther som for:te testamentz ordning inneholler, och sosom vi thett tillförene vår kere broder hertig Johan etc. stadfest hafve, och vele oss till högbe:te kong. Maij:t vår kere her fader ödmiuckeligen forse, att hans kong. Ma:t varder oss sodant låtendis altid till gode åtniuthe.

Ther hos lofve och tillseije vi for oss och våre effterkomende, at ther som nogen våre, som sodant ville forhindre och om intit göre, då ville vi thett på thett krafftigiste forsvare, förekomme och afvende met all flit, forsyn och mackt och elliest bevise vår kere fru moder, vår elskelige kere syskene all sonlig och tillbörlig ere, broderlig kerlig och tilbenegenhet, som vi them på Gudz [vegne?]ℓ och for then sonlige och broderlige forvant[n]isse, som emillan oss er, skyllige och plictige ere att göre.

10. Till thet tiende. Effter vi och nochsampt vete och fornummet hafve, huru the Danske altid hafve astundet och trenchtet effter thette richsens, vårt kere federnislandz, forderf och undergång, thett samme och så ennu göre och ther ifrå icke afstå eller sig vende vele, thet sig noch ther utaf och lather uppå skine, ath the thette richsens gamble regalie och vapn, the tre croner, hafve uthen all rett och tilbörlighet med luthert volldt sig till egnet och tagit och med inge formaninger velet ther ifrå vende, uppå thet the måge ther medt hafve framdelis någen jurisdiction och tilltall till thette richet, som the sig gerne vele subiugere och undertrycke, när them kan legligit vare, och the ther till nogen occasion och beqvemelighet hafve kunne, effter som thett och udi the förre tider — thett Gud bettre — alt for mycket sked och varit hafver; hvar före lofve och tillseije vi, at vi vele och schole oss till thett högste beflitte till at fortage och forhindre och till intit göre sodane for:ne the Dansches practicker och onde förehafvende och them med mackt och yterste formogenhet emott stå, så att the theris upsått, ther med the thette loflige riche, vårt kere federnisland, under sig komme vele, icke måtthe fulborde och fullende, uthen heller ther till med

hielpe och så laget, at Sveriges crone måtte icke allenest beholde sine rettigheter, gamble herkumpst och regalie med for:te tre croner, uthen ochså jemvell forhindre och fortage the Dansces onde forehafvende udi all annen måtthe.

11. Till thett elloffte vele vi och så nu her medt forbetingit och tilkenne gifvit hafve, [att] ther Gud forbiude oss nogen ulycke i thenne rese förestå eller hende kunde, enthen af storm eller ovedder, fiender och utliggere udi siön eller elliest, udi hurudane måthe thett helst skede, thå skall ingen af våre forvanther anthen i Tislandt eller annanstedz hafve macht eller rådt[r] terföre at beskylle högbe:te kon. Ma:t vår kere her fader eller nogen annan, som udi högbe:te kongl. Ma:tz råd ere, effter vi sielfve af vårt eget betenkende — doch med högbe:te kong. Ma:tz bevilli[n]g och samtycke — samme erende och rese hafve giort och företaget.

12. Till thett tolfte. Uppå thet at thess större och fulkomlig[ere] kerlig emillan högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader, oss, våre kere bröder, fru moder och elskelige systrer her effter vare och blifve måtte, och allt misförstånd, som her kan udi nogen måthe på ferde vare, kunne afskaffes och till inthet göris, så lofve och tillseije vi på thett aller krafftigiste, som thet nogen tid ske kunne, at samme misforstånd och ovilige opå vår side skall nu her mett blifve afhandlet, bort[t]agen och tilbake sat, utaf hvad tilfeller helst thett kan vare opkommet och fororsacket, anthen nyligen eller tillförende, for thenne engelske sach eller then greviske handel skull eller nogit annet, ehuru thett helst vare eller nempnes kunde, så at vi och for then skull icke vele eller skole her effter drage eller hafve nogen ovilie eller hath till nogen af högbe:te kong. Ma:t vår kere her faders gode men och tienere, uthen rådz eller innen, betenkendes them udi nogen måtte till onde, icke heller på them hempnes eller hempne lathe nu eller i framtiden for nogen then del, som oss hafver syntz udi nogen måthe skulle emott varid, som vi oss och till högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader ödmiucheligen forse och vele hans kong. Ma:t ther om sonligen och kerligen bedit hafve, at hans kong. Ma:t thett ochså udi like måtte görendis varder, uppå thett att allt måtthe vare på alle sider dödt och aftalet, som till ovilie och misforstånd nogen liknelse gifve kunde.

Till beslutet vele vi med thette vårt öpne brefs krafft oss hafve fulkomligen och kraffteligen forbundet, effter som for:vit står, at vi alle thesse forberörde artickler udi alle sine punkter stadigt och ubrotzligen hålle vele och oss alle stedz ödmiucheligen och sonligen beflitte till att göre effter vårt yterste forstand och formogenhet, thett som vi kunne tenke Gud alzmechtigeste och högbe:te kong. Ma:t vår kere her fader kan vare liuft och behageligit, effter som for:vit står, och udi like måtte skicke och forholle oss emot högbe:te vår kere fru moder, våre kere brödre och systrer, meninge Sverigis

riche och thess trogne inbyggere, som en cristen och inföd svensk herre och konung vell anstår och bör at göre, och altid söcke och befordre alle forbe:tes gagn, beste och vellferdt, så at vi ther om vele och kunne vare till svars bode för Gud och hvar erlig man, så sant oss then Alzmechtigste hielpe till all vellferdt uti thett tilkommende och nervarende lifvet. Och thess till ytermere stadfestilse och krafft late vi vitterligen henge vårt secret för thette vårt öpne bref och med egen hand underschrifvit. Datum Stocholm then 9 augusti[s] anno etc. 1560.

a) B tillägger *högborne*. *b)* Rättadt efter H och B; A *prenitentz*. *c)* *förordning* B. *d)* Så H; A *och*. *e)* Så B; *änn sammaledes* H; *och sannerligt* A. *f)* *therför* B. *g)* *forordnede* B. *h)* *lägenhet* B; *långt betenkiende* A, H. *i)* Rättadt efter H och B; A *måtte före sig*. *k)* *då* A. *l)* Så A, H; *crone* B. *m)* *oprecipiterede* A. *n)* *ere och vårde* A; *ere och vyrdnad* B; *ere och veede*(!) H. *o)* B tillägger *rikes*. *p)* *och* saknas i alla tre afskrifterna. *q)* *vegne* saknas i alla afskrifterna. *r)* *vårdh* B. *s)* *1 augusti* H.

Originalet fanns ännu på 1600-talet.

Hertig Johans obligation i afseende på rikets styrelse under konung Eriks frånvaro afgifven i Stockholm 1560 den 28 september. 12

Hog. Bielkes afskriftsamlingar i Uppsala universitetsbibliotek vol. II fol. 360.

Vi Johan medh Gudz nåde Sverigis rikis erffurste och hertigh till Finlandh etc. giöre vitterligit for alle the, hvadh standh, condition och skickelse som the helst kunne vare udi, så vell nu varende som effterkommende, att effther thenn stormechtigste furste och herre her Gustaff Sverigis, Götis och Vendis etc. konungh, vår elskeligh kere her fader, hafver bevilget och effterlathet thenn stormechtige, högborne furste och herre her Erich Sverigis, Götis och Vendis etc. arfkonungh, vår älskeligh kere her broder, att hans kong:e Verde må drage till Engelandh ther till att fulände, hvar Gudh thenn alzmechtigiste thett äliest så täckis, thenn uppå begynte ächteskapshandel medh thenn stormectige högborne furstinne fröiken Elizabet, Engelandz, Frankerikis och Irlandz dröttningh, then ängelske och irlendiske forsamblings öfverste hufvut och christelige troes beskermerske etc.; och effter theres Maiesteter thesligest hafve öfverväget och betenkt, att alle saker måtte skickeligen, troligen och vell udi samme vår kere her broders franvare her i riket ordnede och lagade vardhe, synnerligen hvar, Gud forbiude, kong:e Ma:t vår kere her fader gennom döden blefve kallet af thenne verden, hvilket Gudh alzmectigh verdes nådeligen lenge fördröge, udi midler tidh

mädan högbe:te vår elskelige kere her broder utan landz stadd våre, och theris Maiesteter medh menige Sverigis rikis stenders och ledemotz ja och samptycke hafve bevilliget och besluttet, att vi thå till thetta rikes regent och vår elskelige kere her broders ståttholdere måge tilbetrodde och forordnede varde; så vele vi sådanne tilbetrodde befalningh och gubernators embethe oss uppå tage och annamme, effter som thesse effterschrefne punchter formelle och uttrycke, hvilke vi och så låfve och tilseie vedh Gudh och hans hellige ordh och uppå vår fursteligh äre, christelige tro och sanningh udi thette vårt öpne brefs krafft atth vele, såsom en oprächtigh furste ägner och bör, fast och obrottzligen holle och effterkomme och udi ingen måthe vitterligen öfverträde eller emott handle, anthen sielf eller egennom andre, udi hurudane måthe thett helst ske eller foretages kunne, utan all argelist.

1. Till thett förste. Hvar kong. Ma:t vår kere her fader, thett Gudh alzmectigh verdiges nådigest forekomme, udaf thenne verden, som forberört er, udi vår elskelige kere her broders frånvare dödeligen afginge, dhå vele vi oss her medh uppå thett högste forplictet hafve, att vi nest Gudh alzmectigeste vele vare högbe:te hans kong. Verde och hans kong. Verdes effterkommende mandzarfvinger hörige och lydige, såsom vår rette, naturlige och laglige herre, konungh och öfverhet, och altidh, så mykit oss mest mögeligt kann vare, vete, sökie och fordre hans kong. V:s sampt hans ko. Verdes arfvingers och Sverigis rikis gagn och beste, like som vårt egit.

2. Till thett andre vele vi oss och her medh hafve forschrefvit, atth hvar [ɔ: när?] som helst hogbe:te hans k. Verde sielf eller hans kong. Verdes mansarfvinger täckis att komme her inn i riket igen och thett sielfve forestå och regere, dhå vele och skole vi utan all gensägn och hinder öfverantvarde högbe:te hans kong. Verde eller hans kong. Verdes mansarfvinger regementet igen och oss inthet seden medh samme gubernators embete befatte, utan, så mykit oss mest mögeligt kann vare, tilhielpe, att hans kong:e Verde eller hans kong:e Verdes mandzarfvinger måge utan gensegn till Sverigis, Götis, Vendis etc. konungh confirmeret och crönt vardhe.

3. Till thett tridie. Ther och medh tiden, hvilket Gudh forbiude, så hende kann, att vi anthen for alderdom, lifs svackhet eller andre besverlige vichtige saker skuldh, som oss nu ovitterlige äre, samme regemente och gubernation icke forestå kunne, så vele vi sådant udi tidh hans kong. Verde tilkenne gifve och hans kong. Verde sampt hans kong:e Verdes mandzarfvinger eller och then, som hans kong. V. udåf våre kere bröder samma regemente till att forestå tilbetroendes och forordnendis varder, like som vi thett till att forestå annammet hafve, aldelis igen restituere och öfverantvardhe.

4. Till thett fierde. Effter vi vethe, atth vår kere her broder af Gudh alzmectiges forsynn och kong:e Ma:t vår kere her faders och

menige richsens ständers bevillingh och samptycke till thette rikes konungh effter hans Ma:tz dödelige afgångh, thett vi udaf hiertet önske lenge fordrögis måtthe, confirmeret er och arfligh rätt ther till hafvendes varder, så låfve vi her medh, att vi ingelunde vele latha hylla eller cröne oss her i Sverige, utan lathe oss nöge medh then autoritet och thett regemente, som vi af hans kong. Verde nu äre och framdelis kunne blifve um betrodde, medan hans kong:e Verde eller hans kong. Verdes mandzarfvinger och rette linea er i lifve.

5. Till thett fempte låfve och tilseie vi och, ath vi anthen sielfve eller egennom andre udaf några riddere, adel, prester, köpstadzmen eller andre undersåtther, synnerlige the thenn rette kong:e crone och regemente tillyder, inge obligationer eller forseglinger fordre eller begäre vele, utan lathe oss nöge medh thenn fulmacht, som vår kere her broder oss gifvet hafver, och såsom en trogen broder och undersåtthe tilhielpe att forsvare och effterkomme thenn certification och forvisningh, som nu i Stockholm hans kong:e V. och hans kong:e Verdes mansarfvinger giort och ratificeret er.

6. Till thett siette låfve och tilseie vi och så oss att vele, så mykit mögeligt er, forhielpe hvar och en till thett, som rätt och skäll er, effter vårt beste förståndh och samvett, så att menige Sverigis rikis inbyggere måge blifve vedh Sverigis lagh holdne och niuthe hvadh som rettvison medgifver; allenest vele vi forbeholdne hafve the två punchter och artickler, som äre udi konungs balken, att konungh er veliande och ey arfvande, och i kirkebalken om the papistiske ogudachtige ceremonier och andre olidelige artickler förmellis.

7. Till thett siuende vele vi oss icke medh några fremmede potentater, furster, grefver, herrer eller städer udi några forbund, trachtater, previlegier eller handlinger inlathe, the som Sverigis crone angelle, medh mindre hans kong:e Verde, som och tilbörliget er, ther om först blifver tilkenne gifvet och thett samptyckiendis varder.

8. Till thett ottende tilseie vi oss och icke udi några måthe vele os medh någen fremmende potentat, furste eller herre något fiendtliget anhefve eller foretage, hans kong:e Verde ther om oåtsport och emott hans kong. V:s vilie, medh mindre, Gud thett forbiude, så hende kunne, att om någen fordristede segh någen ort her i Sverige angripe och annerstedis vele antaste, dhå äre vi såsom enn trogen svensk förste och ledemott ther till skyldigh och plictigh att forsvare vårt kere fädernislandh och thess skade afverie och förekomme.

9. Till thett niende. Ther några saker anthen udi enn måthe eller annan, som Sverigis rike ligger macht uppå, forefalle kunne, och vi oss sådant, effter som oss synes rådeligest vare, foretagendis vardhe, och våre kere bröder sampt richsens rådh och ständer — effter som them synes — tyckes sådant icke licht vara och vele oss mykit regere, ther egennom monge saker, som Sverigis rike till nytto

och gangn våre, forsummede och tilbake blifve måtthe, så vele vi oss udi så måthe ingelunde anthen udåf våre kere bröder eller rigsens rådh och ständer judicere och regere lathe, utan vele sådant till högbe:te vår kere her broder appellere och hemstelle, att hans kong. V. ther om, effter som hans kong. V. kann tänke rett och skäll vare, judicere och döme må och skall.

10. Till thett tiende lofve vi och oss udi hans kong. Verdes frånvare vele hafve godh acht och tilsynn udi thette rikes landtzänder, och synnerligen att fordre hvadh del, som till bergsbruckninger behöfvis kunne, så mykit som vi for vår person ther till giöre kunne; sammaledis att the personer, som varde forordnede till att hafve rigsens renthe under händer och forhöre rekenskaper, att the segh udi theris befalninger emott hans kong. V. och riket trogne och flittige måtthe befinne lathe.

11. Till thett elloffte. Ther och the, som något udaf riksens opbördh hafve händer emillan, något ther udaf forsnille och segh udi någen måthe forseendis vardhe, och oss icke sådant oppenbart och forkunnat blifver, så vele vi till sådanna theres mishandel icke svare. Menn ther oss sådant tilkenne gifvet och kunnogt blifver, vele vi sådant ingalunda fordålt hafva, utan hans kong. Verde så vell ther om som alt annet oforsummeligen forständige.

12. Till thett tolfte. Ther och hende kann, thett dågh Gudh nådeligen afvende, att någen uttaf rigsens rådh eller ständer segh emott riket eller älliest udi någen måthe forse kunne, så att sådant er lifs sack, så skall samme person ingelunde, hvar thett er icke openbara förräderi och nöden eller faren oss ther till tränger, till lifvet straffet blifve, medh mindre thett sker medh hans kong:e Verdes vittskap och samptyckie. Menn hvadh andre ringe personer belanger, ther the segh udi någen måthe forseendis vardhe, vele vi sådanne saker både lagmen, domere och andre till att döme befale och hemstelt hafve, dåch så att icke vi, utan the, som sådanna saker döme, ther fore svare skole, hvar the orettan dom någen menniske afseiendis vardhe.

13. Till thett trettonde vele och skole vi icke heller pantsättie, afhende eller i någen måthe förkomme några af thette rigsens landh, län, slått, städer eller annet sådant, eller något forminske thett, som Sverigis crone tillyder.

14. Till thett fiortende vele vi inthet udi religions saker forandre, ordinere eller mutere, medh mindre thett sker medh högbe:te vår elskelige kere her broders och menige rigsens ständers samptycke och bevilgningh.

15. Till thett femtonde. Ner så hende, att hans kong. V., till Sverigis rikis gagn och beste eller hans kong. Verdes velferdt, ryttere, knechter, skipp, skytt, harnisk eller annan munition her af riket vårdhe begerendis, dhå låfve och tilseie vi oss vele hans kong. Verde

sådanne nödtörfter, the utan rigsens skade, forderf och forblottningh umbäres kunne, utan all forsummelse forskicke.

16. Till thett sextonde låfve vi och oss att vele sende hans kong. Verde her af riket så monge penninger, som utan riksens skade eller forblåttningh her af riket ombäres kunne, när som helst hans kong. V. thett våre begärendis.

17. Till thett siuttende vele vi oss och her medh ther till forbundet hafve, att vi inge landh, slott, länn, lagmandzdöme eller sochner vele udi hans kong. Verdhes fråvarelse forläne, medh mindre vi os först ther om hos hans kong. Verdhe befråge, så som vi och ingen vele sådanna forläninger afhende, the som hans kong:e Verdes öpne bref ther uppå bekommet hafve, utan, såsom tilbörligt er, lathe hvar och enn niuthe sådanne hans kong. Verdes bref till godhe, medh mindre the segh udi någen måthe emott hans kong. V. och riket forbryte.

18. Till thett adertonde. Hvar så hende kunne, att hans kong. V. enn eller flere af sine tiennere några forläninger eller annan hielp, i hvadh måthe thett hälst ske kunne, meden hans kong. V. her udåf riket er, her inrikis ville effterlathe anthen gennom öpne bref eller förskriffter, dhå låfve vi her medh och [ɔ: oss] udi ingen måthe them, som samme bref bekomme, sådanna hielp vele forholle, utan, såsom forschrefvit står och tilbörliget er, lathe hvar och enn niuthe sadanna hans kong:e V:s schrifvelser till godhe, allenest undentaget the landh och län, som oss och the andre våre kere bröder tilkomme.

19. Till thett nittende. Hvar och några af hans kong:e Verdes undersåtter, hvadh ämbete, ståndh eller vilkår the hafve kunne, udi hans kong. V:s frånvare någen ärende eller klagemåll hade på sin eigen eller andres vegne, i hurudane måthe thett kunne ske, ther fore the anthen sielfve eller genom andre medh supplicationer eller andre schrifvelser vele besöke hans kong:e V. och gifve hans kong:e V. sine lägenheter tilkenne, dhå tilseie vi oss ingen udi sådanne fall forhindre vele eller lathe.

20. Till thett tiugunde vele vi icke heller några the personer tage udi vårt hägn och forsvar, the vi kunne vethe hans kong. V. hafve bevist någen otrohet eller varidt emott och under ögonen.

Till alt thette vele vi medh thette vårt brefs krafft oss hafve fulkomligen och kräfteligen forbundet, effter som forschrefvit står, att vi alle thesse forberörde artickler udi alle sine puncter stadigt och obrottzligen holle vele och oss allestädz, så mykit som oss mögeligt er, beflite till att giöre effter vårt beste forstånd och formögenhet, thett som vi kunne tänke Gudh alzmectigiste icke er emott och högbe:te vår kere her broder sampt Sverigis rike till nytte och gagn, och oss emott hans k. V., såsom enn trogen broder och undersåtthe emott sinn rätte her broder, konung och öfverhet vell anstår och bör att

giöre, altidh forholle och skicke, så sant oss Gudh hielpe både till lif och siell. Thess till yttermere visse lathe vi trycke vårt secret her näden fore och medh eigen hand underschrefvit. Datum Stockholm thenn 28 septembris anno etc. 1560.

Enligt Eriks diarium afsände han den 22 augusti från Ulfvesund till hertig Johan såväl en fullmakt att förestå regeringen i Sverige i händelse af fadrens dödsfall som en obligation att underskrifva. Han brefväxlade om den senare med hertigen under september månad; ännu den 23 september besvarade han en hertig Johans skrifvelse om dennes »obligation och jurament».

Enligt samma diarium skulle Erik den 14 september gifvit hertigen ett donationsbref på »silfver och guld» äfvensom lifstidsförläning på Gestrikland efter fadrens död. Jfr C. Annerstedt, anf. arb., sid. 46, 47, 138 o. f.

Öfversigt af s. k. rådslag från Gustaf I:s tid,

som i det föregående icke blifvit upptagna.

1540 maj 28.

Artiklar som k. M:t öfverlemnat (»mir bevolchen») att däröfver rådslå »28 tag maji anno etc. 40». På tyska. 1 ark. Något utlåtande är ej kändt; de här efter följande anteckningarna från den 30 maj röra andra ärenden. Ifrågavarande artiklar angå hufvudsakligen försvarsväsendet, anskaffande af artilleri, skeppens bestyckande m. m.

1540 maj 30.

»Actum in consilio [1]) 30 die maji». Närvarande: kanslern, Sten Eriksson, hofmästare, hofmarskalk. Protokollsartade anteckningar på tyska af von Pyhi, angående åtskilliga löpande ärenden, hufvudsakligen utaf personlig natur i fråga om fångar, knekthöfvitsmän o. s. v.

1540 juni 29.

»Actum in secreto consilio 29 die junii anno etc. 40»; betänkandet slutar »actum ut supra». På tyska 2 ark; svensk öfversättning 1 ark.

Betänkandet framkallades af underhandlingen med de två danska sändebuden herr Holger Gregersson och Antonius Brusch om det beramade mötet i Kalmar. Konungens svar till dem är dateradt d. 3 juli (riksregistr. 1539—42 fol. 59 v.).

* * *

Regementsrådet har ansett för godt och beslutit, på k. M:ts förbättring, att den beramade dagen i Kalmar utan längre uppskof skulle besökas, ehuru man tagit i betänkande, huruvida icke dess förinnan k. M:t först borde förvissa sig om förbundet med »tesse Lifländske» och dess framgång, vidare huruvida k. M:t först borde afvakta svar från de Lybske och Hansestäderna, om de ville inlåta sig med k. M:t till något godt, slutligen om det icke vore nödigt att k. M:t skickade särskilde »ambasater» till den dag kon. af Danmark den 24 aug. skulle hålla med kejsaren för att göra sig underrättade om ställningen; man hade vidare »kantzvis» befrågat, i hurudan måtto k. M:t skulle ratificera,

[1]) Under rubriken »Actum in consilio» förekomma äfven från denna tid protokollsartade uppteckningar öfver rättegångsförhandlingar inför rådet.

så att k. M:t kunde hafva en så mycket »beständigare» grund för sina underhandlingar med Danskarne. Dock borde k. M:t på samma gång sätta sig i försvarsskick, och för att få någon säkerhet för att Danskarne verkligen skulle besöka Kalmar, borde de två danska »amesaterne» och två regementsråd däröfver upprätta och besegla en »ratifikation».

1540 juli 8.

»Actum in consilio 8 die julii anno 40». Protokollsartade anteckningar på tyska af von Pyhi. 1 ark.

Anteckningarne röra besättandet af åtskilliga ämbeten m. m. d. — Abraham Eriksson skulle såsom k. ståthållare jämte amiralen besörja allt i staden Stockholm och på slottet, Ture Persson som slottsfogde rådslå med honom och amiralen. — Peder Brahe och Henrik Claesson tjenstgöra som kammarråd med »Albrecht Trol» och Björn Persson som bisittare. Därefter i 2 månader Gabriel Kristersson och Lars Tursson — Personer utses att förhandla med bönderna i de olika landskapen (i Vestergötland skulle detta uppdragas åt det k. regementet). — Personer utses slutligen att draga till mötet i Kalmar med Danskarne (kansleren, Sten Eriksson, Lars Siggesson, Johan Tursson, Kristoffer Andersson, Klement sekreterare, Holger Karlsson, Karl Eriksson, Birge Nilsson).

1540 eller 1541.

Odateradt betänkande på tyska under titel: »Radschlag und ordenung das schlos und stadt Kalmar belangent». 8 $^1/_2$ ark. — Af innehållet framgår, att rådslaget afgifvits ej så långt efter den stora landsordningens antagande i Lödöse den 9 april 1540, hvars utropande äfven i Kalmar här föreslås. På hösten voro några af rådet i Kalmar för den danska underhandlingens skuld. I början af januari afgaf regementsrådet yttranden i andra ämnen uti Stockholm.

Betänkandet rör dels Kalmar slotts försättande i försvarsskick, vaktgöringens ordnande m. m. sådant och åtföljes, i den Pyhiska stilen, utaf några edsformulär för besättningen och tjenstemännen; dels rör det de fattiga borgarnes besvär i afseende på de rikes »förköp» samt ordnande af slagteriväsendet i staden.

1541 jan. 5.

»Actum in consilio 5 januarii anno 41». Ingen uppgift om de närvarande finnes. På tyska. 4 ark.

* * *

Regementsrådet föreslår, på k. M:ts förbättring, att underhålla 800 landsknektar utom den fänika knektar, som vore i Stockholm (däremot hemförlofva en fänika nyvärfvade svenska knektar), ända tills man på svenska och danska konungarnes förestående sammankomst förvissats om, att den svenska konungens besvär skulle blifva afhulpna i enlighet med senaste aftal

i Kalmar, hvilket man visserligen hoppades Danskarne skulle hålla, men hvarpå man icke vore säker.

2. Ryttarne (»die raysigen») borde man hålla samlade.

3. Ridderskapet och adeln samt fogdarne borde hålla sig i god ordning med knektar, harnesk och hästar, som om de nu skulle tåga ut mot fienden.

4. All artilleri »mundering» (»mundirey») till lands och vatten skulle i tid sättas i god ordning.

5. De högsta krigsämbetena till lands och vatten skulle tillsättas, äfvenså för »böss- och fältskyttarne» (»den buchksen unndt veldschutzen») och på skeppen för skepps- och båtsmän »ordenung- und articulsbrieff» uppsättas.

6. Att de som utom Sverige vore i k. M:tz ed och tjenst skulle i hemlighet iakttaga alla saker och »praktiker» för att i tid kunna varsko regeringen emot dess fiender.

7. Att inom riket på alla orter skulle iakttagas, hvilka som reste till eller från, äfvensom att icke några k. M:ts »vedervärdige» genom främlingar eller inhemske stämplade hos rikets undersåtar.

8. Att för att förekomma spannmålsbrist, i händelse af en fejd, enär dyr tid kunde inträda (»dieweil im lande etwan von tag zu tag merkliche theurung an getredig undt vitalien mit anfallen»), ingen skulle få utföra spannmål eller lifsmedel utan k. Maj:ts särskilda tillåtelse, hvilket, vid k. M:ts svåra straff och onåd, skulle öfver allt utropas.

9. Med första befästa Kalmar stad och slott, likaså Elfsborg och Stockholm.

Vid samma tillfälle fäldes af de närvarande »öfverste regementsråden» dom öfver hertigens i Preussen utskickade Hans Gerich (Gyrig, Jerich), som i Finland och Sverige under förutsättning af k. Gustafs sjukdom eller död skulle stämpla till sin herres förmån[1]). Samtida koncept till denna dom finnes i Finska statsarkivet under titeln »Ratschlag und urtayl, so durch der ko. M:t zu Schweden verordenten obristen regementz rethe ist vorfast bliben» och slutar »Actum in consilio 5:to januarii anno etc. xlj».

1541 jan. eller febr.

Betänkande under rubriken: »Radtschlagh uf die bezalung von k. W. zu Danmark Ludosiæ». Samma påskrift förekommer på sista sidan med tillägget »anno 41». Konceptpromemoria af Georg Norman, enligt sista raderna ställd till »dominus Clemens» [Clemens Hansson].

Akten innehåller förhållningsorder för de svenska »råden» för den händelse Danskarne ville göra inbetalningen af det lån, k. Gustaf lemnat konungen af Danmark, i olika slags mynt, hvilkas halt ej vore känd eller på stället kunde pröfvas, eller uti smycken och klenoder, äfvensom en bestämning af åtskilliga myntsorters värde (portugalos = 10 ung. gulden; rosennobel = 11 ℔ ort.; henriksnobel = 10 ℔ ört.; dubbeldukat 10 ℔ ort.; engellot = 7 $^1/_2$ ℔ ört.; ungersk gyllen 5 ℔ ört).

Såsom af Tegels Historia II, sid. 129 framgår, erlades betalningen i mars 1541 i Lödöse uti Joachimsdaler.

---

[1]) I afseende på denna person se K. A. Bomansson, Hertig Johan och hans tid, noten sid. 6 o. f., samt F. Collans uppsats om Erik Fleming i »Suomi» 1844, sid. 119 o. f.

1541 hösten.

Odaterade propositioner till »regementsrådet» på svenska, men konceptfragment på tyska, skrifna af Georg Norman, finnas äfven. 4 ark + ett insatt mindre blad. Akten börjar »Kon:ge Ma:tz synnerlige besvärningh». Elfte punkten, som omnämner Hans Jerich såsom ännu lefvande i fängelse, hänvisar framställningen till år 1541, före hvars slut den måste ha afgifvits, då enligt andra handlingar nämde beryktade äfventyrare samma år aflidit; hans dom fäldes åter, såsom förut omtalats, den 5 januari 1541. På insidan af andra bladet äro några frågepunkter införda afseende, hvad lit man kunde sätta till den nya konfederationen med Danmark, hvarigenom september 1541, tiden för fördraget vid Brömsebro, sättes såsom andra gränsen. Något svar på dessa propositioner är ej kändt.

* * *

Inledningen åberopar k. Maj:ts mångfaldiga göromål — han har e som oftast sjelf måst vara både kansler och krigsråd samt öfverse alla rikets räkenskaper, hvarigenom han blifvit svag och sjuklig — hvarföre regementsrådet måste tänka på utvägar att minska denna konungens möda och omsorg.

Första »besväringen». K. Maj:t har under denna tid, som skulle vara fredlig, »endels» haft lika stora utgifter som under krigstid; på längden kan k. M:t ej bestrida sådana utgifter med rikets uppbörd och ränta.

2. K. Maj:ts kammare vore illa försedd med »råd», ty ingen ville taga sig saken före, liksom den rörde k. Maj:t allena och ej riket. Hade k. Maj:t ej sjelf haft så noga upseende därpå, så hade hvarken med uppbörd eller utgift gått rätt till, hvilket allt gjorde k. Maj:t en »dråpelig besväring».

3. På Stockholms slott hålles ingen ordning. Ehuru tillförsel göres dit från alla landsändar, kommer nästan allt sammans bort »under händerna». Komme någon nöd uppå, vore ovisst huru man kunde uppehålla slottet med proviant. Orsaken är denna, att ingen inventering eger rum år från år, på hvad som är öfver eller hvart det kommer.

4. I riket är denna tid en stor hop ryttare. De sakna både »rithmestere» och fodermarsk, som kunde se till att det ginge lika och rätt till, där de ligga, att ej undersåtarne för mycket undertrycktes. Likaså med knektarne.

5. Ehuru k. Maj:t i lång tid låtit sjuda salpeter och tillverka krut, fans endast ett ringa förråd däraf, emedan hvarken därmed eller med artilleriet i sin helhet hölls god räkenskap, ehuru det var af icke liten vigt för riket. K. Maj:ts skepp och skeppsgård voro ej heller väl försörjda.

6. K. Maj:t använder årligen icke ringa summor utomlands på »främmande kunskaper» och kan ändock icke förfara något af synnerlig vigt för detta rike.

7. K. Maj:t har i många år beklagat sig öfver den otillbörliga köpenskap främmande köpmän drifva med förderfvade och förfalskade varor; vidare sätta de »skendeligen» sina varor »af vägin och thett rette verde». De inländske köpmännen se ej heller på sin handel, köpa varorna dyrt och så godt som »vräka» dem sedan i de främmande städerna; hvad de t. ex. köpt för 60 mark sälja de i Lybeck för 30 ₰, utan att se an, huru mycket bättre det svenska myntet är än det främmande.

8. Allehanda guld och främmande silfvermynt kringsprides i riket af samma köpmän och inväxlas för dyrt af invånarne, ehuru rikets mynt är bättre än grannarnes, Liflands, Preussens, Dantzigs, Pommerns, Meklenburgs och städernas.

9. De främmande köpmännen ha fört det bästa myntet ur riket, så att nu är ondt om penningar, ehuru årligen »så mong utalig tusende mark myntede äre». Om ej detta besvär afhjelptes, måste k. M. upphöra att mynta, ty ju mer han låter mynta och sprida penningar, dess färre blifva de.

10. Det är bekant, huru fientligt och förrädiskt de ur rikit afvikne, Bärendt v. Mälen, Vulf Giler, Olof Bröms, Hans Witte m. fl. mena riket och söka stifta fiendskap med andra folk. K. Maj:t blir ock genom dem utropad till det värsta hos främmande furstar, land och städer. K. Maj:t frågar, huru man skall kunna göra k. M:ts och detta rikes oskuld bekant. Svarade man icke, skulle visserligen hvar man tro, att de nämde förrädarne hade rätt.

11. Hans Jerich, som hertigen i Preussen afsändt med »unåburlige och onde practicher», låge ganska sjuk. K. Maj:t frågar rådet, hvad med honom skulle företagas.

Till det sista. Någon förändring har skett i lärdomen och ceremonierna i riket efter det mandat, som gjordes i Örebro 1540. Däruppå blef »i någon måtte» en ordning ställd. K. Maj:t önskar att höra rådets mening därom.

Om dessa punkter begär konungen, att rådet skall rådslå och göra ett beslut.

På den infästa lappen är antecknadt 1) om kronans bönder och meniga skattgillen, att de besväras med skjutsfärder, gästning och annan tunga; om där ej funnes råd till, blefve en hel hop af krono- och skattehemmanen ödelagda. 2) Många brister råda med bergverken i riket, hvilka konungen dock gerna sjelf ville sörja för, blott de andra besvären afhulpos.

* * *

Huruvida det betänkande öfver Kammarordningen som under titeln »Rådzslag upå cammerordningen. Actum in consilio anno 1541», är tryckt i C. G. Styffes »Samling af instructioner rörande den civila förvaltningen i Sverige och Finland», sid. 1—9, framkallats af dessa propositioner, kan för närvarande ej afgöras, ehuru det synes antagligt. Till samma förslag finnes äfven ett utkast på tyska af någon enskild rådsmedlem, delvis rättadt af Georg Norman, hvilket dock i vissa detaljer är något afvikande. Att äfven denna akt bör hänföras till 1541, synes alltså framgå häraf; året 1541 omtalas visserligen icke direkte, såsom i det svenska förslaget, men på ett ställe anföres dock uti ett exempel »nyss förflutna 40:de år» [1]).

Möjligen hör till samma tidpunkt ett betänkande uppsatt af Georg Norman under titel »Radtslag uber zeligen Hans Gerighen a:o 41». Till

[1]) Dalins uppgift om 1540 såsom året för denna kammarordning (III 1, sid. 337) torde sålunda vara oriktig, så mycket mer som de i Företalet till nämda Samling af instruktioner påpekade olikheterna endast äro af formel natur. Att kammarråd tillsattes redan 1540, framgår dock af nyss omnämda »Actum in consilio» 8/7 1540.

tiden bör det i hvarje fall vara senare än nyss refererade kungliga »besvär». Enligt detta betänkande hade Hans Gerich visserligen blifvit dömd som en förrädare och domen af nästan alla regementsråden beseglad; konungen hade dock ej velat verkställa densamma, förr än den offentliggjorts, hvarmed konungen hittills hållit inne af undseende för hertigen i Preussen, och hade Gerich i stället satts i förvar i en »zimlichs kammerlein». Enär han nu emellertid omkommit i fängelset (»dieweile aber nhu gemelter Gerich im gefenknus ebwen umgekommen»), kunde k. M:t ej underlåta att offentliggöra domen för att rättfärdiga sig sjelf[1]).

1542 juni.

Odateradt betänkande på tyska under rubriken: »Erklerung der missiven an Rö. Kö. M. gestalt ratweis vorfast». På sista sidan står: »Ratschlach und erklerung der Rö. Kö. missiven und mer derselbtigen ungerschen handlung. Pro anno 42». 6 ½ ark. Tidpunkten bestämmes af de upplysningar Tegel ger i sin historia II, sid. 150.

Rådet yttrar sig om, på hvilka grunder k. Maj:t lämpligast kunde afslå Romerska konungens genom sin legat framstälda anhållan om en turkskatt eller ett lån. Motiven äro desamma som hos Tegel II, sid. 150 utvecklas, ehuru vidlyftigare utförda. Den senare berör dock icke punkten om lånet, hvilket skulle afböjas under förevändning, att man icke visste hvad säkerhet som kunde bjudas, eller också på grund af de arfskraf Kristiern II:s slägtingar gjorde, hvilka ansågos understödjas af Romerske konungen.

1542 juli 8.

»Actum in consilio 8 julii anno etc. 42». På svenska. 1 ark. — Den 8 juli befann sig konungen i Stockholm.

* * *

K. Maj:ts råd tillstyrka på k. Maj:ts nådiga förbättring, att k. Maj:t skulle affärda en »fust» och ett »seydenskip» med 4 eller 5 rotar knektar och båtsmän till Kalmar, enär man ej vore säker, att de 70 karlar, som därifrån affärdats, vore mäktiga nog att uppsöka skogstjufvarne i Möre och Konga härad, och enär troligen det bref, som Germund Svensson tillskrifvit herr Ture Trolle, uppsnappats; samt att Axel Nilsson och Johan skrifvare med första förfogade sig ned med skeppen, om ej Jens Olsson och Christer Larsson hunne ankomma, för att i Kalmar efter samråd med Germund Svensson uppträda emot skogstjufvarne.

Imellertid skulle det förra rådslaget[2]) »bestå», att herr Måns Johansson och herr Ture Trolle m. fl. skulle tingta med allmogen i Småland; vidare att Måns Johansson, om så behöfdes, skulle begära förstärkning af

[1]) På en smal pappersremsa med påteckning: »Gerichen anno 41» står med Normans hand skrifven förra delen af samma utlåtande med ungefär samma ordalag.

[2]) Det här åsyftade rådslaget tyckes numera ej finnas bevaradt.

frälset i Vestergötland. Slutligen skulle herr Gustaf Olsson tillskrifvas, att han sände Sefverin Kil och Peder Andersson med 100 karlar in åt Synnerbo och Vesbo; på samma gång skulle herr Måns Johansson och Ture Trolle befallas att underhålla förbindelser med dem.

1543 sommaren.

Koncept på tyska af Georg Norman med titel: »Radtslag auf den articulen belanghen die inlendischen sachen mit den pauren». 5 ark. På sista sidan står »acta et conclusiones Suderkopie, quomodo agendum cum seditiosis. A:o 43». K. Gustaf vistades i Söderköping dels ett par dagar i början af juni detta år, dels ett par veckor i slutet af juli och början af augusti. Utan tvifvel är akten att hänföra till det senare tillfället.

* * *

På k. Maj:ts nådigste förbättring har rådet enhälligt funnit för godt och rådligt, att ett offentligt edikt utfärdades, hvari åt de bönder, som blefvo lydaktige och hjelpte att betvinga dem, som ännu ströko omkring, »kunglig, kristlig och felig» lejd för all fara förkunnades af två de förnämsta riksråd; ediktet skulle »ställas» af herr kanslern och sedan öfversättas; 2) de förnämste af bönderne borde konungen förflytta till andra, säkra, orter uti riket; äfven borde konungen förskrifva från hvarje härad fyra af de förnämsta bönderna och sjelf tala med dem; 3) presterna, som gifvit stor orsak till upproret, borde med en ny ed förbindas att med Guds ord bestraffa sådan olydnad; gjorde någon af dem nu eller hädanefter däremot, borde han straffas med döden; 4) böndernas bevisliga besvär och klagomål borde afhjelpas; 5) för att förekomma vidare oroligheter bland bönderna, att de ej möjligen i hopp på hjelp af de Burgundiske började ett svårare uppror, borde krigsfolket ej entledigas, utan inqvarteras på lämpliga orter, t. ex. Kalmar, Lödöse, äfvensom i Finland: när de ej vidare behöfdes, borde k. Maj:t öfverlåta dem till någon af sina bundsförvanter; 6) för att injaga större skräck hos bönderna borde man »thetlich angreiffen» dem på hvilka de förtröstat, att både in- och utländske däraf finge fruktan; sådant borde äfven tillskrifvas konungen i Danmark, att äfven han bidroge därtill med skepp och folk enligt förbundet. 7) Slutligen påminnes konungen om att yttra sin mening i fråga om de förslag, som framstälts från Frankrike och Cleve[1]). Af de sista orden i rådslaget synes det, som om en utförligare framställning af de ursprungliga orsakerna till förbundet med Frankrike varit afsedd. Någon sådan finnes emellertid ej införd.

På ett särskildt ark, som legat ihop med detta rådslag, finnas några förslag till disposition af knektarne m. m., uppteckna de af Georg Norman.

1543 nov. 12.

Koncept på tyska. Enligt slutorden skulle rådslaget bekräftats med de närvandes underskrifter och sigill. 13 ark.

[1]) Jfr Sprinchorn, Om Sveriges politiska förbindelser med Frankrike. Hist. Bibl. VII, s. 11 o. f.

Det långa betänkandet förordar efter en vidlyftig inledning i betraktande af den farliga politiska ställningen uti verlden en närmare anslutning till Danmark och att stärka densamma genom blodsband; vidare att närma sig Pommern ej afslå »landsfreden» med Lifland, samt att göra upp de sväfvande frågorna med Hansestäderna, Bremen, Danzig och Preussen. Rådslaget hade varit enhälligt.

1545 maj 6.

Rådslag på tyska med rättelser och tillägg under titeln: »Radtschlach am sechsten tag maji anno etc. 45 zum Stockholm beschlossn». 3 ark. Huruvida akten är fullständig, kan ej med full säkerhet afgöras; den slutar nederst en sida.

Af de närvarande omtalas endast Sten Eriksson [Leijonhufvud] och Peder Bragde[1]). Den 12 maj aflät nämligen konungen till dessa herrar ett strängt bannebref ifrån Svartsjö, hvilket dock egentligen gälde rådet i sin helhet, därföre att de så litet aktade rikets, konungens, hans barns och sina egna angelägenheter och behandlade sakerna så långsamt. »Det är nu härnäst», skrifver konungen, »en god tid sedan vi förskrefvo rådet tillhopa; de hafva ock sammalunda hvar dag där i Stockholm till råds varit, och därföre hafve vi så godt som hvar dag förmodat oss både af eder och dem goda, nogsamma och beständiga råd, svar och anslag — — ändock sådant icke skett är». I stället sysselsatte de sig, skrifver konungen, »med den höge doktor mester Cristoffers» skrifvelse och andra främmande och onyttiga disputationer, som väl kunde uppskjutas. Det var den från hertig Albrekt af Meklenburg hotande faran, som oroade honom. Till sist begärde han svar och besked, liksom att få höra hvad svar rådet och frälset gåfvo om sitt folk (riksregistraturet 1545 fol. 145). Af den form, hvari rådslaget befinner sig, dess tyska språk och konungens anförda ord vill det sålunda synas, som det ej inom rådet kommit till något definitivt afgörande[2]).

* * *

Uti början tillstyrkes en beskickning till konungen af Danmark och rådet redogör för de punkter, som borde förekomma i instruktionen, hvilka hufvudsakligen röra åtgärder mot hertig Albrekts befarade anfall, Hansestädernas ställning till denne, danska konungens förbindelser i senaste birecess, förhållandet till kejsaren och de kristiernska arfvingarnes anspråk; vidare »der bewuste frume man» (Berendt v. Melen), ifråga om hvilken refereras till den biinstruktion, som nyligen gifvits Norman, och Georg Luckens afsked[3]); förklaring på en punkt i den mellan kejsaren och Frankrike slutna traktaten och slutligen Svenskarnes besvär emot Blekingsborne och höfvitsmannen i Blekinge, Verner Passberg[4]).

[1]) Den 19 april kallades Lars Siggesson [Sparre] till Stockholm (registr. fol. 130 v.).

[2]) Den 10 maj, således före åberopade kungl. bref, ha enligt ett titularregister bref skrifvits till Lübeck, Wismar och Rostock samt Stralsund. Den 16 maj skrefs enligt samma register till konungen af Danmark åtminstone i de flesta af de ämnen, som i rådslaget beröras. Till kejsaren skrefs den 12 maj. Några beskickningar synas däremot ej hafva afgått.

[3]) I april 1544 hade ett danskt sändebud Jörgen Lycke varit hos konung Gustaf. Se Tegel, anf. arb. II, s. 226.

[4]) Punkten om Blekinge är senare tillskrifven; likaså en punkt, som angår nödvändigheten att söndra Hansestäderna från hvarandra.

Vidare föreslås att Lybeckarne, några af de andra Hansestäderna, hertigarne Henrik i Meklenburg och Magnus, hertigen i Pommern och staden Stralsund borde tillskrifvas med varningar mot att understödja hertig Albrekts förehafvande med skepp eller pass eller de svenske landsflyktige, såsom Olof i Grellestad och hans följe[1]). För svaret till Lybeckarne var ett koncept uppsatt på k. M:ts förbättring. — Äfven till Frankrike borde sändebud affärdas för att i nödfall där hafva ett stöd.

Den kejserliga saken, sådan den beslöts i Arboga och på Kungsör, visste rådet icke att förbättra[2]).

Vidare föreslås sändebud (till Danmark Ture Pedersson och Karl Holgersson; till Frankrike Joachim Burwitz och Reinolt; till kejsaren desamma som på Kungsör utsetts).

I afseende på försvarsanstalter tillstyrkes blott i ett par ord, att skeppen skulle utrustas till expedition och frälset hålla sig i beredskap.

Slutligen tillstyrkes »trycket», nämligen af konung Gustafs försvarsskrift rörande beskyllningarna mot honom[3]); dock borde det ej utfärdas, förrän beslut fattats, huruvida den kejserliga underhandlingen skulle fullföljas och svar från kejsaren anländt.

1546 maj 27.

»Actum in consilio[4]) in presentia d. . . . . 27 die maji anno 46 Stockholmiæ» i närvaro af Lars Siggesson, Johan Turesson, Svante Sture, Peder Brahe, Jon Olsson, Gabriel Kristersson och Georg Norman. På tyska. 5 ark, af hvilka dock öfver hälften utgöres af tomma blad.

Den 29 april kallades mäste parten af rådet i Uppland och Södermanland att infinna sig i Stockholm till den 8 maj för att rådslå om den stundande förhandlingen med Lybeckarne i Kalmar, hvartill konungen nu fått Lybecks samtycke, äfvensom om andra »anliggende riksens ärender, som nu för honden äre och storligen macht opå ligger».

Enligt registraturet (fol. 41, 42) kallades Lars Siggesson, Johan Tursson, Knut Andersson, Svante Sture, Johan Olsson, Lasse Tursson och Gabriel Kristersson.

Anteckningarna röra de vilkor, som borde beviljas Lybeckarne; därvid följes en i 11 eller 12 punkter fördelad akt, och anmärkes för flertalet endast »pleibt». Anteckningarna vid de öfriga äro föga upplysande och utgöras någon gång blott af en fråga, huru man skulle bemöta en förmodad invändning af Lybeckarne. Blott i fråga om första punkten är utförandet något vidlyftigare, väsentligen gående därpå ut, att de främmande endast skulle få köpa varor för de penningar de genom egna varors försäljande vunnit.

Därpå följa några anteckningar om Lybeckarnes besvär, som synas syfta på samma akt (9 punkter och slutpunkt antydas). Äfven härur äro så godt som inga upplysningar att vinna, då den åsyftade akten ej medföljer.

[1]) Punkten om Pommern, Stralsund och Olof i Grellestad är öfverstruken.

[2]) Se ofvan sid. 423.

[3]) Se Rydberg, Sverges Traktater IV, sid. 263. Den första redaktionen af densamma, just af år 1545, blef ogillad och följande år omarbetad (anf. arb. sid. 293).

[4]) Denna rubrik förekommer ej vidare i rådslagen från Gustaf I:s tid.

1546 juli 7.

Betänkande under rubriken: »Hvad udi ett samfelt råd her udi Kalmarna then 7 julii anno 46 på kon:ge Ma:tz vår allernådigiste herris höge och videre betenkiende thenne tiden for radeligit ansedt är». 2 ark. — Traktaten med Lybeck den 31 juli 1546 afslöts å Svenskarnes sida af riksråden Lars Siggesson, Johan Turesson, Peder Bragde, Måns Johansson, Birge Nilsson och Georg Norman samt sekreterarne Clemet Hansson och Joachim Burwitz.

* * *

Under förutsättning att Lybeckarne hade en hemlig biinstruktion, som de ej ville komma fram med, eller föredroge ett »anstand» i st. f. för ofrid, men på längre tids ratifikation för att få besinningstid, syntes rådet godt att man dels yrkade på bestämdt besked, huru saken stod, dels i fråga om stillestånd, att därom träffades en definitiv öfverenskommelse.

Efter man icke visste, om de andra 5 vendiska städerna föredroge att mottaga sina privilegier af konungen eller från Lybeckarne, föreslås på k. M:ts förbättring, att de underrättades, hvar och en för sig, om hvad konungen nu erbjudit Lybeckarne, och tillspordes, om sådana privilegier vore dem »anammelige» och hvad k. M:t i stället hade att vänta af dem.

För att beröfva Lybeckarne Danzigs stöd, borde man genom konungen i Danmark fordra Danzigs senaste ratifikation, hvartill för ett par år sedan något gjordes, ehuru samma ratifikation då befanns »något förfalskad» och skickades tillbaka.

För att utforska konungen i Danmark borde man underrätta honom om denna förhandling med Lybeck och höra sig för, hvad hjelp man i kraft af senaste fördrag och birecess hade att vänta af Danmark, i händelse Lybeckarne företoge något fientligt.

1547 mars 22.

Rådslag under rubriken: »Hvadt uppå the artickler, som konge. Ma:t vår allernådigeste herre oss genom Valentin secreterer til ath berådtslå befaledt, uppå hans konge. Ma:tz högre betenkiende för rådeliget ansedt är».

Af betänkandet föreligger 1) en renskrift, endast obetydligt rättad, som har dateringen tillskrifven sist med annan stil: »Actum Holmiæ 22 martii anno etc. 47»; 2) ett flerestädes rättadt koncept med dateringen skrifven efter rubriken; 3) Ett ännu mer rättadt fragmentariskt koncept, utan datering, som till formen delvis är olika och äfven upptagit saker, som i de båda andra icke förekomma. — Om dem, som afgifvit rådslaget, upplysa två k. bref till Per Bragde, G. Norman, Botved Larsson och Clemet Hansson, det ena dat. Gripsholm den 14 mars om Valentin v. Lüttichs afsändande till dem med anledning af J. Burwitz' återkomst, det andra dat. den 1 april (riksregistr. fol. 90, 108), som innehåller svar på ett par punkter i detta betänkande.

* * *

1) Tillstyrkes, att man antoge den lybska ratifikationen, som kommit med Joachim Burwitz, efter man icke hade att motse någon annan[1]), samt att Norman, Valentin och Clemet Hansson finge tillskrifva d:r Rudelius[2]) i den »lubske sak», äfvensom att konungen tillskrefve samme R. ett nådigt bref. Koncept till båda brefven tillställdes konungen.

2) I fråga om de Stralsundskes supplik och hertigens af Pommern förbön för dem tillstyrktes, på k. M:ts behag, att han gåfve de Stralsundske tillkänna, att han unnade dem fri handel i Sverige igen, om de upphörde med sina »unåborlige vederverdigheter» och befordrade den ena »tjufven» till straff samt sände de två andra till Sverige. — I samma sak skulle hertigen tillskrifvas, att det var för hans skull, som nåd vederfors Stralsundsborne, och skulle han tillse att de hädanefter förhölle sig väl. Koncept till båda brefven tillställdes konungen genom Burwitz.

3) I fråga om hvad k. Maj:t skulle företaga med anledning af de senaste förändringarna i Tyskland och kejsarens vunna fördelar mot protestanterna, svarades, att efter k. M:t ännu ej slutit sig till någondera parten, vore bäst att sluta sig till den segrande, men som utgången ännu vore oviss, visste de ej att förbättra senaste rådslag i Strängnäs och tillstyrkte uppskof till larsmessan eller längre[3]).

Ifall Burwitz skulle utskickas för att taga kännedom om ställningen, borde han medföra två bref, det ena till kejsaren ang. hertig Albrechts kommission, och hade de i konceptet inryckt en punkt om orsakerna, hvarföre k. M:t låtit publicera en försvarsskrift[4]); det andra till kurfursten och landgrefven. På omständigheterna kunde få bero, huruvida ettdera eller båda skulle aflemnas. Man utbad sig besked härpå genom Burwitz.

4) Svaret till konungen i Danmark, om den sammankomst han föreslog, hemställdes till k. M:ts behag. Sjelfve ansågo de det dock vara väl, om så skedde, dock blott för att få »rättssakerna» behandlade. Vid samma tillfälle kunde k. M:ts besvär mot Blekingsborne anföras, likaså Jöran Jönssons arvingars besvär, och slutligen kunde Christoffer Anderssons »oärliga handlingar» förklaras; till mötesort föreslås Halmstad eller Varberg.

5) I rådets svar på danske konungens skrifvelse borde k. M:ts ära (»lempe»), som blifvit »förklenered», tagas i försvar, och Christoffer Anderssons »ogerning» förklaras.

6) Efter hertig Albrecht af Meklenburg nu vore död, borde hertig Henrik, såsom sina brorsbarns förmyndare, i bref tillfrågas af k. M:t, hvad man hade att vänta sig från den orten och huru honom behagade »deras dygder af Ribbenitz», som voro bisp Måns, Olof i Grellesta och »flere den förrädarehop». Konceptet till brefvet tillsändes konungen.

1547 senare hälften af april.

Handskrift på svenska, 5 ark, skrifven med samma hand, omfattar 1) »Rådtslag på the Ryssers afskedt»; 2) »Rådtslaget på the finske bref», båda med tillägget: »Actum Stocholm aprilis anno 47», men med tomrum för dagen, samt 3) »Hvadt uppå kongen af Danmarks bref till att svarende belangende thenn tillsammanskomst, um then till att besökiende är eller

[1]) I handskriften 3) säges att ratifikationen innehöll några »mangel», i det en mening skulle fattas, och föreslås att söka få detta ändradt.

[2]) Den lybske syndiken, som 1546 varit den förnämste underhandlaren å Lybecks sida uti Kalmar.

[3]) I slutet af augusti hölls ett rådsmöte i Stockholm (se ofvan s. 560 o. f.).

[4]) Se ofvan n. 204.

ey». Sistnämda yttrande, utan datering, är nästan ordagrant detsamma som motsvarande del af rådslaget $^{22}/_{3}$ 1547.

Den 8 april kallades några af konungens »gode män och råd», som voro »näst vidt handene», att infinna sig i Stockholm för några »riksens anliggiende ärender skuldt» första söndagen efter påsk, d. v. s. den 17 april. Enligt registraturet anf. år fol. 111) utgick kallelsen till Lars Turesson [Tre Rosor], Gabriel Kristersson [Oxenstierna], Lars Siggesson [Sparre], Ivar Fleming, Jon Olsson [Gyllenhorn], Nils Krumme, Björn Pedersson [Bååt], Johan Pedersson [Bååt] och Nils Pedersson [Bielke]. Huru många som verkligen infunnit sig, är ej bekant.

På skrifvelsen och suppliken från Viborg svarade konungen i ett bref till fogden Måns Nilsson den 30 april (riksregistr. fol. 127 v. o. f.; tr. i Handl. till Finl. Hist. VII, s. 204), hvari resolution gafs på de i rådslaget afhandlade frågorna och önskningarna. I brefvet åberopas de tillstädesvarande rådsherrarnes råd. I ett bref till Viborgs borgare af samma dag hänvisas till denna skrifvelse. Brefvet till fogden Tommes Jönsson (anf. arb. VII, s. 203) åter handlar om de punkter, som angingo Åbo stad. Straffbrefvet till den finska adeln den 28 april (anf. arb. VII, s. 200) ingår icke på dess petita, men berör däremot frågan om rågången mot Ryssland.

* * *

1. Rådslaget om Ryssarnes afsked.

1) På k. M:ts höga betänkande har rådet ansedt för godt, att efter ryska sändebudet påstode, att om k. M:t ej läte nedbryta gränsfästet Tavisalmi, gåfve de Ryssar upprättelse, som lidit skada, och om det ej blefve så, som det varit på »hertig Jörens och hertig Magnus' tid», då vore fredsbrefvet förbrutet genom k. M:t, så skulle man svara, att k. M:t redan för 2 år sedan låtit ryssen »Keelar» förstå k. M:ts besvär; men då densamme ej rätt framfört sitt »afsked», ville k. M:t svara storfursten med ett eget bud och framställa sina undersåtars besvär vid gränsen, och borde buden afsändas till sjös till Nyn och medhafva en förståndig karl, »som såge hvadt ledt och hvadt diup ther våre». — Efter man förnimmer, att sändebudet ej är skickadt af storfursten, borde k. M:t hafva sitt eget sändebud till honom med den befallning, som »thenne instruction inneholler». — 2) Efter ryska sändebudet ingenting sagt om rågången, och det blifvit bestämdt att densamma skulle hållas detta år »tempore Helie», vore af nöden, för att skulden ej skulle skjutas på k. M:t, att man besökte den med följande personer (namnen ej utsatta). — Om Ryssarne yrkade att Svenskarne skulle samtala med dem inom ryska gränsen, finge de senare, efter något motstånd, gifva efter, dock med förklaring, att de ej gjorde det för k. M:ts skuld, utan för sin egen. Det vore bättre att förtäringen skedde i Ryssarnes än i Svenskarnes land.

2. Rådslaget på de finska brefven.

1) Måns Nilssons bref.

1) Nedbrytandet af det höga »kuretornet» vid Viborg ansågs böra ske med det första. — 2) Frågorna om de tyska köpsvännernas rätt att

segla till Viborg och hofmännens på Viborg aflöning med kläde ur k. M:ts kammare hemställdes till k. M:t.

2) Viborg stads bref.

I afseende på »byggningen» syntes rådligast, att de två tornen kariaporten och munkporten uppbyggdes under sommaren och att medel toges af den utgjorda landshjelpen. »Tröstade» de icke hjelpa mera till muren, skulle de anskaffa några tusen tjärade stockar att skansa och göra blockhus med, där muren var klen.

Efter Viborgs borgare för byggningens skull begärde en tids befrielse från knektegästningen, ansågs för godt, att desse lades till fogden i Äurepä och att de närmaste socknarne gjorde en liten hjelp därtill, äfvensom Jäskis och Lapväsi. Dock skulle knektarne ej ligga på blockhuset, utan annorstädes i nejden.

Med afseende på Måns Nilssons förbud för borgarne att fara annorstädes än till Stockholm med fisk, hvilket vore dem till besvär, ansågs för rådligt, att Stockholmare, Geflebor och andra, som plägade fara till Refle och Narven, fore till Viborg med samma slags varor och där hemtade den fisk, de hade att aflåta, så att den stannade i landet, men att Viborgs borgare till Tyskland förde andra icke förbudna varor, såsom tran, skinn m. m.

I afseende på deras begäran att få köpa spannmål med »upräcknan spann» och sälja »strucknan», ansågs för godt, att hvad som beslötes med andra städer i riket, hölles i Viborg, och att det blefve som det är, tills öfver hela riket utropats om samma »strukna spann».

3) Viborgs »supplicatie».

Följande punkter beröras: 1) Dragande af de svenska städernas och Åbos handel med Ryssarne från Narven och Refle till Viborg för att befrämja stadens uppkomst; 2) »fleckarne» Borgos och Ekenäs' flyttning till Viborg; 3) Hospitalets och sjukstugans flyttande längre från staden och tillsättande af en »forsiare» för dem; 4) utbyte af stadens skattejord i Turkila mot 2 torp under prebenda Magdalene; 5) några borgares ansökan att få begagna det ena förfallna klostret till magasin.

Punkten 4) hänsköts helt och hållet till k. M:t. N. 2 afstyrktes på grund af Borgos läge och den långa väg allmogen skulle få till köpstad. [1]) Öfriga punkter tillstyrktes.

4) Finska adelns bref.

Följande punkter beröras: 1) böndernas seglats och handel med förbudna varor; 2) deras fraktfart med ryskt gods fram och åter mellan Narven, Viborg och Refle; 3) Åbo stads »bemanning» genom Raumo- och Ulfsby-borgarnes ditflyttning; 4) en »fyllmyndig» mans skickande till Finland, som alla kunde vara hörige.

I afs. på punkten 1) tillstyrktes förbud, dock på k. M:ts behag. Huruvida det är adelns önskningar eller rådets förslag, som i det följande framställes, är ej fullt klart. Hvad Åbo beträffar, synas stadens borgare ha särskildt supplicerat. I punkten förordas flyttningen och marknaders hållande i stället, där de båda städerna legat.

Härefter följer öfver en half sidas tomrum och sedan rådslaget i de danska ärendena.

---

[1]) Om Ekenäs yttras ingenting. Nära en sidas tomrum följer i handskriften efter denna punkt.

1550.

Betänkande, med påskrift på sista sidan: »En undervisning att göre the Refvelske en afbreck udhi theris handel», af en enskild person (»effther som jack forstot hafver») till konungen, huru denne »med någon lemper», kunde göra de Revelske afbräck i deras handel, gående därpå ut, att en stad borde anläggas vid Sandhamn i Finland, dit Holländarnes »tillsökning» borde ske, hvarjämte åtskilliga åtgärder föreslås för att i Svenskarnes händer bringa handeln med Ryssarne och göra Viborg till en stapelplats för densamma. 3 ark. En gammal anteckning hänför utlåtandet till 1550, hvilket antagande bestyrkes af k. brefvet till Joen Olsson och Botved Larsson den 31 jan. samma år, hvari bland annat äfven handelns dragande till Sandhamn beröres.

1551 sept. 8.

Rådslag, af hvilket förekomma två konceptexemplar jämte ett par fragment. N:o 1 är fullt med rättelser och insigneringar, delvis af Georg Norman, hvars tyska text stundom omedelbart efteråt är öfversatt. I brädden på första sidan har densamme på tyska tillskrifvit de 3 artiklar, öfver hvilka skulle rådslås. N:o 2 börjar med de 3 artiklarne på svenska, är för öfrigt likaledes på flere ställen rättadt, stundom af Norman, ehuru rättelserna ofta äro strukna; det är i början till formen vidlyftigare än n:o 1, men innehåller endast en ringa del af den utveckling detsamma egnar åt tredje punkten. Det vigtigaste fragmentet åter omfattar en del af svaret på samma tredje punkt, fortsätter ett stycke längre än n:o 2, men är till formen väsentligen olika med n:o 1. Till hvilkendera texten man egentligen bör hålla sig, kan sålunda svårligen afgöras. Vid referatet följes till en början n:o 2.

Rådslaget börjar med följande ord: »Tesse effterföliende artickler äre förhandlede och berådslagne vordne af kon:ge M:tz till Sverige vår alder nåd:te herres rådt, som her i Stockholm nu then 8 septembris hafve församblede varidt anno etc. 1551», meddelar sedan de tre öfverläggningspunkterna och öfvergår därpå till svaret. Om de närvarande får man en antydan genom ett k. bref till Peder Brae af den $^{11}/_{8}$, där han kallas till Stockholm för att jämte Norman, Erik Håkansson, d:r Anders, Valentin och Clemet Hansson öfverlägga om vissa ärenden.

1) I afseende på det kejserliga »afskedet»[1]) föreslås, att k. M:t tillsände kejsaren en tacksägelseskrifvelse[2]) och för öfrigt yttrade sig vänligt om den »Brabandske handel»[3]) för att dymedelst lättare komma ifrån det »Lubske sälskap»; det vore bättre att gifva de kejserlige friheter än sina fiender; dock borde ytterligare underhandlas därom med Holländarne och »Bråbänderna».

2) I afseende på Lybeckarne tillstyrkes att i brefvet till kejsaren ytterligare anhålla om en anmaning till dem att icke gifva k. M:t orsak till obestånd, så att man vid behof kunde åberopa denna skrifvelse; vidare, på k. M:ts förbättring, att särskildt underhandla med Lybecks »förvante städer», samt att söka genom de furstar, under hvilka dessa städer lydde, afhålla dem från att hjelpa Lybeckarne, i händelse de började fientligheter.

3) I fråga om de »Danska sakerna» tillstyrkes, på k. M:ts betänkande, då man ej kunde ingifva någon »förtröstning» om säkerhet »på den ort», att rusta sig till land och vatten, samt att genom förhandlingar i landsorten stämma allmogen villig till hjelp, »som sådant tilförende i sommer hafver stält, berådslagit och nu föreläsit vordet»[1]), med erbjudande för egen räkning att för konungen hafva ospart lif och gods.

Fragmentet fortsätter här med åberopande af hvad som i antydda rådslag talats om en beskickning till Danmark. Densamma skulle dels redogöra för den kejserliga underhandlingen, dels besvära sig öfver Claes Bildes m. fl. danska gränsbors öfvergrepp[2]), dels tillkännagifva om den »Lubske handling»: allt för att göra sig närmare underrättad om sinnesstämningen i Danmark; en instruktion åberopas, men finnes ej införd[3]).

Handskriften n:o 1 har åter instruktionens innehåll i detalj utarbetadt först i afseende på den kejserliga underhandlingen, sedan i afseende på Lybeckarne och deras tre hufvudyrkanden 1) på sitt gamla privilegium, 2) på skadeersättning och 3) på ersättning för i Finska viken uppfiskadt vrakgods[4]). På slutet återkommer betänkandet till behofvet af försvarsåtgärder, till besvärspunkterna mot Danmark, särskildt den svenska adelns, och tillägger slutligen en punkt om den »andliga jurisdiktionen» på Gotland och dess restitution under Sveriges krona[5]).

1556 maj.

Betänkande (6 ark) af konung Erik samt Göstaf Olsson [Stenbock], Sten Eriksson [Leijonhufvud], Peder Brae och Nils Krumme ang. kriget med Ryssland och fredsunderhandlingen. Handskriften börjar med ett »extracht» ur k. Gustafs bref på de artiklar, öfver hvilka skulle rådslås, i konung Eriks namn ställdt till de i Arboga församlade råden. Sjelfva betänkandet inledes med några ord, som gifva detsamma karaktär af en inlaga till k. Gustaf: »Effter thet . . . her Gustaff Sverigis etc. konungh . . . genom nogre sine k. schrifvelser hafver befaledt högborne furste och utvalde konungh min nåd:e herre och flere h. k. M:tz rådh . . till att öfverväge och berådslå um några punchter och articler, . . så hafver then högbe:te min nå-

[1]) Jfr Tegels redogörelse (anf. arb. II, s. 283) för det »afsked» kejsaren gifvit de svenska sändebuden uti Augsburg 1551, samt hans godkännande af Speierska traktatens ratifikation å Gustaf I:s sida (Rydberg, Sverges Traktater IV, s. 302).

[2]) Ett bref till kejsaren dat. 1551 $^{8}/_{10}$ af antydda innehåll har verkligen afgått. Jfr B[urenstam], Förteckn. på handskrifter rör. Sveriges historia uti K. Haus-, Hof- und Staatsarchiv i Wien.

[3]) Härom heter det längre fram i n:o 1 under tredje punkten (ang. en beskickning till Danmark, som äfven skulle redogöra för uppgörelsen med kejsaren), att efter den egentliga förhandlingens slut 1551 »blef utaf key:ge Ma:tz rådh um några nye fördracter, vänlige communication, handling och vandling emellem key:ge M:tz undersåter och subiection på then ene och kon:ge Ma:tz till Sverige och Sveriges rikes undersåter på then annen siden föreslagit och begäret, att kon:ge M:t till Sverige andrages skulle, och therupå seg medh hvar annen udi synnerlig fördrag och contracter att inlathe». Enl. Tegel (anf. arb. II, s. 283) var det återigen från de svenska sändebuden detta förslag utgick, hvilket sålunda är oriktigt. Lika litet ingicks något handelsfördrag i Brüssel 1550, såsom han synes antaga (anf. arb. s. 279). Den redogörelse, som i n:o 1 lemnas för denna del af underhandlingarna, talar icke häller därom.

[1]) Det är möjligen detta, för närvarande ej kända, rådslag, som afses sid. 607 (jfr noten).

[2]) Se därom besvärsskriften hos Tegel, anf. arb. II, sid. 295 o. f.

[3]) Ett särskildt fragment af början till en sådan finnes, men är öfverkorsadt.

[4]) Jfr ofvan s. 561, 564.

[5]) Någon beskickning till Danmark synes ej hafva afgått, och de bref från k. Gustaf till danska konungen från 1551 och 1552, som äro bevarade, beröra endast besvären mot Lybeck (enl. uppgift från danska Geheimearkivet).

dige herre . . . latid ställe några articler utdragne af h. M:tz bref och the gode män föregifve latid här udi Arboge, hvilke och nu här medt högstbe:te kong:e M:t tilskickes. Och äre samme articler af min nåd:te herre och the andre gode männ — — — och så berådslagne och synes opå samme articler till thet radeligeste vare, som här effter följer. Actum Arboghe then 23 maji anno etc. 56». Hela akten har sedermera karaktären af ett referat utaf de närvarandes meningar i indirekt form och slutar »Datum ut supra», men icke dessmindre följa Eriks och de fyra riksrådens underskrifter, dock icke egenhändiga. Om i Arboga någon akt uppsats, kan det sålunda svårligen vara denna. Det ofvan omnämda »extrachtet» är vidare dateradt den 26 maj, betänkandet den 23, hvadan på någotdera stället en felskrifning föreligger. Extraktet är till sin förra hälft uppenbarligen hemtadt ur tre k. bref den 31 mars, 10 april och 27 april, alla införda i registraturet för 1556. Därefter följer ett slags afslutning: »Um thesse för:ne articler hafver högbe:te k. M:t befaledt, att the gode män i rådet vele öfverväge och berådslå», samt tilläggas några ord om att sammankomsten blifvit så länge fördröjd, hvarföre det vore af nöden att taga sakerna med allvar före. Men därefter framställer Erik för egen räkning några ämnen till rådets öfverläggning i fråga om krigsfolks anskaffande m. m. Akten har påteckningen: »Allatæ sunt 12 julii anno etc. 56»; om därmed skulle betecknas öfverlemnandet åt konungen, har den onekligen ganska sent kommit honom till handa och har ej kunnat inverka på afsändandet af domprosten mäster Knut till Ryssland. Den slutar med ett register på frälset »innan råds och utan», som voro tillstädes i landet. — Att Erik sjelf i slutet af maj varit i Arboga, framgår af ett diarium för 1556, där äfven kallelsebref till ett par af deltagarne finnas införda[1]).

De frågor, som i extraktets förra del behandlas, röra 1) krigets fortsättning mot Ryssland under sommaren och sättet därföre; 2) behofvet af krigsfolk, minst 30,000 man till häst och fot; 3) fetaliers anskaffande för tre månader; 4) missnöjet hos en del af krigsfolket i Finland; 5) fredsunderhandlingen; 6) aflösning utaf dem af rådet och adeln, som voro i Finland. I fortsättningen behandlas nödvändigheten att antaga mera krigsfolk i tjenst och huru det skulle gå till, då missnöje rådde i flere landskap, såsom Vestergötland, Småland och Närike; 2) om det främmande krigsfolk, som vore i landet, och dess anspråk på lön: hvad man skulle göra i afseende därpå; 3) om de harnesk, spetsuddar, »rör», m. m., som inkommit i riket: hvad som skulle göras med dem, om det komme till fred med Ryssland.

I svaret behandlas frågorna om krigets fortsättning eller fred tillsamman och tillstyrkes på flere grunder den senare, hvarjämte några ändringar i de gamla fredsbrefven föreslås, såsom om kommissioner för att slita gränstvister, om en ordentlig rågång och obehindrad rätt att »förbättra och bygga» de svenska gränsmarkerna; om direkta underhandlingar med storfursten och ej med Novgorod; om fri handel mellan rikena och återställande af svenska handelshuset i Novgorod. — Endast under förutsättning af att fred ej vunnes, behandlar rådet de öfriga punkterna om försvarsanstalter.

1556 okt. 2.

Betänkande under titeln: »Effther som till kong:e M:t tilförende är vordet schrifvit, att udi thenn ryske handel och hvad videre ther till gören-

[1]) Ett koncept till svaret (fragm.) har otydlig datering, men snarare *23 juni (!)* än *maj*.

des är schulle medt thet förste blifve hans kong:e Ma:t tilkänne gifvet, så hafver vår nåd:te herre och utvalde konungh sampt the gode männ och högbe:te kong:e M:tz rådh, som her i Stocholm tilstädes äre, ther om varit till samptall och effther nödtorfthen, uppå högbe:te hans kong:e M:tz höge och godhe förbättringh, öfvervägit samme handel och ther uppå gifvet theris ödmiuke och underdånige betenkende, som her effther följer, udi like motthe och så bidiendis, att kong:e M:t vilde thet nådeligen och i thenn beste meningh uptaghe, som thet och icke annerledis än troligen och väll ment är. Actum thenn 2 octobris anno etc. 56». 3 ark. — Betänkandet saknar underskrifter och har påtecknadt: »Rådslag i Stocholm 2 octob. 56. Blef intid ratificeret».

I betänkandet tillstyrkes 1) med anledning af storfurstens bref och mäster Knuts muntliga berättelse en legation till Ryssland, och framställes, på k. M:ts behag, hvad den skulle andraga; 2) att i kammaren borde göras en beräkning på, huru mycken fetalie, som »denna sommar» öfverskickats till Finland och huru mycket folk, som därutaf »en tid lång» kunde hållas till landvärn, samt att, om fetalien ej räckte till för så många, då hemkalla en motsvarande »hop folk»[1]).

1557 febr. 25.

Betänkande af konung Erik och herr Peder Brae under titeln: »Opå kong:e Ma:tz till Sverige nådige behagh är thette rådslagh förfated och stelt af högborne furste och herre her Erich Sverigis Götis och Venndis uttvald konungh och her Peder Brae anno etc. 57 thenn 25 februarii». 1 ark. Huruvida det är fullständigt, kan ej med säkerhet sägas. De 2 sista sidorna äro oskrifna. Registraturet har om detta utlåtande inga upplysningar att lemna; för hela mars månad 1557 äro endast 3 bref införda.

I rådslaget föreslås, 1) att sex gode män förordnades till k. M:ts hofråd att skiftevis, tre och tre, vara i tre månader till städes hos konungen, särskildt för att vara honom behjelpliga med rättegångar och hörande af böndernas klagomål, hvarjämte 6 personer förslagsvis nämnas; 2) att i olika landsändar, stift eller landskap, tillsätta personer, som skulle hafva uppsigt öfver, att »skalke- och tjufvestycker» ej måtte blifva fördolda, samt meddela konungen hvad de förnummo i afseende på fogdar, köpmän, ryttare m. fl.

1558 febr.

Odateradt betänkande af hertig Johan såsom svar på en konungens skrifvelse af den 10 december 1557[2]). Tidpunkten bestämmes af konungens bref till hertigen af den 16 mars 1558 (riksregistr. fol. 35 v.), där detta hans utlåtande beröres och tvänne hans skrifvelser, daterade den 3 och 13 februari, åberopas. Af betänkandet föreligga tre redaktioner, alla mer och mindre korrigerade. Innehållet är emellertid i allt väsentligt detsamma. Det, som till det yttre förefaller mest vårdadt, har till titel: »Några artickler korteligen författede till att förekomme thet svinne förehafvende kon:ge M:tz och rikesens vederparth förrederlighe emoth konge. Ma:t och [hans]

[1]) Äfven ett betänkande af hertig Johan finnes ang. ryska kriget.

[2]) Registraturet 1557 fol. 80, ehuru datum där synes vara den *19 dec.*

rike nu practicere och förhanden hafve schole»[1]). De två andra handskrifternas rubriker äro något kortare. Till samma akter hör ett brefkoncept af hertig Johan, i hvilket samma punkter upptagas, som i den första af de nämda handskrifterna, ehuru i annan ordning och i kortare ordalag; konceptet synes dock vara ofullständigt.

Betänkandet tillstyrker, att fred borde sökas, men om sådan ej kunde vinnas på drägliga vilkor, borde man rusta sig till försvar, och föreslås i det hänseendet åtskilliga åtgärder i fråga om utskrifning, aflöning, befälhafvares antagande, proviant, anskaffande af penningar genom myntning, samt af krut; särskildt beröres lämpligheten att gifva någon ersättning åt de knektar, som i senaste krig användts i Finland och lidit skada; vidare tillstyrkas förbindelser med tyska furstar, såsom grefven af Ostfrisland, hertig Otto Henrich af Braunschweig m. fl., och slutligen att i bref påminna danska konungen att icke glömma sina »förseglingar», hvilka bland annat stredo mot förandet af 3 kronor i hans vapen.

1558 mars 18.

Konceptpromemoria under titeln: »Tesse saker kunne på thenne tid vare til at berådslåendes och förhandlendes. 58 then 18 martii». 1) Om åtgärder i afseende på Lybeckarne, enär »fredståndet» med dem länge sedan var till ända; 2) om de Danskes rustningar och planer; 3) om försvarsanstalter och »ämbeten» både till lands och vatten; 4) om Stockholms befästande; 5) om handeln med de ryske köpmännen och svar på Storfurstens skrifvelse om pass genom k. M:ts land »in åt England»; 6) om seglatsen och köpenskapen under sommaren.

1558 april 8.

Betänkande af konung Erik under titeln: »Ett rådslag stält opå the verf och ärender, som kon:ge Ma:t, min käre her fader, hafver mig befaled att öfverväge um the lägligheter hans k. M:t äre tilkänne gefne ifrå Påland. Actum Linköpung 8 aprilis anno etc. 1558». 3 ½ ark.

Med anledning af de skrifvelser k. M:t meddelat från hertig Radzevil och Hieronimus Machovitski[2]) yttrar sig Erik 1) om de Danskes fientliga afsigter; 2) om konung Ferdinands och hans son Maximilians föregifna förbindelse med Danskarne; 3) om Radzevills råd i saken; 4) om misstankarne mot Simon Wolder[3]) och 5) om Machovitskis anbud att tjena konungen i Sverige.

K. Gustaf besvarade detta utlåtande den 22 april 1558 (riksregistr. fol. 54). Erik uppgifver i detsamma, att han väntade på sekreteraren Clemet Hanssons ankomst. Denne synes redan tidigt på året ha blifvit skickad till honom med uppdrag från konungen (riksregistr. för den ⁶/₂) och sedermera återvändt en eller annan gång under vårens lopp. På de för-

[1]) Denna redaktion är i fråga om försvarsanstalterna något mer detaljerad.

[2]) Machovitski hade redan 1555 varit i Sverige i en beskickning från k. Sigismund August i Polen (Tegel, anf. arb. II, s. 309).

[3]) Simon Wolder var en af k. Gustafs agenter, som denna tid synes hafva varit verksam utomlands särskildt för anknytande af giftermålsförbinder mellan svenska konungahuset och utländska hof.

handlingar, som genom honom under tiden fördes mellan konungen och Erik, syfta följande tre odaterade akter.

1558 våren.

Promemoria till konung Erik under titel: »Memorial på the myntlige värf och ärender, som kongl. Ma:t vår alder nådigste herre hafver befalet mig Clemet Hansson att berätte min nådige herre hertug Erick». — Tiden bestämmes dels af den underrättelse som meddelas om Calais' intagande af Fransmännen, hvilket skedde i januari 1558, dels af den uppmaning, som ställes till hertig Erik att i de ämnen, som här beröras, rådslå med sin mormoder, hertiginnan af Sachsen-Lauenburg. Denna senare kom nämligen till Sverige detta år och vistades här från aug. till september 1558 (Tegel, anf. arb. II, sid. 362)[1]).

I promemorian afrådes med anledning af fransmännens framgångar från att söka någon giftermålsförbindelse i England. I stället föreslås Skottland, Frankrike, några tyska furstar; icke heller borde grefvens af Ostfrisland anbud afslås. På slutet beröres Simon Wolder, om hvars trohet konungen synes tveka[2]).

1558 våren.

Promemoria för konung Erik att yttra sig öfver under titeln: »Memoriall på några andre privat artichler». — En gammal anteckning hänför akten till 1558, hvilket också bekräftas af registraturet. Den 22 april omtalas nämligen i ett bref från konungen Clemet Hanssons afsändande, äfvensom ett par punkter, som i denna promemoria förekomma.

I memorialet beröres först den farliga politiska ställningen och uppmanas Erik att öfverlägga om försvarsanstalter, i händelse något angrepp skedde redan samma sommar, äfvensom att hålla kunskapare; därefter afhandlas ekonomiska förhållanden, underhållet af de 500 hästarne i Eriks län, uppsändande till konungen af fläsk, hvaremot denne i stället lofvar Erik tionden från åtskilliga härad i Småland; vidare är det fråga om fogdarne på olika ställen, och slutligen om antagande och uppskickande till konungen af båtsmän[3]).

1558 våren.

Betänkande och svar af konung Erik under titel: »Thesse efter:ne hafver man korteligen författed till ett memorial för Clemet Hansson opå the ärender, som icke så fulkommeligen våre uttrychte udi thet seneste rådzslagh, hvilket han muntligen schall berätte kong:e Ma:t». 3 ark.

[1]) Ett »extracht af k. M:tz bref, som senest kom, dat. Stocholm 11 aprilis anno 58», åberopar ett förslag k. M:t »senest gaf min nåd. herre tilkänna förvantnus belangende um Frankerike och Schottlandh» och torde syfta på denna promemoria. Extraktet berör för öfrigt giftermålet i Pålen. Om detta ej anstode hertig Erik, tillrådde h. k. M. hertig Johan att försöka detsamma, hvarigenom »mycken nytta kunde skaffas» hos Lifländarne.

[2]) Denna person och särskildt hans pålitlighet berördes af Erik i nyss anförda betänkande.

[3]) Sista punkten synes vara tillskrifven af Clemet Hansson.

Erik upptager alla de punkter, som beröras i ofvan anförda promemoria, och yttrar sig öfver hvar och en af dem samt framställer slutligen sjelf genom Clemet Hansson några förslag till konungen, såsom om det engelska giftermålet, Lifland m. m.

1558 maj eller juni.

Betänkande af Gustaf Olsson [Stenbock] och Sten Eriksson [Leijonhufvud][1]) med påteckningen »her Göstaffs och her Stens rådslagh och betenkende um några anliggende lägenheter»; några underskrifter finnas icke. Akten börjar: »Effther som konung:e Ma:t vår aller n. herre hafver latit oss medh hans Nådz kon. Ma:tz tiänere Oluff Larssonn fornime och ärinre nogre nöttorftige artickler till adh berådhslå och öfverväge — — — så hafve vi ther upå till hans kon. Ma:tz nådigaste och högre forbettringh til thett kortaste forfattid vår underdanigeste och enfaldige meningher» o. s. v. 2 ark. — Tidpunkten bestämmes af k. Gustafs i riksregistraturet 1558 fol. 73 v. införda bref från Vesterås den 31 maj, där Oluff Larssons affärdande omtalas, och det, samma ställe fol. 81 v. o. f., införda bref, dat. Strömsholm den 11 juni, som innehåller svar på detta »bevog och betänkende»[2]).

Betänkandet behandlar konungens genom sekreteraren meddelade »artiklar», berör de försvarsåtgärder som borde vidtagas mot ett befaradt fiendtligt infall, förråds anskaffande och uppläggande på lämpliga ställen (särskildt emedan i Vestergötland ännu icke funnos många afvelsgårdar), Elfsborgs befästande och dagsverken till detsamma, uppsigten på allmänna vägar och kunskapares utsändande; samt slutar med en trohetsförsäkran till konungen och hans lifsarfherrar.

1558 aug. 13.

Betänkande under titeln: »Thette effter:ne är berådslaget af kong:e Ma:tz och rigsens rådh, som äre her Sten Ericksson, her Peder Brae, her Svante Sture och Gabriel Christierson, then 13 augusti anno etc. 58». 1 ark. På sista sidan står »her um blef inthet besluthet».

1) Med anledning af kriget mellan Ryssland och Lifland föreslås, att k. M:t skulle sända skepp till finska sidan, så att Ryssarne finge se, att k. M:t »ville göra något till saken», och Lifländarne, att konungen hölle uppsigt öfver sitt »land och sina strömmar»; äfven antydes möjligheten att »landsäterne på the landh och öijer», som lydt under Sveriges krona, men nu ligga under Lifland, skulle uppdraga k. M:t landet. — 2) I afseende på den »danske handel» föreslås att i Småland och Vestergötland vidtaga försvarsanstalter. — 3) Några namngifna personer föreslås att sändas till Danmark med k. M:ts bref, hvilka där ock kunde inhemta underrättelser.

1559 jan. 10.

Betänkande af konung Erik under titeln: »Thette rådslagh hafver jag latidt ställe um the farlige lägenheter, som eders kon:ge Ma:t schrifver um och nu elliest höris utaf Danmark, huru man sigh theremot förholle och

[1]) Ett annat betänkande af samma personer åberopas i k. brefvet den 26 febr. 1558 (riksregistraturet anf. år fol. 31).

[2]) På sistnämda k. bref finnes ett koncept till svar, i bådas namn uppsatt af Sten Eriksson.

skicke schall opå thett troligiste och flitigiste, effter som jagh hafver kunnet saken best förstå». Vid sidan står »Actum Calmarne 10 januarii anno etc. 59». 6 ½ ark. Sjelfva originalet fanns enligt en anteckning ännu på 1600-talet. Konungens svar är dat. Arboga den 4 febr.

Betänkandet angår dels förhållandet till utlandet, Danmark, Lifland, Ryssland, Tyskland, dels inrikes förhållanden, hufvudsakligen försvarsväsendet. Den senare afdelningen har till god del influtit i ett annat betänkande af k. Erik m. fl. dateradt Stägeborg i juni 1560.

1560 jan. 8.

Betänkande under dater. »Datum Calmarne thenn 8 januarii 1560» med särskildt skrifven titel, på konungens befallning afgifvet af konung Erik och herr Svante Sture till Hörningsholm angående grefve Johans af Ostfrisland »handel», de Danskes »svindighet och prachticher», de Lybskes privilegier och den engelska saken. 4 ark. Den föreliggande handskriften är ett flerestädes rättadt och struket koncept. Betänkandet har emellertid verkligen aflåtits, ty det besvarades af konung Gustaf i ett bref till Erik af den 21 februari samma år, hvari han dock egentligen endast yttrar sig om den första punkten.

1560 i juni.

Betänkande med titel, skrifven på särskildt blad, på konung Gustafs befallning afgifvet utaf konung Erik, hertig Johan, herr Sten Eriksson och herr Svante Sture om de »Danske legenheter». Dateringen är tämligen vårdslöst och ofullständigt tillskrifven med annan stil: »Dat. Stäkeborg in junio anno etc. 60». Underskrifter saknas och sjelfva texten, som är prydligt skrifven i synnerhet i början, har här och hvar ändringar och insigneringar. 6 ark.

Betänkandet redogör först för den politiska ställningen, sådan den för ögonblicket tedde sig med afseende på Danmark, och innehåller sedermera en ganska fullständig plan för Sveriges sättande i försvarsskick med afseende på befälhafvare, knektars och ryttares anskaffande, adelns russtjenst (efter Vadstena beslut 1559), borgarnes knektehåll, vapen och artilleri, fästningar, härvägars rödjande, förråds och penningars anskaffande, samlingsorter för krigsfolket i händelse af fientligheters utbrott, flottan och folkets aflöning. Till en del har, såsom redan anmärkts, i fråga om försvarsanstalterna ett konung Eriks betänkande af den 10 jan. 1559, stundom ordagrant, blifvit följdt.

1551 febr.? (Tillägg.)

Odateradt betänkande, utan några namn, under titeln: »Rådslag um några merkelige Sverigis rikis lägenheter». 2 ark.

Med anledning af de Danskes och Lybskes »farliga prachtiker» tillstyrkes, 1) att akta på och följa k. M:ts förmaningar till Sveriges adel och inbyggare samt rusta sig till häst och fot; 2) att adeln gåfve k. M:t »visst mantalsregister» på det folk de ville hålla af förläningar och arfvegods; 3) att menige man efter hvarje landsändas »råd och tillfälle» gjorde »något till saken»: Norrland, Dalarne, Småland med manskap, skärgården mellan Stockholm och Kalmar samt i Finland med fisk, Vestergötland med

oxar, Uppland och Östergötland med spannmål, dock endast till k. M:ts behof; 4) att i tid anskaffa utländska varor; 5) att sörja för befästningarna vid gränsen och hålla uppsigt öfver Danskars och Lybeckares hemliga stämplingar; 6) att ingå en »vänlig förening» med kejsaren samt söka vinna några städer genom att erbjuda dem samma handelsförmåner som Lybeck; 7) att vinlägga sig om »visse kundskaper» i främmande land. K. M:t skulle vidare »förständigas» om »förtalde ärender» genom ett skriftligt betänkande.

I sig sjelf ger ej akten, som af gammalt tillhört rådslagssamlingen, någon ledning för dateringen, då Lybecks och Danmarks »praktiker» under många år voro föremål för k. Gustafs uppmärksamhet[1]). Ett odateradt brefkoncept af k. Erik, funnet bland »Acta Historica», kompletterar emellertid densamma och lemnar i afseende på tiden några hållpunkter. Där uppgifves, att Erik, efter fadrens afresa (orten angifves ej) och på hans befallning, rådgjort med Sten och Abram Eriksson [Leijonhufvud] samt Peder Bragde om några »artiklar» och refereras svaren i korthet — af samma innehåll som i »rådslaget» — samt hänvisas till ett skriftligt betänkande af nämda personer. Man har alltså här ena tidsgränsen — Abram Eriksson dog 1556 — och som den ryska oron ej med ett ord beröres, kan akten svårligen vara från senare år än 1554. Först på hösten 1549 synes spänningen mellan Sverige och Lybeck åter ha blifvit mera akut (jfr handlingarna från 1549 och 1550 här framför). Ehuru man mot Danskarne länge hyst misstro, är det egentligen först från 1551, som deras afvoghet blir en ständig källa till bekymmer och till »rådslag». Man kan sålunda ej gerna gå längre tillbaka. Talet åter om russtjenstregister visar under sådana förhållanden hän till tiden 1551—1553, då, som bekant, förhandlingar därom egde rum. Som i konceptet nämnes, att drottningen, »min kära fru moder», åtföljt konungen, uteslutes vidare tiden för dennes enklingsstånd, 1551 $^{26}/_{8}$—1552 $^{22}/_{8}$. Man stannar således vid våren 1551 (möjligen slutet af 1550) eller sommaren 1553 (jfr sid. 744), och i och för sig kunde hvilketdera som helst passa. Men då enligt registraturet k. Gustaf i febr. 1551 vistades i Vesterås och reste därifrån i slutet af månaden, under det Erik har stannat qvar (bref af honom i fadrens namn $^{21}/_{2}$, $^{24}/_{2}$), och då Erik vidare i bref till Peder Brahe den $^{22}/_{3}$ yttrar sig om en framställning Sten Eriksson lofvat men underlåtit göra inför konungen af »begges edher meninger» om de artiklar Erik på k. M:ts befallning i Vesterås förehållit dem och »andra goda män», samt i afseende på punkten om adelns »förläningar» åberopar konungens nyss förut utgångna bref af den $^{13}/_{3}$ om russtjenstförhandlingar i alla stift, så synes man ha goda skäl att hänföra betänkandet till febr. 1551, låt vara att det ej genast uppsatts. Förslaget att söka en »vänlig handel och förening» med kejsaren får då en naturlig hänsyftning på den år 1551 pågående förhandlingen med denne, och talet om k. Gustafs »uppmaningar» torde syfta på de mot Lybeck riktade framställningar och åtgärder, som utmärkte året 1550.

* * *

Det förekommer dessutom åtskilliga fragment af tyska och svenska rådslag, ett odateradt rådslag af v. Pyhi, hvars innehåll ej ger någon ledning för tidsbestämmelsen, ett odateradt fragmentariskt betänkande af v. Pyhi och Norman ang. vissa kansliakters förvarande genom sekreteraren Valentin v. Lüttich samt den franska underhandlingen (1543?), äfvensom några rådslag stälda till hertig Johan.

[1]) Enligt en gammal, men oriktig anteckning skulle akten vara ett »hertig Eriks concept» och höra till 1560.

Slutord.

Med senare hälften af första delen har denna samling af Svenska Riksdagsakter inträdt i serien af de från Riksarkivet utgifna publikationerna. En följd däraf har blifvit, att undertecknad ensam öfvertagit redigeringen (från och med sid. 413). Några slutord ha äfven blifvit af nöden, då Företalet måste skrifvas, innan man ännu hade en fullständig öfverblick öfver det hela.

Särskilda omständigheter ha inverkat försenande och försvårande på verkets afslutning. De samlingar af samtida Riksdagsakter och Rådslag, som förelegat — och det är egentligen för de 20 sista åren af Gustaf I:s regering, som sådana finnas — ha behöft fullständigas ur k. Gustafs kansliakter, och dessa vänta ännu i många delar på en ordnande hand. Då vidare originalen saknas, få å ena sidan koncepten eller utkasten, å andra sidan äldre afskrifter en betydelse, som de annars ej skulle ega. De förra — det gäller isynnerhet för den Pyhi-Normanska tiden — ha stundom måst återställas af från skilda håll sammanförda fragment, och det är väl möjligt att sådana ännu kunna upptäckas. Afskrifterna åter, när, såsom ofta är fallet, flere finnas af samma akt, äro sällan lika, och deras jämförande kräfver en tid, som man gerna hade sett använd på ett fruktbarare sätt. I någon af de mångfaldiga samlingar af afskrifter, som finnas bevarade, förekommer måhända ännu en och annan sådan, hvilken förtjenat, men undgått utgifvarens uppmärksamhet. Man är i fråga om dem till en viss grad beroende af tillfälligheter, och ett lyckligt fynd kan lätt beröfva långa och mödosamma kommentarier deras värde. Utom de samlingar för hvilka i Företalet redogjordes bör för denna senare afdelning äfven omnämnas den s. k. *Hadorphska* qvartsamlingen af »Acta publica» på k. Biblioteket, afskrifter af växlande värde, men hvilka genom sin fullständighet förtjena afseende. Det är för de sista åren af Gustaf I:s tid som också Hog. Bielkes redan omnämda i Uppsala universitetsbibliotek förvarade afskriftsamling får större betydelse. Äfven de i samma bibliotek bevarade, ur den Ehrensteen-Stiern-

eldska samlingen härstammande afskrifterna böra ihågkommas, såsom jämförelsevis goda. Däremot kan ej nog beklagas förlusten af *hertig Eriks registratur* 1558—1561; den ersättes blott i ringa mån af det diarium öfver dess innehåll, som finnes i Riksarkivet. Särskildt skulle detsamma varit upplysande för 1560 års riksdag, i afseende på hvilken man för närvarande i mycket är hänvisad till gissningar. Jag bör ej underlåta att i detta sammanhang uttala min tacksamhet till vår äldste nu lefvande historieforskare, professor emeritus *P. E. Bergfalk*, som haft godheten meddela mig de anteckningar han gjort om denna riksdag i afseende på den där beviljade »silfverhjelpen».

I Företalet nämdes, att det ej ingick i planen för denna samling, att där upptaga alla s. k. »rådslag», och antyddes äfven svårigheterna vid begränsningen. Dessa ha särskildt varit stora för Gustaf I:s regering, då formerna för rådets verksamhet uppenbarligen växlat från en tid till en annan. Huruvida det riktiga urvalet här träffats, därom må andra döma; i enskilda fall kunna meningarna måhända vara delade. För att emellertid visa karaktären af de akter, som förbigåtts, har en öfversigt öfver dessa intagits uti Bihanget. Det har så mycket hellre skett, som den i »Meddelanden från Svenska Riksarkivet» II intagna förteckningen öfver »Rådslag i konung Gustaf I:s tid» i många fall lemnar datering och innehåll obestämda och för öfrigt icke i allo motsvarar det ändamål, som här afses. I fråga om upptagandet af rådsmöten skall man måhända anmärka någon skilnad mellan förra och senare afdelningen af detta band. Om en sådan förefinnes, har det berott därpå, att utg. för de år, för hvilka endast få uppteckningar af rådslag förelågo och man oftast var hänvisad till registraturets uppgifter, ansett sig böra iakttaga större fullständighet. Det torde för öfrigt endast vara undantagsvis, som sådana anmärkningar med något skäl kunna göras. Å andra sidan har i den senare afdelningen rådslag intagits, om hvilkas upphof man i det närmaste ingenting vet, t. ex. de, som förskrifva sig från oktober och november 1549, men i dessa fall var åter innehållet afgörande eller den betydelse akterna hade för hela den politiska ställningen under slutet af 1549 och början af 1550. En viss uppmärksamhet måste vidare den lucka väcka, som uti serien förefinnes för åren 1554—1558. En blick på den i Bihanget intagna öfversigten skall visa, att andra former för konungens förhandlingar med rådet iakttogos under dessa år. Yttranden infordrades, oftast skriftligen, från en eller ett par personer, och sådana ha icke ansetts böra ha sin plats i detta verk, för hvilket Riksdagsakterna utgöra medelpunkten.

En grupp af handlingar har så godt som alldeles förbigåtts: det är de stadganden, hörande till allmänna lagen, som ofta träffas i äldre afskriftsamlingar eller lagcodices och där tillskrifvas konung Gustaf och rådet; åtskilliga sådana äro tryckta i Schmedemans Justitieverk. Till några af de kända riksdagarna eller mötena låta de i regeln icke anknyta sig; stundom äro de uppenbarligen af enskildt ursprung (jfr anmärkningarna om den s. k. Nyköpings recess, sid. 235 o. f.). Deras förhållande till rättsväsendets utveckling förtjenade måhända en särskild undersökning, hvilken i så fall likväl borde utsträckas till medeltiden, men en sådan har ej ansetts tillhöra detta verk. Detsamma gäller äfven om åtskilliga »Acta ecclesiastica», som af konungen skulle vara stadfästade. Enligt Messenius hölls sålunda t. o. m. ett kyrkomöte i Uppsala år 1556, där meniga klerkeriet öfver hela Sverige skulle varit närvarande och där den 20 aug. en stadga ang. »testamente» efter döde och likstol till presterne skulle antagits. Källan till denna uppgift torde vara det tryck, som 1617 utkom under rubriken »Om testamente effter the döda», där detta möte omtalas och där stadgan åtföljes af ett Gustaf II Adolfs mandat i samma ämne från Örebro 1617. Att ett allmänt kyrkomöte den tiden skulle hållits, förefaller mycket osannolikt; konungens närvaro i Uppsala om icke den 20, åtminstone ett par af de närmast följande dagarne är visserligen icke otänkbar [1]), men torde icke heller kunna bevisas, och för föreskrifter, sådana, som de i nämda stadga innehållna, torde icke behöfts något allmänt mötes samtycke.

Uti ett Bihang ha upptagits, utom den här ofvan nämda »Öfversigten», några akter, som stå i mer eller mindre nära sammanhang med en riksdags beslut — utan att dock kunna räknas till riksdagshandlingar — och hvilka icke bort saknas i en samling som denna. Det är donations- eller förläningsbrefven för hertigarne och därmed sammanhängande urkunder samt de af konung Erik och hertig Johan utfärdade förbindelserna i händelse af den förres resa till England.

Fragmentarisk kan visserligen den samling af Riksdagsakta kallas, som här föreligger för Gustaf I:s tid, och utsigterna äro ej stora att någonsin kunna fylla luckorna. Sådant materialet än är, torde det dock, då det något så när fullständigt samlats, åtminstone i fråga om enskildheter bättre kunna belysa förhållandena eller beriktiga äldre meningar. Någon kritik af de senare har emellertid ej ingått i planen för detta verk,

[1]) 1556 års diarium upptager för den $^{21}/_{8}$—$^{24}/_{8}$ inga bref. Närmast föregående och efterföljande äro uppenbarligen daterade Stockholm.

och endast undantagsvis eller i förbigående ha sådana upptagits till vederläggning. Jag har endast därföre påpekat detta, att någon missuppfattning ej må råda i afseende på de kommentarier, som här och hvar meddelats.

Stockholm i januari 1888.

Emil Hildebrand.

Förteckning öfver handlingarna i tidsföljd.

I förteckningen upptagas dels de handlingar (berättelser eller anteckningar), som äro numrerade eller fullständigt tryckta, dels de, af hvilka något längre eller kortare utdrag särskildt införes eller referat lemnas, men däremot icke sådana, som endast citeras med eller utan anförande af enstaka uttryck.

---

* betecknar att handlingen är införd i utdrag, med referat eller endast såsom rubrik.

Sid.

1522 april 14. * Svenska allmogens uppsägelsebref till k. Kristiern II ..... 3.
» juli 14. Svar på en skrifvelse af allmogen i Dalarne och norra Sverige från Jönköping och Rumlaborgs län med trohetsförsäkran till riksföreståndaren Gustaf Eriksson ..... 3.
» juli 20. Svar på en skrifvelse af allmogen i Dalarne m. fl. landskap från Vexiö och Värend med trohetsförsäkran till densamme ..... 5.
» dec. 29. * Riksföreståndarens och riksrådets manifest om Kristiern II:s grymheter mot Sverige ..... 6.
1523 juni. Anteckningar om riksdagen i Strängnäs ..... 6.
» början af juni. K. Gustafs bref till meniga riket om sitt val till konung ..... 8.
» början af juni. * Riksrådets öppna bref om konungavalet i Strängnäs, Kristiern II:s fördrifvande m. m. ..... 9.
» juni 10. * Privilegier af k. Gustaf och riksrådet beviljade Lybeck m. fl. städer ..... 10.
» juni 20. * Svenska riksrådets bref till k. Fredrik i Danmark om konungavalet i Sverige m. m. ..... 10.
» juni 29. * K. Gustafs bref om ett silfverlån från kyrkor och kloster för att betala rikets skuld ..... 10.
» okt. 11. * Markegångs- och legotaxa upprättad i Söderköping af konungen och riksrådet ..... 14.
» okt. 16. Rikets råds försäkran till k. Gustaf att gemensamt med honom svara för följderna af befrielsekriget och att hålla konungens arfvingar skadelöse ..... 12.
» okt. 16. * Rikets råds svar på Gustaf Trolles skrifvelse om ett möte mellan de tre rikena, underrättelse om ärkebiskopsvalet i Uppsala m. m. ..... 13.
» okt. 17. * K. Gustaf kallar med rikets råds råd adeln till vapensyn nästföljande tjugonde dag jul ..... 14.
» okt. 18. * Svenska riksrådets skrifvelse till det danska om de svenska fångarna i Danmark, Gustaf Trolles stämplingar samt om konungavalet i Sverige ..... 14.

Sid.

1523 okt. 18. * K. Gustafs bref till k. Fredrik i Danmark om samma ämnen som i svenska rådets skrifvelse till det danska ..... 14.
› okt. 18. * K. Gustafs skyddsbref för biskopen i Linköping ..... 15.
1524 jan. Anteckningar om riksdagen i Vadstena ..... 15.
› jan. 10. K. Gustafs bref till den i Jönköping samlade menigheten om beslutet på riksdagen i Vadstena i fråga om myntet m. m. ..... 16.
› jan. 12. K. Gustafs bref till Dalarnes invånare om det i Vadstena fattade beslutet i afseende på myntet ..... 17.
› mars 5. * K. Gustafs bref till abbedissan i Vadstena om resultatet af herredagen i Stockholm i februari ..... 19.
› mars 5. * Bref till biskopen i Linköping från »electi» i Uppsala, Strängnäs och Åbo om samma herredag ..... 19.
› mars 7. * K. Gustafs bref till rikets råd, frälset och köpstadsmännen i Östergötland om den hjelp de skulle utgöra för resan till Gotland ..... 20.
› mars 9. * K. Gustafs bref till allmogen i Linköpings stift med upplysningar om den nyligen beviljade silfver- och penninghjelpen samt om myntet ..... 20.
› juli. Anteckningar om rådsmötet i Jönköping och de där närvarande ..... 21.
› sept. 15. Biskop Hans i Linköping kallas till en herredag i Vadstena ..... 22.
› okt. Propositioner på herredagen i Vadstena ..... 23.
› okt. Rådets svar på samma propositioner ..... 26.
› dec. 9. * K. Gustafs bref till meniga Dalarne om ett till Stockholm sammankalladt möte ..... 29.
1525 febr. 24. K. Gustafs bref till biskop Hans i Linköping om besluten på rådsmötet i Stockholm ..... 30.
› mars 25. Rikets råd kallas till en riksdag i Arboga ..... 32.
› slutet af mars. Frälsemän, köpstadsmän och bönder kallas till samma riksdag ..... 32.
› april 13. K. Gustafs bref till rikets råd i Vestergötland om förändringar i afseende på ort och tid för den till Arboga beramade riksdagen ..... 34.
› maj. Förteckning på de vid riksdagen i Vesterås närvarande af rikets råd 36.
› midten af maj. K. Gustafs bref till meniga riket om hvad som förekommit på samma riksdag ..... 36.
› midten af maj. * K. Gustafs bref till Dalarne med svar på deras vid riksdagen i Vesterås framstälda beskyllningar m. m. ..... 37.
› maj 31. K. Gustafs bref till frälse- och förläningsmän i Finland om det på samma riksdag fattade beslutet i afseende på russtjensten ..... 38.
› maj. Anteckning om besluten vid samma riksdag i afseende på russtjensten 38.
1526 jan. Anteckning om de på herredagen i Vadstena närvarande af rikets råd 39.
› midten af jan. K. Gustafs bref till meniga riket om besluten på samma herredag i afseende på betalande af rikets skuld ..... 40.
› jan. 16. * K. Gustafs bref till meniga riket om en gärd till konungens kröning ..... 41.
› jan. 16. * K. Gustafs bref till bergsmännen och meniga Dalarne om sin kröning ..... 42.
› midten af jan. K. Gustafs bref på rikets råds och adelns privilegier ..... 42.
› jan. 24. Rikets råds försäkran till k. Gustaf med afseende på hans giftermål 44.
› aug. 8. Biskop Hans Brasks bref till biskopen i Åbo om presterskapets bevillning på herredagen i Stockholm ..... 50.
› omkr. 10 aug. K. Gustafs bref till allmogen i olika landskap om den i Stockholm pålagda gärden ..... 52.
› aug. Anteckningar om presterskapets, köpstädernas och allmogens bevillning eller gärd ..... 51, 52, 54.
› aug. 10. * Uppdrag till fogdar m. fl. att uppbära gärden af allmogen ..... 55.

Sid.

1526 aug. 17. K. Gustafs bref till biskopen i Åbo och Åke Clavesson [Tott] om besluten på herredagen i Stockholm med afseende på russtjenst samt om vapensyn ..... 49.
› aug. Anteckning om 1526 års russtjenstordning ..... 49.
1527 slutet af april. Rikets råd kallas till en riksdag i Söderköping ..... 56.
› slutet af april. Meniga adeln, köpstadsmän och bönder kallas till samma riksdag ..... 57.
› maj 5. * K. Gustafs bref till Dalkarlarne med förnyelse af riksdagskallelsen m. m. ..... 58.
› midten af maj. K. Gustafs bref till rikets råd med underrättelse om förändringen i afseende på tid och ort för den till Söderköping utlysta riksdagen ..... 59.
› juni. Förteckningar på vid riksdagen i Vesterås närvarande frälsemän, köpstadsmän, bönder och bergsmän ..... 60.
› juni. Konungens propositioner på riksdagen i Vesterås ..... 65.
› juni. Rådets och adelns svar på desamma ..... 75.
› juni. Köpstadsmännens och bergsmännens svar ..... 78.
› juni. Allmogens svar ..... 80.
› juni 24. Rikets råds bref på Vesterås recess ..... 82.
› juni 24. Biskoparnes samtycke till Vesterås recess ..... 87.
› juni 24. Vesterås ordinantia ..... 89.
› juni 27. Rikets råds öppna bref om de på riksdagen i Vesterås fattade besluten ..... 96.
› juni 28. K. Gustafs bref till meniga riket om Vesterås riksdagsbeslut ..... 99.
› juni. Rikets råds svar på några framstälda frågor ..... 100.
› juni 29. * Rikets råds resolution på Kalmar borgares vid riksdagen framstälda besvär ..... 101.
› slutet af juni. * Konungens stadfästelse af samma resolution ..... 102.
› okt. 7. Rikets råd kallas till konungens kröning nästkommande trettondedagstid ..... 102.
› nov. 2. Menige man i riket underrättas om konungens kröning, men befrias från skyldigheten att infinna sig där och från kröningsgärd, med undantag af Helsingland, Bergslagen, Dalarne och Ångermanland ..... 103.
› början af nov. * Köpstadsmännen kallas till konungens kröning ..... 106.
› nov. * Fogdarne i Uppland anbefallas att skaffa förråd till kröningen och för den skull underhandla med allmogen 106
1528 jan. 11. Konungens framställning till rådet före kröningen ..... 107.
› jan. 11. Rådets svar på samma framställning ..... 108.
› jan. Riddareed aflagd vid kröningen ..... 110.
› jan. Rådsed aflagd vid samma tillfälle ..... 111.
› jan. 12. Rikets råds svar på några efter kröningen framstälda frågor ..... 111.
› jan. 17. * K. Gustafs bref till k. Fredrik i Danmark, att han och rikets råd voro villige att hålla ett möte med Danskarne ..... 113.
› jan. 21. * K. Gustafs bref till invånarne i de olika stiften med närmare förklaring af meningen i konungens och rikets råds bref från Vesterås i fråga om afgifter till presterskapet ..... 113.
› aug. 21. * K. Gustafs och rikets råds bref på det i Lödöse med k. Fredriks fullmäktige afslutade fördraget ..... 114.
› omkr. 24 aug. K. Gustafs bref till meniga frälset om dess beskattning för kronans förläningar till riksskuldens betalning samt om en allmän vapensyn ..... 115.
› aug. Russtjenstordning ..... 116.
1529 febr. 7. Beslut fattadt på kyrkomötet i Örebro ..... 118.

Sid.

1529 omkr. 7 mars. * K. Gustafs bref till meniga allmogen om besluten på ett möte i Örebro i februari med afseende på järnets huggande ..... 123.
» april 16. * Ridderskapet, frälset och fogdarne i Uppland kallas till ett möte i Stockholm med anledning af det i Småland utbrutna upproret ..... 123.
» april 25. * Bref till meniga riket från de i Stockholm församlade utaf rådet och adeln i Uppland om trohet emot konungen m. m. ..... 123.
» maj 21. * Meniga allmogen kallas till en riksdag i Strängnäs nästkommande juni månad ..... 124.
» maj 26. Ombud från Arboga kallas till samma riksdag ..... 126.
» juni. Förteckning på vid riksdagen i Strängnäs närvarande bönder ..... 127.
» juni. Berättelse om riksdagen i Strängnäs ..... 130.
» juni. Vederläggning i konungens namn på de af Vestgötaherrarne framstälda anklagelsepunkterna och försvar för Vesterås recess ..... 130.
» juni 21. Rikets råds stadfästelse i riksdagens namn på Vesterås recess ..... 145.
» juni 23. Rikets råds dom uti hela rättens namn öfver de upproriska Vestgötaherrarne ..... 145.
» juni. Förteckning på medlemmarne i ständernas domstol ..... 148.
» juni 24. * K. Gustafs bref till olika landsändar om riksdagen i Strängnäs m. m. samt om de besvär, som menige man andragit ..... 149.
» juni 24. * Rikets råds bref till olika landsändar om riksdagen i Strängnäs, domen öfver de upproriske, stadfästelsen på Vesterås recess m. m. ..... 151.
» juni 24. * Sv. riksrådets bref till det danska om de till Danmark flydda upprorsstiftarne samt om ransakningen på riksdagen i Strängnäs ..... 151.
» juni 25. K. Gustafs dimissionsbref för Arboga riksdagsfullmäktige ..... 150.
» början af sept. * Rikets råd kallas till ett möte i Arboga i midten af nästkommande oktober ..... 154.
» början af okt. K. Gustafs stadfästelse med rikets råds samtycke af Vesterås recess och ordinantia ..... 152.

1530 jan. * Biskop Peders i Vesterås cirkulär om ett möte i Uppsala vid trettondedagstid ..... 155.
» maj 20. Rikets råds bref till ett antal köpstäder i Svea- och Götaland om en klockskatt för betalande af skulden till Lybeck ..... 157.
» vid eriksmessan. Rikets råds bref till grefve Johan af Hoya i Viborg att underhandla med städerna i sitt län och bondkyrkorna vid kusten om en hjelp i klockor till lybska skuldens betalande ..... 158.
» omkr. 20 maj. * K. Gustafs bref till biskopen i Skara om klockskatten ..... 159.
» vid eriksmessan. * Rikets råds bref till inbyggarne i Gestrikland angående deras järnskatt ..... 160.

1531 jan. Förteckning på de vid en herredag i Örebro närvarande af rådet och adeln ..... 160.
» omkr. 25 jan. Kreditiv till frälsemän, klerker och allmoge för några af rikets råd m. fl., som utskickades att underhandla om utvägar till betalande af rikets skuld till Lybeck ..... 161.
» omkr. 25 jan. Instruktion för de gode män, som skulle fara omkring landet för rikets gälds skull ..... 163.
» jan. 31 (febr. 7). K. Gustafs bref till de i Örebro församlade utaf rådet m. fl. om tillägg till den hjelp, kyrkorna skulle utgöra till riksskuldens betalande ..... 162.
» senare hälften af april. * K. Gustafs bref till Lars Siggesson [Sparre] om oroligheterna i Närike med anledning af klockskatten och med kallelse till ett möte i Uppsala vid eriksmessan ..... 165.
» maj 4. * K. Gustafs bref till allmogen i Gestrikland om dess missnöje med klockskatten och med eventuel kallelse till mötet i Uppsala ..... 166.

Sid.

1531 maj. Förteckning på de i Uppsala närvarande af rådet och adeln ..... 167.
» vid eriksmessotid. Rikets råds bref till allmogen i några lagsagor om besluten på mötet i Uppsala samt med begäran om deras svar ..... 167.
» maj 20. * Rikets råds bref till bergsmännen och meniga Dalarne om besluten på mötet i Uppsala m. m. samt med begäran om Dalkarlarnes svar ..... 169.
» maj 21. K. Gustafs bref till åtskilliga landsorter om mötet i Uppsala ..... 169.
» maj 28. * Laurentii Andreæ bref till biskopen i Skara om det förestående ärkebiskopsvalet ..... 170.
» juli 6. De utvalde biskoparne i Skara, Vexiö och Linköping inbjudas till konungens kröning och tillsägas att dessförinnan låta viga sig ..... 173.
» omkr. 20 juli. K. Gustafs bref till fogdar och förläningsmän i riket om en bröllopsgärd ..... 174.
» omkr. 20 juli. K. Gustafs bref till städer i Norrland och Finland med förbud att före bröllopet föra sina varor annorstädes än till Stockholm och med befallning att nedsända fullmäktige med sina privilegier till konungens bröllop ..... 175.
» sept. 23. Lifgedingsbref för k. Gustafs gemål Katarina af Sachsen-Lauenburg ..... 176.
» sept. 29. K. Gustafs bref med stadfästelse af rikets råds resolution på städernas besvär ..... 183.
» sept. 30. Städernas förening på mötet i Stockholm i afseende på laga och olaga marknader ..... 181.
» slutet af sept. * K. Gustafs bref till inbyggarne i Götaland angående handel med hästar och oxar ..... 184.

1532 jan. 10. * K. Gustafs bref till meniga Dalarne om Kristiern II:s anfall på Norge och med befallning att utrusta krigsfolk ..... 185.
» maj 21. * K. Gustafs bref till Dalarne och Bergslagen om deras utskickades trohetsförsäkran ..... 186.
» början af okt. * K. bref till alla landsändar angående priset på oxar och järnets huggande ..... 186.
» midten af okt. * K. Gustafs bref angående en förberedande besigtning med frälset uti Götaland för en vapensyn, hvarom längre fram skulle tillsägas 187.
» omkr. 6 dec. * Meniga frälset i Götaland kallas till en vapensyn i Vesterås nästkommande 20:de dag jul ..... 187.
» omkr. 13 dec. * K. Gustafs bref till inbyggarne i Rekarne m. fl. härad samt Vesterås län om en kostgärd till det förestående mötet i Vesterås ... 187.
» dec. 26. Inbyggarne i Dalarne kallas till samma möte ..... 188.
» dec. 26. K. Gustafs bref till fogden på Kopparberget att tillsäga bergsmännen att komma till samma möte ..... 188.

1533 omkr. 19 jan. K. Gustafs bref till vissa socknar i Dalarne om förhandlingarna på samma möte ..... 189.
» febr. 9. * K. Gustafs bref till meniga riket om oroligheterna i Dalarne, herredagen i Vesterås och landstinget vid Kopparberget ..... 191.
» omkr. 20 juli. Ständernas svar på en herredag i Nyköping på några framstälda punkter ..... 191.
» nov. Konungens propositioner på ett rådsmöte i Stockholm ..... 194.
» Rådets svar på samma propositioner ..... 197.
» omkr. 11 nov. * K. Gustafs öppna bref till presterskapet i Uppsala stift om det kontrakt han gjort med ärkebiskopen m. m. ..... 200.

1534 febr. 2. * K. Gustafs och rikets råds bref å meniga adelns och Sveriges inbyggares vägnar på ett förbund mellan Sverige och Danmark-Norge ..... 201.
» febr. 17. * Rådets dom i eget, meniga adelns samt borgmästares och råds i Stockholm namn öfver Måns Nilsson från Kopparberget och hans parti 204.

Sid.

1534 febr. 24. * K. Gustafs bref till alla landsändar om förbundet mellan Sverige och Danmark-Norge ... 204.
1536 febr. 12. K. Gustafs bref till de uti Arboga församlade af rikets råd och adeln med sina propositioner ... 205.
» febr. 23. K. Gustafs bref till meniga frälset i Sverige om deras russtjenst 207.
» febr. 26. K. Gustafs bref till biskopen i Åbo, herr Ivar Fleming och frälset i Finland om de i Arboga fattade besluten ... 209.
» mars 4. * K. Gustafs bref till Nils Boye om deras underhåll, som tjena för »kläde och penningar» ... 209.
» slutet af maj. * Lars Siggesson [Sparre] m. fl. af rikets råd i Uppland kallas till Stockholm ... 210.
» maj 30. K. Gustafs bref till sjöstäderna i riket om seglatsen till de tyska städerna och om de varor, som dit finge föras ... 211.
» maj 30. K. Gustafs bref till tullnärer m. fl. i sjöstäderna om tullen ... 211.
1537 jan. 7. * K. Gustafs bref till Nils Boye med några artiklar till öfverläggning på en herredag ... 213.
» jan. Konungens propositioner på en herredag i Linköping ... 214.
» jan. Rådets och adelns svar på samma propositioner ... 217.
» jan. 14. * K. Gustafs bref till inbyggarne i Småland om en förestående konungsräfst samt om en kostgärd med anledning däraf ... 221.
» jan. 18. * K. Gustafs bref till den vid distingsmarknaden i Uppsala församlade allmogen om herredagen i Linköping m. m. ... 222.
» jan. 20. Besvärspunkter mot Småländingarne uppsatta på herredagen i Linköping å konungens, rikets råds och adelns vägnar ... 219.
» jan. 30. * K. Gustafs bref till Johan Turesson m. fl. af rikets råd angående besvären mot Småländingarne och om russtjensten ... 221, 223.
» mars 5. K. Gustafs bref till meniga adeln om russtjensten ... 223.
» april 13. K. Gustafs bref till inbyggarne i Småland angående nybyggen på kronans skogar i Småland m. m. ... 222.
» maj 3. * K. Gustafs bref till adeln i Finland om skeppsutredningen ... 225.
1538 jan. 2. * K. Gustafs bref till konungen i Danmark om ratifikationen af stilleståndsfördraget med Lybeck ... 233.
» febr. Konungens propositioner på en herredag i Nyköping ... 226.
» febr. Rådets och adelns svar på desamma ... 230.
» febr. »Nyköpings recess» ... 236.
» mars 6. K. Gustafs bref till inbyggarne i Småland om nybyggen på kronans skogar ... 234.
» juli. Konungens propositioner på en herredag i Arboga ... 238.
» aug. 5. K. Gustafs bref till meniga ridderskapet och adeln om besluten på mötet i Arboga ... 242.
» aug. 5. K. Gustafs bref till dem, som skulle hålla vapensyn och ej varit närvarande i Arboga, om verkställande af de där fattade besluten ... 243.
» okt. 9. * K. Gustafs bref till herr Birge Nilsson [Grip] m. fl. om lindring i russtjensten ... 243.
1539 maj 3. * Bref från biskopen i Linköping till biskopen i Skara om ett stundande möte i Uppsala ... 244.
» okt. 2. * Densamme till densamme om förhandlingarne på ett möte i Uppsala ... 244.
» dec. 8. * Öppet bref till marknaderna i Uppland bland annat om en landsskatt ... 249.
» dec. 23. Anteckning om en i Örebro pålagd allmän landsskatt ... 247.
1540 jan. 4. Hyllningsed aflagd i Örebro af rådet och några andra personer på konungens svärd ... 250.

Sid.

1540 jan. Berättelse om hyllningsedens afläggande ... 252.
» jan. Stadgar af konungen och rådet samtyckta i Örebro ... 253.
» febr. 28. Rådslag afgifvet i Uppsala af Conrad v. Pyhi m. fl. med anledning af ett kungligt missiv ... 255.
» april? Rådets svar på några å en herredag i Lödöse framstälda punkter ... 258.
» april 9. Ordinantia eller landsordning antagen i Lödöse ... 261, 740.
» april 9. Regementsrådets samtycke till landsordningen och förpliktelse att hålla densamma ... 289.
» april 10. Regementsrådets bekräftelse af den i Örebro den 4 jan. aflagda hyllningseden ... 292.
» maj 28. * Artiklar af konungen öfverlemnade att däröfver rådslå ... 787.
» maj 30. * »Actum in consilio» ang. diverse frågor ... 787.
» juni 5. * K. Gustafs bref till ståthållaren i Vestergötland Gustaf Olsson om adelns russtjenst med anledning af herredagen i Lödöse ... 260.
» juni 29. * »Actum in secreto consilio» ang. ett möte med Danskarne i Kalmar 787.
» juli 8. * »Actum in consilio» ang. diverse ärenden ... 788.
1540—1541. * Rådslag ang. Kalmar slott och stad ... 788.
1541 jan 5. * »Actum in consilio» ang. förhållandet till Danmark ... 788.
» jan 5. * »Rådslag och dom» öfver Hans Gerich ... 789.
» jan. eller febr. * Rådslag ang. konungens i Danmark betalning af sin skuld 789.
» mars 16. Rikets råd kallas till ett möte i Kalmar nästkommande maj ... 293.
» juli 20. * K. Gustafs bref till Småland ang. kyrkovisitation därstädes ... 245.
» sept. 14. * Traktat mellan Sverige och Danmark upprättad vid rikenas gräns Brömsebro ... 294.
» hösten. * Punkter att framställas till rådets öfverläggning ... 790.
» odat. * Rådslag ang. kammarordningen samt ang. Hans Gerich ... 791.
1542 juni. * Rådslag ang. svar till en beskickning från konung Ferdinand ... 792.
» juli 8. * »Actum in consilio» ang. förhållandena i Småland ... 792.
» aug. 5. Ombud från allmogen i Konga m. fl. härad i Småland kallas till Linköping uti augusti ... 296.
» aug. 5. * Ombud från allmogen i Sunnerbo, Ösbo och Vesbo m. fl. härad i Småland kallas till samma möte ... 297.
» aug. 6. Adeln i Tiohärad och meniga Småland kallas till samma möte ... 298.
» aug. 6. Herr Ture Trolle kallas till samma möte och tillsäges att meddela adeln förestående kallelsebref samt förmana allmogen att sända fullmäktige ... 298.
» aug. 13. * Ombud från Hofs län m. fl. härad i Östergötland kallas till mötet i Linköping ... 299.
» sept. 6. K. Gustafs bref till den i Linköping församlade allmogen om orsakerna till uppskofvet med hans resa och uppmaning att gifva några af rådet sina klagomål tillkänna ... 300.
» sept. 6. * K. Gustafs bref till Abraham Eriksson m. fl. om Småländingarnes klagomål ... 301.
» sept. 15. Ombud från allmogen i Östergötland samt Tjust och Tuna län kallas att möta konungen i Söderköping ... 301.
» sept. 21. Bref från borgmästare, råd och menigheten i Östergötlands städer samt allmogen i samma landskap till allmogen i Småland med föreställningar i afseende på dess uppror m. m. ... 303.
» okt. 9. Rådslag afgifvet på Stägeborg med anledning af konungens framställningar ... 306.
» okt. 14. Dagtingebref med Småländingarne ... 305.
» okt. 18. * K. Gustafs bref till Lars Siggesson och öfriga befälhafvare för krigsfolket ang. dagtingan med Småländingarne ... 306.

Sid.

1542 okt. 18. * K. Gustafs bref till rikets råd ang. rådslaget på Stägeborg och med infordrande af svar ang. den hjelp adeln ville lemna ..... 308.
» nov. 22. * Medlemmar af rikets råd och adeln kallas till ett möte i Stockholm mot slutet af året ..... 309.

1543 odat. Framställning af konungen till regementsrådet och ridderskapet ang. förhållandet till de upproriske Småländingarne ..... 319.
» jan. 10. * Bekräftelse af dagtingebrefvet med Småländingarne ..... 310.
» jan. Rådslag samtyckta af konungen och de gode män, som voro församlade i Örebro ..... 310.
» jan. 23. K. Gustafs bref till Måns Johansson [Natt och Dag] om de i Stockholm och Örebro fattade besluten ..... 317.
» jan. 23. K. Gustafs bref till frälset på Dal och i Värmland om de i Örebro fattade besluten ..... 317.
» jan. 24. Resolution gifven i Örebro på Småländingarnes besvär ..... 313.
» jan. Resolution ang. lindring i allmogens besvär uppsatt för herr Gustaf Olsson [Stenbocks] räkning ..... 315.
» sommaren. * Rådslag i Söderköping ang. bönderna i Småland m. m. ..... 793.
» nov. 3. Allmogen i Ångermanland och Medelpad kallas till en riksdag i Vesterås ..... 323.
» nov. 12. * Rådslag i Stockholm ang. utrikespolitiken ..... 793.
» dec. 12. * K. Gustafs bref till fogdarne i Småland om uppsändande af några kyrkoprester till den stundande riksdagen i Vesterås ..... 324.
» jultiden. Punkter framstälda inför rikets råd i Stockholm ..... 325.
» jultiden. Rådets svar på samma framställning ..... 330.

1543—1544. Betänkande af herr Erik Fleming rörande den stundande riksdagen i Vesterås ..... 333.

1544 jan. Tal till ständerna på riksdagen i Vesterås ..... 337, 741.
» jan. 13. Arfförening antagen på riksdagen i Vesterås ..... 378, 742.
» jan. Anteckning om hvad som förekommit på samma riksdag särskildt med afseende på gudstjensten, ceremonier och kyrkotukt ..... 390.
» jan. 15. K. Gustafs öppna bref om hvad som förekommit under riksdagen i Vesterås ..... 392.
» jan. 19. * K. Gustafs bref till allmogen i Helsingland om de i Vesterås fattade besluten i afseende på kyrkobruken och läran m. m. ..... 398.
» jan. 19, 20. Punkter af rikets råd uppsatta i Vesterås på konungens behag och förbättring ..... 399.
» jan. 20. Rådsed aflagd i Vesterås ..... 404.
» febr. 22. * K. Gustafs bref till Sten Eriksson [Leijonhufvud] ang. förhandlingar med allmogen på samtingsmarknaden i Strängnäs om besluten i Vesterås ..... 407.
» febr. 24. * K. Gustafs bref till fogden i Helsingland ang. allmogens svar om handeln i Vesterås ..... 407.
» mars 24. Allmogens i Ridvägs härad försäkran om trohet mot konungen och dennes arfvingar m. m. ..... 408.
» april 25. * K. Gustafs bref till fogden Jören Jönsson i Småland ang. allmogens svar i afseende på förhandlingarna i Vesterås ..... 407.
» april 27. * K. Gustafs bref till fogden i Dalarne ang. allmogens svar med afs. på samma förhandlingar ..... 408.
» juli 19. Försäkran utaf några af rådet afgifven i Linköping ang. russtjenst, rikets försvar och en hjelpskatt ..... 413.
» juli 20? * K. Gustafs bref till Sten Eriksson [Leijonhufvud] och Botved Larsson om förhandlingarna i Linköping och frälsets möte i Stockholm 417.

Sid.

1544 juli 27. Presterskapets i Vesterås stift bekräftelse af dess på riksdagen i Vesterås afgifna trohetsförsäkran ..... 411.
» juli 31. Ståthållaren i Vestergötland Gustaf Olsson [Stenbock] kallas till en herredag i Arboga ..... 418.
» aug. 9. Fogden Nils Tulesson befalles att underhandla med allmogen i Åkerbo härad om en kostgärd till den stundande herredagen ..... 419.
» aug. Anteckning om de frågor, som skulle framställas på mötet i Arboga 419.
» aug. * Konceptuppsats af Georg Norman om åtskilliga ärenden, som borde behandlas på samma herredag ..... 421.
» aug. 26. * Rikets råds svar på en skrifvelse af Christoffer Andersson med föreställningar för hans afvikande, påminnelse om hans ed till konungen i Örebro m. m. ..... 425.
» sept. 1. * Instruktion gifven Lars Siggesson m. fl. för en beskickning till kejsaren ..... 423.
» dec. Anteckning om de punkter, som på en herredag i Stockholm skulle behandlas ..... 426.

1545 jan. 4. Rikets råds betänkande och rådslag på samma herredag ..... 427.
» febr. 6. Memorial för dem, som utskickats att hålla konungsräfst ..... 438.
» odat. Propositioner till allmogen om Vesterås riksdag, arfföreningen, turkhjelpen m. fl. ämnen ..... 441.
» febr. 27. Allmogens i Helsingland bekräftelse af sin trohetsed till K. Gustaf och dennes söner ..... 449.
» mars 31. * Bref från en kanslitjensteman till Sten Eriksson [Leijonhufvud] 448.
» maj 6. * Rådslag i Stockholm ang. utrikes politiken ..... 794.
» dec. 14. Axel Eriksson [Bielke] kallas till en herredag i Arboga nästkommande tjugondedag jul ..... 450.

1546 jan. Konungens propositioner till rådet på herredagen i Arboga ..... 452.
» jan. * Koncept af G. Norman till samma propositioner uti öfversättning ... 460.
» jan. Punkter af biskoparne framstälda på herredagen i Arboga ..... 461.
» jan. Berättelse om rättegången på samma herredag i Gustaf Trolles och Christoffer Anderssons mål ..... 463.
» jan. Anklagelseakten i Gustaf Trolles sak ..... 467.
» jan. 26. Rådets och adelns dom öfver Gustaf Trolles egendom ..... 471.
» jan. 30. * Rådets skrifvelse till Christoffer Andersson om det beslut, som fattats i hans sak ..... 474.
» jan. Rådets svar på konungens propositioner på herredagen i Arboga ..... 474.
» febr. Kungörelse angående orsakerna till den dyra tiden uppsatt i Uppsala vid distingsmarknaden ..... 483.
» febr. 25. Påbud om de åtgärder, genom hvilka den dyra tiden skulle afhjelpas, utfärdadt i Uppsala ..... 491.
» febr. 26. Fullmakt för Axel Eriksson [Bielke] att jämte Peder Bragde underhandla med allmogen i Småland och på Öland ..... 499.
» odat. Berättelse ang. förhandlingarna med allmogen i Småland och på Öland 500.
» april 4. * Mandat om den dyra tiden, dess orsaker och afhjelpande ..... 481.
» maj 9. * K. Gustafs bref till Sten Eriksson [Leijonhufvud] och Gustaf Olsson [Stenbock] om underhandlingarna med köpstadsmän och allmoge i afseende på köpenskapen och mandatet om den dyra tiden ..... 505.
» maj 27. * »Actum in consilio» uti Stockholm ..... 795.
» juli 7. * Rådslag afgifvet i Kalmar ang. underhandlingarna med Lybeck ... 796.
» nov. 19. K. Gustafs bref till Östergötlands inbyggare om ett i Stockholm hållet möte samt med uppmaning att sammanträda för att öfverlägga om tillämpningen af mandatet om den dyra tiden ..... 506.
» dec. 6. * Rådslag i Stockholm före riksdagen i Strängnäs (fragm.) ..... 743.

Sid.

1547 jan. 2. Axel Eriksson [Bielke] och Gudmund skrifvare till K. Gustaf om sina förhandlingar med några härad och köpstadsmän i Östergötland om köpenskapen och skatten till Kristiern II:s arfvingar ..... 511.
» jan. 8. * K. Gustafs bref till Sten Eriksson [Leijonhufvud] och Peder Bragde att meddela sig med köpstadsmän och bönder i Stockholm och Stockholms län om skatten till Kristiern II:s arfvingar ..... 514.
» jan. 18. K. Gustafs bref till biskop Henrik i Vesterås att göra sig underrättad om menige mans tänkesätt i fråga om anspråken för Kristiern II:s arfvingar ..... 514.
» jan. Utkast till propositioner på riksdagen i Strängnäs uppsatt af Sten Eriksson [Leijonhufvud] ..... 516.
» jan. Utdrag af de i Strängnäs öfverlemnade propositionerna ..... 518.
» jan. Propositioner på riksdagen i Strängnäs (fragment) ..... 520.
» jan. Adelns svar på punkten om den gamle konung Kristiern och hans arfvingars anspråk ..... 521.
» jan. 26. Rådets och adelns betänkande på k. Maj:ts behag och förbättring afgifvet på riksdagen i Strängnäs ..... 522.
» jan. Anteckning om förhandlingarna med adeln i afseende på Christoffer Andersson ..... 526.
» jan. Berättelse om riksdagen i Strängnäs ..... 527.
» jan. 31. Biskoparnes och presterskapets i Uppsala, Strängnäs och Vesterås stift beslut på samma riksdag ..... 529.
» jan. * Sveriges rikes råds och ständers förklaring, af hvilka orsaker de afsatt Kristiern II och valt Gustaf I till konung, afgifven på riksdagen i Strängnäs 541.
» febr. 6. Rådets betänkande öfver några framstälda punkter ..... 535.
» febr. 6 (9). K. Gustafs öppna bref om förhandlingarna på riksdagen i Strängnäs ..... 537.
» odat. * Bref från en onämnd i Stockholm om förhandlingarna på rådstufvan därstädes med anledning af riksdagen i Strängnäs ..... 543.
» febr. 7. * K. Gustafs bref till Nils Birgesson på Kronoberg ang. riksdagen i Strängnäs och förhandlingarna med allmogen ..... 558.
» febr. 7. * K. Gustafs bref till fogden i Östbo och Vestbo med det öppna brefvet till menige man om riksdagen i Strängnäs ..... 559.
» febr. 7. * K. Gustafs bref till fogden i Sunnerbo med samma skrifvelse ... 559.
» febr. 21. * K. Gustafs bref till Per Bragde om tryckningen af ständernas förklaring på riksdagen i Strängnäs ..... 542.
» febr. 25. * K. Gustafs bref till Gustaf Olsson [Stenbock] att förhandla med adeln i Vestergötland om de ärenden, som förekommit på riksdagen ..... 548.
» febr. 27. Kreditiv till menige man i Vestergötland för Sten Eriksson [Leijonhufvud] och Gustaf Olsson [Stenbock] att underhandla med dem å konungens vägnar ..... 554.
» mars 5. Inbyggarnes i Åkerbo härad samt städerna Köpings och Arbogas förnyelse af sin trohetsförsäkran i Strängnäs och svar i afseende på skatten till konung Kristiern ..... 544.
» mars 11. * K. Gustafs bref till Gustaf Olsson [Stenbock] om förhandlingarna med allmogen i Mark och Kind och adeln i Vestergötland ..... 557.
» mars 14. * K. Gustafs bref till Lars Siggesson [Sparre] om förhandlingarna med allmogen i Åkerbo härad och Närike ..... 543.
» mars 15. * K. Gustafs bref till fogden i Vadsbo om förhandlingarna med allmogen därstädes ..... 558.
» mars 16. * K. Gustafs bref till Nils Birgesson på Kronoberg om förhandlingarna med allmogen i hans län ..... 558.
» mars 22. * Rådslag afgifvet i Stockholm ang. den utrikes politiken m. m. 796.

Sid

1547 mars 28. * K. Gustafs bref till fogden i Åkerbo härad om förhandlingarna med allmogen därstädes ..... 544.
» mars 30. * K. Gustafs bref till fogden i Östbo och Vestbo om förhandlingarna med allmogen därstädes ..... 559.
» april. * Rådslag ang. Ryssarnes afsked och finska ärenden ..... 797.
» april 2. * K. Gustafs bref till Gustaf Olsson [Stenbock] om förhandlingarna med allmogen i Elfsborgs län ..... 557.
» april 3. Borgmästares och råds i Linköping försäkran å egna och de närmaste häradenas vägnar att blifva vid ordinantian om köphandeln ..... 547.
» april 17. Adelns i Vestergötland svar och försäkran i fråga om några punkter, som afhandlats på riksdagen i Strängnäs ..... 548.
» april 22. * K. Gustafs bref till fogden i Sunnerbo om förhandlingarna med allmogen därstädes ..... 559.
» april 29. * Borgerskapets i Lödöse försäkran att blifva vid den senast antagna ordinantian om köphandeln ..... 552.
» maj 10. * Vartofta härads allmoges bekräftelse af de svar deras fullmäktige afgifvit på riksdagen i Strängnäs ..... 557.
» maj 19. Inbyggarnes på Norberg förnyelse af sin trohetsförsäkran m. m. ... 545.
» juni 29. Laske härads allmoges bekräftelse af de svar deras fullmäktige afgifvit på riksdagen i Strängnäs ..... 555.
» aug. 25. Punkter framstälda inför rådet på ett möte i Stockholm ..... 560.
» aug. 28. Rådets svar afgifvet i Stockholm på K. Maj:ts förbättring ..... 562.
» aug. 26. * Vista härads allmoges bekräftelse af de svar deras fullmäktige afgifvit på riksdagen i Strängnäs ..... 557.
» aug. 31. Borgmästares och råds samt menighetens i Skara och Lidköping försäkran å egna och allmogens vägnar i Leckö län att blifva vid den senast antagna ordinantian om köpenskapen ..... 553.
» jultiden. * Rådslag i Stockholm ang. Tridentinska mötet m. m. ..... 577.
1548 febr. 13. Punkter framstälda inför rådet på ett möte uti Vadstena ..... 565.
» febr. 13. Rådets svar, afgifvet i Vadstena på k. Maj:ts förbättring ..... 567.
1549 odat. Betänkande och protest af biskoparne i Uppsala, Strängnäs och Vesterås m. fl. med afseende på Interim 589
» okt. 22. * K. Gustafs bref till Sten Eriksson [Leijonhufvud], Gustaf Olsson [Stenbock] och Germund Svensson att sammankalla adeln i sina förläningar med anledning af de farliga lägenheterna ..... 597.
» okt. 24. Rådslag på k. Maj:ts behag och förbättring afgifvet på Stägeborg 578.
» nov. 21. Betänkande af rådet afgifvet i Norrköping ..... 591.
» dec. 20. * Adelns i Vestergötland förpliktelse att hålla hvad som utlofvats i Vesterås, Strängnäs och Larf och hafva lif och gods osparda för religionen samt konungens och rikets väl ..... 598.
1550 jan. * Utlåtande ang. en stads anläggande vid Sandhamn i Finland ..... 800.
» febr. och mars. * Småländska presterskapets förbindelser att lära rent Guds ord och för detsamma samt k. Maj:t ej spara lif och gods ..... 598.
» febr. 24 (maj 10). * Städernas förening i afseende på religionen, handeln och seglatsen och förbindelse att för konungen våga lif och gods ..... 598.
» april 15. * K. Gustafs bref till Germund Svensson om köpstädernas ofvannämnda förening ..... 599.
» sept. 30. Betänkande och försäkran utaf några af rådet ang. beskickningar till England och kejsaren samt hjelp därtill ..... 601.
» okt. 16. Förbindelse af ett antal rådsherrar å meniga adelns vägnar att med en summa penningar bestrida en beskickning till kejsaren ..... 603.
1551 ? febr. Betänkande ang. försvaret, adelns russtjenst m. m. ..... 807.
» sept. 8. * Rådslag i Stockholm ..... 800.

Sid.

1552 juli 31. Förslag till presterskapets försäkran med afs. på konungens giftermål 617.
» odat. Rikets råds förslag till densamma 618.
» aug. 2. Rådets och adelns tillstyrkande af konungens giftermål med Katarina Gustafsdotter och försäkran med afseende på detsamma 612.
» aug. 29. Rådslag i afseende på politiken mot Lybeck och Danmark samt försäkran om trohet och hjelp, afgifvet af rikets råd på ett möte i Vadstena 606.
» sept. 5. Biskoparnes och några kapitelmedlemmars förklaring med anledning af k. Gustafs giftermål med sin aflidna gemåls systerdotter 614.
1553 maj 3.? Bref från Lars Siggesson [Sparre] m. fl. af rikets råd till Axel Eriksson [Bielke] om några öfverläggningar med konungen uti Stockholm 605.
» odat. * Rådslag med anledning af en beskickning till Lybeck 743.
» aug. 2(8)? Russtjenstvärdering gjord på en herredag i Stockholm 625.
» aug. 3(8)? Svar uti konungens namn med anledning af ett adelns förslag på ett möte uti Stockholm till russtjenst och taxering 620.
» aug. Adelns gensvar på samma kungl. framställning 623.
» aug. 10. * Gabriel Kristersson [Oxenstierna] till Axel Eriksson [Bielke] om russtjenstförhandlingarna på herredagen i Stockholm 627.
» aug. 17. K. Gustafs bref till Peder Bragde om adelns russtjenst 628.
1554 jan. 20. Försäkran af Sten Eriksson [Leijonhufvud], Svante Sture och Jöran Eriksson [Gyllenstierna] på den hjelp de ville göra konungen 629.
» mars 2. Försäkran af Per Brahe, Abraham Eriksson [Leijonhufvud] och Birger Nilsson [Grip] i afseende på detsamma 630.
Odat. Försäkran af Jon Olsson [Gyllenhorn] m. fl. i afseende på detsamma 632.
1556 maj 23(?) * Rådslag afgifvet i Arboga af k. Erik och några af rådet 801.
» juni 29. K. Gustafs donationsbref för hertig Johan på Åbo- och Kumogårds län samt Åland 747.
» juni 29. * Fullmakt för hertig Johan på »öfverste befallningen» i Finland 749.
» okt. 2. * Rådslag i Stockholm med afseende på ryska fejden 802.
1557 febr. 25. * Rådslag af k. Erik och Peder Brae 803.
» febr. 28. *K. Gustafs bref till hertig Johan om sitt testamente och dennes revers 698.
» sept. 7. K. Gustafs andra donationsbref för hertig Johan på Åbo-, Kumogårds-, Raseborgs län samt Åland 750.
» sept. 7. K. Gustafs bref på vapen- och sköldemärke för hertig Johan 757.
» sept. 7. Hertig Johans försäkran eller revers afgifven för hans län uti Finland 759.
» dec. 6. K. Gustafs öppna bref om den förläning, han gifvit k. Erik på Kalmar stad och län m. m. 765.
» dec. 6. K. Eriks försäkran afgifven för hans län i Småland 766.
1558 febr. * Betänkande af hertig Johan om den politiska ställningen 803.
» mars 18. * Konceptpromemoria på punkter, öfver hvilka borde rådslås 804.
» april 8. * Betänkande af k. Erik med anledning af underrättelser från Polen 804.
» våren. * Memorial till k. Erik på några punkter, som genom Clemet Hansson skulle framställas 805.
» våren. * Memorial till k. Erik på några »privatartiklar» 805.
» våren. * Betänkande af k. Erik och svar på sistnämda memorial 805.
» maj eller juni. * Betänkande af Gustaf Olsson [Stenbock] och Sten Eriksson [Leijonhufvud] i afseende på försvarsanstalterna 806.
» aug. 13. * Betänkande af Sten Eriksson [Leijonhufvud], Peder Brae, Svante Sture och Gabriel Kristersson [Oxenstierna] 806.
1559 jan. 2. Fyra köpstadsmän kallas från Arboga till samtingsmarknaden i Strängnäs 633.
» jan. 10. * Betänkande af k. Erik ang. den politiska ställningen 806.
» febr. 6. Fullmakt för Ture Persson [Bielke] m. fl. att underhandla med köpstadsmännen i Strängnäs 634.

Sid.

1559 febr. 6. * K. Gustafs bref till sekreteraren Olof Larsson i samma ämne 635.
» febr. 6. Kreditiv till de vid samtingsmarknaden församlade köpstadsmännen för Ture Persson m. fl. 636.
» febr. Köpstadsmännens i Strängnäs uppsatta besvär 637.
» mars 4. Stockholms fullmäktiges försäkran att hålla den i Vadstena antagna stadgan om köpenskapen 640.
» slutet af mars. Rådslag afgifvet i Vadstena af k. Erik och rådet 646.
» april 7. * K. Gustafs bref till hertig Johan om handelsordinantian 646.
» april 11. Öppet bref till menige man om en kostgärd 651.
» april 11. K. Gustafs bref till Jören Holgersson [Gera] och Måns Svensson att underhandla med adeln och allmogen i Östergötland 653.
» april. Anteckning om gärden i Uppland 654.
» maj 2. * K. Gustafs bref till Gustaf Olsson [Stenbock] och Peder Bragde ang. deras förhandlingar med adeln och allmogen i Vestergötland 658.
» maj 13. K. Gustafs bref till Gabriel Kristersson [Oxenstierna] och Nils Ryning att underhandla med prester och borgare i Uppland om en kostgärd 655.
» maj 14. Öppet bref till prestmän, köpstadsmän och bönder i Småland om en kostgärd 657.
» maj 20. Upplandsadelns bref till konungen om ändrade grunder för utgörande af deras russtjenst 659.
» juni 9. * K. Gustafs bref till k. Erik om russtjenstförhandlingarna i Småland 663.
» juni 20. Förläningsbref för k. Erik på Tjust 769.
» nov. 6. K. Eriks bekräftelse af sin faders donation till hertig Johan utaf Åbo- m. fl. i län Finland 770.
1560 jan. 8. * Rådslag af k. Erik och Svante Sture 807.
» maj 18. Adel, prestmän, köpstadsmän och bönder kallas till en riksdag i Stockholm 665.
» maj 29. K. Gustafs bref till k. Erik om den engelska resan och riksdagen i Stockholm 666.
» juni. * Rådslag af k. Erik, hertig Johan, Sten Eriksson [Leijonhufvud] och Svante Sture 807.
» juni. Artiklar af konungen framstälda inför hertigarne och rådet på riksdagen i Stockholm 667.
» juni 25. Utdrag af den framställning, som skulle göras till ständerna på samma riksdag 672.
» juli 1. K. Gustafs testamente 675.
» juli 1. Rådets och andre »gode mäns» betänkande och svar på några framstälda punkter 701.
» juli 3. Biskopars och ordinariers försäkran och beslut på riksdagen i Stockholm 725.
» juli? Supplik af det finska presterskapet att få resa hem 708.
» juli 10. Köpstadsmännens försäkran och beslut på samma riksdag 728.
» odat. Köpstadsmännens besvär andragna på samma riksdag 738.
» juli 23. K. Gustafs betänkande ang. uppskof med det engelska giftermålet 709.
» juli(?) 30. Rådets och adelns försäkran och beslut på riksdagen i Stockholm 714.
» aug. 1. Allmogens i Östergötland försäkran och beslut på samma riksdag 733.
» aug. 1(?) K. Gustafs donationsbref för hertig Magnus på härad och socknar i Östergötland, Småland, Närike, Vestergötland och Dalsland 771.
» aug. 4. K. Gustafs donationsbref för hertig Karl på härad och socknar i Södermanland, Närike, Vestmanland, Vestergötland och Vermland 771.

Sid.
1560 aug. 5. K. Gustafs vidimation och ratificering af arfföreningen i Vesterås ... 736.
» aug. 9. K. Eriks försäkran, då han skulle företaga den engelska resan ..... 772.
» odat. Anteckning om silfverskatten i Valkebo härad ..... 707.
» sept. 3. * K. Eriks bref till magistraten i Jönköping ang. besegling af riksdagsbeslutet i Stockholm ..... 733.
» sept. 28. Hertig Johans obligation i afseende på rikets styrelse under k. Eriks frånvaro ..... 781.
1561 odat. Anteckning om de summor, som på grund af k. Gustafs testamente lemnades till domkyrkor, skolor och hospital ..... 696.
1562 juli 29. * K. Eriks bref till fogden Peder Abbiörson om indrifvande af restantier på 1560 års silfverskatt ..... 707.

Förteckning på arkiv och samlingar ur hvilka de i denna del tryckta numrerade handlingarna äro hämtade.

Riksarkivet, Originalurkunder och rådslag, beseglade eller underskrifna: n. 136, 170, 205—207, 212, 216, 217, 223, 225.
Samtida eller nära samtida handskr., de flesta bland riksdagsakta och rådslag: n. 121, 122, 127, 128, 130, 133, 137, 153, 159—161, 165, 167, 174, 176, 177, 182—185, 188—190, 192, 194, 196—200, 202, 214, 215, 218, 224, 234, 243, 246, 247, 253, bih. n. 3.
Riksregistraturet: n. 5, 6, 9—15, 22, 23, 25—33, 36—64, 66—69, 71—74, 76—93, 97—107, 111, 113—120, 123—126, 129, 131, 132, 135, 141, 143—150, 152, 154—158, 166, 172, 173, 181, 191, 193, 195, 203, 211, 213, 232, 233, 236—238, 240, 242, bih. n. 7.
Andra afskrifter från 1500-talet eller början af 1600-talet: n. 94, 163, 175, 179, 209, 228, 229, 230 (n. 3), 249, 251, bih. n. 11.
Kopieböcker och afskriftsamlingar: 1) Hans Brasks: n. 4, 16, 19—21, 24, 34.
2) Lars Siggesson Sparres: n. 109, 110.
3) Runell-Palmsköldska afskrifter från senare hälften af 1600-talet: n. 35, 151, 168, 169, 171, 178, 180, 186, 201, 203, 208, 210, 219, 230 (n. 1), bih. n. 1, 2, 4, 8—10.
Runell-Palmskölds Förteckning öfver vigtigare handlingar: n. 220—222.

K. Biblioteket i Stockholm, Samtida tryck: n. 65.

Rådhusarkivet i Stockholm, Original: n. 95, 96.

Uppsala universitetsbibliotek, Samtida afskrifter och till 1500-talets slut: n. 134, 138, 139.
Hog. Bielkes afskriftsamling: n. 108, 230 (n. 2), 239, 241, 244, 250, 252, bih. n. 12.
Nordinska samlingen (nära samtida handskr.): n. 164, bih. n. 5.
Ehrensteen-Stierneldska samlingen (handskr. fr. början af 1600-talet): n. 162, 248.
Palmsköldska samlingen (senare hälften af 1600-talet): n. 140, 226, 227, 235.
Samtida tryck: n. 204.

Linköpings stiftsbibliotek, Benzeliska samlingen (samtida handskr.): n. 48.

Arboga rådhusarkiv (original): n. 70, 75, 231.

Jönköpings rådhusarkiv (original): n. 17.

Tuna kyrkas arkiv (original): n. 2, 3, 18.

TEGEL, **K. Gustafs historia**: n. 35, 142, 187, 245, bih. n. 6.

Danska Geheime-arkivet (efter Rydberg, Sverges Traktater): n. 1, 8.

Lybecks rådhusarkiv (efter Rydberg, Sverges Traktater): n. 7, 112.

Förteckning på mötena ordnade efter orter. [1])

Arboga	herredag	1529
	herredag och vapensyn	1532
	herredag	1536
	herredag	1538
	herredag	1544
	herredag	1546
Jönköping	rådsmöte	1524
Kalmar	rådsmöte	1533
	möte	1541
Linköping	herredag	1532 (s. 187)
	herredag	1537
	herredag	1542
	herredag	1544
Lödöse	rådsmöte	1528
	herredag	1540
Norrköping	rådsmöte	1549
Nyköping	herredag	1533
	herredag	1538
Skara	rådsmöte	1529
Stockholm	rådsmöte	1523
	herredag	1524
	rådsmöte	1525
	herredag	1526
	herredag	1529
	möte	1531
	rådsmöte	1533
	herredag	1534
	rådsmöte	1536
	rådsmöte	1543
	herredag	1544 (s. 417)
	herredag	1544—1545
	möte	1546
	rådsmöte	1547
	rådsmöte	1550
Stockholm	herredag	1553
	riksdag	1560
Strängnäs	riksdag	1523
	riksdag	1529
	riksdag	1547
	handelsdag	1559
Stägeborg	rådsmöte	1542
	rådsmöte	1549
Svartsjö	rådsmöte	1534
Söderköping	rådsmöte	1523
	möte	1542
Uppsala	kröningsdag	1528
	möte	1530 (jan.)
	herredag	1530 (maj)
	herredag	1531 (febr.)
	herredag	1531 (maj)
	möte	1532
	möte	1536
	kyrkomöte	1539
Vadstena	herredag	1521
	riksdag	1524 (jan.)
	herredag	1524 (okt.)
	herredag	1526
	rådsmöte	1532
	rådsmöte	1548
	herredag	1552
	herredag	1559
Vesterås	riksdag	1525
	riksdag	1527
	herredag	1533
	riksdag	1544
Örebro	rådsmöte	1522
	kyrkomöte	1529
	handelsdag	1529
	herredag	1531
	herredag	1539—1540
	herredag	1543.

[1]) De i Bihanget upptagna rådslagen äro här ej medräknade.

Rådslängd 1523—1560.

Uti följande förteckning saknas åtskilliga frälsemän, som i äldre arbeten eller register pläga räknas till rådet. Förhållandet är, att de i handlingarna ofta förekommande uttrycken »Sveriges rikes råd och män», »gode män och råd», »tromän och råd» ej alltid berättiga alla de därefter uppräknade till rådsvärdigheten. Ett exempel därpå har redan påpekats i anmärkningen till akten n:o 68 (1529 $^{25}/_{4}$); det är just med stöd af denna, som flere obehörige kommit in i förteckningarna[1]). Akten n:o 141 (1541 $^{16}/_{3}$) gäller, som det kunde synas och enligt registraturets egen uppgift, rikets råd, men af de personer, till hvilka kallelsen är ställd, förekomma trenne i arfföreningen 1544 bland frälset »utan råds»[2]). Då kallelserna 1547 $^{8}/_{4}$ och $^{9}/_{8}$ till konungens »gode män och råd» äfven ställas den förra till Nils, den senare till Ture Pedersson [Bielke], är det sålunda ej därmed afgjordt, att de då verkligen hörde till rådet (jfr anmärkningarna vid deras namn). Man blir i sådana fall tveksam, huruvida benämningen »rådsmöte» eller »herredag» är den mest adeqvata. Riktigast vore måhända »förstärkt rådsmöte», men det lämpar sig ej rätt väl i en rubrik; propositionen i aug. 1547 ställdes i öfrigt uppenbarligen till »rådet», och svaret afgafs i dess namn. — Lika litet har man rätt, såsom äfven skett, att räkna alla dem, som tillhörde »regementsrådet» i Vestergötland, till »rikets råd». Fullt säkra slutsatser synes man endast kunna draga af de stora i rådets och adelns namn utfärdade akterna, i hvilka skilnad göres mellan frälset »innan» och »utan råds», liksom af de till enskild person ställda k. brefven, där uttrycken »troman och råd» förekomma, eller andra lika bestämda uppgifter.

En annan svårighet bereder frågan om tiden, när biskoparne utträdde ur rådet. Att det ej skedde med år 1527 är uppenbart, ehuru de efter den tiden jämförelsevis sällan förekomma vid mötena[3]). Riktigare är måhända antagandet, att det skett med de gamla biskoparnes bortgång; af de nya har jag endast funnit en, mäster Sven Jacobi i Skara, någon tid räknas till rådet (jfr i öfrigt anmärkningarna här efteråt vid vederbörandes namn).

De uppgifter, som meddelas för hvarje enskild person, göra ej anspråk på fullständighet; det hade därtill erfordrats vidlyftigare personal-

[1]) Christer Larsson, Tord Persson, Ivar Månsson, Anders Hansson, Engelbrekt Larsson, Karl Benktsson; likaså med stöd häraf Claes Kyle och Mattis Körning.

[2]) Jören Eriksson, Nils Pedersson och Ture Pedersson. Flere exempel kunde anföras. 1542 $^{22}/_{8}$ skrifver konungen till »her Lars, her Johan, Abraham, Svante, Peder Bradhe, Arfvedt Trolle, Jacob Bagge och I gode män flere af vårt rådh». De två sist nämde tillhörde åtminstone icke rådet.

[3]) Se äfven C. G. Malmströms uppsats, »Reform och reaktion i sextonde århundradet», Tidskrift för Literatur 1852, s. 110 noten.

historiska studier, än jag haft tillfälle att anställa. Något afseende har ej fästats vid den förändring, som under den Pyhiska tiden inträdde i afseende på rådets organisation och titulatur, ehuru benämningen »öfverste sekrete råd» länge bibehölls.

Abraham Eriksson [Leijonhufvud] t. Ekeberga. 1539?—1556.
Börjar 1538 att mottaga större förläningar; synes i slutet af 1539 tilhöra rådet (jfr s. 252); † 1556.

Axel Andersson [Lillie] t. Länna. 1523—1544.
Intagen i rådet på riksdagen i Strängnäs 1523; nämnes ännu i kallelsen till herredagen i Arboga 1544 $^{31}/_{7}$; † 1544 (Anrep).

Axel Eriksson [Bielke] t. Häredssäter. 1546?—1559.
Förekommer i arfföreningen bland frälset »utan råds»; räknas i domen öfver Gustaf Trolle jan. 1546 till rådet (jfr 1544, s. 413—417; † 1559.

Axel Matsson [af Vinstorpslägten] t. Hellekis. 1523—1526.
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; nämnes i privilegiebrefvet för Lybeck 1523 $^{10}/_{6}$; lefver ännu 1526 (K. G. I:s Reg. III, s. 82).

Axel Nilsson [Banér] t. Djursholm. 1550?—1554.
Förekommer i arfföreningen 1544 bland frälset »utan råds»; kallas ännu 1547 $^{2}/_{2}$ »troman och undersåte»; synes åtminstone från 1550 böra räknas till rådet (se s. 603); † 1554 (Anrep).

Axel Posse. 1523—1529.
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; invecklad i Vestgötaherrarnes uppror och på den grund skild ur detsamma 1529.

Benkt Arendsson [Ulf]. 1523—1530-talet.
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; synes ännu lefva 1535 (G. I:s Reg. X, s. 381).

Benkt Nilsson [Ferla] t. Bergshammar. 1529—1530-talet.
Intagen i rådet vid riksdagen i Strängnäs 1529; nämnes ännu 1531 som riksråd (se ofvan s. 179); förekommer i arfföreningen 1544 bland frälset »utan råds»; † 1546 (Åkerstein).

Berendt v. Melen [Mielen]. 1523—1525.
Intagen i rådet vid riksdagen i Strängnäs 1523; lemnade Sverige 1525.

Birge Nilsson [Grip] t. Vinäs. 1531—(1560).
Landsflyktig i början af k. Gustafs regering; återfick konungens vänskap 1524, nämnes ej som riksråd förrän 1531, då han skickades att hemta konungens första gemål och sedan i sådan egenskap beseglade hennes morgongåfvobref.

Björn Clavusson [Lejon] t. Leppas. 1523—1550.
Intagen i rådet vid riksdagen i Strängnäs 1523; förekommer ännu i arfföreningen 1544; † 1550 (Lagus).

Björn Pedersson [Bååt] t. Follnäs. 1550-talet—(1560).
Räknas ännu 1546 till frälset (se ofvan s. 471); förekommer i kallelserna till konungens »gode män och råd» 1547 $^{8}/_{4}$ (s. 798), och $^{9}/_{8}$ (s. 560), men kan ej på den grund med säkerhet hänföras till rådet.

C, Ch se K.

Erik Fleming t. Qvidie. 1523—1548.
Intagen i rådet vid riksdagen i Strängnäs 1523; † 1548 $^{14}/_{12}$ (jfr Suomi 1844, s. 134).

Erik Svensson. 1523—1530-talet.
Inträdde antagligen i rådet som electus till Åbo stift 1523; nämnes såsom riksråd, äfven sedan han lemnat denna plats för dekanatet i Linköping, 1527 och 1531 (se s. 101, 160); lefver ännu 1535 (K. G. I:s Reg. X, s. 382).

Erik Trolle. 1528—1530.
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; landsflyktig i början af hans regering; erhåller benådningsbref 1528 $^{7}/_{8}$ och återtog då antagligen sin plats i rådet, bland hvars medlemmar han nämnes ett par gånger 1529; är död 1530.

Gabriel Kristersson [Oxenstierna] t. Mörby. 1544—(1560).
Aflade sin rådsed 1544 $^{20}/_{1}$ (se ofvan s. 404), men nämnes redan i arfföreningen den $^{13}/_{1}$ som riksråd.

Georg Norman. 1540?—1553.
Blef i slutet af 1539 »superintendent» öfver svenska kyrkan och torde från den tiden eller åtminstone från följande år böra räknas som medlem af rådet; † på nyåret 1553.

Gustaf Johansson [Tre rosor] t. Haga. 1556?—(1560).
Inträdde måhända i rådet först efter fadrens död 1556; kallas 1559 $^{20}/_{12}$ endast »troman»; tillhör i hvarje fall detsamma 1560.

Gustaf Olsson [Stenbock] t. Torpa. 1534—(1560).
Nämnes första gången bland rådet 1534 ($^{20}/_{5}$; se K. G. I:s Reg. IX, s. 105).

Göran (Jöran) Eriksson [Gyllenstierna] t. Foglevik. 1550-talet—(1560).
Tillhör ännu 1546 frälset »utan råds».

Hans se Johannes.

Henrik Erlandsson [Bååt-Snakenborg]. 1523—1527?
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; förekommer ej efter 1527 i handlingarna.

M:r Henrik Sledorn. 1529—1531.
Konungens kansler 1529, 1530; kallas 1529 $^{10}/_{8}$ »vår troe man och rådh» (K. G. I:s Reg. VI, s. 255); nämnes bland rådet 1531 (se ofvan s. 160); förekommer ej sedermera.

Holger Karlsson [Gera]. 1525?—1541.
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; landsflyktig i början af hans regering; återfår konungens vänskap 1524; nämnes åter i rådet 1526 $^{4}/_{3}$ (K. G. I:s Reg. III, s. 82), men bör måhända räknas dit sedan året förut, då han blef lagman i Östergötland och Småland (K. G. I:s Reg. II, s. 200). † 1541 (Tegel, II, s. 129).

Ingemar Petri. 1523—1530?
Medlem af rådet såsom biskop i Vexiö redan före Gustaf I:s tid; deltager ej i rådsmötena efter 1524. † 1530.

Ivar Fleming t. Sundholm. 1523—1547 [1]).
Intagen i rådet vid riksdagen i Strängnäs 1523. † 1547 (jfr Tegel, II, s. 274).

Johan, grefve af Hoya och Brockenhusen. 1525—34.
Torde ha inträdt i rådet i sammanhang med sitt giftermål med

[1]) Jochim Erichson [Fleming?], som undertecknar samtycket till k. Gustafs tredje giftermål, måste ha gjort det som representant för adeln, ifall ej namnet är felskrifvet.

k. Gustafs syster; lemnade Sverige 1534.

Johan Arendsson [Ulf]. 1523.
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; nämnes ej efter 1523.

Johannes (Hans) Brask. 1523—1527.
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid såsom domprost, sedermera biskop i Linköping; lemnade Sverige 1527.

Johannes (Jöns) Magni. 1523—1526.
Inträdde i rådet som archielectus till Uppsala stift; lemnade Sverige 1526.

Johan (Jon) Olsson [Gyllenhorn] t. Hacksta. 1529—1554?
Intogs i rådet vid riksdagen i Strängnäs 1529 i juni (se ofvan s. 127); lefver ännu 1553 eller i början af 1554 (se ofvan s. 632).

Johan Pedersson [Bååt] t. Fituna. 1550-talet—(1560).
Kallas bland andra konungens »gode män och råd» 1547 $^{8}/_{4}$ till ett möte, men kan ej på grund däraf säkert räknas till rådet.

Johan Turesson [Tre Rosor] t. Lindholm (1544); t. Geddeholm (1546). 1528—1556.
Nämnes som medlem i rådet första gången vid mötet i Lödöse 1528. † 1556 (Schlegel o. Klingspor).

Karl Eriksson [Gyllenstierna] t. Vinstorp. 1529?—1541.
Blef lagman i Vestergötland 1529 $^{29}/_{9}$; nämnes som medlem af rådet första gången 1530 (K. G. I:s Reg. VII, s. 470). † 1541 (Tegel II, s. 129).

Karl Holgersson [Gera] t. Björkvik. 1550-talet—(1560).
Synes tidigast 1550 kunna räknas till rådet (kallas ännu 1549 »tro man och tienere»; 1550 endast »tro man»).

Knut Andersson [Lillie] t. Norrnäs (1534); t. Ökna (1544). 1523—1540-talet.
Intagen i rådet vid riksdagen i Strängnäs 1523; kallas till ett möte d. $^{29}/_{4}$ 1546, men nämnes ej som närvarande (se s. 795) och synes ej vidare förekomma.

Knut Eriksson t. Lauko. 1523—1530-talet.
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; omtalas som gammal och sjuklig 1535 $^{22}/_{12}$ (K. G. I:s Reg. X, s. 332).

Conrad v. Pyhy (Pihi). 1538—1543.
Blef öfverste kansler 1538; afsatt 1543 [1]).

M:r Christoffer Andersson t. Hedåker (1537); t. Skelleryd (1542). 1535—1543 (1547).
Blef 1532 konungens sekreterare, men kan icke gerna från den tiden räknas som medlem af rådet, oaktadt uttrycket i kred. 1532 o. $^{6}/_{6}$ (K. G. I:s Reg. VIII, s. 89); vistades sedan utrikes och fick 1534 $^{26}/_{5}$ uppdrag att som »scrifvere» biträda 2 svenska sändebud; men efter hemkomsten därifrån synes han snart verkligen hafva inträdt i rådet att döma af instr. 1535 $^{24}/_{3}$ för honom och Jon Olsson; afsändes jämte G. Norman på en beskickning till Danmark i slutet af 1542, men återvände aldrig till Sverige; 1547 synes domen öfver honom blifvit fastställd. † 1548.

Lars Siggesson [Sparre] t. Sundby. 1523—1554.
Medlem af rådet, innan Gustaf I blef konung; † 1554 $^{12}/_{1}$ (Tegel II, s. 290).

Lars Turesson [Tre rosor] t. Penningby. 1544—1560.
Aflade sin rådsed 1544 $^{20}/_{1}$ (se ofvan s. 404), men nämnes redan

[1]) Den tyske äfventyraren *Claus v. Hatstedt* synes uppträda 1540 såsom medlem af rådet (s. 258).

i arfföreningen bland rådet; † 1560 $^{19}/_{5}$ (Schlegel o. Klingspor, Attartaflor).

M:r Laurentius (Lars) Andreæ. 1524?—1530-talet.
Nämnes som medlem af rådet 1524 $^{27}/_{7}$ och sedermera flere gånger; säger sig sjelf i slutet af år 1532 vara »a servimine M:tis suæ pene nunc absolutus».

Magnus (Måns) Haraldsson. 1523—1529.
Inträdde i rådet som electus till Skara stift; nämnes ännu 1528 $^{25}/_{4}$ framför herr Ture Jönsson såsom konungens råd; lemnade Sverige 1529.

Magnus Sommar. 1523—1530-talet.
Inträdde i rådet som electus till Strängnäs stift; nämnes ännu 1529 $^{25}/_{4}$ främst bland ett antal »rikets råd och män»; har knappast efter 1531 deltagit i politiken.

Michel Nilsson. 1523—1528?
Medlem af rådet före 1523; förekommer bland rådet i privilegiebrefvet för Lybeck 1523 $^{10}/_{6}$; är möjligen den »Erik Nielszen», som nämnes under brefvet till Lybeck 1528 $^{22}/_{8}$ (K. G. I:s Reg. V, s. 141); nämnes ej sedermera.

Måns Bryntesson [Lilliehök]. 1528—1529.
Intagen i rådet vid konungens kröning; afrättad 1529.

Måns Johansson [Natt och Dag] t. Bro. 1529—1555.
Intagen i rådet vid riksdagen i Strängnäs 1529; † 1555 (Tegel, II, s. 322).

Nils Clavusson på Stola. 1523—1529.
Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; invecklad i Vestgötaherrarnes uppror och på den grund skild ur detsamma.

Nils Krumme [1]) t. Örboholm. 1535?—(1560).
Synes ännu ej vara i rådet i febr. 1534; kallas i ett bref af konungen 1535 $^{25}/_{11}$ »vårt råd» (K. G. I:s Reg. X, s. 308).

Nils Olofsson [Vinge] på Skofteby. 1523—1529.
Intagen i rådet före 1523; afrättad 1529.

Nils Pedersson [Bielke] t. Åkerö?
Förekommer visserligen i kallelsen 1547 $^{8}/_{4}$, men kallas 1550 endast »troman och camerråd» och 1551 $^{15}/_{5}$ »troman och undersåte»; och torde sålunda aldrig ha tillhört rådet; skulle enligt senast anförda bref (på perg. i Riksarkivet) ha dött först 1551.

Peder Bragde t. Rydboholm. 1544—(1560).
Aflade sin rådsed 1544 $^{20}/_{1}$ (se ofvan s. 404), men nämnes redan i arfföreningen bland rådet.

Peder Erlandsson [Bååt] på Fituna. 1523—1529?
Intagen i rådet vid Strängnäs riksdag 1523; nämnes ännu 1529 $^{24}/_{6}$ bland rikets råd, men förekommer redan $^{12}/_{8}$ endast som väpnare och nämnes 1531 främst bland adeln »utan råds» (se ofvan s. 161).

Peder Hansson på Valsta. 1523—1529?
Intagen i rådet vid riksdagen i Strängnäs 1523; förekommer liksom den föregående sista gången bland rådet vid Strängnäs riksdag 1529; nämnes bland adeln »utan råds» 1531 (se ofvan s. 167).

Peder Hård t. Häringe. 1528—1534.
Intagen i rådet vid mötet i Lödöse 1528. † 1534 (Anrep).

[1]) Ugglas Rådslängd upptager tvänne Nils Krumme för Gustaf I:s tid.

Peder Jakobsson [Sunnanväder]. 1523.

Inträdde i rådet som electus till Vesterås stift 1523; afsatt samma år.

Peder Månsson (Petrus Magni). 1524—1530-talet).

Intagen i rådet 1524 som electus till Vesterås stift; användes endast sällan i allmänna värf efter 1527; var redan 1528 »gammal och svag»; då han 1531 skickades till Dalarne jämte riksrådet Jon Olsson, synes han ännu ha betraktats såsom tillhörande rådet; † 1534.

Sten Eriksson [Leijonhufvud[t. Eskilstuna (1541); t. Loholm (1544); t. Gräfsnäs (1560). 1539—(1560).

Börjar 1539 förekomma bland större förläningstagare; är i slutet af samma år tydligen medlem af rådet.

Svante Sture t. Ekesiö (1544); t. Hörningsholm (1547). 1538 l. 1539—(1560).

Torde från slutet af 1530-talet böra räknas till rådet.

Sven Jakobsson (Sveno Jacobi). 1530-talet.

Konungens kansler 1524, 1526, 1527; biskop i Skara i början af 1530; förekommer redan samma år såsom riksråd och nämnes främst (G. I:s Reg. VII, s. 470); så äfven 1534 vid traktaten med Danmark; blef 1540 »underkansler» i regementsrådet i Vestergötland.

Tord Bonde. 1523—1529.

Intagen i rådet vid Strängnäs riksdag 1523; invecklad i Vestgötaherrarnes uppror 1529 och på den grund skild ur detsamma.

Ture Benktsson [Hård]. 1523—1525?

Medlem af rådet före 1523; nämnes redan i privilegiebrefvet för Lybeck $^{10}/_{6}$, likaså 1524; hans enka nämnes 1525 (G. I:s R. I, s. 195; II, s. 189).

Ture Eriksson [Bielke]. 1528—1529.

Intagen i rådet vid konungens kröning 1528; skild ur detsamma efter Vestgötaupproret.

Ture Jönsson [Tre rosor]. 1523—1529.

Medlem af rådet före Gustaf I:s tid; landsflyktig 1529.

Ture Pedersson [Bielke] t. Kråkerum (1544); t. Salistad. (1560).

Är ej medlem af rådet 1546; förekommer i kallelsen till mötet i Stockholm 1547 $^{9}/_{8}$, men kallas ännu 1549 »troman och undersåte»; synes från 1550 böra räknas till rådet (s. 603).

Ture Trolle t. Bergqvara. 1530-talet—1550-talet.

Torde redan från slutet af 1530-talet hafva tillhört rådet; lefver ännu 1553.

Slägtnamn eller vapen.

Banér, se Axel Nilsson.
Bielke, se Axel Eriksson, (Nils Pedersson), Ture Eriksson, Ture Pedersson.
Bonde, se Tord Bonde.
Bragde (Braa, Brae), se Peder.
Brask, se Hans Brask.
Bååt, se Björn Pedersson, Johan Pedersson, Henrik Erlandsson, Peder Erlandsson.
Ferla, se Benkt Nilsson.
Fleming, se Erik Fleming, Ivar Fleming.

Forstena-ätten, se Peder Hansson.

Gera, se Holger Karlsson, Karl Holgersson.
Grip, se Birge Nilsson.
Gyllenhorn, se Jon Olsson.
Gyllenstierna, se Göran Eriksson, Karl Eriksson.

Hoya, se Johan af Hoya.
Hård, se Peder Hård; Ture Benktsson.

Krumme, se Nils Krumme.

Lejon, se Björn Clavusson.
Leijonhufvud, se Abraham Eriksson, Sten Eriksson.
Lillie, se Anders Andersson, Knut Andersson.

v. Melen, se Berendt v. Melen.

Natt och Dag, se Måns Johansson.
Norman, se Georg Norman.

Oxenstierna, se Gabriel Kristersson.

Posse, se Axel Posse.
v. Pyhy, se Conrad v. Pyhy.

Sledorn, se Henrik Sledorn.
Snakenborg, se Bååt.
Stenbock, se Gustaf Olsson.
Sture, se Svante Sture.

Tre rosor, se Johan Turesson, Lars Turesson, Ture Jönsson.
Trolle, se Erik Trolle, Ture Trolle.

Ulf, se Benkt Arendsson, Johan Arendsson.

Vinge, se Nils Olofsson.
Vinstorpa-ätten, se Axel Matsson.

INNEHÅLL [1]).

Sid.

Företal.

Herredag i Vadstena 1521 i augusti ..... 1.

Rådsmöte i Örebro 1522 i slutet af februari och början af mars 2.

Handlingar angående k. Kristiern II:s afsättning:

Uppsägelsebref till konung Kristiern från allmogen i Dalarne och Sveriges rike 1522 d. 14 april (n. 1) ..... 3.

Förnyelse af trohetseden till riksföreståndaren Gustaf Eriksson från Jönköping och Rumlaborgs län 1522 d. 14 juli och från Växiö samt Värend 1522 d. 20 juli (n. 2, 3) ..... 3.

Riksföreståndarens och riksrådets manifest om konung Kristierns grymheter 1522 d. 29 december (n. 4) ..... 6.

Riksdag i Strängnäs 1523 i juni (n. 5—7):

Inledning ..... 6.

Utgångna skrifvelser ..... 8.

Rådsmöte i Stockholm 1523 i slutet af juni (n. 8, 9) ..... 10.

Rådsmöte i Söderköping 1523 i oktober (n. 10—16):

Inledning ..... 11.

Beslut och utgångna skrifvelser ..... 12.

Riksdag i Vadstena 1524 i januari (n. 17, 18):

Inledning ..... 15.

Utgångna skrifvelser ..... 16.

Herredag i Stockholm 1524 i slutet af februari och början af mars (n. 19, 20):

Inledning ..... 19.

Utgångna skrifvelser ..... 20.

Rådsmöte i Jönköping 1524 i juli ..... 21.

[1]) Siffrorna inom parentes syfta på akternas nummer.

Sid.

Herredag i Vadstena 1524 i oktober (n. 21—23):
Kallelse ... 22.
Propositioner till riksrådet ... 23.
Riksrådets svar ... 26.

Rådsmöte i Stockholm 1525 i januari (n. 24):
Inledning ... 29.
Konung Gustaf till biskop Hans Brask om de fattade besluten ... 30.

Riksdag i Vesterås 1525 i maj (n. 25—30):
Kallelser ... 32.
Förteckning på närvarande af rådet ... 36.
Utgångna skrifvelser ... 36.

Herredag i Vadstena 1526 i januari (n. 31—35):
Inledning ... 39.
Förteckning på närvarande af rådet ... 39.
Utgångna skrifvelser ... 40.
Konung Gustafs bref på adelns privilegier ... 42.
Rikets råds försäkran med afseende på konungens giftermål ... 44.

Herredag i Stockholm 1526 i juli och augusti (n. 36, 37):
Inledning ... 47.
Utgångna skrifvelser ... 49.
Uppgift på den ålagda gärden ... 54.

Riksdag i Vesterås 1527 i juni (n. 38—53):
Kallelser ... 56.
Förteckning på närvarande frälsemän, köpstadsmän och bönder ... 60.
Förhandlingar med rådet och ständerna:
Konungens propositioner ... 65.
Rådets och adelns svar ... 75.
Köpstadsmännens och bergsmännens svar ... 78.
Allmogens svar ... 80.
Beslut: rikets råds bref på Vesterås recess ... 82.
Biskoparnes samtycke till Vesterås recess ... 87.
Vesterås ordinantia ... 89.
Utgångna skrifvelser ... 96.
Förhandlingar med rådet ensamt:
Rådets svar på några framstälda frågor ... 100.
Rådets resolution på Kalmar borgares besvär ... 101.
Konungens stadfästelse därå ... 102.

Kröningsdag i Uppsala 1528 i januari (n. 54—62):
Kallelser ... 102.
Förhandlingar med rikets råd före kröningen:
Konungens framställning ... 107.
Rådets svar ... 108.
Kröningen:
Inledning ... 109.
Rådsed ... 111.
Förhandlingar med rådet efter kröningen:
Rådets svar på några framstälda frågor ... 111.
Utgångna skrifvelser ... 113.

Rådsmöte i Lödöse 1528 i augusti (n. 63, 64) ... 114.

Möten i Örebro 1529 i februari:
1) Kyrkomöte (n. 65) ... 117.
Beslut fattadt på kyrkomötet i Örebro ... 118.
2) Handelsdag i Örebro (n. 66) ... 122.

Herredag i Stockholm 1529 i april (n. 67, 68) ... 123.

Riksdag i Strängnäs 1529 i juni (n. 69—77):
Kallelser ... 124.
Förteckning på närvarande bönder ... 127.
Vederläggning i konungens namn af Vestgötaherrarnes anklagelser och försvar för Vesterås recess ... 130.
Riksdagens beslut och dom:
Stadfästelse af Vesterås recess ... 145.
Dom öfver riksråden Nils Olsson, Ture Eriksson och Måns Bryntesson ... 145.
Förteckning på dem, som sutto i rätten ... 148.
Utgångna skrifvelser ... 149.

Rådsmöte i Skara 1529 i september och oktober (n. 78) ... 152.

Herredag i Arboga 1529 i oktober (n. 79) ... 154.

Möte i Uppsala 1530 i januari ... 155.

Herredag i Uppsala 1530 i maj (n. 80—82):
Utgångna skrifvelser ... 157.

Herredagar i Örebro och Uppsala 1531 i januari och februari (n. 83—85):
Inledning ... 160.
Förteckning på närvarande af rådet och adeln ... 160.
Utgångna skrifvelser ... 161.

Herredag i Uppsala 1531 i maj (n. 86—90):
Kallelser ... 165.
Förteckning på närvarande af rådet och adeln ... 167.
Utgångna skrifvelser ... 167.

Sid.

Kyrkomöte i Stockholm 1531 om sommaren eller hösten? ..... 170.

Möte i Stockholm 1531 i september (n. 91—97):
Kallelser och förberedelser ..... 173.
Konung Gustafs bref på lifgeding för sin gemål ..... 176.
Städernas förening i afseende på marknader ..... 181.
Utgångna skrifvelser ..... 183.

Herredag och vapensyn i Arboga 1532 i januari (n. 98) ..... 185.

Möte i Uppsala 1532 i maj (n. 99) ..... 186.

Rådsmöte i Vadstena 1532 i början af oktober (n. 100) ..... 186.

Herredag i Vesterås 1533 i januari (n. 101—107):
Förberedelser och kallelser:
Herredag i Linköping 1532 i oktober ..... 187.
Kallelser ..... 187.
Utgångna skrifvelser ..... 189.

Herredag i Nyköping 1533 i juli (n. 108):
Ständernas svar på några framstälda punkter ..... 191.

Rådsmöte i Kalmar 1533 i september ..... 193.

Rådsmöte i Stockholm 1533 i november (n. 109—111):
Konungens propositioner ..... 194.
Rådets svar ..... 197.
Konungens öppna bref om sitt kontrakt med ärkebiskopen ..... 200.

Herredag i Stockholm 1534 i februari (n. 112—114):
Konung Gustafs och rådets bref på ett förbund mellan Sverige och Danmark ..... 201.
Rådets dom öfver Måns Nilsson m. fl. ..... 204.
Öppet bref om förbundet med Danmark ..... 204.

Rådsmöte på Svartsjö 1534 i maj ..... 204.

Herredag i Arboga 1536 i februari (n. 115—117):
Konungens bref med propositioner ..... 205.
Utgångna skrifvelser ..... 207.

Rådsmöte i Stockholm 1536 i maj och juni (n. 118—120) ..... 210.

Möte i Uppsala 1536 i oktober ..... 213.

Herredag i Linköping 1537 i januari (n. 121—126):
Inledning ..... 213.
Konungens propositioner ..... 214.
Rådets och adelns svar ..... 217.
Besvärspunkter mot Småländingarne ..... 219.
Utgångna skrifvelser ..... 221.

Sid.

Herredag i Nyköping 1538 i februari (n. 127—129):
Konungens propositioner ..... 226.
Rådets och adelns svar ..... 230.
Skrifvelser med anledning af herredagen ..... 234.
Den s. k. Nyköpings recess ..... 235.

Herredag i Arboga 1538 i juli (n. 130—132):
Konungens propositioner ..... 238.
Utgångna skrifvelser ..... 242.

Kyrkomöte i Uppsala 1539 på hösten ..... 244.

Herredag i Örebro 1539 i december—1540 i januari (n. 133—135):
Anteckning om den allmänna landsskatten ..... 247.
Hyllningseden ..... 250.
Stadgar samtyckta af konungen och rådet ..... 253.

Herredag i Lödöse 1540 i april (n. 136—140):
Förberedelser:
Rådslag afgifvet i Uppsala 1540 d. 28 febr. ..... 255.
Rådets svar på några framstälda punkter ..... 258.
Ordinantia eller landsordning antagen i Lödöse ..... 261.
Regementsrådets samtycke till densamma ..... 289.
Förändringarna i kyrkostyrelsen ..... 291.
Regementsrådets bekräftelse af den i Örebro aflagda hyllningseden 292.

Möte i Kalmar 1541 om sommaren och hösten (n. 141, 142):
Kallelse ..... 293.
Traktat mellan Sverige och Danmark upprättad vid Brömsebro ... 294.

Herredagar i Östergötland 1542 om hösten:
1) Herredag i Linköping (n. 143—148):
Kallelser ..... 296.
Konung Gustaf till de i Linköping församlade om sitt uteblifvande ..... 300.
2) Möten i Söderköping och på Stägeborg 1542 i september och oktober (n. 149—151):
Kallelse ..... 301.
Utgångna skrifvelser ..... 303.
Rådslag afgifvet på Stägeborg ..... 306.

Rådsmöte i Stockholm 1543 vid nyårstiden (n. 152) ..... 309.

Herredag i Örebro 1543 i januari (n. 153—156):
Rådslag samtyckta i Örebro ..... 310.
Resolution på Småländingarnes besvär ..... 313.
Utgångna skrifvelser ..... 317.
Odateradt rådslag ..... 318.

Sid.

Riksdag i Vesterås 1544 i januari (n. 157—170):
Kallelser och förberedelser:
Kallelser ... 323.
Rådsmöte i Stockholm ... 325.
Betänkande af herr Erik Fleming ... 333.
Förhandlingar med rådet och ständerna:
Konungens tal till ständerna ... 337.
Arfföreningen ... 378.
Anteckning om hvad som under riksdagen förekommit ... 390.
Utgångna skrifvelser ... 392.
Förhandlingar med rådet:
Punkter uppsatta på konungens behag och förbättring ... 399.
Rådsed ... 404.
Förhandlingar med landsorterna. Bekräftelser på arfföreningen:
Inledning ... 406.
Allmogens i Ridväg härad trohetsförsäkran ... 408.
Presterskapets i Vesterås stift bekräftelse af dess på riksdagen afgifna trohetsförsäkran ... 411.

Herredag i Linköping 1544 i juli (n. 171):
Försäkran utaf några af rådet ... 413.
Uppgifter om en herredag i Stockholm ... 417.

Herredag i Arboga (och på Kungsör) 1544 i augusti (n. 172—175):
Kallelser och förberedelser ... 418.
Anteckning om de frågor, som skulle framställas på mötet ... 419.
Upplysningar om de fattade besluten ... 423.
Rådets svar till Christoffer Andersson ... 425.

Herredag i Stockholm 1544 december—1545 januari (n. 176—180):
Anteckning om de punkter, som skulle behandlas på mötet ... 426.
Rådets betänkande och rådslag ... 427.
Konungsräfsten och förhandlingar med landsorterna:
Inledning ... 438.
Memorial för dem, som skulle hålla konungsräfst ... 438.
Propositioner till allmogen ... 441.
Allmogens i Helsingland bekräftelse af sin trohetsed ... 449.

Herredag i Arboga 1546 i januari (n. 181—192):
Kallelser ... 450.
Konungens propositioner ... 452.
Punkter framstälda af biskoparne ... 461.
Förhandlingar med rådet och adeln:
Handlingar rörande rättegången i Christoffer Anderssons och Gustaf Trolles mål ... 463.

Sid.

Rådets svar på konungens propositioner ... 474.
Förhandlingar om den dyra tiden:
1) I Arboga och Uppsala ... 481.
2) I Småland och andra landsorter ... 499.

Möte i Stockholm 1546 i november (n. 193) ... 506.

Riksdag i Strängnäs 1547 i januari (n. 194—213):
Kallelser och förberedelser ... 511, 743.
Förhandlingar med rådet och ständerna:
Propositioner ... 516.
Adelns och rådets svar ... 521.
Anteckning om behandlingen af Christoffer Anderssons sak ... 526.
Berättelse om förhandlingarna ... 527.
Beslut: Det uppsvenska presterskapets svar och försäkran ... 529.
Förhandlingar med rådet ensamt ... 535.
Utgångna skrifvelser ... 537.
Förhandlingar i olika landsorter:
1) I Stockholm ... 543.
2) I Närike och Åkerbo härad ... 543.
3) I Bergslagen ... 545.
4) I Östergötland ... 547.
5) I Vestergötland ... 548.
6) I Småland ... 558.

Rådsmöte i Stockholm 1547 i augusti (n. 214, 215):
Konungens propositioner ... 560.
Rådets svar ... 562.

Rådsmöte i Vadstena 1548 i februari (n. 216, 217):
Konungens propositioner ... 565.
Rådets svar ... 567.
Upplysningar om ett rådsmöte i Stockholm julen 1547 ... 577.

Rådsmöten på Stägeborg och i Norrköping 1549 på hösten (n. 218—222):
1) På Stägeborg ... 578.
Förhandlingar om interim ... 588.
2) I Norrköping ... 591.
Förhandlingar i landsorterna ... 597.
Försäkringar afgifna af ständerna i olika landsorter ... 598.

Rådsmöte i Stockholm 1550 september—oktober (n. 223, 224):
Försäkringar utaf rådet å adelns vägnar om en hjelp ... 601.
Förhandlingar med adeln om densamma ... 604.

Herredag i Vadstena 1552 om sommaren (n. 225—227):
Rådslag i afseende på politiken mot Danmark och Lybeck ... 606.

Sid.

Förhandlingar om konung Gustafs tredje giftermål:
Rådets och adelns tillstyrkande af detsamma ... 612.
Biskopars och kapitelmedlemmars förklaring med anledning af detsamma ... 614.

Herredag i Stockholm 1553 i juli och augusti (n. 228—230):
Förhandlingar om russtjensten 1553 ... 620.
Adelns försäkringar om hjelp till kronan 1554 ... 629.

Handelsdag i Strängnäs 1559 i februari (n. 231—234):
Kallelser och fullmakter ... 633.
Köpstadsmännens besvär ... 637.

Herredag i Vadstena 1559 i mars (n. 235—241):
Inledning ... 640.
Handelsordinantian ... 640.
Rådslag afgifvet i Vadstena ... 646.
Förhandlingar i landsorterna:
Underhandlingar ang. en kostgärd och adelns russtjenst ... 651.
Resultaten af adelsmötena:
1) I Vestergötland ... 658.
2) I Uppland ... 659.
3) I Småland ... 663.

Riksdag i Stockholm 1560 i juni och juli (n. 242—253):
Kallelser ... 665.
Förhandlingar med hertigarne, rådet och ständerna:
Framställning af konungen inför hertigarne och rådet ... 667.
Utdrag af konungens propositioner till ständerna ... 672.
Konung Gustafs testamente ... 675.
Rådets betänkande och svar på några framstälda punkter ... 701.
Uppgifter om riksdagens förhandlingar ... 706.
Betänkande af konungen ang. uppskof med den engelska giftermålshandeln ... 709.
Beslut: 1) Adelns ... 714.
2) Presterskapets ... 725.
3) Borgerskapets ... 728.
4) Allmogens ... 733.
Konungens vidimation och stadfästelse af arfföreningen ... 736.
Köpstadsmännens besvär ... 738.

Tillägg.
Herredagen i Nyköping 1533 i juli ... 740.
Herredagen i Lödöse 1540 i april ... 740.
Riksdagen i Vesterås 1544 i januari ... 741.
Riksdagen i Strängnäs 1547 i januari ... 743.
Herredagen i Stockholm 1553 i juli och augusti ... 743.

Bihang.
K. Gustafs första donationsbref för hertig Johan ... 747.
K. Gustafs andra donationsbref för densamme ... 750.
Vapen- och sköldebref för hertig Johan ... 757.
Hertig Johans försäkran till konungen ... 759.
K. Gustafs bref om k. Eriks första förläning ... 765.
K. Eriks försäkran till sin fader ... 766.
Förläningsbref för k. Erik på Tjust ... 769.
K. Eriks bekräftelse af hertig Johans förläning ... 770.
Donationsbrefven för hertigarne Magnus och Karl ... 771.
K. Eriks försäkran, då han skulle företaga den engelska resan ... 772.
Hertig Johans obligation i afseende på rikets styrelse ... 781.
Öfversigt af rådslag, som icke upptagits i föregående samling ... 787.

Slutord.

Register.

Rättelser.

S.	14	r. 20	uppifr.	*står* har)	*läs* har
»	15	» 10	»	» 41	» 42
»	41	» 13	»	» plägher.	» plägher;
»	61	» 12, 13	»	konjekturen: Smidistada utgår.	
»	86	» 1	»	*står* otdh	*läs* ordh
»	96	» 14	»	» 243 v. o. f. och 463 v. o f.	» 243 och 463
»	114	» 11	»	» del	» en del
»	117	» 13	»	» ifall	» äfven ifall
»	192	» 37	»	» in	» im
»	201	» 14	»	» Gustaf	» Gustafs
»	234	» 1	»	» Köpenhamn	» Gottorp
»	246	» 9	»	» denna.	» denna,
»	291	» 9	nedifr.	» Messeni	» Messenii
»	»	» 3	»	» cleri.	» cleri,
»	326	» 1	uppifr.	(liksom här och hvar i de Normanska texterna)	
				står etwen	*läs* ebwen
»	372	» 23	»	» the hoss	» the [och ther?] hoss
»	416	» 15	nedifr.	» Utskriften	» Konceptet
»	428	» 12	»	» allernåd:te	» vår allernåd:te
»	490	» 10	uppifr.	» skrythe	» skrymthe
»	515	» 15	»	» vitskep	» vitskap
»	560	» 3	»	» rikets råd	» sine »gode män och råd»
»	605	» 19	»	» svår	» svårt
»	607	» 17	»	» är, med	» är med
»	685	» 27, 28	»	» Visnums häredt, Rudskog,	» Visnums häredt [medt Visnems,] Rudskog
»	695	» 10	nedifr.	tillägges vid noten *z*): men saknas Ramsberg.	
»	741	» 7	nedifr.	*står* Sid. 362	*läs* Sid. 342
»	743	» 11	uppifr.	tillägges i 2): »som och nu enndelles begynnt och i verket foretaget er»	
»	835	» 15	»	*står* Anders	*läs* Axel